12. sz.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

HATODIK KÖTET.

PEST, 1860.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFFER, RÁTH PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

MONUMENTA
HUNGARIAE HISTORICA.

DIPLOMATARIA.

VI.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTMÁNYA.

ELSŐ OSZTÁLY.

HATODIK KÖTET.

PEST, 1860.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMI, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFFER, RÁTH PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

CODEX DIPLOM. ARPADIANUS CONTINUATUS.

ÁRPÁDKORI
ÚJ OKMÁNYTÁR.

A M. TUD. AKADEMIA TÖRT. BIZOTTMÁNYA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉ TESZI

WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. RENDES TAG.

ELSŐ KÖTET.

1001—1235.

PEST 1860.

EGGENBERGER FERDINÁND AKADEMIAI, ÚGY GEIBEL, HARTLEBEN, KILIÁN EGYETEMIA, LAMPEL, LAUFFER ÉS STOLP, OSTERLAMM, PFEIFER, RÁTH PESTI, HAAS BÉCSI KÖNYVÁRUSOKNÁL.

„Egy Árpádkori ókmány felfedezése a magyar oklevelelész elött annyit tesz, mint egy erőd bevétele a hadvezér előtt, vagy egy sziget felfedezése a geographus szemében."

Paúr Iván.

ELŐSZÓ.

Hat éve most, hogy (1854. martius 20-án,) a magyar történet irodalomi viszonyait és mívelésének legsürgősb teendőit egy különös akademiai előadás tárgyává tevén, kiemeltem, mikép őseink iránti szent tisztünk azt kivánja, hogy soha meg ne felejtkezzünk jeles tetteikről és fáradazásaikról, melyekkel nem csak hazánk múltját dicső történetté alakították, hanem nemzeti előkorunk emlékezetét is fentartani igyekeztek; mikép tehát a hazai történet mivelése legszorosb értelemben nemzeti ügy, mely nem annyira egyeseket, mint az összes nemzetet illeti. Ismétlem ezen szavakat, midőn az Árpádkori Új Okmánytárnak, melynek szerkesztését a magyar akademia történelmi bizottmánya reám ruházni kegyeskedett, első kötetét a hazai közönségnek bemutatni szerencsém van. Mert tagadhatatlan, hogy minden viszonyok közt és az irodalmi fejlődés bármelyik stádiumában is, nemzeti történetünk tudományos mivelésére összeműködni a maga módjához képest minden magyarnak vele született kötelessége, nem egyedül a tudósoknak és iróknak.

Ezen szempontból kell, úgy hiszem, névszerint a történelmi kútfők ügyét tekinteni, mely központolás nélkül sikerrel nem míveltethetik, s melyet hol a státus, hol ezen czélra összeállt társulatok támogatásában részesiteni, ma a polgárisodott világ minden mívelt nemzetei egyik fontos tisztöknek tekintik. S ide tartozik különösen a historiai okmányok felkeresése, gyűjtése és kiadása is.

A magyar történet régi okmányainak tanulmányozására, a mai tudományosság színvonalának megfelelő alapot akart nyujtani Fejér György, midőn *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et Civilis* czimü okmánygyűjteményét közzé tette. A munka ezen fontos rendeltetése kötelességünkké teszi, azt szígorú, de egyszersmind igazságos és lelkiisméretes vizsgálatnak alá vetni. Ez a jelen kötet függelékének lesz feladata. De bármit tartunk is Fejér Codex Diplomaticusának tudományos jelentőségéről vagy hiányairól, kétségenkivül áll még is, hogy ő gyűjteményét egybeállitani képes nem lett volna, ha előtte csaknem három évszázadig ilynemü munka előkészítve nem volt volna. Mit, kezdve a XVI. századtól, hazai történetünk számos lelkes búvárai, több magasállásu és tudománykedvelő pártfogó támogatásával és elősegitésével, különféle köz- és magán-levéltárakból gyűjtegettek, de csak igen szétszórt kézirati gyűjteményekbe foglaltak; azt összepontosítva napfényre hozni, Fejér munkásságának volt lényeges feladata.

A jelen gyűjtemény Fejér munkáját veszi kiindulási pontúl; s így itt is a főfeladat öszpontosítani, mi számos hazai levéltárakban, kéziratokban vagy nyomtatott munkákban szétszórva van, de Fejérnél nem találtatik. Azért mindenek előtt kötelességemnek tartom

a hazai tudományosság és a nemzeti becsület nevében mindazok iránt forró hálát nyilatkoztatni ki, kik az ezen gyűjteményben foglalt okmányok feltalálására módot nyújtottak, e czélra archivális kutatásaimat elősegitették, vagy másképp anyagának szaporítását lehetségessé tették, és oda tartozó közleményekkel ahoz járultak. De kötelességemnek tartom hálás elismeréssel említeni azon férfiakat is, kik a jelen munkában nekem segédkezet nyujtottak.

A magyarországi római katholikus clerusnak számos érdemei közé tartozik az is, hogy ő a saját viszonyait illető okleveleknek megőrzésén kivül, a nemzet okmányi ügyeiben is, melyeknek gondos kezelését a törvényhozás reá bizta vala, minden időben lelkesen és híven eljárt, minek folytán nem csak az előbbi hazai jogélet legfontosb támaszának fentartását, hanem történetünk kútfői apparátusa legnevezetesb részének épségben megmaradását is neki köszönjük. Mert az okmányok és okmányi adatok a magyar történet kútfői közt főhelyen állnak. S ámbár egyes előkelő családok és a hazai városok levéltárai historiai okmányokban is nem ritkán gazdagok; még is a főpapok, de különösen az egyházi testületek (káptalanok, szerzetkonventek) levéltáraikkal azok sem az őrzött okmányok régiségére, sem azoknak számára nézve nem mérkőzhetnek. Ez által pedig meg vannak határozva egyszersmind azon irányok is, melyeket a magyar történetbuvár kövessen; s ha igyekezetei czélra vezetnek, nem csak az ezekben tanusított eljárás, hanem azon férfiak is érdemlik a tudomány háláját, kik mint levéltárak birtokosai vagy kezelői azt támogatták vagy elősegitették.

E tekintetben tehát szabadjon mindenek előtt

őszinte hálámat kifejeznem azon barátságos és kegyteljes pártolásért, melyet kutatásaim a pannonhalmi szent mártoni főapátság s annak köztiszteletben álló főnöke, méltóságos Rimely Mihály főapát úr részéről tapasztalni szerencsések valának. Pannonhegye Magyarországban a keresztyénségnek volt bölcsője, itt emeltetett először fénysugárzó dicsőségben sz. István király apostoli kereszte, s innen indult a nemzet megtérítése; miértis méltán tisztelte mindig a keresztyén világ ezen hegyet *szent hegynnek* (Sacer Mons Ponnoniae): s azon kitüntetések és jogositványok, melyekkel a keresztyén egyházi és az országos törvényhozások az itteni istenházat és annak főapátját nagyra emelték, úgy hogy közvetlenül a római pápa alatt álljon és hogy főapátja Magyarország elsőrangu főpapjai, az ú. n. *Praelati maiores*, közt helyet foglaljon; valamint a keresztyén magyar nép különös tisztelete világosan bizonyitják ezen helynek történeti nem kevésbbé, mint egyházi fontosságát. Az ország fenállása első idejétől fogva ez mindég a buzgó vallásosság, kitünő tudományos miveltség, és tiszta, valódi keresztyén humanismus szentélye volt, s e sorok irója előtt elfelejthetlenek maradnak azon kedves órák, melyekben ő az itteni jeles szerzetesek szív- és lélekemelő társaságának részese lehetett, midőn magyar szívességgel ismételve vendégül fogadtatott. Itt találtatik azonkivül a hazai történelemnek egyik legbecsesebb kincse. Mert a főapátságnak levéltára, akár az itt őrzött okmányok régiségét és számát, akár azoknak köz-, egyházi, és jogtörténeti fontosságát tekintjük, oly nevezetes, hogy annak nem mondom párját, de csak némileg hasonlóját is, az egész országban hiában keresnők. Kezdve sz. István 1001-ki alapitó okmányán, mely a diplomaticai tudo-

mányban a legnevezetesb okmányok egyikének van elismerve, az árpádi királyok korából 250-nél több eredeti oklevél találtatik, melyek közül öt a XI., és huszonöt a XII. századból való, s a tatárjárás (1241) előtti időből összesen 150-nél több eredeti van még meg. Járul ehez az ú. n. vörös könyv (Liber Ruber), mely a XIII. században iratott még össze, és az 1250. évet megelőzött időből vagy 60 fontos okmánynak gondosan készült másolatát tartalmazza.

Nem kevesebb szívességet tapasztaltam a főtisztelendő veszprémi és győri káptalanok és a leleszi konvent részéről is. Az ezeknél meglévő levéltárak azonban, különösen a leleszieк, az árpádi királyok koránál későbbi időre bírnak ugyan nagy fontossággal; de az Árpádkori Új Okmánytárhoz csak kevés anyagot nyújtottak. A veszprémi káptalan levéltárából mindazáltal még is több érdekes okmányt vettem fel. Kötelességemnek tartom, az ezen helyeken is a magyar tudományosság iránt mutatott lelkes pártolásért szintén hálás köszönetemet kijelenteni.

A magyar családok magánlevéltáraiban az árpádi kor érdekében tüzetes kutatásokat még nem tehettem. Egyébiránt Érdy János tisztelt tagtársam ezen irányban fáradozván, az Árpádkori Új Okmánytárhoz több nagy érdekü adalékkal járult. Különös elismeréssel kell emlitenem mélt. b. Balassa Antal urat, ki kékkői levéltárát előtte megnyitotta, melyből Érdy 35 Árpádkorszaki eredeti eklevelet irt le. Ugyan Érdy a Hunt-Páznántól eredett Kubinyi nemzetség levéltárából is 8; és Horváth István sajátkezüleg eredetiekből másolt okmányaiból 20 darabot közölt.

A magyarországi városok közől Sopron, Körmöczbánya, Selmeczbánya és néhány másnak levéltá-

rában Árpádkori eredeti okmányok találtatnak ugyan; de azok, valamint Varasd, Pest, Nagy-Szombat, Zágráb, Beszterczebánya, Nyitra stb. érdekes privilegiumai, már régen kiadva lévén, évtizedek óta a hazai tudományosság közbirtokában találtatnak, s így itt azokat újra közzé tenni nem látszott helyesnek. A magyarországi városi levéltárak egyébiránt is csak az anjoui korszaktól fogva kezdenek a hazai történet felvilágosítására nézve különösen fontosak lenni.

Enlítenem kell még a *Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia* czímű munkát is, melyet m. akad.tag, tudós Theiner Ágoston úr a magyarországi főpapi rend buzdítására és pénzbeli segitségével a Vaticánumi levéltárból kiadott (2. kötet Rómában, 1859. és 1860.). Különösen a római pápák Regestáiból közvetlenül sok igen érdekes okmányt és levelet közöl. Ezen fontos kútfői munkáról, melyben az egyes okmányokat mintegy archivalis alakban találjuk, s a haszonról, melyet az nekem az Árpádi Új Okmánytárnál nyújtott, a III. kötetnek függelékében tüzetesen fogok szólni.

Végre nem szabad elhallgatnom, hogy az említetteken kivül más levéltárak birtokosai is, szóval és tettel bizonyították már, hogy ők a hazai történet kútfői apparátusának szaporitásához járulni hajlandók; sőt voltak, kik érdekes közleményeket már is beküldöttek. Ezek mindazáltal többnyire csak a későbbi időkre vonatkoznak. Mennyiben az Árpádkori Új Okmánytárban hasznukat vehettem, illő helyen említem. Kecsegtet tehát a remény, hogy, miután az ősiség, mely mineddig a családok és a birtokosok levéltárainak elzárását tanácsolta, a magyarországi jogéletre elvesztette már előbbi hatását, a hazai történet tudományos

kutatása magánlevéltárakban is mind inkább új meg új támaszt nyerend.

A hazai levéltáraknak történettudományi czélokrai használása szükségkép feltételezi, hogy a kellő tudományos munkaerő meglegyen, s hogy ez czélszerűleg szerveztessék. Ezen fontos kérdés részletes fejtegetésébe nem ereszkedem itt; kötelességemnek tartom mindazonáltal hálámat azon férfiak iránt is kinyilatkoztatni, kik a jelen okmánytár kiadásában segédkezet nyújtottak.

Miután Fejér György azon kézirati gyűjteményeket, melyeket használnia módjában volt, czéljára nézve csaknem egészen felhasználta; azoknak, kik most még okmányi kutatásokkal foglalkodnak, már az övénél sokkal nehezebb feladat jut. Kettős irányban kell fáradozniok; egyrészről a Codex Diplomaticus hiányai kiegészitéséről és számos hibái helyreigazitásáról gondoskodván, másrészről a Fejér előtt ismeretlen maradt okmányokat és okmányi adatokat felfedezvén, gyűjtvén és közzé tévén. Ezen czélra nem marad egyéb hátra, mint, a mennyire lehetséges, magokat az eredetieket felkeresni; az egész bel- és külföldi irodalmat folyton folyva szemmel tartva, ha oly okmányok kiadatnak, melyek Magyarország történetére vonatkoznak, ezeket kellőleg méltányolni; és ha netalán hitelt érdemlő kézirati gyűjtemények vagy okmánymásolatok találtatnának még, ezekre is kellő figyelemmel lenni. Ezen feladathoz képest még a legszorgalmatosb buvárnak is magára hagyatott ereje elégtelen, s a jelen sorok irója nem lett volna képes a magyar akademia törté-

nelmi bizottmánya meghagyásában szerencsésen eljárni, ha Czech János elhúnyt nagy érdemü akademiai tagnak az akademiai könyvtár birtokában levő kéziratai neki nem kézbesitettek, s ha ő más szakférfiak segítségét nem remélte volna. Ez utóbbi tekintetben leginkább két férfi fáradozását kell hálával említenem, kiknek támagatása az Árpádkori Új Okmánytárra nézve igen fontos volt: Czinár Mór és Érdy János urakat.

Czech János első volt, ki Fejér Codex Diplomaticusa kiegészitése és folytatása végett több évig okmányokat gyűjtegetett. Hátrahagyott kéziratai bizonyitják, hogy ő ezen irányban fáradhatatlan szorgalommal eljárt, s hogy kutatásai és vizsgálatai eredményétől a tudományos világ igen sokat várhatott volna, ha a kérlelhetlen halál őt előbb, mintsem munkásságát teljesen kifejthette volna, körünkből ki nem ragadja. Mindamellett tehát, hogy ő befejezett munkát, vagy kész gyűjteményt nem hagyott hátra, még is jelen okmánytárunk az ő fáradozásának köszöni tartaltartalma nagy részét. A tőle származó okmányokra nevének aláirása után mindenki rá ismerhet.

Czinár Mór, a pannonhalmi sz. mártoni főapátság tudós könyv- és levéltárnoka, a magyarországi Monasteriologia kiadója, kit hizelgés nélkül jelenleg a magyar diplomatica főtekintélyének nevezhetünk, már Czech János fáradozásait is különös részvéttel támogatta. Szíves részvétével és fontos segítségével mozdította ő elő az Árpádkori Új Okmánytár létrejöttét is; s egyedül az ő személyes szerénysége oka annak, hogy e tekintetbeni tudományos szívességét érdem szerint itt nem méltányolhatom. De kivánata azt meg nem tilthatja, hogy az érdemdús férfi terjedelmes és alapos tudománya iránt őszinte tiszteletemet ki ne je-

lentsem, és a részéről sok tekintetben tapasztalt barátságos segitségért szives hálámat ki ne mondjam.

Érdy János akad. rendes tag s a nemzeti muzeum régiségtárának elismert mély tudományu őre, fáradozásomat közre munkálkodása által szintén támogatta. Az általa közőlt darabokra nevének aláirása utal.

Hogy Theinernek Magyarország egyházi történetét illető kútfői munkájából is több (az első kötetben összesen 47) okmányt kölcsönöztem, már fenebb mondatott. De ezeken kivül Ráth Károly, Knauz Nándor, Szabó Károly, Meléthei Barna Mihály és néhány más uraktól is vettem egyes okmányokat, mit hálával kinyilatkoztatni kötelességemnek tartok. A közlő neve minden egyes okmánynál feljegyeztetett.

A magyarországi levéltárakról Érdy János úr a következő érdekes tudósítást közli.

„Europának majd minden művelt nemzetei, a hazájok történeti szétszórt emlékeit, nem kevesebb szorgalommal és fáradsággal, mint költséggel jobbadán már össze gyűjtötték és kiadták."

„Az angol parliament 1822-ki jul. 23. a kincstári kanczellár Wansittart inditványára, az angol történeti kútfőket közmegegyezéssel rendelte kiadatni úgy, mint a francziaországi forrásgyűjtemények vannak kiállitva."

„Németországban a kútfők gyűjtésére s kiadására külön társulat alakúlt, melynek tagja Pertz Henrik, majd az egész Europa könyv- és levéltárait kifürkészte s az azokban talált, nem mindenki által kibe-

tűzhető porlepte régi irománytömegből, kiadta a Monumenta Germaniae Historica czimű kútfőgyűjteményt, mely több százezerbe került. Figyelmet érdemel az oklevelek gondos gyűjtése s hű kiállitása."

„Bajorországban a királyi titkos levéltárnak 1822-től 1828-ig leltárai, utóbb magok a leltározott oklevelek egész kiterjedésben bocsáttattak a király költségén sajtó alá."

„Leopold belga király, a közlevéltárak leltárait parancsolta kiadatni."

„A porosz királynak mind a berlini, mind a stettini titkos levéltárai 1835. nyolcz 4-edrétü kötetben jelentek meg."

„Ez oka, hogy a külföldi történetiró a hitelesen kiállított adatkincsnek megválasztása s összehasonlitása után, a történetirásnak müvészi kiállitására fordíthatja idejét és erejét; nem is tart attól, hogy valamely még fentünhető okirat miatt kénytelen lesz kútfőkre alapított nézeteit változtatni."

„Nálunk minden kimeritőbb monographiához kivántató kútfőgyűjtés annyi időt és erőt kiván, hogy az évekig tartó fürkészetnek fáradalmai a lelkesedés szikráit is elhamvasztják, és a kiállítandó dolgozat vagy elmarad, vagy mivel fáradt erővel kezdetik meg, elsilányul."

„A magyar történetvizsgáló hasonlít azon szobrászhoz, ki mielőtt a márványba életet önthetne, előbb kénytelen hazájának bérczeit és völgyeit bebarangolni s márványt keresni addig, míg a fárasztó kutatás alatt lelkesedése vagy eltünik, vagy elsilányul; és ki előbb kész anyagból remek művet állíthatott volna elő, az anyagkeresés fáradalmai után kőfaragóvá törpül."

„A magyar akademia történelmi bizottmánya mé-

lyen érezvén a magyar történeti kútfőgyűjtemények hiányát, emlékeink ezen szétszórt kincseinek gyűjtését és közzétételét erejéhez képest már meg is kezdette."

„Az Árpádok korszakából fenmaradt oklevelek, pecsétek, érmek és bárminemű más régiségek, a magyar emlékek megbecsülhetetlen kincsei, melyeknek gyűjtése s az enyészettől megmentése azért legsürgetősb; mert emlékeink ezen gyöngyei a lefolyt századokon keresztül a legujabb korig sokféle veszélynek voltak és vannak kitéve."

„De lássuk röviden: miféle veszélyeknek voltak nálunk az okiratok a régibb időkben, és vannak a legujabb tapasztalásig kitéve? Schwartner Márton és Perger János diplomatikai munkáik szerint, nálunk az idő, mely mindent megemészt, pusztitó háborúk, tűzvész, irigység, gondatlanság, tudatlanság, és hasonló okok idézték elő az oklevelek fogyasztását. De ki győzné e hazának ezen meg ezen vésznapjait és végetlen kínszenvedéseit történetileg részletesen kinyomozni?"

„Mennyi okiratot, mi sok drága emléket emésztett meg a tatárdulás fergetege, mely Magyarországot 1241. láng- és vérözönbe boritotta. IV. Béla királynak a jászói monostor jogait megerősitő 1255. oklevelében olvassuk: miképen ezen prépostság jogait illető, az előbbi királyoktól nyert irományokat a tatárok fütött kemenczébe mind megégették."

„IV. Béla más 1261. okleveléből tudjuk, hogy a tatárok az egri egyházat kifosztották, földig lerontották, hamuvá tették, és a szent királyoktól nyert adományleveleit mind lángnak adták."

„Sokan a veszélyes tatárdulás elől kincseikkel és levéltáraikkal Datmátországba menekültek, honnan a

zágrábi levéltár csak 1550. hozatott vissza; de azok levelei, kik ott haltak ki, ott mentek veszendőbe."

„A liptói regestrumban találjuk: miképen a Liptó vármegyei Lipcse város 1388-ban birájára bizta okleveleit, hogy azokat az ország birájának bemutassa azok ellen, kik e várossal törvénykeztek. A lipcsei biró Zólyomba ért, hol valami lókötő annak két lovával és az okiratokkal elosontott."

„Szent-miklósi Pongrácz I. Lajos királyhoz (1363) új adományért folyamodott; mivel előbbi adománylevele elégett."

„A késmárkiak levéltárát 1433. a husszíták ragadozták el; a lőcseiekét 1550. a tűzveszély tette semmivé."

„Palóczi László országbiró 1446. a váczi káptalanhoz intézett levelében azt adja elő, hogy a sághi konventet magyar és cseh lovas és gyalog csapatok megrohanták, kifosztották, levéltárát földúlták, az okleveleket vagy elvitték, vagy azokról a pecséteket levagdalták."

„Hunyady János vezér, I. Mátyás (1458—1490.) királynak egyetlen fia, 1504. szünt meg élni. Özvegye Frangepán Beatrix 1508. György brandenburgi őrgrófhoz (Marchio) ment nőül. György a Hunyadiak levéltárát kivitette, mely az anspachi (Onolsbach) levéltárba került, honnan II. József alatt hozatván vissza, Budán a kamarai levéltárban sok ideig zár alatt őriztetett, utóbb a többi irományok közzé soroztatott."

„Több magyarországi monostor mint hielmes és hiteles hely a külföldi monostorokkal volt összeköttetésben. A somogyvári szent Egyed monostora a francziaországi flaviusvölgyi szent Egyed monostorától függött; más konventek az olaszországi, mások a né-

met monostoroknak voltak alávetve. A Magyarországot minduntalan megrohanó törökök sok jámbor szerzetest végeztek ki, sok, hogy elkerülje a veszélyt, levéltárral együtt külföldre azon monostorba menekült, melytől függött, honnan az egyes országos levéltárak nem kerültek többé vissza."

„A bethlenfalvai Thurzó nemzetség gazdag levéltára 1654-ig a Trencsin megyei Lietava várban őriztetett, hol nem sokára azután rá törtek és kifosztották; maradványai az árvai várba vitettek el. Utóbb Arabinszky Ferencz lietavai segédlelkész, az ottani várak rejtekeiben számos okleveket fedezett föl és szedett össze; ő ezeket Kelecseny Zsigmondnak Trencsin megyei szolgabirónak küldötte el. Beznák János, az árvai uradalom igazgatója, Pozsonyban Dobrovay Imre szállásán hat vagy hét nagy ládát látott, melyek tele voltak a Lietava várból elorzott okiratokkal."

„Mit mondjunk azokról, kik Magyarországban még a XIX. században is a levéltárakból akár bőrhártyára, akár papirosra irott okleveleket, leltárakat, emlékiratokat, és a régibb kornak legbecsesb iromá-nyait, köztapasztalás szerint, szekér számra a papirosmalomba küldözgették, vagy azokat mázsa számra árulgatták,"

Ezek után szabadjon most már azon vezérnézeteket fejtegetnem, melyeket az Árpádkori Új Okmánytár egybeállitásában és elrendezésében követtem. E tekintetben valamint másutt, úgy a magyar irodalomban is két egymással homlokegyenest ellenkező felfogásra találunk.

Vannak tudósok, kik okmánygyűjtemények irá-

nyában a legszigorubb követelésekkel lépnek fel. Az egyes okmányok szerintök egyedül eredetiekből veendők, a közzététel oly pontossággal történendő, kogy mintegy magokat az eredetieket minden sajátságaikkal együtt elénkbe adja. Akademiai tag *Waltherr László* urat, kiben a magyar irodalom hazai diplomaticánk egyik legavatottabb szakismerőjét tiszteli, köztünk egyszersmind ezen irány leghatározottabb képviselőjének találjuk. Okmányok gyűjteményei közzétételéről szó lévén, ő azt kivánja, hogy ezek az eredeti példányokról, gondos kézzel, pontos hívséggel adassanak; „*de csak az eredetiekről* és híven másolva; különben elvétik czéljokat." (Figyelmező, 1837. 24. sz.)

Ha ezen szavak ellenében azon könnyedséget tekintjük, melylyel nálunk okmányok nem ritkán tétetnek közzé, s melynek eredménye azután gyakran nem egyéb, mint Waltherr szavai szerint (u. o.) holmi „puszta másolatok után gondatlanul összeférczelve halommal nyújtott út-tévesztő adatok;" az előbb említett tudósok nézetének ellentétét látjuk. Csak abban nem nyughatom meg, ha valaki Fejér Györgyöt ezen utóbbi irány képviselőjének akarná nézni, mire Waltherr is hajlandónak mutatkozik.

Úgy hiszem, nem szükséges ezen utóbbi eljárásra nézve csak egyetlenegy szót is vesztegetnem. Maga magát itéli ez meg; s ha bár megengedem, hogy lehetnek esetek, melyekben okmányok hibás közzétételeit nem csak mentegetni, de igazolni is lehet: ily eljárást még is elvileg követni, kárhozatos könnyelműség volna, melynek a tudomány körében legkevesbbé szabad helyt engednünk, mert a diplomatica főczéljaival ellenkezik. Erről tehát szó sem lehet itten.

De azon szigort sem tehetem mindenkép magamévá,

melyet előbb említettem. Nem tagadom, hogy az ezt követelő nézetnek van bizonyos belső jogosultsága; mennyiben t. i. az igazság minden történeti tanulmány főczélja, melyhez a kútfők kellő ovatosság melletti használása nélkül jutni nem lehet. De elvonva attól, hogy a kritikai szigor és pontosság azon mérve, mely kivántatik, csak eszmény, melyhez közeledni ugyan, de melyet tökéletesen létesíteni lehetetlen; ne felejtkezzünk meg arról, hogy szigor és potosság itt csak eszközök, melyek tehát a czél által, melynek elérése végett alkalmaztatnak, nyerik valódi jelentőségöket. A feladat gyakorlati kivihetősége, azaz maga a lehetőség gyakran sokkal szűkebb határt jelöl ki, s a kritika kivánalmainak eleget teszünk, ha a történeti kútfők szövegét lehetőleg híven és a maga eredeti tisztaságában előállítjuk. Itt tehát egyedül eredeti szövegről és annak eredeti tisztaságáról lehet szó; azaz hogy tudjuk, mit mondani vagy tudtul adni a kútfő irójának, különösen pedig az okmány szerzőjének volt szándoka. Magának az eredeti kiadványnak használása nem tartozik a tárgy lényegéhez; s valamint a classicai irodalom dolgában igen szegények volnánk, ha kizárólag csak azon műveket akarnók használni, melyek kiadásai a szerző kéziratának alapján történhetnek; úgy csaknem ugyanazt kell mondanunk a történeti kútfőkről, s névszerint az okmányokról is. Ámbár kétség kivül van, hogy, a mennyibén az lehetséges, magoknak az eredeti példányoknak minél pontosabb használása kivánatos és tanácsos is, mert ez természetesen a legbiztosb út és legczélszerűbb eszköz az eredeti szöveghez jutnunk. Névszerint a történeti okmányok kiadását és használásás illetőleg, nem tagadom, hogy az ú. n. *graphica* is, mely azoknak betüjegyeivel és

orthographiájával foglalkodik, mennyiben ezek a szöveg külső alakját képezik, a történeti kritika szempontjából nagy fontossággal bir; de zsinórmértékül szolgál tulajdonkép még is a *diplomatica*, mely magasb ponton megállapodik, és nem az irás jegyeiben, hanem annak szövegében leli feladatát, s melynek a graphica fontos ugyan, de nem lényeges momentumát teszi.

Ehez képest hazánk történetére nézve okmányi tekintetben véleményem szerint a magyar akademiának kettős feladata volna.

I. A hazai történetre vonatkozó, s akár régiségök, akár tartalmuk, vagy más oknál fogva nevezetes és fontos eredeti okmányokat, mennyiben azokhoz férni lehetséges, graphicai pontossággal, azaz a betüjegyek sajátságainak felhozásával és az orthographia legszigorúbb megtartásával másoltatni. Ezen másolatok az akademia kézirati gyűjteményének igen becses részét képeznék, s a lelkiismeretes történetbuvár kutatásai számára biztos alapot és támaszt nyújtanának. Legtanácsosb volna ezen gyűjteményt minél előbb meg kezdeni. Mert nincs kétség, hogy ha az akademia ezt fenállása óta magának feladatul tűzte volna ki, ha minden évben csak néhány okmányt az említett pontossággal másoltatott volna, most is már oly okmánygyűjteményt birna, melyet a hazai történelem szempontjából valódi kincsnek nevezhetnénk. Magától értetik, hogy mennyiben az akademiának módjában van, eredeti példányokra, vagy hű hasonmásokra szert tenni, ezek is külön csomókba felveendők. Ezen gyűjtemény segitségével az eddig hibáson kiadott okmányok szövegét meg lehetne igazitani; idővel pedig oly okmánytárt közzé tenni, mely a Waltherr- és más

szigorú diplomaticusoktól követelt pontosságnak megfelelne. Hogy addig is megmutassam, mennyire szükséges ez diplomaticai irodalmunk mostani stadiumában, mintáúl hat okmány szövegét (60, 65, 96, 113, 126, és 201. sz.) eredetiek után közöltem, melyek Fejér Codex Diplomaticusában már találhatók ugyan, de csak másolatok alapján (Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 177. l.; I. k. 482. l; III. k. 2. r. 476. l.; u. o. 361. l.; u. o. 463. l.; VII. k. 1. r. 340. l.). Az összehasonlítás hol több, hol kevesebb hibákat és eltéréseket tüntet fel; mert igazságosnak találtam, Fejér munkájának jellemzése végett nem csak oly okmányokat emelni ki, melyek hibákkal hemzsegnek, hanem néhány különbféle értéküeket egybefoglalni. Csak így lehet azon szövegről, melyet a Codex Diplomaticus nyújt, alaposan itélnünk.

Egyébiránt a legjobb esetben is csekély a kilátás, hogy, ha az akademia az épen említett terv szerint egy kritikailag pontos oklevélgyüjteményt alapít is, az irodalom annak eredményét, t. i. egy lehetőleg hibátlan és hű magyar okmánytárt, rövid idő alatt nyerjen. Mert mind az okmányok gyűjtése, mind azoknak rendezése és kiadása tömérdek munkába fog kerülni. Szükségesnek látszik tehát, hogy időközben is történjék, a mi mostani viszonyaink közt már kivihető.

II. Úgy látszik tehát, hogy az akademiának jelenleg egy másik, és az előbbinél sürgősb teendője van; t. i. a Magyarország történetére vonatkozó, s az irodalom utján már közzé tett okmányi apparátus tökélyesbítéséről s mintegy kiegészítéséről gondoskodni. E czélra már évek óta történtek készületek és kísérletek; s erre czéloz az Árpádkori Új Okmánytár is. Szerkesztői tisztem

itt azt kivánja, hogy ennek tervéről és feladatáról néhány felvilágosító megjegyzést tegyek.

Okmánygyűjtemények és okmánytárak különbféle czélokra készülhetnek, s ehez képest azoknak elrendezése és az egyes okmányoknak közzétételi módja is különbözni fog. Történik nem ritkán, hogy ha valamely levéltárban vagy azoknak néhányában nevezetesb számú, historiailag vagy másképép érdekes okmányok őriztetnek, ezeknek közzététele terveztetik, mi külföldön több nagy becsű okmánytárak kiadására adott már többször alkalmat. Ilynemű kiadványok, főkép ha az okmányokat egyszersmind diplomatikai mutatványokúl közlik, csupán eredetieket és bizonyos kor jellemét mutató példányokat tartalmazhatnak, melyek közzétételében a graphica szabályait szorosan szem előtt kell tartani. E tekintetben Sickel Tivadar „Monumenta graphica aevi medii“ czímű munkája (Bécs, eddig két füzet 1858.) mely a photographia használásával készült, a legfényesebb példát mutatja. Hazánkban ily kiadásra alkalmatos levéltár tudtomra csak egy találtatik, t. i. a szent-mártoni főapátság levéltára. Ha azonban a kiadás a tisztán diplomaticain kivül történeti érdekből is indúl ki, eredetieken kivül másnemű okmányok is felveendők abba, s a graphicai felfogás szűk láthatára e feladatnak meg nem felel többé. A kiadónak tehát ily esetben nagyobb szabadsággal élnie nem csak lehet, hanem kell is; s a kiadás czéljának tökéletesen eleget tesz, ha csak az okmányok eredeti szövegét híven megtartja. A bécsi cs. akademia több kiadványai, p. o. a Chmel által a cs. titkos levéltárben őrzött eredeti okmányokból összeállított ú. n. „Diplomatarium miscellum saeculi XIII.“ Bécs 1849.), Weis János ausztriai sz. kereszti diplo-

matariuma (Bécs 1856.); úgy szinte a magyar akademia eddigi okmánykiadásai, mint Hatvani Mihálynak a brüsseli országos levéltár és a burgundi könyvtár okmányai alapján közzé tett magyar okmánytára (4 kötet, Pest 1858 és 1859.) és Simonyi Ernő londoni magyar okmánytára (Pest 1859.) ide tartoznak. De ha a tulajdonképeni történeti érdek a főfeladat; ha nem csak okmányokat kiadni, hanem azok által a történetet is lehetőleg részletesen és kimerítőleg felvilágosítani közvetlen czélunk; ha p. o. e tekintetben valamely ország, tartomány, város, vidék, nemzet, népség, nemzetség stb. történetére vonatkozó, minden meglevő okmányokat, bárminemüek legyenek is azok, és akárhol találhatók, akarunk egybefoglalva közzé tenni, feladatunk más színben mutatkozik. Válogatásnak a kiadandó okmányok különbféle neme közt helyt engedni már nem lehet: s miután a kiadásra rendelt gyüjteménynek álláspontja meghatároztatott, ennek alapján kell késziteni az általános tervet, és a közzététel czéljához képest minden okmányok és okmányi adatok egybefoglalandók, melyek ezen álláspontnak megfelelnek, akár eredeti formában, akár csak másolatban vannak meg; akár kiadattak már nyomtatásban, akár nem. Magától értetik ugyan, hogy az okmányok szövegének hüségéről és tisztaságáról gondoskodni itt is szükséges; de a kritika nem a graphicai, nem a diplomaticai, hanem a szoros értelemben történelmi szempontot követi sinórmértékül; a graphicai és diplomaticai szabályokat tehát nem többé czélnak, hanem csak eszköznek tekinti.

S ez által van egyszersmind meghatározva az Árpádkori Új Okmánytár terve és feladata is.

Fejér György Codex Diplomaticusát veszem ki-

indulási pontúl. Ennek hiányait s hibáit se nem tagadom, se nem szépítem; hanem helyreigazításukat más szerencsésb időre bízom. Csak hogy némileg ez új gyűjtemény szempontját feltüntessem, a Fejér által már kiadott hat okmányt, melyeket fenebb említettem, tisztább formában ismétlem. Azon kivül sok okmány, melyet Fejér csak kivonatban közlött, itt egészen adatik. Rendszerinti szabályom mindazáltal, azt, mi Fejér munkájában már találtatik, okmánytáromból kizárni. Ezen értelemben az Árpádkori Új Okmánytár Fejér munkája azon részének, mely az árpádi királyok korszakát illeti, folytatása és kiegészítése.

De önálló munkának is kivánom azt vétetni, mind tartalmára, mind alakjára és elrendezésére nézve. Mindkét tekintetben azonnal bővebben nyilatkozom. Itt csak általában jegyzem meg, hogy, bármi tökéletes legyen valamely okmánytár; annak tartalma még is a neki tárgyúl szolgáló anyagot soha ki nem meríti, s mindazt más búvárok gyűjtése szorgalmának engedi át, mit kiadója vagy nem ismert, vagy felveendőnek nem tartott. Így Fejér Codex Diplomaticusa is a magyar történet okmányi apparátusának csak azon részét foglalja magában, mely előtte ismerve volt. Mennyiben tehát utána is a hazai történetbúvároknak még sok teendőjök maradt, ezeknek önállólag kell eljárni. S ehez képest az Árpádkori Új Okmánytár is azon jogot vindicálja magának, hogy a Codex Diplomaticusnak ne alá-, hanem mellé rendeltessék, ne subordinált jelentőségű kiegészítésének, hanem önálló és neki coordinált munkának tekintessék. Az alakra és elrendezésére nézve az Árpádkori Új Okmánytár ugyanazon módszert követi ugyan, melyet Fejér munkája; de első pillantásra mindenki megyyőződhetik, hogy az

itten uralkodó kritikai szempont Fejérnek e tekintetbeni eljárásától lényegesen különbözik.

Az Árpádkori Új Okmánytárnak czélja levén a Fejér György Codex Diplomaticusában gyűjtött okmányi apparátust Magyarország árpádkori történetére nézve bővíteni és szaporítani, e tekintetben hármas irányban igyekeztem *új anyagot* szerezni; s ehhez képest a *jelen gyűjtemény tartalma* is három szempontot nyújt a történelmi kritikának.

a) Néhány okmányt, melyeknek Fejér csak kivonatát vagy tökéletlen töredékét adta, mennyire azoknak teljesb példányaira szert tehettem, tökéletesebb formában tettem közzé. Ezen okmányokra az olvasó jegyzeteim folytán azonnal rá ismerhet; s úgy hiszem, általok hazai történetünk több eddig hiányosan ismert részletei némi felvilágosítást nyernek.

b) Számosabbak és fontossabbak ezeknél azon okmányok, melyek itt először látnak napfényt, sőt ezek, számszerint 115, a gyűjtemény főrészét képezik. Túlnyomólag eredeti példányokból vétettek, t. i. 104, s ezekhez járul még 5 melyek XIII., 2 melyek XIV., és 2 melyek XV. századi átiratok után közöltetnek. Egyébiránt tisztemnek tartom megvallani, hogy a jelen munkában foglalt három okmánynak hitelessége ellen nevezetes kétségek hozattak fel; t. i. a 10. sz. a. okmányt, mely Czech gyűjteményéből vétetett, Ipolyi-Stummer Arnold akad. tagtársam koholmánynak állítja; a 128. sz. a. okmányt, mely heraldicai tekintetben gyanús, csak Nagy Iván akad. tagtársam tanácsának folytán közöltem; s a 129. sz. a. kivonat, melyet gr. Széche-

nyi-féle gyűjteményből közlök, szintén nem látszik évszámának megfelelni.

Végre c) sok okmány más már nyomtatott munkák után tétetett közzé, s ezekre nézve különösen szükséges, hogy az átvétel módjáról szóljak.

Első helyen említem azokat, melyeket Theiner Monumentáiból kölcsönöztem (más nyomtatott munkákból csak 25-töt vettem által. Mert valamint egyrészről ezen munka nagy fontosságát már fenebb kiemeltem; úgy más részről nem szeretném még is, ha az túl becsültetnék. Sok foglaltatik abban, mi Klimó György pécsi és gr. Bathányi Ignácz erdélyi püspökök és néhány más lelkes történetbúvárok gondoskodása és igyekezetei folytán Romából rég megszereztetvén, az előtt is birtokában volt már történeti irodalmunknak, s mit nagyobbrészt Hevenesi, Práy és mások kéziratai közt, ezeknek alapján pedig Fejér munkájában is feltalálhatunk. Ilyen pápai bullákat, okmányokat, stb. itt ismét közölni, nem tartottam feladatomnak. De Theiner sokat is tett közzé, mi eddig ismeretlen volt búváraink előtt; s ezt, mennyiben nagyobb érdekkel bír, a jelen gyűjteménybe átvenni kötelességemnek éreztem. Így történt, hogy első kötetem Theiner után 47 pápai bullát tartalmaz; 244 közől, melyeket ő ezen időre hozott. Megjegyzem mindazonáltal, hogy Theiner közleménye a római pápák Magyarországra vonatkozó bulláit teljesen nem tartalmazza, s névszerint ugyan az 1235. előtti korra nézve is, 37 pápai bullát voltam képes hozni, melyeket Theinernél hiába kerestünk.

Említenem kell itt Endlicher István *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana* czímű munkáját is (Svajczi Szent Gál, 1894), mely, ámbár ok-

mánytáram számára új anyagot nem igen nyújt, még is a kritikai eljárásnak figyelemre méltó, s nálunk eddig csaknem egészen szokatlan példáját mutatja. Álláspontja az, mely szerint külföldön, különösen Németországban számos tudósok eredeti példányok hiányában a régi idők irodalmi maradványainak szövegét, az ú. n. conjecturális kritika alapján, javítgatják. Endlicher is nem eredeti példányok alapján hanem a conjecturális kritika szabályai szerint igyekezett Magyarország árpádi korszaka kútfői íróinak és jogtörténeti emlékeinek szövegét minél tisztább formában megállapítani. Okmányi idézései csaknem kivétel nélkül második kézből vétettek, s az egyes okmányokat ő saját nézetei szerint javítva többnyire Fejér Codex Diplomaticusa után közölte. Nem lehet feladatom, a munkáról itt bővebben szólni; s így csak röviden jegyzem meg, hogy a conjecturális kritika helyes és óvatos alkalmazása a magyar történettudománynak is még nevezetes hasznára lehet. Endlicher munkájának e tekintetbeni eredményét megitélni képesek vagyunk, ha p. o. Kálmán király törvényeinek általa készített kiadását annak régibb kiadásaival összehasonlítjuk; különösen a második könyvet, mely Endlichernél belső tartalmához képest három darabra felosztva találtatik.

A nyomtatott munkákból kölcsönzött okmányok tekintetében általán véve ugyanazon módot követtem, melyet Fejér. Azért, hol azoknak tartalmát olaszra csak mintegy átírva ismerjük, egyszerűen ezt adtam (15. és 214. sz. a.). Fejérnek azon modorát mindazáltal nem követtem, melyszerint ő oly okmányoknak, melyek a nagyobb magyar közönség előtt kevésbbé ismeretes nyelven szerkesztettek, csak fordítását adja akkor is, midőn az eredeti szövegre szintén szert tehetett. Azért

216. sz. alatt a veszprémvölgyi apáczák számára kiadott sz. István-féle privilegiumnak, melynek Fejér csak latín fordítását vette fel, görög szövegét pótlólag közlöm. Azon kivül pedig a 217—227. sz. a. Magyarország déli tartományait illető 11. ó-szláv nyelven szóló okmánynak mind eredeti szövegét, mind fordítását felvettem. Csak a görög és ó-szláv nyelv köztünk szokatlansága tekintetéből közöltem ez okmányokat nem a folyó, hanem a külön számok alatt, a folyó számokat zárjelben tevén ki. A tartalommutatóban mindazáltal folyó számok szerint említtetnek.

Egyébiránt az itt kiadott 227 okmány közől, 12. a XI., 40. a XII. és 175. a XIII. századot (1201—1235) illeti. Tárgyoknál fogva azok részint országos köz-, részint magánügyekre vonatkoznak; s magyar királyok, római pápák, császárok, más királyok és fejedelmek, egyházi és főurak, káptalanok, más testületek és magánszemélyek kiadványai.

Hátra van, hogy az Árpádkori Új Okmánytár *elrendezéséről*, és a *külső alakról* is számot adjak, melyben az egyes okmányok közzé tétetnek.

A munka *elrendezése* ugyanaz, mely általán véve és rendszerint okmánytárakban használtatik, t. i. az idősori vagy is chronologiai. Fejér is ugyanazon rendet követte szabályúl; s így nem tartom szükségesnek, erről bővebben szólni.

Az *egyes okmányok* tekintetében a *felírást*, a *szöveget* és a *forrás idézését* kell megkülönböztetni.

Kiki tudja, mi nehéz régi okmányok kiadásánál

helyes *felírásokat* (ú. n. rubrikákat) készíteni, főkép ha más nyelven szólnak, mint a szöveg. Mert hogy azok terjedelmesb kivonatok legyenek, nem szabad; s még is megkivántatik, hogy az okmány tárgya kellőleg előadassék. Innen van, hogy Diplomatáriumokban az egyes okmányok igen gyakran felírások nélkül közöltetnek. Nézetem szerint ez nem helyeselhető Mert az okmányok kiadóinak egyszersmind arról is kell gondoskodniok, hogy azoknak a történetírás érdekében használását lehetőleg könnyítsék; erre nézve pedig igen czélszerűnek tartom, hogy a történetírónak mód nyújtassék, az egész okmányi apparátust röviden végig tekinteni, mire azoknak fölírásai a legjobb eszközt képezik. Csakhogy a felírások rendeltetése ezen túl ki ne terjesztessék, s ne kívántassanak azokban az okmányoknak se kivonatai se regestái. A történetírás szempontjából a felírások mindig csak alárendelt jelentőséggel fognak bírni, s a történetíró nem állapodhatik meg mellettök, hanem okvetlenül magokat az okmányokat használni van hívatva. Ennél fogva az okmányok szövege és felírása közti öszhangzáson kivül, a lehetőleges rövidség volt a főszabály, mely szerint a jelen munkában a felírásokat készítettem. Nem csekély bajjal járt itt-ott a latín szöveg egyes szavainak magyarra fordítása; mert ezek nem ritkán határozatlan vagy többféle értelmüek (p. o. comes, magister, miles stb.), a kivonatnak pedig nem szabad többet vagy mást mondani, mint a szövegnek. Hol határozott értelmet adnak, e szerint vannak fordítva is (p. o. comes=főispán, bíró, ispán). Hol azonban csak határozatlan értelemmel találtatnak, ennek közelebbi meghatározása nem látszott kritikailag tanácsosnak,

s a szavaknak közönséges értelmét megtartottam (p.o. comes=gróf, magister=mester, miles=lovag.)

Az okmányok *szövegét* csaknem kivétel nélkül teljesen közlöm, s rövidítéseknek és kivonatoknak egyedül ott engedek helyet, hol magára az okmány szövegére szert nem tehettem, t. i. néhány átiratokban s általán a pápai regestákban. Sajnálattal vallom meg, hogy okmánygyűjtésem kezdetén inkább a történeti, hogysem a diplomaticai érdeket tartva szem előtt, azon okmányokat, melyekhez fértem, csak akkor másoltam le egészen, midőn azok tartalmuknál fogva különösen fontosoknak mutatkoztak, másoknak csupán kivonatait készítvén. Az árpádi korszak általános történeti fontosságát azon időben még fel nem fogtam, s úgy szintén sejtelmem sem vala még, hogy ezen korszakra vonatkozó okmánygyűjteményt valaha majd közzé tennék. Később hol az lehetséges volt, a hiányokat kiegészítettem; de a lehetőség nem volt meg minden általam kivont okmányra nézve. Nem akartam azokat a gyűjteményből kihagyni, s így a közönség az ilyeneknek (p. o. az I. kötetben 153. sz. a.) csak kivonatait veendi.

Az *orthographiát* illetőleg, nem követtem a graphicai, hanem a diplomaticai és töténeti szempontot; s általán véve, mennyiben ez lehetséges, egyformaságot kerestem. Azért az írás sajátságait megtartottam ugyan, hol azokban a kor jelleme mutatkozik; de az állandó orthographiai szabályokat inkább igyekeztem szemügyre venni, mint azon ingatag jelenségeket, melyekre gyakran egyes eredeti okmányokban is találunk; azaz úgy adom a szöveget, mikép azt írták volna, ha az akkor általában szabályúl elismert orthographiát szigorúan követik. Ez különösen a

nagy és kis betük alkalmaztatására nézve áll, és bizonyos betük (*cia* és *cio*, *tia* és *tio* helyètt; *e*, *ae* és *oe* helyett stb.) használására nézve. (Pápai bullákban és az általános egyházi hátóságok kiadványaiban a *tia* és *tio* már ezen időben közönséges szabályúl használtatván, ilyenekben azokat megtartottam). Csak oly okmányokban, melyek nyomtatott könyvekből kölcsönöztettek, s melyeknek eredeti orthographiáját helyre állítani képes nem voltam többé, követtem a nyomtatott példányok ösvényét.

A *forrásokat*, honnan az egyes okmányok vétettek, pontosan idézem. A melyeket másoktól vettem, hol tehát ezek felelősek, ezek nevével, és a mennyiben ilyeneket találtam, jegyzeteikkel együtt teszem közzé. Mi név nélkűl jelenik meg, az tőlem vagy olyanoktól származik, kik névszerint említtetni nem akartak; s erről a kezességet magamra vállalom. Sajnálattal tapasztaltam, hogy a hazánk levéltáraiban őrzött régibb eredeti okmányok, kevés kivétellel, gyakran igen megrongált állapotban vannak. S minthogy a graphicai és sphragisticai tekintetek szoros értelmű okmánytárakhoz amúgy sem tartoznak, czélszerűnek véltem, az egyes példányok külsőségeinek megfejtésébe nem ereszkedni.

Az Árpádkori Új Okmánytár négy kötetből fog állni; melyeknek elseje szent István első magyar király uralkodásától II. Endre király haláláig vagyis 1235-ig terjed; másodika IV. Béla király korát foglalja magában 1260-ig; a harmadik IV. Béla király még hátra levő uralkodását és V. István király korát 1272-ig

negyedike pedig IV. vagy is Kún-László és III. Endre királyok korát 1273-tól 1301-ig. Az első kötet tehát Fejér György Codex Diplomaticusa első három kötetének; a második ez utóbbi IV. kötete 1. és 2. részének; a harmadik ugyanezen munka IV. kötete 3. részének, és az V. kötet 1. részének; végre a negyedik kötet Fejér V. kötete 2. és 3. részének és VI. kötetének felel meg.

Pest, Julius kezdetén 1860.

WENZEL GUSZTÁV.

TARTALOM.

1000—1038.

Lap

Lap

1220.

1221.

1222.

Lap

1232.

1233.

1233 körül.

1233.

1234.

ÁRPÁDKORI

ÚJ

OKMÁNYTÁR.

I.

ÁRPÁD-KORI

ÚJ

OKMÁNYTÁR.

1.

Szent-István törvényeinek eredeti szövege.

(Sancti Stephani Regis Decretorum)

(liber I.)

Prefatio Regalis Decreti.

REGNANTE Diuina clementia opus Regalis dignitatis al(i)monia katholice fidei effectum, amplius ac solidius alterius dignitatis operibus solet esse. Et quoniam unaqueque gens propriis utitur legibus, idcirco nos quoque Dei nutu nostram gubernantes monarchiam, antiquos ac modernos imitantes Augustos, decretali meditatione nostre statuimus genti, quemadmodum honestam et innoffensam ducerent uitam, ut sicut Diuinis legibus sunt ditati, similiter etiam secularibus addicti: ut quantum boni in his Diuinis ampliantur, tantum rei in istis multentur. Que autem decreuimus, in sequentibus subnotauimus lineis.

Capitula huius libri.

VIIII. Item alia.

X. De obseruatione IIII temporum.

XI. De obseruatione sexte ferie.

XII. De his qui sine confessione moriuntur.

XIII. De obseruanda Christianitate.

XIIII. De homicidiis.

XV. De his qui suas uxores occidunt.

XVI. De euaginatione gladii.

XVII. De perjuris.

XVIII. De libertis.

XVIIII. De conuentu ad ecclesiam, et de his qui murmurant vel locuntur in ecclesia hora misse.

XX. De non recipiendis seruis vel ancillis in accusatione et testimonio super dominos suos vel dominas.

XXI. De his qui alienis seruis libertatem querunt.

XXII. De his qui liberos in seruitutem redigunt.

XXIII. De his qui alterius milites sibi tollunt.

XXIIII. De his qui alterius sibi hospites tollunt.

XXV. De (his) qui flagellantur sua quaerentes.

XXVI. De uiduis et orphanis.

XXVII. De raptu puellarum.

XXVIII. De fornicantibus cum ancillis alterius.

XXVIIII. De his qui petunt sibi ancillas in uxores.

XXX. De his qui extra Regnum suas fugiunt uxores.

XXXI. De furto mulierum.

XXXII. De incendiis mansionum.

XXXIII. De strigis.

XXXIIII. De maleficis.

XXXV. De inuasione domorum.

I. De statu rerum ecclesiasticarum. QUISQUIS fastu superbie elatus domum Dei ducit contemptibilem, et possessiones Deo consecratas, atque ad honorem Dei sub Regia inmunitatis defensione constitutas inhoneste tractauerit vel infringere presumpserit, quasi inuasor et uiolator domus dei excommunicetur. Decet etenim ut indignationem ipsius domini Regis sentiat, cuius benivolentie contemptor et constitutionis preuaricator extitit. Nichilominus tamen Rex sue concessionis inmunitatem ab omnibus ditionis sue illesam conservari precipiat. Assensum uero non prebeat inprouide

affirmantibus, non debere esse res dominicas, id est domino dominantium traditas. Ita sunt sub defensione Regis, sicuti proprie sue hereditatis. Magisque advertat, quia quanto Deus excellentior est homine, tanto prestantior est Diuina causa mortalium possessione. Quarum Divinarum rerum defensor et custos Diuinitate statutus, diligenti cura non solum eas seruare, sed etiam multiplicare debet, magisque illa prestantiora, quam sua defendere oportet et augmentare. Si quis igitur insanus inoportunitate inprobitatis sue Regem a recto proposito peruertere temptaverit, nullisque remediis mitigari posse uisus fuerit, obsequiis aliquibus transitoriis sit necessarius, abscidendus ab eo proiciendusque est, iuxta illud euangelicum: Si pes, manus vel oculus tuus scandalizat te, amputa vel erue eum, et proice abs te.

II. De potestate Episcoporum super res ecclesiasticas, eorumque convenientia cum laicis. VOLVMVS ut Episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas prouidere, regere et gubernare, atque dispensare secundum canonicam auctoritatem. Volumus ut et laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas ecclesias, uiduas et orphanos defensandos, et ut obedientes sint ad eorum Christianitatem servandam. Consentientesque sint comites et iudices presulibus suis ad iustitias faciendas, iuxta precepta legis Divine. Et nullatenus per aliquorum mendacium vel falsum testimonium, neque periurium, aut per premium lex iusta in aliquo deprauetur.

III. Quales debeant esse testes et accusatores clericorum. TESTES autem et accusatores clericorum sine aliqua sint infamia, uxores et filios habentes, et omnino Christum predicantes.

IIII. Item de eodem. TESTIMONIVM laici adversus clericum nemo recipiat. Nemo enim clericum quemlibet in publico examinare presumat, nisi in ecclesia.

V. De labore sacerdotum. SCITOTE fratres cuncti, quod super omnes uos laborat sacerdos. Unusquisque enim uestrum suum fert laborem proprium, ille uero et suum et singulorum. Et ideo sicut ille pro omnibus uobis, ita et uos omnes pro eo suorum operum laborare debetis, in tantum ut si necessitas fuerit, animas uestras pro eo ponatis.

VI. De concessione Regali propriarum rerum. DECREVIMUS nostra Regali potentia, ut unusquisque habeat facultatem sua diuidendi, tribuendi uxori, filiis filiabusque, atque parentibus siue ecclesie; nec post eius obitum quis hoc destruere audeat.

VII. De retentu Regalium rerum. VOLVMUS quidem, ut sicuti ceteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum, ita etiam res, milites, servos et quidquid ad nostram Regalem dignitatem pertinet, permanere immobile; et a nemine quid inde rapiatur aut substrahatur. Nec quisquam in his predictis sibi favorem acquirere audeat.

VIII. De obseruatione dominici diei. SI QUIS igitur presbyter vel comes, siue aliqua alia persona fidelis, die dominica invenerit quemlibet laborantem, siue cum bubus, tollatur sibi bos, et civibus ad manducandum detur. Si autem cum equis, tollatur equus, quem dominus bove redimat, si velit. Et idem bos, manducetur ut dictum est. Si quis aliis instrumentis, tollantur instrumenta et vestimenta, que, si velit, cum cute redimat.

IX. Item aliud. A SACERDOTIBUS uero et comitibus commendetur omnibus uillicis, ita ut illorum iussu omnes concurrant die dominica ad ecclesiam, maiores ac minores, uiri ac mulieres, exceptis qui ignes custodiunt. Si quis uero non obseruationis remanebit per illorum negligentiam, uapulent ac depilentur.

X. De observatione IIII-or temporum. SI QVIS quatuor temporum ieiunia, cunctis cognita, carnem manducans uiolauerit, per spatium unius ebdomade inclusus ieiunet.

XI. De observatione VI-te ferie. SI QVIS in sexta feria ab omni christianitate obseruata carnem manducauerit, per unam ebdomadam luce inclusus ieiunet.

XII. De his qui sine confessione moriuntur. SI QVIS tam perdurato corde est, quod absit ab omni christiano, ut nolit confiteri sua facinora, secundum suasum presbyteri, hic sine omni Diuino officio et elemosynis iaceat, quemadmodum infidelis. Si autem parentes et proximi neglexerint uocare presbyteros, et ita subiacet absque confessione morti, ditetur orationibus et consoletur elemosynis

sed parentes lavent negligentiam ieiuniis, secundum arbitrium presbyterorum. Qui vero subitanea periclitantur morte, cum omni ecclesiastico sepeliantur honore. Nam Divina iudicia occulta nobis sunt et incognita.

XIII. De observanda Christianitate. SI QVIS obseruatione Christianitatis neglecta et negligentie stoliditate elatus quod in eam commiserit, iuxta qualitatem offensionis ab Episcopo per disciplinas canonum iudicetur. Si uero rebellitate instructus renuerit sibi impositum eque sufferre, iterum eodem iudicio restringatur, et etiam usque septies. Tandem super omnia si resistens et abnuens invenitur, Regali iudicio, scilicet defensori Christianitatis, tradatur.

XIV. De homicidis. SI QVIS ira accensus aut superbia elatus spontaneum commiserit homicidium, sciat se secundum nostri Senatus decretum centum et X daturum pensas auri, ex quibus quinquaginta ad fiscum Regis deferantur, aliae vero L parentibus dentur, X autem arbitris et mediatoribus condonentur. Ipse quidem homicida secundum institutionem canonum ieiunet.

Item aliud. SI QVIS autem casu occiderit quemlibet, XII auri pensas persoluat, et sicut canones mandant, ieiunet.

Item de homicidiis servorum. Si alicuius seruus seruum alterius occiderit, reddatur seruus pro seruo, aut redimatur et penitentiam, quod dictum est, agat.

Item aliud. Si uero liber alicuius occiderit seruum, reddat alium seruum, vel pretium componat, et secundum canones ieiunet.

XV. De his qui suas uxores occidunt. SI QVIS comitum obduratus corde, neglectusque anima, quod procul sit a cordibus fidelitatem observantium, uxoris homicidio polluetur, secundum decretum Regalis Senatus cum quinquaginta iuvencis parentibus mulieris concilietur, el ieiunet secundum mandata canonum. Si autem miles vel alicuius uir ubertatis eandem culpam inciderit, iuxta eundem Senatum soluat parentibus X iuvencos, ieiunetque ut dictum est. Si wlgaris in eodem crimine inuenietur, cum quinque iuuencis cognatis reconcilietur, et subdatur praedictis ieiuniis.

XVI. De euaginatione gladii. Ut pax firma

et incontaminata per omnia maneat, tam inter maiores natu quam inter minores, cuiuscunque conditionis sunt, interdiximus omnino, ut nullus ad ledendum aliquem euaginet gladium. Quod si quis posthac stimulis sue audacie tactus temptaverit, eodem iuguletur gladio.

XVII. De periuris. Si quis ualentium fide commaculatus, corde pollutus, iuramento confracto periurio addictus invenietur, perditus manu periurium luat, aut cum quinquaginta iuvencis manum redimat. Si vero wlgaris periurus extiterit, manu amputata punietur, aut XII iuvencis redimetur, et ieiunet ut canones mandant.

XVIII. De libertis. SI QVIS misericordia ductus proprios seruos et ancillas libertate feriauerit cum testimonio, decreuimus, ut post obitum eius nemo inuidia tactus in seruitutem eos audeat reducere. Si autem libertatem promiserit, et morte inpediente non testificatus fuerit, habeat mulier illius uidua et filii potestatem hanc eandem libertatem testificari, et agapen facere pro redemptione animae sui mariti, qualitercunque uelit.

XIX. De conuentu ad ecclesiam, et de his qui murmurant vel locuntur hora misse. SI QVI ad ecclesiam uenientes ad audiendum Divinum officium, et ibidem hora solemnitatis missarum inter se murmurant, et caeteros inquietant, exponentes fabulas otiosas, et non intendentes Diuinas lectiones cum ecclesiastico nutrimento; si maiores sunt, increpati cum dedecore expellantur de ecclesia, si uero minores vel wlgares, in atrio ecclesie pro tanta temeritate coram omnibus ligentur, et corripiantur flagellis ac cesura capillorum.

XX. De non recipiendis seruis vel ancillis in accusationem vel testimonium super dominos vel dominas. VT GENS huius monarchie ab omni incursu et accusatione seruorum et ancillarum remota et quieta maneat, secundum decretum Regalis Concilii penitus interdictum est, ut nullius causa culpe aliqua seruilis persona contra dominos vel dominas in accusationem vel in testimonium recipiant (igy).

XXI. De his qui alienis seruis libertatem acquirunt. SI QVIS improuidus alienum servum

sine conscientia sui senioris ante Regem vel maiores natu et dignitate duxerit, ut soluto seruitutis iugo leuitatem libertatis sibi acquirat, sciat se, si diues est, quinquaginta iuuencos redditurum, ex quibus quadraginta debentur Regi, X uero seniori serui. Si uero pauper et tenuis, XII invenços, ex quibus X Regi, duo seniori serui.

XXII. De his qui liberos in seruitutem redigunt. QVONIAM igitur dignum Deo est et hominibus optimum, unumquemque sue industria libertatis vite cursum ducere, secundum Regale decretum statutum est, vt nemo comitum vel militum posthac liberam personam seruituti subdere audeat. Quod si elationis audacia sue stimulatus presumpserit, sciat se totidem ex proprio compositurum. Que uero compositio inter Regem et comites dividatur ut cetera.

Item de eodem. SED si quis actenus in seruitute retentus, pro libertate sui tuenda iudicium legale faciens securus exstiterit, tantummodo libertate fruatur, et ille a quo in seruitute tenebatur, nichil reddat.

XXIII. De his qui alterius milites sibi tollunt. VOLUMUS, ut unusquisque senior suum habeat militem, nec aliquis alter illum suadeat antiquum deserere seniorem et ad se uenire, inde enim litigium habet inicium

XXIV. De his qui hospites alterius sibi tollunt. SI QUIS hospitem cum benevolentia accipit et nutrimentum sibi honeste inpendit, quamdiu secundum propositum nutritur, non deserat suum nutritorem, nec ad aliquem alium suam deferat hospitalitem (igy).

XXV. De (his) qui flagellantur querentes. SI CVIVS miles aut seruus ad alium fugerit, et is cuius miles vel servus fuga lapsus est, suum miserit legatum ad reducendos eos, et is legatus ibidem a quoquam percussus et flagellatus extiterit, decernimus nostrorum Primatum conuentu, ut ille idem percussor X soluat iuuencos.

XXVI. De viduis et orphanis. VOLVMVS quidem, ut et uiduae et orphani sint nostre legis participes, tali tenore, ut si qua uidua cum filiis filiabusque remanserit, atque nutrire eos, et remanere cum illis quamdiu uixerit, promiserit, habeat potestatem a nobis sibi concessam hoc faciendi, et a nemine iterum cogatur in coniugium. Si uero mutato uoto

iterato nubere uoluerit, et orphanos deserere, de rebus orphanorum nihil omnino sibi uendicet, nisi tantum congrua sibi uestimenta.

Item de viduis. SI AUTEM uidua sine prole remanserit, et se innuptam in sua uiduitate permanere promiserit, uolumus, ut potestatem habeat omnium bonorum suorum, et quidquid uelit inde facere, faciat. Post obitum autem eius eadem bona ad suos redeant parentes mariti, si parentes habet; sin autem Rex sit heres.

XXVII. De raptu puellarum. SI QVIS militum impudicicia fedatus puellam aliquam sine concessione parentum sibi in uxorem rapuerit, decreuimus puellam parentibus reddi, etiamsi ab illo aliqua uis sibi illata sit; et raptor X soluat iuuencos pro raptu, licet postea reconcilietur parentibus puelle. Si uero pauper quis hoc vulgaris agere agreditur, componat raptum V iuuencis.

XXVIII De fornicatoribus cum ancillis alterius. VT LIBERI suam custodiant libertatem incontaminatam, volumus illis ponere cautionem. Quisquis transgrediens fornicatur cum ancilla alterius, sciat se reum criminis, et pro eodem crimine imprimis decoriari. Si uero secundo cum eadem fornicatus fuerit, iterum decorietur ac depiletur. Si autem tercio, sit seruus pariter cum ancilla, aut redimet se. Si autem ancilla conceperit de eo, et parere nopotuerit, sed in partu moritur, componat eandem cum alia ancilla.

De seruorum fornicatione. SERUUS quoque alterius si cum ancilla alterius fornicatur, decorietur ac depiletur; et si ancilla de eo conceperit et in partu moritur, seruus venumdetur, ac dimidia pars pretii seniori ancille detur, altera pars uero seniori serui remaneat.

XXIX. De his qui petunt sibi ancillas in uxores VT NEMO eorum, qui libero censentur nomine, cuiquam quid iniurie facere audeat, terrorem et cautionem imposuimus, quia in hoc Regali Concilio decretum est, ut si quis liber connubium ancille alterius sciente domino ancille elegerit, perdita libertatis sue industria perpetuus efficiatur seruus.

XXX. De his qui extra Regnum suas fugiunt uxores. VT GENUS utriusque sexus certa lege et absque iniuriis maneat et uigeat, in hoc Regale decretum statutum est, ut si quis proteruitate preditus, propter abhominationem uxoris patriam effugerit, uxor cuncta que in potestate mariti habebantur, possideat, dum uelit expectare uirum, et nemo in aliud coniugium cogere presumat; et si sponte nubere uelit, liceat sumptis congruis uestimentis, et dimissis ceteris bonis ad connubium ire. Et si uir hoc audito redierit, ne liceat sibi aliam ducere, preter suam, nisi cum licentia Episcopi.

XXXI. De furto mulierum. CVM igitur cunctis horrendum et omnibus abhominabile sit, virilem sexum repertum furtum fecisse, et magis magisque sexum femineum; secundum Regalem Senatum decretum est, ut si aliqua mulier maritata furtum commiserit, a marito redimetur; et si secundo eandem culpam inciderit, similiter redimetur; si uero tertio uenumdetur.

XXXII. De incendiis mansionum. SI QVIS per inimicicias alterius edificia igne cremauerit; decreuimus, ut et edificia restituat, et quidquid suppellectilis arsum fuerit, et insuper XVI iuuencos, qui valent XL solidos.

XXXIII. De strigis. SI QVA striga inuenta fuerit, secundum iudicialem legem ducatur ad ecclesiam, et commendetur sacerdoti ad ieiunandum fidemque docendam; post ieiunium uero domum redeat. Si secundo in eodem crimine inuenietur, simili ieiunio subiciatur; post ieiunium uero in modum crucis in pectore et in fronte atque inter scapulas incensa claue ecclesiastica domum redeat. Si uero tertio iudicibus tradatur.

XXXIV. De maleficiis. VT CREATURA Dei ab omni lesione malignorum remota, et a nullo detrimentum sui passura maneat, nisi a Deo, a quo et augmentatur, secundum decretum Senatus statuimus magni cautionem terroris ueneficis ac maleficis, ut nulla persona maleficio aut ueneficio quemquam hominum subuertere a statu mentis aut interficere audeat. Ast si quis uel que posthac hoc presumpserit, tradatur in manus maleficio lesi, aut in manus parentum eius, secundum uelle eorum diiudicandum. Si uero sortilegio utentes inue-

nientur, ut faciunt in cinere aut his similibus, ab Episcopis flagellis emendentur.

XXXV. De inuasione domorum. VOLUMUS ut firma pax et unanimitas sit inter maiores et minores, secundum apostolum: Omnes unanimes estote, et caetera; nec aliquis alium inuadere audeat. Nam si quis comitum post diffinitionem huius communis concilii tam contumax extiterit, ut alium domi querat ad perdendum eum atque sua dissipare si dominus domi est, et secum pugnauerit vel interfecerit, luat secundum legem de euaginatione gladii confectam. Si autem comes ibidem occubuerit, sine compositione iaceat. Si uero ille non superuenerit, sed suos milites miserit, centum iuuencis componat inuasionem.

Si uero miles quis curtim vel domum alterius militis inuaserit, X iuvencis componat inuasionem; si uulgaris quidem alterius sui similis mansiunculas invaserit, V iuvencis soluat incursionem.

EXPLICIT liber primus.

(Sancti Stephani Regis Decretorum)

(liber II.)

I. De Regali dote ad Ecclesiam. DECEM uille ecclesiam edificent, quam duobus mansis totidemque mancipiis dotent, equo et iumento, sex bubus et duabus vaccis, XXX minutis bestiis; uestimenta uero et coopertoria Rex prouideat, presbyterum et libros Episcopi.

II. De successoribus regalivm beneficiorum. Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisque propriorum simul et donorum Regis dominetur, dum uiuit, excepto quod ad Episcopatum pertinet et Comitatum, ac post eius uitam filii simili dominio succedant. Nec pro ullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem Regis aut traditionem Regni fuerit, vel in aliam fugerit prouinciam; tunc uero bona illius in Regiam ueniant potestatem Ast siquis in consilio Regie mortis aut

traditionis Regni legaliter inventus fuerit, ipse uero capitali subiaceat sententiae, bona uero illius filiis innocentibus inremota sint, remanentibus salvis.

III. De seruis et seruorum occisoribus. Si alicuius seruus seruum alterius occiderit, senior homicide medietatem serui componat seniori interfecti, si potest; siu autem, peracta una quadragesima venundetur seruus et pretium diuidatur.

IV. De liberatione eiusdem. Seruum liberari homicidam, si seniori placuerit, cum centum et X iuuencis aut redimat, aut tradat.

V. De libertate seruorum. Si quis alienis seruis libertatem acquirere nititur, quot servi erunt, totidem mancipia soluat, ex quibus due partes Regi, tercia seniori seruorum. Rex autem ex sua parte terciam tribuat comiti.

VI. De furto seruorum. Si quis seruorum semel furtum commiserit, reddat furtum et componat nasum V iuvencis, si potest; sin autem abscidatur. Si absciso naso iterum commiserit furtum, componat aures V iuvencis, si potest; sin autem absci(n)dantur. Si idem tercio furtum commiserit, careat uita.

VII. De furto liberorum. Si quis liberorum furtum commiserit, hac lege componere decreuimus. Si semel, redimat se si potest; sin avtem venundetur. Si autem idem venundatus furtum commiserit, legibus seruorum subiaceat.

Item de eodem. Si secundo, simili legi subiaceat. Si uero tercio, dispendio uite diiudicetur.

VIII. De compositione Regis. Si quis Comitum partem Regis defraudauerit, reddat fraudem et duplo componat.

IX. De iniusta appellatione. Si quis militum iudicium a suo Comite recte iudicatvm spernens Regem appellauerit, cupiens Comitem suvm reddere iniustum, sit debitor decem pensarum suo Comiti.

X. De violentia Comitis. Si quis Comitum inuenta aliqua occasione quid iniuste militi abstulerit, reddat, et insuper ex proprio tantvm.

XI. De solutione menda(cii). Si quis autem militum, suum spontaneum donum dicens sibi ui ablatum mendax extiterit; ex hoc careat, insuper tantundem soluat

XII. De iudicio gladii. Si quis gladio hominem occiderit, eodem gladio iuguletur.

XIII. De debilitatione membrorum. Si quis autem gladio euaginato alium quemlibet debilitauerit, vel in oculo, uel in pede, vel in manu, consimile damnum sui corporis paciatur.

XIV. De adulatoribus. Si quis falsum testimonium vel adulationis sermonem contra aliquos protulerit, tacereque eos deprecatus fuerit, ut astucia diaboli ad inuicem eos separet, soluat duas compositiones fallacis lingue pro reatu mendacii. Si uni soli adulatus fuerit, priuetur lingua.

XV. Ne furis testimonium recipiatur. Si quis illorum, qui uulgo uduornich uocantur, furtum commiserit, lege diiudicetur; testimonium autem eorum inter liberos non recipiatur.

(Explicit Decretum Stephani Regis).

Jegyzet. Szent István törvényeinek eredeti szövegét 1846. dr. Wattenbach Vilmos Stájerhonban az admonti kolostor könyvtárában egy XII. századi kéziratі codexben fedezte fel. Ez előtt közönséges használásban a magyar törvénytárban (Corpus Juris Hungarici) létező szöveg volt, melyet a magyarországi törvények Ilosvai István egri nagyprépostnak saját kezével összeírt gyűjteményéből (ezen kézirat találtatik a bécsi császári udvari kőnyvtárban 8496. szám alatt) vettek Zsámboki János (lásd Bonfiniusnak ez által készített 1581. frankfurti kiadásában a függeléket); s Mossóczy Zakár és Telegdi Miklós püspökök (Decreta, Constitutiones et Articuli Regum Incl. Regni Ungariae stb. Nagyszombat 1584.); kiket a magyar törvénytár későbbi kiadói követtek. Ilosvai István forrását egy, Mátyás király korában készült, kéziratban találjuk, mely jelenleg szintén a bécsi csász. udv. könyvtárban őriztetik (8455. sz. a.). S minthogy ezeken kivül is a XV. század második felénél régibb önálló kézirat, hol sz. István törvényei még találhatók volnának, nem létezik; az admonti codex szövegét annál nagyobbra becsüljük, mert annak hitele a kritika legszigorúbb próbáját is kiállja. Eddigelé azt csak Endlicher István használta még (Die Gesetze des heiligen Stefan, Bécs, 1849.; és Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana, Sangalli 1849. 310 l.). Kétségen kivül levén, hogy sz. István törvényei hazánk köz- és jogtörténeti emlékei közt a legfontosabbak egyike; itt azokat lehetőleg tiszta és kritikailag pontos alakban igyekeztünk közzétenni, a szöveget az admonti kéziratttal, melynek legnagyobb szorgalommal készített hű hasonmása a Magyar Tud. Akademia könyvtára birtokában van, újonnan hasonlítván össze.

2.

Szent Brúnó tudósítása. Kelet-Európa több népei közt tett térítési útazásáról, s különösen Magyarország akkori állapotjáról. A tudósítás II. Henrik római-német császárhoz van intésve. 1006 körül.

Viro Ecclesie pio, Heinrico Regi, B(runo) hic, quid nisi miser tantum? ‹. uidquid Regem decet et cuncta cernenti domino Deo placet, dubio procul sapiat religiosus Rex. Est nemo vivens super terram, qui plus diligat vestram salutem secundum Dominum et qui plus velit omnem vestrum honorem secundum seculum, multo labore plenum. Frater vester optime carus, Episcopus Bruno, *cum moram facerem in terra Ungrorum*, dixit mihi, vos, o Rex, piam sollicitudinem circa me habere et valde nimis timere, ne vellem perire. Quod utique fecissem et facio, nisi prohiberet, qui adhuc prohibet, clemens Deus et senior meus Sanctissimus Petrus. Reddat tibi Deus meritum in terra viventium, quia, egregius (igy) Rex, tu, qui debes pene procurare totum mundum, de me minimo servo tuo, ne perirem, dignatus es in nomine Domini habere hanc nobilem curam. Gratias Deo! Tu, cum sis Rex secundum sapientiam quam tibi Deus dedit, studium habes, ut sis bonus et catholicus rector, sis et qualem habere necesse est, Sancte Ecclesie pius et districtus auriga. Similiter et nos, miseri qualescunque, tamen tui, ne hanc vitam in vanum consumamus et nudi inveniamur in die mortis, quantum sola misericordia Sancti Spiritus flat, operari, laborare studium mittimus secundum illud optimi Pauli: *Non facio animam meam pretiosiorum, quam me.* Ergo, quantum ad me, nihil nisi malum facio tantum, quantum vero ad Dominum, ubi vult, citius dicto facit omne bonum. Opera Dei revelare et confiteri honorificum est; maxime vobis tacere non debeo, cuius sancta persuasione episcopus sum, qui de Sancto Petro euangelium Christi gentibus porto.

Certe dies et menses iam complevit integer annus, *quod, ubi diu frustra sedimus, Ungros dimisimus* et ad omnium paganorum crudelissimos Pezenegos viam arripuimus. Senior

Rutorum, magnus Regno et divitiis rerum, mensem retinuit me, et renitens contra voluntatem, quasi qui sponte me perdere voluissem, sategit mecum, ne ad tam inrationabilem gentem ambularem, ubi nullum lucrum animarum, sed solam mortem et hanc etiam turpissimam invenirem. Jam cum non potuit et de me indigno visio quedam eum terruit, duos dies cum exercitu duxit me ipse usque ad Regni sui terminum ultimum, quem propter vagum hostem firmissima et longissima sepe undique circumclausit. Salit de equo ad terram; me preeunte cum sociis, illo sequente cum maioribus suis egredimur portam; stetit ipse in uno, nos stetimus in alio colle, amplexus manibus crucem Christi ferebam, cantans nobile carmen: *Petre, amas me, pasce oves meas!* Finito responsorio, misit senior maiorem suum ad nos in hec verba: *Duxi te, ubi mea desinit terra, inimicorum incipit. Propter Deum rogo, ad meum dedecus ne perdas iuvenum vitam. Scio, cras ante tertiam sine fructu, sine causa debes gustare amaram mortem.* Remisi: *Aperiat tibi Deus paradisum, sicuti nobis aperuisti viam ad paganos.* Quid plura? nemine nocente duos dies ivimus. Tertia die, que est sexta feria, tribus vicibus: mane, meridie, nona omnes ad occisionem flexa cervice ducebamur, qui toties ab occurrentibus nobis hostibus (sic dixit dominus et dux noster Petrus) mirabili signo illesi exivimus. Dominica ad maiorem populum pervenimus; et datum est spatium vivendi, donec per currentes nuncios universus populus congregaretur ad concilium. Ergo ad nonam alia die dominica vocamur ad concilium, flagellamur nos et equi. Occurrunt vulgus innumerum cruentis oculis, et levaverunt clamorem horribilem; mille securibus, mille gladiis super nostram cervicem evaginatis, in frusta nos concidere minantur. Vexati sumus usque ad noctem, tracti in diversam partem, donec, qui nos de manibus eorum bello rapuerunt, maiores terre audita nostra senténtia cognoverunt, ut sunt sapientes, quod propter bonum intravimus terram eorum. Ita, sicut iussit mirabilis Deus et pretiosissimus Petrus, quinque menses in eo populo stetimus; tres partes circuivimus, quartam non tetigimus, de qua meliorum nuncii ad nos venerunt. Circiter triginta animas Christianitate facta, in digito Dei fecimus pacem, quam, ut illi dixerunt, nemo preter nos facere posset. *Hec pax*, inquiunt, *per te facta est.*

Si firma erit, sicut doces, omnes libenter erimus Christiani. Si ille senior Ruzorum in fide titubaverit, debemus tantum intendere bello, non de Christianitate. Hac ratione perveni ad seniorem Ruzorum, qui satisfaciens propter Dominum dedit obsidem filium. Consecravimusque nobis episcopum de nostris, quem simul cum filio posuit in terre medium. Et facta est ad maiorem gloriam et laudem salvatoris Dei christiana lex in pessimo populo, qui sunt super terram, omnium paganorum. Ego autem nunc flecto ad Pruzos, ubi qui precessit precedere debet, qui illa omnia fecit et nunc facere debet: clemens Deus et senior meus pretiosissimus Petrus. Audivi enim *de nigris Ungris, ad quos, que numquam frustra vadit, sancti Petri prima legatio venit, quamvis nostri,* (quod Deus indulgeat!) *cum magno peccato aliquo cecarentur; qui conversi omnes facti sunt Christiani.* Hec omnia sola gloria Dei et optimi Petri; quantum ad me, nihil nisi peccatum, et hoc ipsum bonum perditum, nisi miserans Deus propter se faciat, augeat et addat propter sanguinem sanctorum et specialius eorum, qui nostro evo effusus super terram.

Mi senior, omnia bona fecisti ad meam causam. Deus tibi retribuat mercedem in resurrectionem iustorum, maxime quia curam geris mei, ne pro errore iuventutis secularia agam et spiritualia deseram. Inde erat, quod me abeunte videbaris irasci. Inde enim fuit, quod me et plura mea, digna risui, ad circumstantes heroes me absente irrisisti. Que tria: amorem, iram et derisum, nisi me diligeres, numquam circa me haberes; et nisi tu bonus esses, certe numquam, quod tibi in me malum videbatur, odio haberes. Dico pro consolatione: quantum vult Sanctus Deus misereri, pio Petro agente, nolo perire; quod cum sim in me turpis et malus, dono Dei vellem esse bonus. Dico pro oratione: Omnipotens et misericors Deus et me corrigat antiquum peccatorem, vosque faciat de die in diem numquam mortuo bono opere meliorem Regem. Si quis etiam hoc dixerit, quia huic seniori fidelitatem et maiorem amicitiam porto, hoc verum est. Certe deligo eum ut animam meam et plus quam vitam meam. Sed quem nil latet, pretiosum testem habeo communem Deum nostrum, quod per gratiam vestram diligo eum, quia quo plus possum, ad vos volo convertere illum. Ut autem salva cum venia Regis ita loqui liceat: Bonumne est

persequi Christianum, et habere in amicitia populum paganum? Que conventio Christi cum Belial, que comparatio luci ad tenebras? Quomodo conveniunt Zuarasi vel diabolus et dux sanctorum vester et noster Mauritius? Qua fronte coeunt sacra lancea, et que pascuntur humano sanguine, diabolica vexilla? Non credis peccatum, o Rex, quando Christianum caput, quod nefas est dictu, immolatur sub demonum vexillo? Nonne melius esset talem hominem habere fidelem, cuius auxilio et consilio tributum accipere et sacrum Christianismum facere de oppido pagano posses? O quam vellem non hostem, sed habere fidelem, de quo dico, seniorem Boleszlaum! Respondèbis forsitan: *Volo.*

Ergo fac misericordiam, postpone crudelitatem. Si vis habere fidelem, desine persequi; si vis habere militem, fac cum bono, ut delectet. Cave, o Rex, si vis omnia facere cum potestate, numquam cum misericordia, quam amat ipse bonus, ne forsitan irritetur, qui te nunc adiuvat Jesus. Non contradicam Regi; fiat sicut Deus vult et tu vis. Nonne melius pugnare cum paganis propter Christianitatem, quam Christianis vim inferre propter secularem honorem? Certe homo cogitat, Deus ordinat. Nonne cum paganis et Christianis hanc terram in viribus Regni Rex intravit? Quam tamen Sanctus Petrus, cuius tributarium se asserit, et sanctus martyr Adalbertus nonne protexerunt? Si adiuvare nollent, numquam Sancti, qui sanguinem fuderunt et sub divino terrore multa miracula faciunt, quinque Martyres occisi in terra sua requiescerent. Mi here, non es Rex mollis, quod nocet, sed iustus et districtus rector, quod placet. Sed tantum hoc addatur, ut sis misericors, et non semper cum potestate, sed etiam cum misericordia populum tibi acquirere, et quod nunc in tribus partibus, tunc nec in una parte bellum habebis.

Sed hoc quid ad nos? Videat in sua sapientia iusti et boni tenax Rex, videant et in dando consilio optimus quisque Episcopus, Comes et Dux. Quod ad meam, imo Dei causam pertinet, unum dicam et alterum, quibus ultra non addam. Duo magna mala, que Deus et pugnans Petrus in rudi paganismo cepere, nova Ecclesia prope sentire debet. Primum, senior Bolezlavus, qui viribus animi et corporis consolari me ad convertendos Pruzos libentissime voluit, et nulli pecunie

ad hoc parcere decrevit. Ecce impeditur bello, quod sapientissimus Rex pro necessitate *dedit;* iuvare me in euangelio nec vacat nec valet.

Rursus, cum Liutici pagani sint et idola colant, non misit Deus in cor Regis hostes tales propter Christianismum glorioso certamine debellare, quod est iubente euangelio compellere intrare. Nonne magnus honor magnaque salus Regis esset, (ut Ecclesiam augeret et Apostolicum nomen coram Deo inveniret), hoc laborare ut baptizaretur paganus, pacemque donare adiuvantibus ad hoc Christianis? Sed in hac parte pendet omne malum, qua nec Rex fidem habet Bolezlavoni, nec ipse irato Regi. Eheu nostra infelicia tempora! Per Sanctum Imperatorem, magnum Constantinum, per exemplar religionis optimum Karolum! est nunc qui persequatur Christianum: nemo prope qui convertat paganum! Unde, o Rex, si dederis pacem Christianis, pugnaturus propter Christianitatem cum paganis, placebit tibi in die novissimo, cum, omnibus dimissis, steteris in conspectu Principis eo minori dolore et gaudio maiori, quo recordareris te maiora fecisse bona. Non est, quod timeat Rex, ne religionis homo, memor malorum, iungat se paganis. Tantum impossibilia nolite querere. Aliter, quomodo Rex vult noster, hic Boleslavo vos securum facit quia in eternum non debet dimittere et in expugnandis paganis semper debet vos diligentissime adiuvare et in omnibus libenter servire. O quanta bona et commoda in custodiendo Christianismo et in convertendo paganismo concurrerent, cum sicut pater Myseco cum eo qui mortuus est Imperatore, ita filius Boleslavus cum vobis, qui sola spes orbis superstat, viveret, nostro Rege!

Inter hec non lateat Regem, quod Episcopus noster cum egregio monacho, quem nostis, Rodberto ultra mare in Euangelium Suigis transmiserat. Quomodo venientes nuncii verissime dixerunt, ipsum seniorem Suigiorum, cujus dudum uxor Christiana erat, gratias Deo baptizavit. Cum quo mille homines et septem plebes eandem gratiam mox ut receperunt. Quos ceteri indignati interficere querebant. Spem habentes omnes reverti cum Episcopo, ad tempus locum dederunt. De quorum habitu et reversione ad explorandum missi nuncii non redeunt. Quecumque docent, merito ad vos, vel-

uti ad Regem, qui me perfecit in euangelio, servus vester certa mandare curabo. Quid plura? scitote sub testimonio Christi: ubicumque possum, fidelissimus fautor sum vestre parti. Et quamvis nesciam orare in conspectu Domini, verum non desinam latrare, ut vos benedicat salutare Dei et in omni opere comitetur vos bona gratia Petri.

Vos vero quicquid in Liuticis et Pruzis convertendis consilium et auxilium potestis dare, ut pium Regem et spem orbis decet, nolite ces are, quia circa horum paganorum dura corda convertendo flante Spiritu Sancto noster labor nunc debet accingi omnisque opera et studium pugnante Petro indefesse consumi.

Vale, o Rex, vive vere Deo, memor bonorum operum; morere tener virtutum et plenus dierum.

Jegyzet. Ezen tudósítás eredetie, mint látszik, Casselban létezik. *Hilferding* orosz író, ki azt a *Russkaja Besvjeda* czímű, Moszkvában megjelenő folyóirat 1856-ki I. kötetében a Nauki (tudományok) osztályában különös értekezésben (Neizdannoe szvidjetelsztvo szovremennika o Vladimirje szvjatom i Boleszlavje Chrobrom; azaz: Szent Vladimírról és bátor Boleszlóról kiadatlan egykorú tanuság, u. o. 1—34. l.) dolgozta fel és tette közzé, annak csak másolatát használta, mely a hamburgi városi könyvtárban Uffenbach Zakar Konrád kéziratai közt létezik (Varia politico-historica, quae hinc inde conlexit stb. Z. C. ab Uffenbach MDCCXVI.; Histor. 321 sz. a. 438 sk. ll.), s melyet számára Kudriavszki ottani cs. orosz ügyvivő íratott le. Hilferding után Brúnó tudósítását, Jaffé Fülöp néhány szövegjavításával Miklosich Ferencz közölte (Slavische Bibliothek, II. köt. Bécs, 1858. 307 l.), s ennek nyomán Hunfalvy Pál (Magyar Nyelvészet, III. évfolyam, Pesten 1858. 158 sk. l.).

Szent Brúnó tudósításának nagy történeti fontosságát Kelet-Európára nézve Hilferding (az idézett értekezésben), Nyuga -Európa történetének szempontjából pedig legújabban Giesebrecht Vilmos (Geschichte der deut. Kaiserzeit, II. köt. Braunschweig 1858. 192—199 ll.) méltányolta. Hilferding egyszersmind Magyarország történetére is vonatkozik; s tekintetbe vévén azt, mikép Nagy Károly óta az ez által megújított nyúgati birodalom császárai Európa kelete irányában is uralkodási, állítólag történeti hivatásukat hírdették és igyekeztek érvényesíteni, melynél fogva minden újonan megtérített népeknek fejedelmei nekik mintegy végzetszerinti csak hűbéresei (vasalli) legyenek; s kiemelvén, hogy ezen terv kivitelében a szent igét hírdető missionáriusok is nevezetes segítséget nyújtottak, — az orosz tudós szent István egyházi alapítványai, országos intézetei és társadalmi reform-

jainak világtörténeti jelentőségét különösen abban találja, hogy az ezek által újjászületett, és az európai keresztyén státusok családjának tagjává lett Magyarország az említett terv érvényesítésének minden kelet-európai státusok közt először Magyarország állt sikeresen ellent (eml. ért. 5. l.). S ha szent Brúnó szavai, miszerint *„dies et menses jam complevit integer annus, quod, ubi diu frustra sedimus, Ungaros dimisimus“* — ezen felfogást csakugyan igazolni látszanak, mi egyszersmind sz. István monarchiájának azon jellemzését is, hogy abban a régi hún birodalom keresztyén szellemben megújíttatott, indokolná: másrészről fontos, hogy sz. István magát a római szent szék ájtatos és lelkes fiának vallotta; hogy az általa megtérített keresztyén magyar nemzet a római egyház buzgó tagjává lett; hogy ennek folytán a magyar királyok az apostoli czímet nyerték; sőt hogy a szent király III. Ottó és II. Henrik romai-német császárokkal is legszorosabb barátságban élt. Helyénvalónak látjuk e tekintetben itt tudós Theiner Ágostonnak Magyarország főpapjaihoz intézett szavaira is hivatkozni: „Nullum apud Vos, mond ő, crudelissimi illius Sacerdotium inter et Imperium dissidii vestigium, quod Christi Vicariis in pluribus populis, qui, si eorum ingenia et vires undequaque consideres, cum inclyta Vestra gente Hungarica opibus, terrarum ambitu, virtute bellica, litterarum denique ac bonarum artium studiis et splendore praestanti, haudquaquam comparari possunt, sanguineis prope lacrymis saepe deflendum evenit.“ (*Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illusteantia* I. köt. Roma 1859. VI. l.).

Szent Brúnóval szent István udvaránál ugyanazon időben hasonnevű egyik rokona is tartózkodott, t. i. Brúno augsburgi püspök és II. Henrik császár testvére Adalbold,' a császár életírója, ezen utóbbiról és annak más tekintetben is érdekes sorsáról következőleg tudósít: „Domnus Bruno apud Bulizlavum consolationem non inveniens, ad sororem suam Ungaricam Reginam confugit, et etiam semet ipsum recognoscens, intercessionem eius imploravit.“ (Perz Monumenta Germaniae Historica, Scriptores IV. k. 691 l.) Úgy szintén Thietmar és az Annalista Saxo krónikája is azt beszélik el, hogy II. Henrik császár „Merseburc veniens, fratrem suum fugisse ad Ungariorum Regem veniae gratia acquirendae comperit“ (Perz u. o. III. k. 805. l.) és VI. k. 653. l.) Továbbá: „Ibi (Tingae) ei (II. Henriknek) domnus Bruno cum legatis Ungarici Regis, qui ad intercedendum pro eo veniebant, ad se reversus obviam venit, et veniam pro commissis humiliter postulans, fratris viscera movet, et celeriter ad ignoscendum reflexit.“ (Adalbold id. h.); és „Ibi dumnus Bruno frater eius, cum Ungaricis intercessoribus Regi presentatur et ab eo data sibi gratia misericorditer suscipitur.“ (Thietmar és az Annalista Saxo id. h.)

3.

Kaal, ki Szent István korában Gizela királyné kiséretében jött Magyarországba, Káldon Sopron vármegyében telepedik le. 1000—1038.

Nicolaus et Stephanus quasdam duas litteras, *vn'am domini Andree olym regimen huius Regni feliciter importantis, Anno ab incarnacione Domini M. CC. duodecimo privilegialiter emanatum;* aliam vero Capituli Ecclesie Castri ferrei anno Domini M. CCC. Lmo. septimo feria tercia prox. ante festum Beati Georgij martyris patenter emanatam *nostro judiciario conspectui curarunt exhiberi.* In quarum quidem literarum privilegialium dicti domini Andree Regis continencia exprimebatur, quod tempore Regis Sancti Stephani, aui scilicet eiusdem domini Andree Regis, cum Kesla Regina Hungarie Christianissima de intrinsecis partibus Alamanie fuisset transducta, quidam Kaal nomine homo libere condicionis terram liberam consumpsisset, et omnis seruitutis expers, predecessor fidelis Clerici eiusdem domini Andree Regis Stephani nomine, in officio eiusdem domine Regine persistens Hungariam intrasset, et qua temporis racio habebatur, in Cald in Comitatu castri Supruniensis libere et absque alicuius condicione terram et locum cohabitandum elegisset; tandem herentem (?) multo temporis curriculo, tempore pie recordacionis Geysse Regis cum Laurencius Comes comitatui Castriferrei et Supruniensi pressedisset, jobagiones eiusdem castri inuidia ducti a tramite veritatis deuiantes, patrem fidelis clerici dicti domini Andree Regis Stephani, Aykan nomine calumpniose et falso alloquentes jobagiones castri, et qua unum ex ipsis socium in presenciam Laurencii Comitis fore asseruissent, ut per hoc ipsius titulum infringerent libertatis. Videns autem fidelis clericus eiusdem domini Andree Regis Stephanus, et Lampertus suus frater vterinus, quod libertas eorum per eosdem malitiosos jobagiones prefati castri fuisset annullata, tempore felicis recordacionis Emerici Regis, fratris eiusdem Andree Regis, cum ipse ducatum tenuisset, ad

ipsius scilicet domini Andree Regis accedentes presenciam, se penitus seruicio eiusdem subdidissent, et prout decuisset clientes fideliter seruire cepissent, vnde et in illo conflictu, quem in valle Rad idem dominus Andreas Rex aduersus dictum fratrem suum Emericum Regem habuisset, Lampertus frater fidelis dicti Stephani clerici ibidem usque ad sanguinis effusionem ob sumpme fidelitatis amorem mortem sustinuisset. Nec hoc eidem fideli clerico sufficiens, vna mortem fratris sui tradens obliuioni, post eundem conflictum cum eodem domino Andrea Rege in Teutoniam exiens, ibique multo anhelantius cepisset seruire; tamen inter cetera sue fidelitatis opera, quomodo et qualiter jobagiones prefati castri libertatem ipsorum infregissent, eidem domino Andree Regi sepius intimasset. Ipse igitur dominus Andreas Rex postmodum Diuina fauente clemencia successisset ad Regni gubernacula, multimodi (-tudinis?) fidelis dicti Stephani Clerici sui seruiciorum, tum propter fratris ejusdem mortem, cum eciam propter ipsius fidelitatem, ipsum scilicet Stephanum Clericum in pristinum libertatis titulum restituens, in domum suam Regiam recepisset, et vt tam ipse quam ab eo descendentes de domo et familia Regia de cetero computabiles haberentur, et propria terra ipsorum Kyal nomine ad quinque aratra sufficiente sibi et suis posteris sua Regia auctoritate fecisset restitui, quam roborasset terram circumquaque cum metis. Cuius quidem possessionis mete quodammodo in eo priuilegio continentur.

(Az országnak XIV.századi egyik nagy birája ítéletéből. *Czech*).

4.

A zazty-i apátság alapító levele. 1067. körül.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis Petrus Dei gracia Comes. Producencia antiquorum sapientum et consuetudo obtinuit, vt si quispiam cuilibet persone in Regno Pannonico quid stabilire decreuerit, et quid stabile fore velit, id prelibati Regis licencia, et omnium tam Principum quam Episcoporum testimonio, et sub huiusmodi cirografo debeat memorie commendare temporibus futuris. Qam consuetudinem racionabilem considerans, Ego Petrus hoc scriptum fieri postulaui ad recordacionem et confirmacionem temporibus presentibus et futuris. Omnibus ergo Christianis notum esse desidero, quod Ego Petrus eterne retribuionis munere monasterium Sancte Marie Jesu Christo chooperante construxi, quod dicitur Zasty, idque iuxta posse dotaui agris, pascuis, pratis, aratoribus, vinitoribus, bobus, ouibus, iumentis, porcis, apibus et ceteris necessariis ad supradictum Zazty. Nos tres germani predia possidebamus, quorum terciam partem, que me contingebat monasterio in omnibus dedi eidem. Posessionem in Scenholm, quam Dux michi, ego monasterio subdidi. Cuius marchia incipit ab area equorum Regis, ad Nadestyguy, deinde recto itinere per litus Scekzov vsque ad longam vallem, per id ad Sartue, inde per ipsius litus ad eiusdem Saar caput, vnde recto tramite per viam Soba, uersus curtem Scenholm, usque locum qui flectitur in dextram, scilicet ad riuulum nomine Egur; inde ad molendinum Geru, a quo ad eiusdem Geru aquam, et pervenit ad locum invndantis aque. Inde ad puteum Bissenorum, et tendit ad viam positam in transuersum, per quam venitur ad sepulturas Bissenorum; inde ad magnam foveam, que protensa usque ad Arukscegui tendit ad angulum parue Egur, et ad angulum Aruk; inde autem ad predictam aream equorum. Ipsi autem predio dedi mansus (így) numero X, sed plus invenitur; de ipsis vero inter me et Dersynum fuit contencio, sed Ducis gracia eos mee parti attribuit; ibidem molendinum cum molendinario, ad Fonsol Fenerie predium, quod vocatur

Bubach, Dux michi et ego monasterio; et siluam nomine Nogkereku; cetera vero pratis et in pascuis in feno secundo, et in cumulo colligendo, vnde Dux habuit, inde monasterio permisi habere. Scyrnik marchia incipit ab oriente de tumulo Branka ad pirum circumdatam humo, et tendit ad aceruum in monte positum, et peruenit ad tumulum Boytyn; inde uero ad aceruum vie vicinum; deinde recta via dirigitur usque semitam, que flectitur in dextram, a villa Petri ad aqvam Petri, inde per vallem ad venam Cheyey ad marchiam cum Bechydy ad vallem, que ducit ad marchiam, conbibansque supradictam marchiam, et ad illud predium XX mansus aratorum. Marchia Chartybak, ab occidente ex parte Chartybak; in capite aceruus Bassy, inde ad viam que venit de Zondonek, et ducit ad Chegen, vsque ad angulum vallj; inde flectitur per ryppam vene dextrorsum, ubi versus monticulum ultra itur; inde ad alium monticulum qui est cum villa Solu; inde tendit ad aceruum Fygudy usque ad aceruum Marci; inde dirigitur ad terminum cum Chordy usque monticulos; unde tendens ad pirum stantem in agro perducit ad predictum Basi aceruum. Sumpma tocius numeri concluditur calculo, videlicet CIIII mansus seruorum; XXX equites, XX Ungari et (X) Bisseni; sex lanifice et linifice; X vinee et ortus apium, X copule equorum, C boves, D oves, CC porci. Preterea do territorium quod postea concessit michi Salamon Rex cum Magno Duce in villa que dicitur Ceda. Vnde ex hac die recedant, preter ecclesiasticam familiam, quicunque libertatis nomen affectant. Et in ipsa predicta villa concedo filie mee Magne dimidiam partem terre. In sumpmitate illius ville habentur fructus, quorum dimidia pars Abbati, et dimidia filie mee. Concedo filio filie mee Magne scilicet Heche dimidiam partem terre Fonsol, que me contingit, cum duodecim mansionibus libertinorum, dimidia pars. Cognatis meis do terram Wensellev ad septem aratra cum quinque pisscinis et VI mansionibus libertinorum; quarum piscinarum nomina hec sunt Wensellev towa, P(ro)luca, Homuser, Tehna, Ebes. Et in eadem terra remansit terra ad tria aratra ciuibus castri de Zobolchy. Do et terram Wense sitam iuxta terram Tymar, que remanet castro de Zobolchy, cum tribus aratris, duobus piscatoribus et cum piscina Tyccha. Que pro marchia, iuxta

Ticiam vadit superius, et in loco Nogewrem vocato transit Ticiam ad partem meridionalem, et venit ad quoddam nemus quod per omnia meum est; abhinc vadit ad Rakamoz, ubi facit tres metas terreas, et inde cadit ad magnam viam Zoloch, per quam proceditur versus Kuurew, vsque dum Tyza et Budrug in unum coniunguntur; et ibi Tiza cedit michi per omnia a Nogewrem incipiente ab utraque parte, usque dum cadit ad Budrug. Do et terram in Bekech, cum duodecim mansionibus libertinorum, et cum duobus aratris et mansibus seruorum. Marchia mater incipit ab oriente cum Zakaria usque ad aceruum Sumug, tendens ad tres valles; inde ad villam Cosme vsque ad salsatas aquas; inde vero ad magnum montem, iuxta quem a dextra parte est acervus, et dirigitur ad magnam viam, vsque ad supradictam marchiam cum Zakaria. Hanc terram Dux Magnus dedit, et ego monasterio; pristaldus Apa filius Chycha, pristaldus vero Stephani Byhoriensis Comitis Yde, pristaldus meus Fygudy. Do predium Damarad, et in eo quatuordecim familias Monasterio, vt portent asseres ad choperiendum monasterium. Do predium Prouod cum omnibus necessarijs; do et predium Suruk cum capella Sancti Martini. Sunt autem ibi Hungarij, quorum maior nomine Michael; disposui eos, vt det unusquisque de domo sua unam idriam mellis; quo autem anno necesse erit, monasterio dent asseres vice mellis cum curru. Do et predium Zekeres, in eo populum michi pertinentem, qui bini serviant quolibet mense, et quocunque vadit Abbas, secum pergant in equis. Do et predium Leveluky, cum omnibus que michi pertinent ibi. Do predium Chabarakusa cum sex vinitoribus; predium Gubach cum septem piscatoribus, et cum insula in Danobio existente, cum tribus aratris et tribus servis. Do predium Nywyg ad quinque aratra cum aratoribus. Do predium Zalda, cuius marchia incipit a Ticia usque ad quatuor monticulos. Do predium Ladan ad septem aratra cum quinque piscinis; do predium Scegholm cum omnibus rebus Monasterio. Disposui obsequiatores, quorum hoc erit servicium: Quolibet anno dent duos boues; quatuor cubulos de vino, quam dedi vineam cum vunitore; vnusquisque quatuor cubulos cerevisie, X panes, I gallinam, sed duo mansus simul vnam anserem. Disposuit et mea filia

Magna in eadem villa, que dicitur Dusnuky sex mansus cum sua pecunia, quorum nomina sunt hec Ivan, Ichy, Wachy, Zemy, Kokoch, Ombroch. Sed per annum isti simul dant unum bovem, C panes, tres cubulos medonis, per domum duos cubulos cereuisie, unam gallinam, duo mansus simul unam anserem. Sed hy duo populi simul X pensas denariorum, ecclesie emere ceram. Tandem ego Petrus rogaui Regem cum Duce Magno et Duce Ladizlao, vt hy populi decimas non darent preter duas capecias et vnam gallinam, sed hoc sacerdoti parochyano pro sepultura et baptismo; quam peticionem Rex cum Archiepiscopo fieri concesserunt. Vt autem hoc mee concessionis donum sequenti euo inconvulsum permaneat testimonio aliquorum nominibus attestari feci. Rex Salamon; Dux Magnus, Dux Ladizlaus, Archiepiscopus Dersy, Episcopus Jeronimus, Episcopus Alexius, Palatinus Comes Rodowan, Comes Erney, Comes Wydus, Comes Markuch, Comes Ilya, Comes Pethe, Comes Hetey, Comes Martinus, Comes Wefa. Ipsis autem testibus de predicta faeultate mea testimonium perhibentibus, si quispiam fatue aliquid subtrahere vel mutilare pesumpserit, sit anatema sub excommunicacione omnipotentis Dei et Regie Maiestatis auctoritate, tociusque Christianitatis consorcio privetur.

(IV. Béla király 1267 ki megerősítő leveléből. *Csech*).

5.

IV. Henrik római-német császárnak Magyarország nyugati határára vonatkozó nyilatkozata. 1074.

Hainricus Divina faveute Clementia quartus, Romanorum Imperator Augustus. Regalis dignitas et imperialis Majestas adhoc Diuinitus ordinata est, vt superborum temeritatem comprimat; fidelium vero devotionem, maximeque Deo famulantium humilitatem pia devotione muniat. Ideo fidelis nostri Cononis Palatini memoriam posteris scripto transmittimus, quia Deum et Sanctum Petrum omnium rerum suarum haeredem reliquit. Habuit enim duos liberos, quibus substantiam suam divisit Cononem scilicet et Irmogardam.... Con-

venerunt ergo in hoc, ut in loco et fundo qui dicitur Rota, quem preterfluit Enus fluvius, qui est in Comitatu Arnolfi Comitis, Monasterium construerent, ibique monachos Deo famulantes aggregarent. Placuit hoc filio, placuit nurui, simulque cum parentibus ad altare Sanctorum Marini et Aniani procedentes tradiderunt Deo et Sanctis eius, quidquid in Regno nostro possederunt, si absque liberis obirent. . . . . Rota in quo monasterium cum ecclesiis, terminis et appendiciis suis etc. . . . In Marchia juxta Rabam fluvium Chuniberge cum terminis et appendiciis. In oriente Breitenowe, Suarzaha, Luiprandesdorff, Snozindorff, Hederischeswerde *juxta Danubium versus Hungariam*, Viska hegemunde, Chrumbinuzbwoane cum terminis et appendiciis suis. etc. etc. Hoc ergo ut firmiter teneatur . . . presentem nostrae constitutionis pagiram inde conscribi fecimus nostrique sigilli impressione muniri.

Signum domini Heinrici Regis invictissimi. Egilbertus Cancellarius vice Willegisi Archicapellani recognovit. Datum nonis Sept. anno Dominicae Incarnationis MLXXIIII. Indict XI. anno autem Regni Henrici XX. actum Ratisbonae feliciter Amen; praesidente Romae Apostolicam Sedem Gregorio VII. qui et Hiltprandus.

(Meichelbeck után, Historia Frisingensis, I. köt. 264. l- *Csech*).

6.

Salomon király adománya a frisingi egyház számára, melyet IV. Henrik római-német császár megerősít. 1074.

In nomine Sanctae et Individuae Trinitats, Henricus Divina favente Clementia Rex, Omnibus Christi nostrisque fidelibus tam futuris quam praesentibus notum esse volumus: qualiter nos in praesentia Principum nostrorum Gebehardi Salzburgensis Archiepiscopi, Ottonis Ratisponensis, Willehelmi Trajectensis Episcoporum, Welph Ducis Bauuariorum, ceterorumque fidelium nostrorum ex praedio, quod Salomon

Rex Vngarorum nostrae potestati subiugauit, Sanctae Dei genitrici Virgini Mariae in Ecclesia Frisingensi, ubi corpus Sancti Corbiniani quiescit, rogatu et servitio eiusdem Sedis Episcopi Ellenhardi centum mansos his locis sitos, Ascherichesbrugge, Chuingesbrunnen, Nowendorf, Hasilowe, sicque de Litaha usque ad eum locum, qui terminus est inter Litaha et Vertowe, cum omnibus appenditiis, h. e. utriusque sexus mancipiis, areis, aedificiis, pratis, pascuis, vineis, terris cultis et incultis, viis et inviis, aquis, aquarumque decursibus, molis, molendinis, piscationibus, exitibus et reditibus quaesitis et inquirendis, exceptis venationibus et wiltbanno in Litahaberge, aliis autem omnibus utilitatibus in proprium tradendo firmavimus, firmando tradidimus, ea videlicet conditione, qua cum omnibus ex praefato praedio donatis convenimus, ut idem Frisingensis Episcopus Ellenhardus suique successores in quolibet castello, specialiter in Miesenburc muniendo pro his 100 regalibus mansis nobis serviant, et in alliis omnibus nobis fideliter existant. Cuius traditionis testem cartam presentem nostro iussu conscriptam, nostra autem manu confirmatem, sigilli quoque nostri impressione insignitam cunctis saeculis reliquimus. Signum Domini Henrici Quarti Regis invictissimi. Adalbero Cancellarius vice Sigefridi Archicancellarii recognovi. — Anno Dominicae Incarn. Millesimo LXXIIII Indict. XIII. VI. kal. Decembris data: anno autem ordinaonis domini Heinrici IIII. Regis XX. Regni XVIII. Actum Ratispone in nomine Domini Jesu. Amen

(Meichelbeck után, Historia Frisingensis. I. köt. 268. l. *Csech*).

7.

Zvoinimir, másként Demeter horvát-dalmát király Brazza sziget lakosainak kereskedelmi szabadságokat ád. 1077.

In nomine Sancte et Individue Trinitis:

Anno ab incarnacione Domini nostri Jesu Christi millesimo septuagesimo septimo, die 12. Marcii Indictione I. apostolante Papa Gregorio Septimo, et apud Graecos Michaele imperante. Notum sit omnibus tam presentibus quam posteris, quod ego Zuoinimir seu Demetrius Divina concedente gracia Rex Chrobatorum et Dalmatinorum cum omnibus nobilibus meis concessi prestanti Pelagio, Judici insule Bracie in Dalmacia, et omnibus charissimis nobilibus de Bracia, quod ipsi nobiles amici cum omnibus suis insulanis possint libere vendere et emere in omnibus ciuitatibus, locis et villis Regni mei omnes mercaturas, quas placuerit eis emere et vendere sine ulla collecta, daja et imposicione; nec quisquam de fidelibus meis audeat eos molestare ullo modo sub poena mee indignacionis. Et hoc propter benevolam tractacionem, quam ipsi nobiles de Bracia fecerunt fidelibus meis preclaris Dragote Bano, et Slavogosto Jupano. Et hec facta sunt in presencia venerabilis Gregorii Episcopi Chrobatorum, Petri Capellani, Dragotc Bani, Slavogosti Jupani, Berislavi Comitis et Drasine Judicis per manum Georgii Notarii cum appensione mei sigilli.

Ego Drago Radini civis Sibenici, Imperii auctoritate publica Judex, Ordinis et Commucitatis Bracie juratus Cancellarius ex alia membranula in hanc fideliter extraxi die- 4a Julii anni 1379 et meo proprio nomine et consueto in fidem, et testimonium signavi.

(Ciccareli Endre után. Osservazioni sull' isola] della Brazza, Velencze 1802. 102. l. *Czech*).

8.

A bakonbéli apátság jószágainak és vagyonának összeírása. 1086.

In nomine Sancte Trinitatis et Inseparabilis Deitatis. Notum esse cupimus tam futuri quam etiam presentis temporis utriusque sexus hominibus, qualiter pie memorie Abbas Beliensis nomine Joseph cum consilio et testimonio omnium Regie Curtis Primatum tam clericorum quam religiosorum laicorum hoc priuilegium de bonis uel rebus ad monasterium Sancti Mauricii pertinentibus iusserit describi, ac ne de subnotatis predictis sancti martiris bonis aliqua diminutio seu per neglegentiam, siue per alicuius inuasionem admittatur, in memoriam posteris fecerit reseruandam. Scriptum est autem anno Dominice Incarnationis Mill°. L° XXX° VI°. regnante et annuente Ungarorum Rege pijssimo Ladislao. Et ut in hoc priuilegio nullus dubietatis remaneat scrupulus, predictus et admodum tocius bonitatis executor, non auditor obliuiosus factus, factor sui operis, proprio sigillo precepit sigillari. Prima uilla Sancti Mauricii que uocatur *Cupan* notatur hiis marchiis. Ab occidente tenditur ad pontem Iba, qui mittit ad caput uallis que uulgo dicitur Qumlouolou; inde ad culmen uadit quod uocatur Chigisti, a quo per medium ruris quod dicitur theluch itur ad lupinum montem, de quo tenditur ad statuam Puti, idem protelatur ad arbustas Perbruc, hinc uadit ad puteum de quo descendit ad torrentem Gremce, qui ducit ad portum Tugut, a quo trahitur ad fontem qui nominatur Tubut-Sedu; inde fertur ad puteum Tuhut qui ducit ad uiam exercituum, per quam uadit ad rus monachi, quod mittit stratam Purua, de qua uertitur ad predictum locum. Secunda uilla est, que uocatur *Quiar*; terminatur ab occidente ad caput uoraginis, quod dicitur Churchufeu, inde ad caput arbustarum Bolug, hinc ad agrum Lusua, et est ibi cumulus; inde ad caput quercus, et ibi est cumulus hoc est hatar; inde per uiam uadit ad caput Hassag, et ibi est cumulus; hinc per vallem uadit ad agrum Potu, et ibi est cumu us; hinc ultra montem cadit in paludem, a quo uergit ad caput paludis, et ibi est cumulus qui ducit ad

uiam publicam et est cumulus; inde ultra agros cadit ad portum Fizeg et est cumulus; inde ultra agros et campos cadit in uias publicas, per quas uadit ad munimentum, quod ducit ad uias, a quibus uertitur ad rus Bessenorum, et est cumulus; inde uertitur ad predictum locum. Tercia uilla est que nominatur *Panniuadi* ita terminatur. Incipit per munimentum quod uulgo dicitur aruk et uadit ad angulum munimenti, que uergit ad alium angulum munimenti, a quo uertitur ad occasum et terminatur per longum munimentum, quod declinatur ad sepulchrum Welen, a quo iterum dirigitur per munimentum longum, quod mittit parumper per campum recto gressu ad angulum munimenti, a quo uertitur per IIII cumulos ad longum, qui uulgo dicitur Buheubrazda qui mittit ad predictum locum. Quartum predium, quod est iuxta fluuium Arpas, terminatur ab occidentali parte ad exitum riuuli quod dicitur Vecehtue, et inde uadit per Arpas portum qui ducit ad orientem ubi angulatur predictus fluuius Arpas; hinc dirigitur per uiam que ducit ad montem mercati, a quo cadit et uadit per alueum qui uulgo dicitur Murzol ad angulum ripe eiusdem aque, de qua itur ad cumulum qui dicitur hatar; hinc uergit ad iacentem columnam lapideam, que mittit per alueum salsuginis, que dicitur Scequ ad ripam illam, ubi cumulus est, de quo uertitur ad sabulosum munimentum qui uulgo dicitur humuch aruk; inde transit ultra rotundas salsaigines ad illud munimentum ubi est cumulus cespitum, qui mittit ad alium cumulum; hinc uertitur ad occasum per prata ad tercium cumulum, de quo transit ultra paludem per arundinetum ad caput montis qui uulgo dicitur Scesecfehe; hinc ducit arundineta palus ad predictum locum. Quintum predium, quod dicitur *Ketel-loca,* incipit terminari de uulpinis foueis, que mittunt ad cumulum cespitum, a quo dirigitur ad spineum uirgultum quod dicitur Gemissen bugur; inde tenditur ad angulum munimenti, a quo parum protelatur per campum, et cadit ad angulum alterius munimenti; inde recipit uia publica, que per circuitum girando reducit ad priorem locum. Sexta uilla que dicitur *Andree Episcopi* incipit terminari a culmine montis qui dicitur Lessu, et descendit ad lapidem dirsi, a quo descendit qui est ad foueas, que est in labro uie, de qua dirigitur per uiam ad cumulum cespitum, descendit

ad puteum, a quo cadit ad fontem, qui e contrario itur ad arbores Lerga presbiteri, de quibus per finem agrorum uertitur ad cumulum; hinc iterum declinatur per uiam ad statuam lapideam; inde iterum dirigitur per uiam et declinatur ad cumulum, a quo uertitur per uiam ad aceruum lapidum; inde uero protelatur ad lapideum cumulum qui mittit per arbusta ad calceum cumulum; a quo descendendo ultra fontem ascendit per uallem atque per semitam in summitatem Lessu montis, qui iungitur predicto loco. Septimum predium quod uocatur *Forkosig* terminatur his marchiis: Incipit de fossa ad angulum munimenti salsuginum, in quo est fossa; inde ad munimentum uadit, supra quod est fossa; inde itur ultra alueum salsuginis, quam girando uadit ad angulum munimenti; inde ad rotundam salsuginem, de qua tenditur per uiam et uergit ad angulum munimenti; a quo tenditur per sulcum ad uiam, per quam uadit ad fossam; hinc per IIII fossas uadit ad aliam uiam que dicitur Qupisuta; inde per sepulchrum puelle tenditur ad uallem in qua est fossa; inde uertitur ad ripam eiusdem uallis et uadit per uias fossas ad condensa uirgarum; de quibus per IIII fossas uadit ad conpeta uiarum, inter que est fossa; inde per VIIII fossas cadit ad alia conpeta, et est fossa ibi; inde protelatur per IIII fossas ad sepulchrum Thati, de quibus tenditur per V fossas ad uiam Wboneg, per quam uadit ad finem munimenti, et cadit per III fossas ad salsuginem que uocatur Kiguoida; de qua tenditur per II fossas ad rotundam salsuginem in qua est fossa; hinc ducitur ad predictum locum. Predium, quod Martinus canonicus sancto Mauricio dedit, iuxta Bakon inchoatur hiis marchiis: Ab oriente tenditur ad montem qui uulgo dicitur Quuoheg, de quo tendit ad fornacem calcis Andree Presulis; inde ad locum, ubi Martinus incendit aratrum Bere iudicis; inde per latera monticuli protelatur ad cumulum cespitum prope arborem piri; inde uergit ad meridianam partem supra quendam monticuli petrosi, qui iungitur publice uie que ducit ad terminum Nemti ad curuas ad arborem piri, que dirigitur ad magnam quercum, de qua itur ad signum quod uulgo dicitur hotar; inde ad aliud signum, quod est in labro uie, que ducit per latera montis usque ad introitum fagorum, qui uulgo dicitur Bilezadu; et inde vertitur ad predictum lo-

cum, in quo constructam ecclesiam Sancte Marie, quod diuisit in duas partes et I molendinum sub muro Wesprem ciuitatis, a Rege Andrea datum. Predium quod uocatur Kigouis terminatur hiis marchiis. Ab occidentali parte tenditur ad sepulchrum Qukar, a quo ducitur per herbosam uiam ad angulum munimenti, per quod itur ad meridiem et coniungitur uie, que girando intrat in uilla Soruil; unde exit ad puteum Vuchmes, inde cadit ad puteum Buchu, qui ducit ad salsuginem, a quo uertitur ad montem aureum; inde uadit ad aliam salsuginem, de qua protelatur ad magnam paludem, et uertitur ad predictum locum. Est enim terra Ecclesie Sancti Saluatoris et Sancti Mauricii, que sita est iuxta Kyris, terminus cuius incipit de portu eiusdem fluminis ad montem, inde ad uiam tenditur, de qua itur ad munimentum, quod girando cadit in fluuium Kyris. Et est in alio loco terra eiusdem Ecclesie iuxta uillam Keseth, que terminatur ab occidente ad salsuginem, de qua tenditur ad uiam; inde ab oriente uadit ad munimentum et dirigitur ad aliam salsuginem, de qua uadit per incultum campum ad montem, qui inferius mittit ad munimentum, et uadit per medium montis, ubi sunt tres cumuli; hinc dirigitur ad duos puteos, de quibus uertitur ad predictum locum. Predium quod uocatur *Dinna* circuitur cum columnis lapideis. Predium quod dicitur *Zalamadi* circumdatur palude que uocatur Vrtem. Uilla que uocatur *Ocol* circum terminatur siluis. Duodecimum predium quod dedit Andreas Episcopus in *Felduuar* continetur cum sex cumulis. In uilla Tuel. In Mogos. In Prezeeg. In Bulda. In Nulu. In Tarian. In Clun. In Uuertis. In Zaczardi. In Hongin. In Plohnic. In Bribin. In Sumig. In Nandurdi. In Uuindim. In omnibus his supradictis uillis ubicumque sunt familie Sancti Mauricii, omnes mixtim habent agros, fenum et omnia ad humanum usum competentia cum uillanis uniuscuiusque uille sine pondere seruitorum Regis. Hic sunt liberi: Cupon comes monnasterii Batii, cuius filius Paulus Judex Regis, et Comes Mon—, Vtih comes, Panaciadi, Fontoydi, Cosmus, Damianus, Bunal, Zorosdi, Geura, Juan, Grossus, Yuan, Scenyl. Ekyldi, Luadi, Bena, — — — Sol, Makicha, Ohur. Hii equitantes cum Abbate et fratribus, arantes dietas duarum dierum, metentes simul una die, trahentes uinum semel per annum, et

secantes fenum in monasterio. In Cupan hij sunt equites, Keta, Dobrou, Gurcu, Hyldehu, Halidi, Erecu, Suttoe, Seca, Jutus, Hylu, Oroduc, Guete, Mutina, Taia, Tunik, Moglout, Inkyar, Catapan, Mor — — Vgrin, Petyr, Ezti — — Sap, Thatu, Sekeh, Herdi Mirath, Helia. In Forcosig Ereuca, Ethes, Bekes, Moda, Cusula, — — — Vruhdi — — In Keteloca Kelem, Vla, Yuan, Magudi, Bor. In Pannanod Acha, Jut, Gugmat, Zacal, Elenta, Deged, Dauid, Nemand, Heten. Tali decreto hii equites monasterio ministrent. Arant dietas uerni, autumpni et estiui VIIII dies, postea metunt, congregant in horrea, triturant, trahunt ad molendinum, inde ad monasterium; stant in septimana, pascunt iumenta monasterii; si quid dampni fuerit, ipsi septimanarii persoluunt; calefaciunt stubam et clibanum mixtim cum aratoribus et uinitoribus; nubunt undecunque, tradunt filias suas quocunque uoluerint. Item aratores in Cupan: Yuan, filii eius, Poscuba, Zahtou, Ratun, Scekeres, Lahtur, Topu, Tunc, Bokon, Woiadi, Seinet, Sigidi, Humbadi, Bynadi. In Kyar- Turdos aratores: Rodoan, Waradi, Coluba; uinitores: Curmes, Sekeh, Chomudi, Sap, Micula, Deschu, Scomon, Monom, Scumoku, Manhat. In Arpad: Quecsa, Zakan, Ketel, Ticadi, Cuna, Feketeydi, Oba, Mogurdi, Scemsca, et in aliis locis arantes. Tali tenore, ut non possint nubere aliunde, necque tradere filias suas alienis, sed intra se ipsos nubant, et filios eorum aut filias possit Abbas deducere ad curiam, et filias ad pysalia. Quicquid seminauerint aut messuerint, dimidiam partem accipit prestaldus Abbatis monasterio, et dimidia pars remanebit illis, de qua parte autumpni tempore debunt X sapones auene ad prebenda equorum, nec non X ulnas telarum ad uestiarium Abbatis — — brasium, terunt milium, et postea mixti equites cum aratoribus et uinitoribus ueniunt ad monasterium cum securibus et uiaticis, operantes quicquid eis precipitur. Pellifices: Nenu, Buatir, Keseydi, Boleom, Seudi. Fabri: Lengu, Pisibe, Bodin, Bichor. Dolarores: Gedesa, Duda, Pagandi, Bodin. Tornatores: Buadi, Benus, Aci, Regun, Michael. Coqui: Fonsol, Witan, Pesceta, Vnglis. Pistores: Guna, Wevdi, Rescugis, Gurga. Pastores: Zolnic, Chozug. Pastor subulcorum: Hela. Ne scrupulus remaneat huius cartule scriptor extitit Seraphin Capellanus Regis Ladizlaij qui

postea Dei electione ordinatus est Archiepiscopus. Tesaurus uero Ecclesie sub tali numero concluditur, scilicet casue de pallio XIII; albe XXXIII; camisie III; stole XXVII cum manipulis; cappe XXXIII; dalmatice V; subtilia VII; calices VIII; tres textus euangelii, unus aureus duo argentei; cruces XI, sex ex illis auree, IIII deaurate, et argentea; tabula I deaurata; candelebra X, de quibus IIII deaurata, VI deargentata; chortine IIII de serico; altaris uelamina de panno VIIII; tria uexilla aurea, XIII cum limbis circumdata; altarium pallia XI; dorsale unum ad decus hospitum; thapeta V. Libri quidem simul sunt LXXXIIII. De mercato Zilu et Regine et de portu Wag dantur triginta piscine; sunt in Draua II, que dicuntur Zuualin; et unus riuulus est ibi nomine Bursi, qui separat nominatam piscinam nomine Toplouuiza. In Zup decimus piscis usonum Sancto Mauricio. In portu Modosa est piscatio libera, que uulgo dicitur tana. De piscina, que dicitur Nandus datur septimus piscis siue VII. annus; de fructibus uero arborum, que ibidem sunt, datur VII pars mensurarum X. Et est I piscina, que uulgo dicitur Tenerhere. Hac ordinatione Rex Sacro Beatoque Mauricio ordinauit Sanctus Stephanus Rex, quam autem et renouauit Rex piissimus Ladihlaus rogatu Joseph incliti patris eiusdem, qui nunc patrissat eodem in loco. Posthec addita sunt insuper a uiris religiosis ad eundem locum, que etiam recitata sunt in ista pagina. Demka filius Turunoc dedit omnia sua Sancto M(auritio) sibique seruientibus. In predio, quod uocatur Sar, XL porcos cum custode nomine Cosmas, VII aratra boum cum XIII mansionibus, nomina quorum hec sunt: Belta, Buca, Ernel, Damianus, Johs, Embel, Briccius, Hitlen, Odun, Gneuku, Maselinus, Nouuoi, Nouidi, Biristi, Susol, Nescudi. Ad ordinem equitantium donati sunt meliores numero XXVII homines, quorum hec sunt nomina: Beseneu, Simon, Apasci, Zagou, Benusa, Mogdi, Keda, Zdaucu, Gekeu, Bugudi, Pomolceu, Vrmandi, Salomon, Sunadi, Stephanus, Osti, Vrodi, Michael, Benata, Nandir, Benedic, Beidi, Lakoti Helebes, Pecudi, Sella, Geup. Tributarii sunt VIII mansiones ad dandum uinum per annum, unusquisque cum L ydriis; et sunt uicales cum equis per menses, quorum nomina hec sunt: Pozman cum filio suo Milozt, Hu-

nosti, Zamudi, Trinsin, Uratus, Vrbaz. Et quod maius prodesset ad anime sanitatem, donauit Borsodi capellam, que constructa est in honorem Sancti Stephani Regis cum tribus mansionibus: Cris, Cochu, Ecilinus; unum aratrum, IIII uaccas, II equos, X porcos. Laurentius Comes filius Bese Comitis pro sui redemptione fratrumque suorum quiescentium n cenobio Sancti Martini donauit duas aureas cruces — — bissinam corthinam eidem supradicto monasterio. In predio quod uolgo dicitur Ernel dedit III mansiones, quarum numeri hec sunt: Wazil cum uxore et filio duabusque filiabus; in alia IIII, Guquer cum matre et fratre, sorore; in III. IIII. homines — — cum uxore et fratribus duobus;. dedit etiam XXIII boues ac aratrum, et duas vaccas. Hac ordinatione Sacro Beatoque Mauricio ordinauit Rex Sanctus Stephanus, quem et renouauit Rex piissimus Ladihlauus rogatu Joseph incliti patris, qui nunc patrissat eodem in loco. Et ne scrupulus remaneat, huius cartule scriptor extitit Seraphim capellanus Regis Ladihlaui, qui postea Dei electione ordinatus est Episcopus et Archiepiscopus. Adhuc autem subiungens dico: Sit autem ipsum monasterium ab omni inquietudine semotum. Et a quocunque uoluerint consecrandi abbatem, sitque illis licitum ordines accipere quouis loco. Habeatque licenciam incidendi ligna ad usum ecclesie et ad opus prediorum, et porci eorum libere pascantur. Precipimus itaque sub testificatione Saluatoris Domini nostri Jesu Christi, ut nullus Archiepiscopus, nec Episcopus, nec Dux, nec Comesseu aliquis homo, de iam prefato monasterio aliquo modo se intro mittat in mancipiis, terris, vineis, de omnibus decimationibus, piscationibus, ripis placistis, tam libere possidenda sicut Episcopi possident.Item dedi XXIIII mansiones cum salifodio et cum tribus nauibus, ut ipsimet lapides salis efodiant fossatosque III uicibus per annum sine omni tributo; quorum nomina hec sunt: Jan, Paulus, Martinus, Negus, Nesine, Nanasca, Sacan, Walen, Desce, Lanna, Bela, Bedadi, Kasudi, Hagordi, Zacan, Michael, Kuna, Kimey, Gnein, Keta, Zaut, Scicul, Bogitta, Rescadi. Item predium quod uulgo uocatur Mogos, in quo duo aratra cum sex mansionibus continentur; cuius meta incipitur de gemina frutice, quod uulgatim uocatur ikirbukur; inde uadit per uenam aque ad monticulum, et ibi est

cumulus; a quo protenditur ad magnam uiam et ad sepulchrum Gunter, descenditque ad aquam Murzol, uaditque per mediam aquam, et reuert itur ad predictum locum. Interdico enim ex Regali potestate, ut si quis Christiane religionis aliqua potestate id gestum subtrahere uoluerit, circumuallet eum anathema perpetuale. In predio Nuztupc assignauit terram ad quatuor aratra. In predio Tehes assignavit terram ad unum aratrum. In predio Goun assignauit terram ad unum aratrum. In predio Zelch assignauit terram ad duo aratra. In predio Uindurna assignavit terram ad tria aratra et IIII uineas cum uinitoribus eorum totidem. In Uertes assignauit duas uineas cum uinitorribus. In Chepel tres uinitores cum totidem uineis. Et in predio Arqui assignauit terram ad quatuor aratra cum totidem aratoribus cum suficienti terra mixta cum uillanis, et quatuor uineas cum uinitoribus.

(Eredetie létezik a szent mártoni főapátság levéltárában).

9.

Szent László a bakonbéli apátságnak 24 telket adományoz, mi II. István és II. Béla alatt törvényes vitatkozásra ád alkalmat. 1092.

Anno Dominicae Incarnacionis XCII., regnante Diuina gracia uictoriosissimo Rege Ladislao, et Episcopo Almario Wezprimiensi pastoralem curam feliciter exercente, Rex memoratus Deo, et Beato Mauricio XXIIII-or mansiones dedit, qui quatuor uicibus per annum sal deferrent, scilicet sex milia lapides fratribus illic Deo et Beato Mauricio seruientibus. Regnante itaque Rege Stephano, quidam diabolico instinctu voluerunt praedictas familias a seruicio supradictae ecclesiae subtrahere, et in ministerio uduornicorum subiugare, auctore quodam comite uduornicorum Opus nomine; quod fratres graue ferentes, litigiumque agentes cum eis ante memoratum Regem, illosque deuincentes, iussu memorati Regis

redditae sunt praedictae familiae Deo, et Beato Mauricio. Qui Rex cum viam uniuersae carnis fuisset ingressus, et Bela suscepisset regium imperium, ausi sunt praedicti serui Regis suscitare placitum, Qui venientes coram Rege causati sunt; qui precepit, ut causa diligentissime inquireretur, iudicemque Sar Comitem dedit; quorum diffinicioni interfuerunt Principes, Fonsol scilicet Palatinus Comes, Mutmer, Mahal, Janus, Marcus. Pristaldus vero Butca extitit, qui praedictas mansiones iussu Regis Deo et Beato Mauricio reddidit. Testes autem hii sunt: Budusa, Marcus, Laurencius, Vros iudex, Constantinus, Samudi; et haec sunt nomina praedictarum familiarum: Jan, Paulus, Martinus, Negus, Nesinc. Nanasca, Sacan, Walen, Desce, Lawa, Bela, Bedodi, Kasudi, Zagordi, Zachan, Michael, Cuna, Cunei, Gnenu, Keta, Zaut, Scichul, Boguta, Rescadi. Nomina autem seruorum Regis, quibus capita tonsa sunt iussu Sar Comitis, sunt hec: Luta, Keta, Taluta, Jamca, Rodoan.

Jegyzt. A pecsét négy hüvelyk átmérőjü, rajta a király ülve, ki jobbjában a királyi pálczát, baljában a birodalmi almát tartja.

(Az eredeti után, mely a szentmártoni főapátság levéltárában létezik, közli *Czech.*)

10.

Szent László a pannonhegyi sz. mártoni apátság kincseit és vagyonát írja le, és azokat megerősíti. 1093.

Divinum firmet nomen quod scripsimus. Amen. Quamvis homo omnia quae possidet a Deo habeat, tamen id quod habet Deo praebere non dubitet. Etenim si Christo, a quo multa habet, et pauca porrigere dubitat, et illud, quod possidet, perdit; et aeterna remuneratione ut absconsor unius talenti carebit. Quia qui in his delectantur, quae huius mundi sunt, semper mendicant, et in egestate permanent. Qua vero remuneratione ne priuaremur, beatissimus Rex Stephanus suique successores Reges, Duces, Pontifices, Comites, ceteri-

que religiosi homines, et ego Rex Ladizlauus monasterium Sancti MARTINI supra Montem Pannoniae situm prout Regia uis concessit, multis condonauimus opibus. Vnde vero ne per uiolentiam aliquorum vel fraudem, seu per negligentiam aliquid depereat, ego Rex Ungariae L(adislaus), consilio omnium Regni mei Primatum curavi dinumerare, ac commendare huic cartae scriptum. Et ut propter antiquitatem negligentiae non daretur, iussimus ut ad memoriam posteris per succedentia tempora observaretur. Quae autem tradita sunt, quaeque adquisita eidem sanctae Dei Ecclesiae ab his praefatis hominibus cum cunctis suis redditibus in terra, in aqua, in tributo, et omni videlicet substantia et facultate continentur sub hac denotatione: VIIII Capsae cum altaribus, quarum duae auro paratae, una here (aere) deaurato, IIII argenteae, duae vero osseae. XIIII Cruces, quarum decem aureae lapidibus pretiosis optime comptae, una ex integro argentea, tres hereae deauratae, ex quibus vero adhuc quatuor in processione ferendae cum deargentatis manubriis. VI Textus evangeliorum, cum totidem plumatiis. Vna tabula electro parata, in qua signum domini teneretur, alia ossea. XXIIII Calices, quorum tredcim aurei, tres gemmis parati. IIII Turibula, unum ex integro aureum. IIII Candelabra paria deargentata: exceptis his unum candelabrum ex integrum (igy) argenteum absque socio. Duae serrae argenteae cum coclearibus: ex his aureum unum. Vasculum argenteum in quo Corpus Domini continetur. Duo urceoli argentei, urceulus argenteus cum pelue ad abluendam manum. IIII Vasa argentea ad benedictam aquam, Aspersorium argenteum simul auro et cristallo paratum. Tres scutellae argenteae cum cathino argenteo. X Ciphi, quorum unus est electro paratus, alius ligneus, deaurato haere circumtectus, caeteri vero argentei. I Cornu ex integro argenteum, aliud cornu argento deaurato paratum. Tria paria baccinia. Pallia uero altarium ac cortinae palliis paratae LIII. Ex his cortinis duae marginibus obsitae. Dorsalia pallia sex. Coopertoria sedis III. Duo pallia, unum artificiose argento consutum. Indumenta sacerdotum sunt XLI cum omnibus quae intus necessaria sunt, ex quibus sex sunt aurifriso paratae, pontificum ac abbatum ordinibus congrua, inter quae cophiam, pectoralemque

crucem et annulum et duo paria cyrothecarum, tria vero solearum, unum vero par pallii caligarum: his exceptis sunt VIII infulae cum stolis manipulisque. Restan t VI stolae cum earum manipulis. Dalmaticae sunt X, quarum duae sunt aurifriso paratae. Suptilia sunt VIII, ex quibus est unum aurifriso paratum. Cappae sunt LIII, quarum duae sunt aureis bullis paratae, una margaritis compta, VII aurifriso circumdatae, inter quae una habetur super se pectorale aureum smaldo paratum. Linea coopertoria altarium sunt XVII, quorum V sunt serica, tria sunt oblatoria. Superpellicia sunt XI. Tres sunt lineae auleae. V sunt tapeta. VI Missales. I Bibliotheca. IIII Nocturnales. IIII Antiphonaria. IIII Gradualia. II Sequentionales cum trophis. IIII Babtisteria. III Collectarii. IIII Ymnarii. II Regulae. Unus super regulam. II Leccionarii. I Breuiarius. III Omeliae. II Libri sermonum. I Collationes. II Passionales. Liber Sententiarum. Actus Apostolorum. Liber Prosperi de activa et contemplatiua uita, et Ysidorum. Ordo. Amalarius. Pastoralis. Dialogorum. Epistolae Pauli. Moralia Job. Sciutillarium. Interrogatio Petri. Invectiuae Ciceronis. Lucanus. II Donati. Genesis Sedulii. III Catones. Paschasius. Vita Sancti Martini. Vita Patrum. Psalterium Gallicanum, Ebraycum, Graecum. Sermo Sancti Augustini. stb.

(Következik a szent mártoni apátság jószágainak jegyzéke, mely Fejérnél olvasható, Codex Dipl. Hung. I. köt. 483. l.).

(Az eredeti után, mely a szent mártoni főapátság levéltárában létezik, közli *Czech).*

11.

A győri káptalan előtt 1361. kötött szerződés, mely szerint Vejkei Dénesnek ős atyja, ki Szent László idejében Henrik grófot Ung nemzetségből Castiliába követte, Pozson és Valko megyei jószágait Both grófnak hagyományozta. 1077—1095.

Nos Capitulum Ecclesie Posoniensis memorie commendamus per presentes universis, quod Valentinus filius Dionysii

de Weyke, et Georgius de Koronch sepositis omnibus litigiorum et iurgiorum molestiis, in talem deuenerint sponte inter se amicicie fraterneque charitatis ac dileccionis vnionem. Quod licet abauus dicti Dionysii de Weyke terras suas *tempore dudum adhuc Sancti Ladislai Regis Hungarie felicis reminiscencie* deserendo, ac bone memorie Henricum filium Magar Comitis de genere Hungh tunc exulem, inque partibus Bisontinis protunc hospitantem, et exinde contra paganos bellaturum ac in auxilium Castalie tunc Regis proficiscentem, ex vocacione ipsius Henrici comitando, in tabulis vltime sue voluntatis coram Capitulo Geuriensi tunc factis, et coram nobis in specie eciam presentatis, vniuersas suas terras et predia in Comitatu Pusuniensi et de Walku sitas et existentia de voluntate uniuersorum cognatorum suorum tunc adstancium pro XL marcis argenti justi ponderis in perpetuum cesserit Both Comiti eiusque filiis; et licet dictus Georgius de Koronch terras illas de presenti iusto aquisitionis auite titulo possidere dignoscatur, tamen ipse Georgius alioquin liberorum solacio, Diuina ita volente prouidencia destitutus, praefata predia et terras, quas vita sua durante pacifice possidere poterit, nemini alteri nisi ipsi Valentino filio Dionysii in linea generacionis alioquin proximo, relinquere possit ac debeat, presencium vi et testimonio literarum-mediante. Datum Sabatho proximo ante octavas festi Omnium Sanctorum anno Domini M. CCC. LXI.

(Gróf Kemény János után, Nemzeti Társalkodó 1829. 21. szám a latt *Czech*).

12.

Kálmán király Michieli velenczei dogével szövetségre lép. 1101.

Convenientia amicitiae quae facta est inter Regem Vngarorum et Ducem Venetorum.

Ego Colomanus Ungarorum Rex per metipsum, et per meos omnes tecum Vitali Michaele Venetiae, Dalmatiae et Croatiae Duce, et cunctis omnibus Proceribus de Vestro Ducatu veram et firmam amicitiam, atque concordiam ab hoc die in antea obtinebo, et te ac tuos, et cunctas civitates subiectas Ducatui tuo, et omnia castella et loca subdita obedientia potestati tuae, per me et per meos conservabo et nullo modo inquietabo. Sed tamen quia in principibus meis et senioribus dubium videtur utrum te Ducem Croatiae et Dalmatiae nominaverim; volo imo desidero pro servanda, sicut statutum est, amicitia, ut a te et tuis, et a me et meis ita omne prius de medio auferatur ambiguum, ut in quocunque casu tibi per antecessores tuos et mihi per meos certa comprobatio justitia fuerit alter alteri nullatenus adversetur".

(Marin Antal után, Storia civile e politica del commercio di Veneziani, Velencze 1800. III. köt. 88. l. *Csech*).

13.

Kálmán király Dalmátia jogait és szabadságait megerősíti. 1102.

Colomanus Rex veniens Jadram ante Civitatem convocavit curiam, ibique de Dalmatiae libertate integra perpetuaque servanda communiter tractantes ipse Rex inprimis supra sancta quatuor Dei Evangelia patre me C. Episcopo anitente manu confirmavit propria. Videlicet, ut antiquam Dalmatiae

libertatem in nullo unquam deberet fraudare; nec Episcopum vel Primatem aliquem nisi ab eorum velle electum illis dare confirmationem. Deinde hoc idem similiter supra sancta quatuor Evangelia — — — — hic sunt Laurentius Strigoniensis Archiepiscopus, Marcellus Vaciensis Episcopus, Simon Quinque Ecclesiensis, Matthaeus Vesperensis (Vesprimiensis), Georgius Gerrensis, Sixtus Varadensis, Fulbertus Colocensis cum ceteris Hungariae Episcopis. Comites vero majores omnes hoc idem juravere, quorum paucorum nomina scio, hi sunt: Joannes Palatinus, Cledinus, Marcus, Saulus, Saunicus, Vguranus, Theobaldus, Jandinus et multi alii, quorum nomina aut nunquam scire curavi, aut si scivi in memoria non habeo, quae si omnium scirem, et vellem ponere nomina, in altum nimium nostra turgesceret pagina. Nam praeter Regem et Episcopos, et Comites magnos juravere hoc idem et multi centurionum. Ille enim, qui Provinciam Dalmatiae subesse Regi disposuerat, securus esse volebat per multas et magnas personas sibi suisque successoribus et eorum heredibus, antiquam fore debere libertatem. Ad memoriam vero tantae confirmationis tres cruces aureas dedit Rex, supra quas et quae superius explanavimus confirmaverat. Vnam videlicet Jaderiensi Ecclesiae, aliam Spalatensi, etiam Arbensi, simul quosque Nobiles Provinciae ad se vocavit. Hac ergo securitate pace firmata, simulque terra tota per circuitum praevisa Rex regressus est in Vngariam.

(A „libri pactorum" czímű velenczei statuskönyvek első kötetének 239 levele után. Közölve volt már az Új Magyar Muzeum 1853-iki octoberi füzetében 538. l.; és a Magyar Történelmi Tárban II. köt. 170. l.)

14.

Szerafin esztergami érsek egyességet alapít Máté veszprémi püspök és Péter sz. mártoni apát közt. 1103.

Seraphin Archiepiscopus Strigoniensis simultates inter Matheum Episcopum Wesprimiensem et Petrum Abbatem S. Martini de monte Pannoniae amicissime componit, cui disceptationi intererant Ugolinus Colocensis, Sixtus Varadinensis et Arduinus Geuriensis Episcopi. Anno Domini MCIII.

(Archiepiscopi Strigonienses compendio dati, Nagyszombat 1752. 18 l. *Czech*).

15.

Kálmán király Michieli Vital velenczei dógehez, követeléseinek igazságosságáról. 1111.

Colomannus Divina favente clementia Ungarorum Rex Vitali Michaeli strenuissimo Venetorum Duci suisque optimatibus salutem, amicitiasque perpetuas.

(Pare che nel principio di questa carta il Re qua si si lagni di una certa diffidenza che mostrava la Repubblica sulle intentioni dell unghero cabinetto, per cio cosi si esprime) „Quapropter literas has vobis studemus legare, referentes nos vestras sicuti antecessores nostri habuerunt amicitias cupare sempiternas.“ (Dal documento in oltre si rileva, che quel Sovrano chiede scusa alla Republica da lei rimproverato di non avere in certe sue ricerche risposto nè a lettere da lei speditegli, nè al di lei Ambasciatore. Protesta, che il suo silenzio con dispiacere ottenuto non ebbe altro scopo, che di salvar le modalità e l'utile dell oggetto mentre non era fermo e sicuro qual si sia patto, quandoche la sua sottoscrizione non avesse l'approvazione di tutto il Regno cioè da

Stati generali. Nel resto del documento non si leggono, che le giustificazioni del Re sulla passata condotta per render tranquilla la Republica ne suoi sospetti, e vien concluso con queste parole stb. mint 12. sz. a.)

(Marin Antal után, idézett helyen. *Czech).*

16.

Brazza szigetén Sztaniszlavi Vid a straxevnichi sz. György templomának telket adományoz. 1111.

In nomine Patris et Filii, et Spiritus Sancti Amen. A natiuitate Domini nostri Jesu Christi 1111. die 2-a Januarii regnante domino nostro Serenissimo Colomanno Rege Hungarie, et in spiritualibus dominante venerabili viro Crescentio Archiepiscopo Spalati, necnon gubernante glorioso Stephano Comite Bracie cum suis judicibus Radovano Slavogosti, et Ioanne Matthie. Actum et facrum in cancellaria Communis Bracie; et ibi coram nobilibus viris Georgio Jurievich, Cypriano Pobrinich et aliis nobilibus Bracie comparuit Vitus Stanislavi, qui per auditum communem senciens quamdam terram vocatam Starmena Prodol pertinere ecclesie S. Georgi de Straxevnich, illam sponte dat, et relaxat Ecclesie; quod si non fuerit Ecclesie, erit pro anima sua et suorum, volens ut semper ipsa sit Ecclesie in remissionem peccatorum suorum.

Et ego Laurentius filius Fabiani Radomiri scriba secundus scripsi, prout voluerunt leges, bona fide sine fraude et dolo.

Ego Petrus de Sandris filius ser Augustini de Montagnana publ. Imperiali auctoritate notarius et judex ordinarius, ac cancellarius Spectabilis domini Marci de Molino Comitis Braciae ex alio in membrana existente apud presbyterum Martinum Curatum de villis Prasnice et Straxevnich fideliter descripsi, meis signo et nomine apposui.

(Ciccareli után, Osservazioni sull' Isola della Brazza. Velencze, 1802. 105. l. *Czech.)*

17.

IV. Henrik császár levele Álmos vezérhez. 1125 körül.

Heinricus Dei gracia Imperator Augustus A(lmo) glorioso Duci, amico fideli, quicquid in amici affectibus poterit esse fidelius. Cum aliquis privatum commodum suum postponit, et in amici utilitatibus insudat, ea est firma amicitia. Quam amicitiae benevolentiam,te nobis impendisse,gaudemus, et sicut optimo fideli et intimo amico dignam facere remunerationem intendimus. Nam cum velles contra Graecos ire, et cum Dux Poloniae tuus et amicus et consanguineus auxilium tuum contra hostes suos peteret, propter nos, sicut amicus fidelissimus remansisti, ut nostris inimicis resistens, tuum commodum pro nihilo computans, tantummodo vt nostram causam promovendo adjuvares. Quid igitur restat, nisi ut maximas tibi grates referentes sicut nostro optimo fideli, votis omnibus exoptemus, eam nobis dari occasionem, qua tibi amantissime vicissitudinem meritam rependamus. Et sicut in nos bono usus es principio, ita rogamus dulcedinem dilectionis tue, ut perseveres, et deleas, et conculces aduersarios nostros, nec parcas eis, donec ex toto conterantur. Nam nos simili modo, sicut tuos amicos amplectimur, ita inimicis tuis erimus infestissimi inimici, et foedus, quod cum patre tuo inivimus, ab hac die in antea volumus tibi illibatum servare omni tempore vitae nostrae. Rogamus itaque te, gloriosissime, vt te interveniente frater tuus futura opera emendet, si quid hactenus propter suas necessitates in causa nostra negligentius egit, et quia victrici dextera suas angustias recuperavit ad nostras injurias, sicut fidelis amicus respiciat. Nam quia se cum praesidio in illas partes contulit, ubi inimici nostri morantur, et bona ipsorum sita sunt, ecce locus, ecce occasio, qua et inimicis nostris nocere, et sibi nos poterit amicissimos comparare. Tu ergo, Domine, id modis omnibus, quibus vales, fratri tuo persuade, vt N. non Ducem, sed judiciario ordine abjudicatum prosequatur, et in omnibus ei adversetur, sicut infestissimo hosti nostro. Quicunque

autem de familia Salzburgensis Archi-Episcopi, et aliorum fidelium nostrorum ducti sunt captivi, rogamus ut causa nostrae dilectionis facias reddi.

(Babenbergi Udalrik után, Codex Epistolaris-ának 200-ik levele, Eccardus Corpus historicum medii aevi II. kötetének 211. lapján. *Czech).*

18.

Acha, veszprémi jobbágynak végrendelete. II. István király korában 1114—1131.

Rege gloriosissimo Stephano secundo Vngariam gubernante, Ambrosio quoque Episcopo Geuriensi existente. Ego Acha Vespremiensis Joubagio non ignobilis, huius vite breuitatis non immemor, que per horarum momenta ad non esse festinat, pro redempcione anime mee et remedio, quia scriptum est, redempcio anime viri proprie diuicie, cenobio Beati Martini, eiusdem Abbate presente Deda aliquid dare constitui. Tradidi ergo quatuor hominum capita simul cum vinea et molendino; scilicet Burd ad eandem vineam excolendam; et Scipched ad molendinum cum sua uxore Scinissa; Imulund ad opus mansionarij, et cortinam optimam. Quod actum est his testibus, Anania Geuriensi canonico, qui et huius priuilegii scriptor est; Chiwaqne presbitero Basilice S. Benedicti et clerico ejus Phinta et Lithoych Regio Judice, nec non et aliis quam pluribus, quos nominare necessarium non duxi.

(Az eredeti utan, mely a sz. mártoni főapátság levéltárában létezik).

19.

II. Béla király a Sopron vára és a bakonbéli apátság jobbágyai közt támadt s Zalamad nevü földre vonatkozó egyenetlenségekről intézkedvén; egyszersmind az apátság birtokát határozza meg e tekintetben szorosabban. 1135.

Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie Rex in perpetuum. Notum fieri volumus vniuersis tam presentibui quam futuris : Quod cum quandoque grauis altercacio fuis set inter jobagiones castri de Suprun et monasterii Sanct Mauricii de Beel pro terra illa, que vocatur *Zalamad,* et in presencia nostra ex vtraque parte fuisset lis proposita, capellanum nostrum nomine Gregorium ad eandem terram destinauimus considerandam, qua considerata rei veritatem ab eodem nouimus. Igitur precepimus eidem Regia auctoritate, vt sicut veritas exigebat, terram eandem monasterio de Beel assignaret, quod et ita factum est. Circumdatur autem terra illa palude, que vocatur Urtou, habens fenum et piscaciones et pascua atque cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia sufficiencia; terram autem arature habet ad vnum aratrum et dimidium. In *Noztup* predio assignauit terr am ad quatuor aratra; aratorum autem nomina sunt hec: Achna, Gove, Reguca, Ruoz, Sarc, Surnuc, Feled, Nuasa; et habet predium illud arbores fructifer as, siluam, fenum et alia necessaria ad humanum vsum pertinencia satis. In predio *Thes* assignauit terram ad vnum aratrum; aratorum autem nomina sunt hec : Vulcan, Scemd, Baca; habet autem predium illud omnia necessaria ad vsum humanum pertinencia. In predio *Guon* assignauit terram ad vnum aratrum; aratorum autem nomina sunt hec : Tapa, Rupa; habet autem illud predium omnia necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim cum villanis. In predio *Zelch* assignauit terram ad duo aratra; aratorum autem nomina sunt hec: Prezne, Homa, Mortun; habet autem predium illud omnia necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim cum villanis. In predio *Vindurna* assignauit terram ad tria aratra: aratorum autem

nomina sunt hec: Bozteh, Zuete, Gurgute, Numale, Suete, Boroneg; assignauit eciam quatuor vineas cum totidem vinitoribus, quorum nomina ista sunt: Zelemen, Nemusd, Tumpa, Chekez; habet autem predium illud arbores fructiferas optimas pro se, et fenum; cetera autem necessaria ad humanum vsum pertinencia mixtim habet cum villanis. In predio *Kuyar* quod vulgo *Hongun* dicitur juxta lacum Balatym assignauit sex mansionum jobagiones, quorum nomina sunt hec: Egud, Sulc, Pua, Ysaac, Jacob, Bene; isti debent equitare cum Abbate vel fratribus cum armis et ministrare, sicut alii jobagiones ministrant; assignauit eciam ibi octo homines condicionales, quorum nomina sunt hec: Michael, Cunes, Scemus, Bula, Buloc, Sele, Fele, Ivan; isti debent singuli ministrare annuatim cenobio Sancti Mauricii de Beel cum vno boue trienni et tunella vini hydrias quinquaginta habente, centum albis panibus, quinque anseribus, decem gallinis et decem candelis cum totidem denariis. Hoc obsequium tenentur facere singuli eorum annuatim pro animabus Oboneg Comitis et fratris ejus Cujar, qui fuit Curialis Comes Sancti Stephani Regis. Isti habent syluas pro se separatas, que vocantur Sumlu et Basfoca, quam emit Oboneg Comes de Bas; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia et ad sua seruicia complenda habent sufficientem, sed mixtim cum villanis. In *Vertus* assignauit duas vineas cum vinitoribus, quorum nomina sunt hec: Bene, Beneduc; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia habet mixtim cum villanis. In *Chepel* assignauit tres vinitores cum tribus vineis, quorum nomina sunt hec: Ucd, Qued, Mogd; terram autem et cetera necessaria ad humanum vsum pertinencia habet mixtim cum villanis. Et ut eciam cautela in hoc facto adhibeatur, nec veris falsa permisceantur vel res juste peracta temporum longa successione ab humana subtrahatur memoria; ideo per eundem predictum Gregorium capellanum nostrum precepimus hoc factum testimonio litterarum commendari et presenti charte sigilli nostri impressione muniri. Anno Dominice Incarnacionis millesimo centesimo tricesimo quinto, Indiccionibus XIII., Epacta IV., Concurr. I., Regni nostri anno quinto. Existentibus Regni Primatibus Feliciano Strigoniensi, Symone Colocensi Archi-

episcopis, Nana Quinque Ecclesiensi, Beztrio Agriensi, Petro Jauriensi; item Petro Vesprimiensi (Episcopis); Paulo Palatino et Comite Bachasiensi, Bucan Comite Curiali et Bichoriensi, Lamperto Comite Budrugiensi, Heidrico Supruniensi, Pausa Musuniensi et Magistro Tauernicorum, Leuca Comite Posoniensi et Magistro Dapiferorum. Datum per manus Gotselini.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. *Czech).*

20.

Magyar szállóház (hospitale) alapítása Jeruszálemben. a) A ház, melyben később ezen szállóház létezett. 1135.

Anno ab incarnatione Domini MCXXXV, indictione XII, in Idibus mensis Martii, regnante Jherosolimis Fulcone Rege Francorum tertio, Willelmo vero Patriarcha summi pontificatus gerente apicem. Ego Bernardus cum uxore mea Hasisa absque controversia et alicuius hominis calumpnia, prefato annuente Patriarcha, vendidi ac jure perpetuo possidendam tradidi Petro, Priori Sancti Sepulcri, et Canonicis eiusdem eorumque successaribus domum meam pro CC bizanciis, que est posita infra muros Jherusalem, ut ipsi liberam potestatem habeant eandem vendendi, donandi, et quicquid de ea voluerint fatiendi. Habet autem predicta domus ab una parte domum eorundem canonicorum, que fuit Willelmi drugomanni, ab alia ecclesiam Sancti Karitot, ab alia viam publicam, ab alia vero domum Theodori. Quicumque vero Deo et homini odibilis atque rebellis hanc venditionem violare temptaverit et super hac re litem aut calu(m)pniam adversus ecclesiam Sancti Sepulcri et adversus canonicos eiusdem maligno spiritu inferre ausus fuerit, anathematis percussus iaculo, Divine ultioni perpetuo puniendus subiaceat, et in fiscum Regium auri libram persolvat. Huis venditionis testes sunt:

Seybertus, Iudex.
Petrus, faber.

Tustanus,
Sinardus,
Petrus de Petragora,
Bernardus et Fulco, omnes isti aurifabri, huic fuerunt venditioni.

Et Ruhelandus Bruto.

Johannes, subdiaconus hanc chartam scripsit cum litteris rasis in quinta linea, mense et anno quo supra.

21.

b) Petronilla magyar nő az említett házat megszerezvén, ugyanott alapítja a magyar szállóházat. 1135.

Anno ab incarnatione Domini MCXXXV, indictione XIII. Petrus, Sancti Sepulcri Prior, cetusque fratrum eiusdem loci canonicorum domum, que fuit Bernardi Bituricensis, et aliam, que fuit Villelmi drugomanni, predicte domui contiguam, *Petronille, mulieri Ungarice,* CCCCXL bisentiis vendiderunt in hospitalem domum sue genti, ut ipsa eas tamquam proprio censu emptas sibi, ut dictum est, sueque genti venditas eternaliter possideat. Quod si ipsa vel ejus successosores Ungarici, necessitate qualibet ingruente, prefatas domos in posterum vendere vel invadiare voluerint, Priori et canonicis Sancti Sepulcri venales vel invadiandas offerant; si vero Prior et Canonici easdem domos ita ut alii emere noluerint, cuicumque voluerint sine contradictione vendant et invadiant. Prenominata autem mulier prebendam quatuor hominum de refectorio Sancti Sepulcri accipiebat cotidie; sed pro salute anime sue, sicut soror Ecclesie necessitati fratrum providens, partem prebendarum remisit, ita ut deinceps duabus contenta prebendis, una unius canonici et altera unius servientis, permaneat.

Facta est autem huis carte insriptio, domino Willelmo Sancte Jherosolimitane Ecclesiae Patriarchatui presidente, Fulcone nobilissimo Rege regnante. Hujus rei testes sunt:

Rogerius, Ramathensis Episcopus.

Anselmus, Bethleemita Episcopus.
Acardus, Prior Templi Domini.
Arnaldus, Prior Montis Syon.
Henricus, Prior Montis Oliveti.
Robertus, Abbas Vallis Josaphat.
Chosmas Ungaricus, heremita.
Bonifacius, socius eius.
Symeon Ungaricus, Archidiaconus.
Roardus, Vice-Comes.
Raimondus, Magister Hospitalis.
Rainaldus de Ponz, et complures alii.

Quicumque hanc conventionem infirmare vel violare temptaverit, apud Deum et homines anathema sit.

(Rozière Jenő, Cartulaire de l'Église du Saint Sepulcre de Jérusalem, publié d'apres les manuscrits du Vatican. Paris 1849).

22.

II. Béla király a szentmártoni apátságnak földet adományoz Roz (Ravazd) és Taryán közt, 1137.

Cum celi celorum constent Domino, terram autem possideant filii hominum. Ego Bela Rex Hungarie, Croacie et Dalmacie secundum Divinam disposicionem audiens a Regni mei Primatibus, tam Episcopis quam Comitibus, auos meos non solum, sed proauos et atauos Reges et Duces multa contulisse sancte Ecclesie Beati Martini; pro defensione Regni in pace et bello, consilio salutis admonitus disposui quedam ad vtilitatem et honorem ipsius Ecclesie regaliter apponere, volens vt alii Sanctum Martinum ante summum Judicem anime mee defensorem habere. Cum igitur hec animo meo sepe revolverem, oportum tempus accidit, quo bonam intencionem perducerem ad accionem. Quondam eciam eadem Ecclesia Divino judicio combusta, nostro vero tempore studioso labore et impensis Dauid a nobis constituti ejusdem loci Abbatis reparata, meliorata et amplificata cum me ju-

bente, me presente reconsecraretur ab Archiepiscopo Feliciano aliisque Episcopis admonitus, vt lex sancta jubet sponsam Dei dotare, rogatu supradicti Abbatis terram, que est inter Roz et Taryan cum pratis et agricultura et sylua nulli hereditariam, sed a ciuibus de ciuitate Mussun pro tempore possessam, Regali censura donaui in dotem Sancte Ecclesie. Si ergo regalia dona debent esse rata et irrefragabilia, cum Diuina interminacione prohibeo, volentes eam quolibet emolumento sibi vendicare, filiosque meos post me Deo volente regnaturos eorumque posteros personaliter admoneo, ne vllo modo consenciant vel judicent irritum fieri, quod ego stabiliui tocius Regni voluntate et consilio. Id si quis precio vel precibus vel quacunque doli controuersia circumventus post me regnantes instigauerit, vt hec mea disposicio non sit firma et stabilis, omnium Episcoporum, et qui adfuerunt, et qui succedent eis malediccioni subjaceant, et Beatum Martinum vltorem sue injurie hic et in eternum senciant. Preterea nostre impressionem Regalis imaginis per Joannem Notarium apposuimus assignatis testibus veritatis nostris Principibus, quorum hec sunt nomina: Felicianus Archiepiscopus, Petrus Vesprimiensis Episcopus, Paulus Jauriensis Episcopus, Marcelinus Episcopus, Fanzal Palatinus, Georgius Comes, Werolt Comes, Huddis Comes aliique quam plures ministri nostri. Acta sunt hec anno incarnacionis millesimo centesimo trigesimo septimo, Epacta vigesima sexta Concurr. quarta, celebrato Pascha tercio Idus Aprilis.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában).

23.

Endre veszprémi prépost II. Béla király és Ilona királyné beleegyezésével a szentmártoni apátságot megadományozza. 1131—1141.

Notum sit omnibus tam presentibus quam posteris fidelibus, quoniam Andreas quondam venerabilis Nane Bezpremensis Ecclesie Episcopi Prepositus, postmodum plus appetens mala mundi perpeti, quam laudes ab huius mundi laborioso certamine, ad eremi se transtulit solitudinem, ut mortuus seculo solus soli uineret Deo. In tali uero Diuine contemplationis studio, dum diu uitam duceret, et uite sue terminum iam iamque appropinquantem metueret, a piissimo Rege Bela et eius uxore Regina Elena disponendarum rerum suarum facultatem petiit. Accepta igitur Regie dignitatis licentia dedit Ecclesie Sancti Martini in Vrodi, in tribus uillis, uidelicet in Besen, in Karadi, in Rad XXXVIII homines libertos, quos wlgo vhvg uocant, cum terra et omnibus eorum utensilibus. Dedit etiam in predicta uilla Rad tres vineas, et VI homines uinnitores.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

24.

Scines nő rokonainak beleegyezésével Chutus nevű helységet adományozza a szentmártoni apátságnak. 1146.

In nomine Domini. Generationi quae ventura est, sicut et illi, quae nunc superest, notum sit. Quia Ego Scines destituta spe sobolis hereditariae; videns multos violente, vel quoquomodo succedere in hereditates aliorum, et usurpare sibi, quod nullus acquisivit naturalium parentum, excogitavi sic ordinare patrimonium, quod ad me pertinet hereditario jure, ut talem possim heredem habere, qui me post hanc vitam participem faciat hereditatis aeternae. Inito itaque salubri consilio cum marito meo domino Henrico fratre domini David Abbatis, conveni propinquos et amicos meos hujus Regni Primates, quibus aperiens commune consilium rogavi, ut suggererent domino nostro Regi Geysae, quatinus ipsius permissione et licentia predium nomine Chutus cum omnibus pertinentiis voverem, et traderem Ecclesie Sancti MARTINI supra Montem Pannoniae. Mox illi acquiescentes nostris petitionibus, et bonum desiderium approbantes Regem aggressi inclinaverunt, et fieri debere, quod petivimus, supplicantes impetraverunt. Accepta igitur Regali licentia, predium supra dictum cum agris, cum pascuis, cum silvis, cum pratis, cum omnibus, quae sunt iu eo nostrae ditionis secundum metas antiquitus undique congestas Beato MARTINO donavimus, ut post mortem nostram absque omni perturbatione sit sub ipsius Ecclesiae Abbatis providentia et procuratione. Sunt autem hec, quae ad ipsum praedium pertinent. Tria aratra cum V mansionibus XV hominum, C oves, XXX porci cum subulco, equatia XXIII equorum et equarum cum mansione trium hominum, V vineae cum V mansionibus in villa quae dicitur Radi. Debitum vero servitii, quo alii homines ecclesiae occupantur, ab his nostris hominibus prorsus exclusimus, videlicet ut nec vinum ducant ad monasterium, nec farinam ad praebendam fratrum, nec aliquid cogantur laborare, nisi quod ad agriculturam vel ad colendas vineas praedicti praedii pertinet. In suscipiendis etiam, aut dimittendis liberis

hospitibus, qui volunt terram inhabitare et colere, dominus Abbas hujus loci habeat potestatem, qui tamen proficisci debent ad exercitum, et Regis expeditionem, sicut fecerunt nobis viventibus. Praeterea quosdam, qui nobis fideliter servierunt, manumittimus, et tali libertate donamus, ut post obitum nostrum ubicunque, vel cuicunque voluerint, liberaliter serviant, videlicet: Kissod, Forcas, Johannes, Thidrich, Mendus, Helena. Hec omnia testimonio multorum Regni Obtimatum, Episcoporum et Comitum, aliorumque nobilium quorum nomina subscripta sunt sic ordinata, et Regalis impressione sigilli sic confirmata, sic roborata sunt, ut nullus injustus heredipeta sive justicie inimicus audeat machinari ad hec infringenda. Quod si quis obstinatae mentis nec Deo, nec Sanctae Ecclesiae reverentiam exhibens molitus fuerit fraude vel violentia horum aliquid sibi vendicare, maxime vero de illis, oquor, qui propinquitate mihi conjuncti fuerunt in seculo, si quis inquam hoc irritum facere voluerit, judicium Dei sine misericordia veniat super illum, nisi resipuerit, hic et in aevum.

Anno Dominicae Incarnationis MCXLVI. Regnante glorioso Geisa Rege secundo. Scripta, recitata, et confirmata sunt hec praesentibus nobillimis Regni testibus, quorum hec sunt nomina: Macharius Archiepiscopus, Johannes Quinqueecclesiensis Episcopus, Zacheus Geuriensis Episcopus, Belus Comes Palatinus et Banus; Johannes Comes, Acus Comes, Dionisius Comes, Julianus Comes, Alexander, Heidricus Comes, Deda, Anto, Petrus magister Ducis Ladislai. De centurionibus vicinis Ceh, Henricus, Cherbela.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. *Czech.*)

25.

Forco, Magyarországban letelepedett jövevénynek végrende lete. 1146.

Notum sit omnibus sancte fidei cultoribus, me Forconem hospitem primo adventus mei tempore ALMO Duci, studio servitutis clericalis adhesisse. Post ejus autem discessum Archiepiscopo Seraphino, dein vero Vespergensis Ecclesie Pontificibus, Matheo scilicet et Nane, Martyrio, Petro et Paulo Deo teste usque ad senectam memoriter, jocundeque servivisse. In hac itaque ea, que temporibus supradictorum patrum humano studio congregavi, viam carnis universe spiritualiter considerans, eis celestia adipisci festinans salva gratia misericorditissimi Regis G(eise) oblatum monasterio Beati Martini Pannoniensis taliter disposui. Primo predium quod est in That, curiam cum tribus hominibus et omni supellectili domus, et uno libero, VI pensarum debitore, tres vineas, pratum cum terra arabili Panoniensis Ecclesie Beato M(artino) commendavi. Monasterio vero Ugrini Comitis, quod monti Wirthis adjacet, pratum et terram arabilem IIII marcis emptam constitui perpetuo possidendam. Predium autem quod est in Wamma partim emptum, partim vero Regum gratia, Stephani scilicet et B(ele) mihi concessum, Unice filie mee hac conditione concedo, ut si ex misericordia Dei filium habuerit, hereditario jure possideat; quod si heredem non habuerit, predicte Ecclesie Beati M(artini) subjaceat; fructuum vero arborum Ecclesia Beati M(artini) habeat medietatem, filia autem mea dum vixerit, alterius partis habeat potestatem. Actum est hoc in curia episcopali Sancti Andree secus Danubium anno Dominicae Incarnacionis MCXLVI., anno vero Regis Geize VI., presidente Sancte Strigoniensi Ecclesie Machario Archiepiscopo, existente Belos Comite Palatino, Curiali Comite Cadario. Et ut firmius roboretur, Regium sigillum adhibetur sub testimonio Procerum, quorum nomina hic notantur: Petrus Comes, magister Ladislai Ducis; Paulus Comes filius Nicolai, Gwra Comes, Bacha blastus Regis, ca-

pellanus Regis Cherubin, Ynam, Melchisedech, Benedictus, Aaron, Gervasius. Notarius Regis Barnabas, hujus cartule scriptor, et sigillator. Si quis autem temeritate, vel aliqua presumpcione huic Regali edicto voluerit contradicere, Divino totius Ecclesie subjaceat anathemate, et auri libras quinquaginta persolvat Magestati Regie.

(Eredetie találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

26.

VII. Lajos franczia király a szentdénesi apátot Magyarországba érkeztéről tudósítja. 1147.

Ludovicus Dei gracia Rex Francorum et Dux Aquitanorum carissimo suo Sugerio venerabili Abbati B. Dionysij salutem et sinceram dilectionem. De portis Hungarie scribimus vobis, illucusque Diuino nutu recto limite procedentes cum omni sospitate, gaudio et honore nos et principes nostri laeti pervenimus, ubique nobis auxiliante Domino. Terrarum principes et ovantes occursant, et leti nos recipiunt, et libenter deserviunt, et honorant devoti. Et in his omnibus benedicimus Domino stb.

(Duchesne Hist. Francorum, script. coaetanei IV. köt. 494. lap. *Czech*).

27.

II. Geiza a halászi szolgálat végett a szentmártoni apátságnak Szulvata nevü udvarnokot engedi által. 1150.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis. Rex noster gloriosissimus Geiza pro remedio et redempcione anime sue, sicut multa alia, ita et hunc hominem, cui nomen est Sculwata cum filiis suis ad officium piscacionis Beati Martini ex suis vduornicis tradidit rogante et querente beate memorie David Abbate. Quod actum est anno ab incarnacione Domini MCL. in presencia eorum, quorum nomina sunt hec: Martinus Agriensis et Izbeg Geuriensis Episcopi, Geruasius Capellanus Regis, Belus Banus, Heindricus Comes Curialis, Appa Comes et eo tempore apud Regem graciosissimus, et alii quam plures, quos enumerare longum est. Pristaldus ejusdem rei Gregorius rufus de villa Ahchyn, notarius Barnabas, qui et hanc cartam scripsit et sigillo predicti Regis impressit perpetuo mansuram; Quam qui infringere voluerit ejusdem Regis decreto L libras auri persoluat, cujus dimidia pars Regio Fisco inferatur, dimidia vero ad cameram Beati Martini pertinebit.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

28.

II. Geiza király 20 ezüst gíra fejében, melyeket a szentmártoni apáttól kölcsönözött, az apátságot földekkel adományozza. 1151.

Divina dispensante clementia, Geyse Rege regnante, anno quo Martyrius in Archiepiscopum est electus, Belo Bano existente, colloquii causa Regis ac totius Regni cum Duce Austriae habita est. Ad quod cum, ut moris est, Rex cum suis

proficisci voluisset, mandavit Abbati Sancti Martini Raphaeli, qui eodem quoque anno in Abbatem fuerat electus atque benedictus, ut absque ulla dilatione XL ei mareas argenti examinatissimi mittere non differret. Qui cum nichil argenti se habere dixisset, Heynricus Comes Curialis dispensatorem Abbatis nomine Ogguz accesiri fecit, et illum comminando, ut iussui Regis satisfaceret, misit. Qui recedens ivit Posonium, et illic uno predio ecclesie vendito, precium, videlicet XX marcas Regi obtulit. Post paulum vero Abbas, quia Rex predictas marcas ab Ecclesia mutuo acceperat, diligenter requisivit, et vice illius dati terram cuiusdam udornici cum duabus solummodo mansionibus, que ovili Ecclesiae vicina habebatur, impetravit, et ex precepto Regis Comes Heynricus huius rei prestaldum nomine Caba constituit atque dedit. Post aliquos autem dies udornici, facto in unum conventu de predicta terra in festo Sancti Regis clamorem facientes, eam ab Ecclesia distrahere laborabant. Sed Abbas Regem adiit, et rogavit, ut vel purum precium Ecclesie redderet, vel quod dederat, forcius stabiliret. Quod et factum est. Nam Rex udornicos reppulit, et memoratam terram per manus Odonis, filii Bethleem, Ecclesie perpetuo possidendam tradidit, et cautione cyrographi huius a Barnaba notario conscripti et Regio signo signati firmiter sanccivit. Unde si quilibet modernorum seu futurorum aliquid demoliri voluerit, mille maledictionibus, et duplici contricione eternaliter feriatur. AMEN.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

29.

Margit nevű nőnek végrendelete. 1152.

Notum sit tam presentibus quam future posteritatis omnibus. Anno Dominice Incarnacionis MCLII. regnante Geysa vna cum filio suo Stephano Duce. Ego Margareta, viciorum macula mulier sordida, memor decessionis mee ex hoc seculo. Graviter visa sunt peccata, si forte preoccupata morte facultatem meam inordinate relinquerem; quod ne contingeret, vivens adhuc, salutarique fruens vegetacione eas Deo adjuuante, et coram omnium nobilium consencientibus, scilicet Martyrio Archiepiscopo, Belos Bano, Apa Comite, Heidrico Curiali Comite sic ordinavi, vt subsequens sermo indicat; videlicet: Martino filiastro meo do tres homines Cuka, Vosonei, Kaska; et uxori eius vnam puellam nomine Ayanduc. Item educaui quamdam orbatam parente tamquam filiam, huic do duas cortinas; vnum monile; duo mutatoria in aurum; duos annulos cum viridi lapide, alterum cum lorido; et tres homines scilicet Arva, Leguney, Fehera, et vittam de serico; quinque mensalia cum manutergiis; telam ducentarum vlnarum. Ecclesie vero Beati Martini, vbi sepeliar, do duas familias ad aratra cum octo bobus, et decem vaccis, et centum ovibus, quorum nomina sunt Khuch, et Seka; et duos pulsatores, scilicet Vosos, Foth, et vnam cortinam. Iterum do liberum nomine Petrum, cum tribus capitibus; cui do vnum bovem et decem oves, cuius servitium non aliud sit, nisi in singulis annis, scilicet in festivitate Sancti Michaelis persolvat Ecclesie duodecim vlnarum tapetum. Et Abbati eiusdem coenobii do auream catenam septem marcis ponderatam, pro mille missis celebrandis, quod faciat cum timore Dei, prout ipse faciendum nouerit; fratribus vero grisias pelles. Item do tres familias ad serviendum pro me singulis annis, quorum nomina sunt Fergadi cum filiis suis, et Jacobus et Tengardi cum vno bove et tribus ovibus, et tribus anseribus, et sex gallinis, et XX idriis cervisie, et CC panibus; et vnicuique illorum do duos boves et V oves,

quorum vero servicium duo filii Turus provideant; quodsi noluerint providere eidem servicio, oppressi sint. Si quis vero eorum libertatem contrafecerit, aut Abbas, aut filiaster meus, anathema sit a Sancto Martino, et insuper iram Regis incurrat. Item Ecclesie Sancti Petri duos pulsatores, scilicet Ozicu, Dalmaci; Albensibus autem duas armillas aureas. Item Damacham, Hovodi et Hugdi liberas esse constituo, vt nulli quidquam servicii debeant, exceptis XL diebus vnaquaque mulier X vlnis de tela, et X missas pro me celebrare faciant. Scriptor vero huius cartule Barnabas notarius, sigillator Nicolaus.

(Az eredeti után. *Czech).*

30.

Adalbert magyar főúr, Roger siciliai királyhoz követséggel megbízva lévén, mielőtt útnak indúlna, végrendeletet tesz. 1150—1154.

† Notum sit omnibus Deum timentibus tam futuris quam et presentibus. Quia ego Adalbertus iussu gloriosissimi G(eise) Regis Hungarie, Dalmacie, Crhoacie, Rameque; sed et uenerabilis M(artyrii) Archiepiscopi cunctorumque Regni Primatum decreto R(ogerio) Regi Sicilie, Apulie, Capueque uerba legacionis laturus, considerans presentis uite cursum miserabilem, nec etatis mature semper attingere finem, domini Regis, Regni maiorum et H. fratris mei, cunctorumque consanguineorum meorum consciencia, omnem patrimonii mei porcionem, quam me hereditario iure noui contingere, nec non et ea, que Regi seruiendo parta composui, more priorum cura sollerti his testibus adibitis Domino R(aphaele) Archiabbate cum omnibus confratribus, et prestaldo Regis, filio Taciano, testamentoque litterarum firmata, sic profecturus disposui. Quia uero Dominus momenta cum temporibus euentusque rerum omnium in solius sui potestate firmata, mortalium sollerciam nullatenus prescire concessit, hec ideo tali condicione firmamus, ut si qui uia ueritas est et uita sue

prosperitatis progressum nobis, regressumque concesserit, cuncta nostro, quemadmodum pium et ius exigit, ut et nunc subiecta sint iudicio. Itaque Philes cum IIII seruis et I aratro et XXX examinibus apium. Predium Druc cum duobus seruis et I aratro et silua. Predium Jak cum liberis hominibus. Predium Suesla cum I seruo et I aratro. Predium Heulichin cum I aratro et I debitore VI pensarum, Beato M. commendo. Fratri nostro H. predium Niwic cum XII bubus et III hominibus, predium Guir cum silua committo. Predium Couroug cum XII bubus, et II-bus seruis cum filiis et filiabus, et XXX equis indomitis et XKXXV ouibus, filie sororis mee Christine dispono. Uxori quoque mee predium de Bolatin cum I aratro et II seruis, et filiis tantum, et II uineis duobus cum cultoribus. Predium Narage cum III seruis et filiis et filiabus, et duobus aratris et II uineis in Sala, et uno cultore cum filio. Predium Gormot cum I aratro et IIII-or hominibus. Predium Priza cum IIII-or seruis et IIII-or uineis, habitatores uero libertatem habent eundi quo uolunt; et partem insule cum IIII-or piscatoribus, pleno cordis affectu commendo. Gormot uero et insulam Obda et Prizam hac ei condicione commendo, ut si iudicio Domini uocatus obiero, dum mei memor fuerit exsequiis et oracionibus. Cum autem quod humanum esse scio, nec oppono, iuxta sue nobilitatis normam uiro nubere decreuerit, cum supradictis prediis Beato M. commendo. Ancillas omnes quas habeo uxori mee concedo. Quod si Deus misericorditer heredem quam (quem helyett) exspecto mihi tribuerit, duas partes omnium meorum ipse habeat, terciam Ecclesia Beati Martini. Seunic cum II-bus filiis, Ceiga cum II-bus filiis, et Vandiga cum sorore sua, Lipiza cum filiis et filiabus, Hunige cum duobus filiis, et II-bus filiabus, Magca libertatem habeant. Peccora (így), boues, porcos, oues et reliqua, uictui pauperum dispono. Omnes libros, quos proprios habeo, Ecclesie Beati M. commendo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

31.

Gergely gróf végrendelete. 1168.

Uniuersis Christi fidelibus, quibuscunque presens scriptum fuerit presentatum, salus eterna, et pax in eo qui omnium salutem operatus est in terra multiplicitur. Nouerint uniuersi pie ac deuote Christo famulantes, quod Ego Gregorius, quondam Comes, filius Bene Comitis, possessione et loco infra siluam Bochon, optans ac eligens locum mee sepulture apud monasterium Beati Mauricii in Beel, cum uiam carnis egrederer uniuerse, propter intuitum et sanctitatem ipsius loci; hac igitur ex causa, cauens mihi in futurum, ne future felicitatis participacione priuarer, sed per oraciones prenominati monasterii remissionem peccatorum meorum merito possim optimere; ex his igitur, que Deo dante habere poteram, contuli eidem monasterio Sancti Mauricii de Beel unum seruum nomine Pythy tali scilicet condiccione, ut in Abbatis, et fratrum prenominati monasterii pendeat arbitrio, in qualem libertatem vel seruicium ad utilitatem et augmentum Ecclesie eundem constituere decreuerint. Ne igitur temporum successione aliquis huic nostre donacioni contrarius possit existere, sed ut magis sane et quiete valeat permanere, presentem paginam sigillo communiuimus. Dedi etiam vineam unam in villa Scevlevs. Anno Domini M° C° LX° octauo.

(Az eredeti után. *Czech).*

32.

A bakonbéli apátság több jószágainak bírói meghatározása.
1171.

Anno Dominice Incarnacionis millesimo C. LXX. primo, regnante Stephano uictoriosissimo et inuictissimo Geyse Regis filio, anno Regni sui quarto, Luca Dei gracia viro religiosissimo Archiepiscopo existente, Andrea eadem gracia honestissimo uiro Ecclesiam Sancte Marie feliciter gubernante Ampud autem Comite Palatino et Sunadiensi permanente, Laurencio uero illustrissimo et magnifico uiro Curiali Comite simulque Supruniensi existente. Quidam malus homo nomine Euzen ui possederat terram et familiam Ecclesie quam Tuta et Peregrinus fratres ejusdem domini pro remedio anime sue Sancto Mauricio dederant, sine omni participacione ullius potestatis. Hoc cum uidisset Abbas, qui prefuit eo tempore Beliensis monasterii pater terminauit illum ad Regem. Postquam vir ille cum intellexit, quod dampnaretur contra Ecclesiam, ductus in penitencia dimisit populum terramque reddidit, quia expauit uenire ad iudicium. Huius rei erat prestaldus canonicus Albensis nomine Gyl et capellanus eiusdem Regis, qui supradictorum populorum terram et metas cum iussu Regis circuiuit. Terra autem eorum terminatur hijs metis: Ab horiente inhoatur de magna communi uia; inde uadit ad fenum sacerdotis, et exinde protelatur sub monte Sumug ad fenum Luthardi; a quo uero extenditur ad caput fluminis, qui vulgo dicitur Egrug, et ibi est arbor salix; inde eciam vadit per magnam uiam ad caput agri Bocon; et exinde per aquam Egrug ad signatam quercum; inde eciam reclinatur uersus occidentem per uiam nemus ad foneam, et ibi est detruncata quercus; Ab illo eciam descendens per uallem, et per fenum protelatur usque ad magnam uiam, et in labro eiusdemuie est magna fouea, a qua reuertitur ad preditum locum. Ab illo eciam predio qui uocatur Gannanna, quam Tuta dedit annuatim Albati fratribusque Beati Mauricii tale impendant seruicium; ut in festo Sancti Michaelis C ydrias brasij, L farinne, II boues, II porcos, II oves, XX gallinas, X anseres, C ova, ollam butiri,

ceram X et VIII denariorum. Quorum nomina hec sunt: Durug, Elbu, Ecul, Edu, Gunou, Bula, Attun, Dursi, Aruad, Kacar, Busar, Petrus, Kauas, Nedilca, Lusa; vinitores uero isti sunt: Emisca, Benid, Wete, cum uineis suis. Similiter et altera Gananna, quam Peregrinus dedit, hi sunt de seruitute liberati, qui annuum fratribus Sancti Mauricii persoluere debent tributum, hoc est bos I, porci magni II, oves II, percelli X seu totidem anseres, galline XX, ydrie brasij LXXX, farine XL. Quorum nomina hec sunt Damas, Gregorius, Detrich, Ban, Budumer, Salman, Usud, Csepel, Michael, Wic. Hec sunt nomina seruorum, qui dati sunt cum tribus uineis: Ilees, Kara, Holrip, Udric, Iloz, Michael, Odulman, Scemeteu, Zan, Volf, Emiscu. Isti eciam singuli singulas oves debent dare. Sunt et in eadem uilla, qui cum libertate seruiunt, quorum nomina hec sunt: Tumud, Tarsa, Cocu, et unus cubicularius nomine Sumbud. Predium Plan, quod dedit Fulcumar Comes Sancto Mauricio cum duobus aratris et VII indomitis equis, quatuor mansiones cum familiis, quorum nomina hec sunt: Beretes cum filio suo Sunad; Som cum tribus filijs, id est Comos, Huna, Quisid; Cimi, Rua. Cujus predii talis est situs, ut de silua Keurus incipiens, transit ad sepulchrum; inde ascendit, et descendit ad molam Surt; deinde ad siluam leprosorum; et deinde transiens per Egrug extenditur usque ad puteum, et descendit ad foueam vulpis, sicque reuertitur ad predictum locum Keurs. Item aliud predium Merethe cum uno aratro, et duabus mansionibus, quorum nomina hec sunt: Nicolaus, et alter Vendeg. Cuius predii terre ab arbore piri sumens inicium transit ad magnam uiam; et inde ad Nanag, a quo rursus ueniens ad rus, ubi positus est magnus lapis, ab illo reuertitur ad predictum locum. Item dedi in Heney sex uineas cum quinque uinitoribus, quorum nomina hec sunt: Atta cum filio, Scega, Furnod, Uzdi, Lusad. Item dedi unam cortinam de pallio circumlimbatam cum bisso; et alteram cortinam secundum mensale contextam; et unum tapetum, et duos cyphos de bono mazelino. Hec autem me uiuente monasterio retinenda atque seruanda sunt; post meum uero obitum ecclesie iam supradicte danda et offerenda sunt omnia. Et postquam ego ab hoc seculo ante meam coniugem migrauero, hoc ab ea quesiui, ut ubi ego, illuc et illa sepe-

liatur. Et quidquid ei reliqui ex mea substantia, labente longo tempore forte expendetur, ex ea deerit; ab illo loco et domino Abbate, qui fuerit rogatus, quero, ut pro amore Christi a mea data elemosina uisitet eam. Et si ipsa omnia integra habuerit, uel addiderit; similiter supradicte Ecclesie relinquat post suam mortem. Hec autem facta sunt in presencia nobilium illorum uirorum Nicolai Strigoniensis, Macharii Quinque ecclesiensis, Johannis Vesprimiensis Episcoporum; item Farcasii Palatini, Petri Curialis, Dionisii Barsiensis Comitum. Que pietatis opera ne aliquorum negligencia, aut longorum temporum successu quandoque, quod absit, sepeliantur, litterali commendata sunt memorie, et auctoritate Regis sigilli confirmata, et horum supradictorum testimoniorum corroborata ueritate. Regnante Dei gracia gloriosissimo Rege eodem facta est inquisicio de terra Sancti Mauricii in predio Quiar, quam Sciscienses dicebant suam esse, sed falsitas semper subicitur ueritati. Quam predictus Rex piissimus iusto iudicio iustificauit Ecclesie, in presencia Episcoporum et Comitum. Cum autem nullum iudicium sine prestaldo efficeretur, Albensis canonicus nomine Gil prestaldus datus est. Eodem tempore prestaldus ueniens, iussu Regis terram et metas cum priuilegio circuiuit; molendinum Martini combussit, ostia domus Petri perforatim securibus confregit, atque Sciscienis destructis domibus, confractisque hostiis de terra eiecit. Tunc omnes uiri Sciscienses ncessitate coacti dixerunt: Non eiciamur de terra, sed more precedencium obtineamus illam annuali tributo. Conuencione autem facta coram eodem Rege, ut annuatim tributa persoluerent. Hoc est autem tributum, quod persoluere pacti sunt; una queque domus ydriam mellis, et V cubulos tritici, cum magno cubulo, quam ipse Rex cum suo proprio pugillo mensurauit; illamque mensuram ab homine Laurencio nomine in domum Sancti Martini conseruare misit. Preuidens ergo futura, ne aliquando falsa ueris miscerent, ne quando eciam iurgia cum populo Ecclesie inter se traherent, terram eis assignauimus segregatim, incipiens a piro Thalene, que est iuxta uiam usque ad aliam pirum; deinde ad ueterem uiam; et exinde ad uiam publicam; de qua ascendit ad montes, et exinde protelatur ad montem, qui uocatur Scelves mogos;

deinde uero descendendo uertitur ad predictum locum sine aliquo cumulo. Non tamen tali conditione, ut perpetualiter possiderent; ut si quis ex eis statuto temporis termino per superbiam seu per negligentiam constituta tributa non persolueret, rebus omnibus ablatis, extra terram eiceretur. His omnibus peractis predicto prestaldo a monasterio argenteus cyphus pro uadimonio datus est.

(Eredetie találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

33.

Kaba nevű birtokosnak végrendelete. 1173—1175.

Notum sit omnibus tam moderrnis quam futuris hominibus, qui presencia scripta viderint, audierint vel legerint. Quia nutu Dei Rege Bela tercio Regnum Ungarie feliciter et pacifice gubernante, Farcasio Palatino Comite mediante pro. loquutore vel executore negocii presentis existente. Ego Caba eidem Regi inclinavi, ut quoniam expers heredis eram, totam possessionem meam tam in agris per iugera centum, quam in uineis duabus; mancipiis et peccoribus Deo et monasterio Sancti Martini in Monte Pannonie manciparem; ita duntaxat, ut quoad uiuerem cum coniuge mea possiderem; post obitum meum si Edlelmes coniux mea superuiueret, et ipsa similiter possideret terram sub protectione Sancti Martini, et Abbatis, et fratrum eiusdem monasterii. Tale votum et oblacionem meam Rex et omnes Principes qui aderant approbarunt, et ut perhenniter ratum esset, Rege iubente per manum Pauli Prepositi et eiusdem Regalis Notarii presenti scripto confirmatum est et sigillo Regali roboratum. Quando Rex ista fieri precepit, in die dominico in domo Scene Comitis sub quadam quercu sedebat, et Comites isti cum eo: Dionisius Comes Baaciensis, Gallus Comes Albensis Ultrasiluanus, Thomas Comes Clusiensis, Zemere Comes de Simtei, Pancracius Comes Temissiensis, Antonius Comes Novi Castri, Scubanus Comes Strigoniensis, Thomas Comes filius Samsonis, Cornelius Comes Geuriensis, Thomas filius Zah, et alii quam

plures ministeriales Regis viciniores et remoti, quos omnes nomitatim dinumerare vel describere longum est.

(Az eredeti után. *Czech*).

34.

III. Sándor pápa a Pannonhalmán lévő szentmártoni apátság jogait megerősíti. 1175.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis, Reinaldo Abbati monasterii Sancti Martini in Monte supra Pannoniam siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem uitam professis in perpetuum. Quotiens illud a nobis petitur, quod religioni et honestati conuenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, et petentium desiderijs congruum sufragium impertiri. Eapropter, dilecti in Domino filii, uestris iustis postulationibus clementer annuimus, et prefatum monasterium, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, et presentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus qui secundum Deum et Beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem monasterium in presentiarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu alijs iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hec proprijs duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo prescriptum monasterium constitutum est cum omnibus pertinentiis suis. In *Episcopatu Vesprimiensi* ecclesiam Sancti Martini; in uilla Keurisis constitutam; in villa Tardi ecclesiam Domini Saluatoris; in uilla Topey ecclesiam Sancte Marie cum universis pertinentiis suis. In *Episcopatu Geuriensi* ecclesiam Sancti Martini in Sabaria, et ecclesiam Sancti Willibaldi, ecclesiam Sancte Marie capelle; Ecclesiam Sancte Marie in Fizio; ecclesiam Sancti Adalberti in Wasciana cum omnibus earum

appendiciis. In *Archiepiscopatu Strigoniensi* ecclesiam Sancte Marie in Vaga, cum omnibus pertinentiis suis; oratorium in villa porcorum custodum in silua Selis; oratorium in Digna. Ad hec iuxta vestigia antecessoris nostri Pascalis Pape, secundum quod a beate memorie Stephano Rege statutum est, presenti priuilegio statuimus, ut nulli Regum, nulli Comitum, nulli Episcoporum, nulli cuiquam alii de rebus, que iam dicto monasterio collate sunt et commisse, uel in posterum canonice conferende, minuere liceat, uel aufferre, uel ablatas retinere. Crisma uero, oleum sacrum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum et clericorum uestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi, a diocesano suscipietis Episcopo, si quidem Catholicus fuerít, et gratiam atque communionem Apostolice Sedis habuerit; et ea gratis et absque právitate aliqua vobis uoluerit éxhibere. Alioquin liceat vobis quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctortiate, quod postulatur indulgeat. Liceat etiam vobis liberas et absolutas personas e seculo fugientes ad conuersionem recipere, et in uestro monasterio absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum vestrorum, post factam in loco vestre professionem, fas sit de eodem loco absque licentia Abbatis sui discedere; discedentes vero absque communium litterarum uestrarum cautione, nisi obtentu arctioris religionis, nullus audeat retinere. Monaches etiam et sanctimoniales eidem monasterio subjectas sine cuiuscunque prohibitione uobis liceat judicare. Baptismum quoque per ecclesias illas fieri concedimus, in quibus ex more soliti estis antiquitus facere. Nulli quoque Episcoporum liceat in iam dicto monasterio ordinationes facere, seu missas publicas celebrare, nisi ab Abbate inuitatus fuerit, vel in ecclesiis eidem monasterio subjectis sacordotem excommunicare, uel Abbatem et monachos ad synodum suam vocare. Decime uero Somoniensis territorii, quas ex concessione predicti Regis monasterium uestrum per quadraginta annos tenuit, et alie concessiones, quas pro tuitione patrie vel statu Regni, et pro augmento fidei Beato Martino concessit, firme vobis et monasterio uestro et illibate permaneant. Ad hec mitram, uirgam pastoralem, anulum, et alia insignia, que a quadraginta

annis retro Abbates monasterii uestri, qui pro tempore fuerant, habuisse noscuntur, uobis et monasterio uestro auctoritate Apostolica confirmamus. Obeunte uero te, nunc eiusdem loci Abbate, uel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astucia seu uiolentia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, uel fratrum pars consilii sanioris, secundum Deum et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum monasterium temere perturbare, aut eius possessiones auferre, uel ablatas retinere, minuere, aut quibuslibet uexationibus fatigare, sed omnia integra et illibata seruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salua Sedis Apostolice auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam temere uenire temptauerit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen. Amen.

(P. H.) (Pápai jegy.)

† Ego Alexander Catholice Ecclesie Episcopus ss.

† Ego Bernardus Portuensis et Sancte Rufine Episcopus ss.

† Ego Gualterius Albanensis Episcopus ss.

† Ego Joannes Presbiter Cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli tituli Pamachii ss.

† Ego Joannes Presbiter Cardinalis tituli Sancti Anastasie ss.

† Ego Joannes Presbyter tituli Sancti Marci ss.

† Ego Manfredus presbyter Cardinalis tituli Sancte Cecilie ss.

† Ego Jacobus S. Marie in cosmis. Diacon Cardinalis ss.

† Ego Ardino Diaconus Cardinalis Sancti Theodori ss.

† Ego Hugo Diaconus Cardinalis Sancti Eustachij iuxta templum Agrippe ss.

Datum Anagnie per manum Gratiani Sancte Romane Ecclesie Subdiaconi, et Notarii XVII. Kal. Januarii Indictione VIIII. Incarnationis Dominice anno M°. C°. LXXV°. Pontificatus uero Domini Alexandri Pape III. Anno XVII.

(Az eredeti után).

35.

Az erdélyi káptalan Egyházfalva és Szent-Miklós helységekben határjárást tart. 1176.

Capitulum Ecclesie *Albensis Transylvaniensis* omnibus Christi fidelibus, presentibus et futuris presens scriptum inspecturis salutem in omnium Salvatore. Perspicua humane condicionis industria hominum memorie labilitate pensata, sagaciter adinvenit, ut ea que aguntur in tempore, ne simul dilabantur cum eodem, literarum patrocinio solidentur. Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum nos honore, quo decuit receptis literis magnifici domini *Nicolai* Woyuode Transilvan. adjudicatoriis, modum et formam sue judiciarie deliberationis in se exprimentibus, nobisque amicabiliter loquentibus et directis, pro parte reambulacionis metarum territorium possessionis *Zent Myklos* magnifici domini *Stephani Mikwd* Bani, ac possessionis *Egyhazfalwa* honorabilis Capituli Orodiensis, et etiam *Thorda, Koppun Zynd, Zent Mihelfalwa,* et *Kereztes,* propter literarum contestacionem factam inter utrasque partes se haben : emanatas, juxta earundem continencias, una cum magistro Paulo de Gywla prothonotario magnifici domini Wayuode ad id per ipsum dominum Wayuodam specialiter transmisso, honorabilem virum Ladislaum presbiterum, capellanum venerabilis domini Pauli Archidiaconi Albensis Transilnanie ad infrascriptam reambulationem faciendam nostro pro testimonio

transmisissemus fide dignum. Idem exinde ad nos reversi nobis uniformiter retulerunt, quod ipsi feria secunda inter octavas nativitatis Marie ad facies terre prenominatarum possessionum, vicinis et commetaneis earundem illuc legitime convocatis, presentibus Petro Tathar de Senfalwa, Stephano de Gerend, Ladislao de Jara commetaneis partibus personaliter adherentibus, ac jus patronatus Ecclesie sic proceden: Item meta predictarum possessionum *Egyhazfalwa* et *Zent Miklos* incepta est in quodam rivulo *Preselw pathak* vocato, prope capellam, et ab illo rivulo sursum ascedendo, superius in planicic terre versus plagam occidentalem tenendo erecte sunt due mete ab antiquis, secundum donationem felicis recordationis Bele Regis, et ab illis metis per unam vallem latus montis *Sixadonie* directe sursum ascendendo, superius in fine vallis erecta est una meta terrea, et ab illa meta pr oce dendo ad quadrangulares castri *Sixadonie* a parte orientai a parte vero occidentali directe superius versus plagam occidentalem ascendendo in medio planicie terre erecta est una meta terreá. In qua fossa est etiam unum vitrum cum vino pro signo metali. Et ab illa meta iterum versus plagam occidentalem superius ascendendo in monte a parte *Zynd* prope viam erecta est una meta terrea, et ab illa meta inclinando versus plagam meridionalem descendendo ad fluvium *Zyndpathaka* nuncupatum, et ipsum saliendo, superius in fines *Hegymozw* directe ad partes meridionales procedendo, post unam alteram erecte sunt tres mete terree, et ab illis metis adscendendo ad fluvium *Porde* *). Et ipsum saliendo superius in monte erecta est una meta terrea, et ab illa meta per modicum procedendo ad *Erlyk* a parte *Zentmihalfalva* directe discendendo ad medium fluvii Aranyas, et in medio fluvii Aranyas descendendo versus plagam orientalem ad castrum *Aranyaswar* nuncupatum, et a castro directe per fluvium Aranyas saliendo versus plagam meridionalem ad fines nemorum in quoddam meatus aque per medium procedendo ad fluvium de Zentmihalfalwa descendendo currentes, vbi illa aqua bipartitur et per medium fluvii descendendo versus plagam orientalem, prout aqua circuens cadit in fluvium Aranyas, et sic mete in-

*) Most Pordepataka.

ter predictas possessiones determinantur. Ut igitur hec erectio metarum robur obtineat perpetue firmitatis pro communi justitia suadente, eidem magnifico domino Stephano Mikwd literas nostras privilegiales pendentis, et autentici nostri sigilli munimine roboratas duximus concedendas. Datum octavo decimo die reambulationis prenotate. Anno Domini millesimo centesimo septuagesimo sexto.

Teutsch G. D. és Firnhaber Fr. után: Urkunden-Buch zur Geschichte Siebenbürgens. Bécs, 1857 1. l.)

36.

A veszprémi egyház több szabadosait földdel adományozza 1181.

In nomine Sancte et Indiuidue Trinitatis — — — — in hanc vallem lachrymarum deiecti obliuionis passionem — — — — — — rabilis inoleuit consuetudo, videlicet ut ea, que racionabiliter ordinantur, litterarum apicibus commendata viuaci memoria tenerentur. Notum sit igitur presenti generacioni et ei, que futura est, quod anno ab incarnacione Domini millesimo centesimo octuagesimo primo, gloriosissimo Rege Bela regnante, Johane Vesprimiense Episcopo, quatuor proceres, quorum hec sunt nomina, Vilibaldus presbiter, Salombud, Anath (et) Botha, qui ex parentela sua libertatem duxerant pro Ecclesia Sancti Michaelis, sicut eorum antecessores libere seruiebant; tali tamen condicione, ut decimas predicte Ecclesie circumquaque assignarent, et in legacionem siue ex precepto Prepositi, nec non et ceterorum fratrum, Decani quoque, ac Comunitatis super equos suos equitarent, rogauerunt venerabilem prelibate Ecclesie conuentum, quatenus terram, quam ipsi colerent, et unde viuere possent, sibi concederet. Prelibatus vero conuentus, Diuine Maiestatis intuitu eorum precibus condescendens, in villa Kezu (Papkeszi), non ex cultura agrorum eiusdem populi, sed ex iure Ecclesie, quod Ecclesia sibi habet proprium et ad suum arathrum pertinens, viginti scilicet et octo iugera concessit; et

fenum ad falcandum — — — dimidietatem feni, quod habet ibi Ecclesia. Verumptamen vt huius rei disposicio rata semper et immobilis existat, vel ne libertas eorum in aliquo decrescat, vel ullus posterorum de filiis Ecclesie infringat, confirmatum est ex auctoritate Johannis eiusdem Ecclesie Episcopi, consensu quoque Prepositi Cherubin, Thome Vicarii Episcopi, Cantoris Ennuardi, Custodis Pancratii, Forcudum — — — — — — Feliciani, et tam minorum, quam maiorum; existentibus autem tunc temporis Decano eorum Jutone, Comite quoque Stephano. Quisquis igitur hanc intitulacionem in futurum violare presumpserit anathematis vinculo constringatur nunc et in euum.

(Eredetie találtatik a veszprémi káptalan levéltárában).

37.

Fulcumár gróf a bakonbéli apátságot Palan és Meletha helységekkel adományozza meg. 1181.

Quoniam preter ceteros humane nature defectus in hanc vallem lacrymarum obliuionis passionem incurrimus, mirabilis inoleuit consuetudo, vt ea que racionabiliter ordinantur, litterarum appicibus commendarentur et sic uiuaci memoria detinerentur. Notum sit igitur presenti generrcjoni et ei, que ventura est, quod anno ab incarnacione Domini millesimo centesimo octuagesimo primo, regnante gloriosissimo Rege Bela pie recordacionis Geise Regis filio, Nicolao Strigoniensi Episcopo existente, Johanne Besprimiensis Ecclesie Episcopo, Farkasio Palatino Comite, Dionysio Baciensi Comite. Ego *Fulcumarus* Comes religiosorum patrum vestigia secutus, qui pro remedio animarum suarum de suis bonis Ecclesias Dei ditauerunt, Ecclesie Beati Mauricii de Bel predium quod dicitur *Palan* cum duobus aratris et quatuor mansionibus cum filiis et filiabus, quorum nomina hec sunt: Berges cum filio nomine Sudan et filia Pita, Som cum tribus filiis Somos, Bot, Quisid; preterea Cin cum duobus filiis Rouza, Bugar, et cum fratre Rve. Dedi eciam

vnum seruum nomine Seged et duos pulsatores Jeremiam et Bvdam cum matre et sorore, quarum nomina hec sunt: Hugus et Catrina. Dedi preterea quasdam ancillas ad textrinum opus, que fratribus pannos pararent; et hec sunt nomina illarum: Lence cum duabus filiabus Bibubra et Duba, Hugud cum sorore Degve, et Cuce. Dedi eciam in eodem predio tredecim equos indomitos, triginta porcos, centum oues. Cujus predii talis est situs; de sylua Keurus incipiens transit ad sepulcrum, inde ascendit, et descendit ad molam Surt, deinde ad syluulam leprosorum; et inde transiens per Egrug extenditur vsque ad puteum et descendit ad foueam uulpinam, sicque reuertitur ad predictum locum Keurus. Item aliud predium *Meretha* cum duobus aratris et cum duabus mansionibus, quarum nomina hec sunt: Nicolaus et alter Vendeg. Cujus predii terra ab arbore pyri sumens inicium tendit ad magnam viam et inde ad Nanay, de Nanay veniens ad lapidem, et inde ad predictum locum. Item dedi in Heney sex vineas cum quinque vinitoribus quorum nomina hec sunt: Atta cum filio, Cega, Furnod, Uzd, Lusad. Dedi eciam duo tapecia et vnam cortinam de bysso et alteram de lino, et vnam scutellam argenteam, et cyphum cum coopertorio ponderantes quatuor marcas. Istis donis donaui Ecclesiam Sancti Mauricii.

(Az eredeti után. *Czech).*

38.

Brazza és Lesina dalmatiai szigetek népgyűlése a povgliei Szent-János templomnak újra megadják régi birtokát. 1184.

In Christi nomine Amen; ac Patris et Filii et Spiritus Sancti. Anno a natiuitate Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo octuagesimo quarto diebus Regis Bele. — Isti homines sunt patriote dominii insularum: Episcopus Nicolaus Insularum Pharensis et Brachiensis, Bratco Comes Insularum, Parvos Zupan, Judex Decia Brachiae Parvoslav; isti omnes

sunt patriote dominii insularum. In diebus illis fuit Ratco presbyter, et monachi, et servitores Ecclesie Sancti Joannis de Povglie, fuitque plebs Brachie et Phare cum Bratco na Bolu. Coepitque loqui Bratco monachus: Comes et omnes nobiles! Monasterium Sancti Joannis fuit magnum antea, sicut vos noscitis; nunc vero sunt distructa eius territoria. Sic audivi, quod istas terras vos detinetis, po Conzu Comes et zupanus fuerunt ante Sancti Joannis Ecclesie, rogo vos nobiles, ut ipsas daretis Ecclesie. Tunc dixit Bratco Comes, et Parvos zupanus: Fiant Deo et Sancto Joanni deprecaciones iste prout fuerunt. etc.

(Ciccarelli után, Osservazioni sulla Isola della Brazza 105. l. *Csech)*

39.

III. Béla király leánya dajkájának hű szolgálatát annak testvéreiben és fiaiban megjutalmazza. 1185.

In nomine Sancte et Indiuidue Vnitatis. Bela Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rameque Rex in perpetuum. Regie sublimitatis obsequiis fideliter insudantes Regia dignum est remuneracione gaudere, nec a tramite equitatis abhorret, vt deuoti laboris meritum coagitata et supereffluens mensura compenset. Hinc est vtique, quod labores nutricis filie nostre oculo benigniori intuentes, duos fratres eiusdem, Dominicum videlicet et Helus a Jauriensis castri seruitute exemimus et eiusdem castri jobagiones constituimus; terram quoque, quam habent in Ech eis presenti scripto confirmamus. Filios autem eiusdem mulieris, videlicet Vasaard et Vendegh libertatem seruari volumus illibatam. Anno Incarnacionis Dominice millesimo centesimo octuagesimo quinto. Venerabili Job Strigoniensem Ecclesiam feliciter gubernante; Thoma Palatino Comite, Moch Curiali Comite. Hanc Regie constitucionis seriem Adrianus Budensis Ecclesie Prepositus et Aule Regie Cancellarius.

(Róbert Károly király 1318-ki megerősítéséből, melynek eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában van).

40.

II. Orbán pápa megerősíti a Pannonhalmán lévő szent-mártoni apátságnak jogait. 1187.

Urbanus Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Simili Abbati Monasterii Sancti Martini supra Pannoniam siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem uitam professis in perpetuum. Effectum iusta postulantibus indulgere, et uigor equitatis et ordo exigit rationis, presertim quando petentium uoluntatem et pietas adiuuat, et ueritas non relinquit. Quapropter, dilecti in Domino filii, uestris iustis postulationibus clementer annuimus et prefatum monasterium Sancti Martini in monte supra Pannoniam siti, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostram protectionem suscipimus, et presentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Dominum et Beati Benedicti regulam in eodem monasterio institutus esse dinoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem monasterium in presentiarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum uel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda uocabulis. Locum ipsum, in quo prefatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis. In *Episcopatu Vesprimiensi* ecclesiam Sancti Martini in uilla Keurushijg constitutam. In uilla Tardi ecclesiam Domini Saluatoris. In uilla Tepei ecclesiam Sancte Marie, cum uniuersis pertinentiis suis. In *Episcopatu Geuriensi* ecclesiam Sancti Martini in Sabaria; et ecclesiam Sancti Wilibaldi, ecclesiam Sancte Marie capelle; ecclesiam Sancte Marie in Fijzig, ecclesiam Sancti Adalberti in uilla Vossian, cum omnibus earum pertinentiis. In *Archiepiscopatu Strigoniensi* ecclesiam Sancte Marie in Wag, cum omnibus pertinentiis suis; oratorium in uilla cu-

stodum porcorum in silua Selijz et oratorium in Dinna. Ad hec iuxta vestigia antecessoris nostri Paschalis pape, secundum quod a beate memorie Stephano Rege statutum est, presenti priuilegio statuimus, ut nulli Regum, Comitatum, Archiepiscoporum, Episcoporum aut cuiquam alií de rebus, que iam dicto monasterio çollate sunt et commisse, uel in posterum rationabiliter conferentur, minuere liceat aut auferre, seu ablatas retinere. Liceat quoque vobis personas e seculo fugientes liberas et absolutas ad conuersionem recipere, et eas absque contradictione alicujus retinere. Prohibentes insuper, ut nulli fratrum vestroram post factam in eodem loco possessionem fas sit absque Abbatis suí licentia de eodem monasterio, nisi arctioris religionis obtentu discedere; discedentem uero absque litterarum communium cautione nullus audeat retinere. Crisma uero, oleum sanctum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes monachorum et clericorum uestrorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi a diocesano suscipietis Episcopo, siquidem catholicus fuerit et gratiam atque communionem Apostolice Sedis habuerit, et ea gratis et absque prauitate aliqua uobis uoluerit exhibere. Alioquin liceat uobis quemcunque malueritis adire antistitem, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Monachos etiam et sanctímoniales eidem monasterio subiectas sine cuiusquam prohibitione uobis regulariter liceat iudicare. Baptismum quoque per Ecclesias illas fieri concedimus, in quibus ex more soliti estis antiquitus facere. Nulli quoque Archiepiscoporum uel Episcoporum liceat in iam dicto monasterio ordinationes facere, seu missas publicas celebrare, nisi ab Abbate inuitatus fuerit, uel in ecclesiis eidem monasterio subiectis sacerdotem excommunicare, uel Abbatem ad synodum uocare; sed ea libertate gaudeat, qua monasterium Cassinense gaudere dinoscitur. Decime uero Sumigiensis territorii, quas monasterium uetrum per quadraginta annos pacifice tenuit, et concessiones, quas predictus Rex Stephanus pro tuitione patrie, pro statu Regni, et pro augmento fidei Beato Martino concessit, firme uobis et monasterio uestro et illibate permaneant. Ad hec mitram, uirgam pastoralem, annulum et alia insignia, que a quadraginta annis retro Abbates monasterii uestri, qui pro

tempore fuerunt, habuerunt; sicut ea de auctoritate Apostolice Sedis habuisse noscuntur, nobis et monasterio uestro auctoritate Apostolica confirmamus. Obeunte uero te, nunc eiusdem loci Abbate uel tuorum quolibet successerum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia seu uiolentia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, uel fratrum pars consilii sanioris secundum Dei timorem et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum fas sit prefatum monasterium temere perturbare, aut eius possessiones uel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet uexationibus fatigare, sed omnia integra conseruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura; salua Sedis Apostolice auctoritate. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere uenire temptauerit, secundo tertioue commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen. Amen.

(P. H.) (Pápai jegy)

† Ego Vrbanus Cathol. Ecclesie Episc. ss.

† Ego Henricus Albensis Eppus ss.

† Ego Paulus Prenestinus Eppus ss.

† Ego Theobaldus Hostiens. et Veletrens Eppus ss.

† Ego Petrus de Bono Presb. Cardin. tt. S. Susanne ss.

† Ego Laborans Presb. Card. S. Marie trans Tiberim tt. Calixti ss.

† Ego Pandulf Presb. Card. tt. XII. Apost. ss.

† Ego Melior Presb. Cardin. SS. Johann. et Pauli tt. Pamachij ss.

† Ego Adetard. tt. S. Marcellini Presb. Card. ss.

† Ego Iacint S. Marie in Cosmidis Diaconus Card. ss.

† Ego Gracian S. Cosme et Damiani Diac. Cardin. ss.

† Ego Rolland. S. Marie in portu Diacon. Cardin. ss.

† Ego Petrus S. Nicholai in carcere Tulliano Diac. Cardin.

† Ego Radus S. Georgij ad uelum aureum Diac. Cardinalis.

Datum Verone per manum Alberti Romane Ecclesie Presb. Cardinalis et Cancellarij VIII. Idus Maii, Indictione quinta. Incarnationis Dominice anno M°. C°. LXXX°. VII°. Pontificatus uero Domini Vrbani Pape III. anno secundo.

(Az eredeti után).

41.

III. Incze pápa Boleszló váczi püspökhez. 1196 körül.

Ex parte tua nostris fuit auribus intimatum, quod cum presbyteri tuae Diecesis nunquam ad Synodum conuenirent, tu sicut vir discretus et providus diligenter attendens, quod quia nunquam exhortationem sui Eppi audiebant, nec percipiebant correctionem suorum excessuum in eis et eorum subditis, apparebat morum nimia corruptela, et nimis existebant imperiti et rudes in regenda animarum cura, habito consilio venerabilis fratris nostri Job Metropolitani tui et capituli Ecclesiae tuae, ut omnes presbiteri et prelati tuae Diaecesis annuatim in nativitate Beatae Virginis venirent ad tuam Synodum deliberatione provida statuisti, quibusdam decimis, quae ad sumptus Episcopales specialiter pertinere dicuntur, ut eis materiem cujuslibet difficultatis auferres, universorum procurationi perpetuo deputatis. Nos igitur venerabilis in Christo frater, tuis justis postulationibus grato concurrentes assensu, praedictam constitutionem, sicut de consilio Metropolitani et assensu canonicorum Ecelesiae tuae provide facta est, auctoritate Apostolica confirmamus. Nulli ergo stb. Datum Romae etc. XII. Kal. Julii stb.

(Epistolae Innocentii III. stb, Paris 1682. I köt. 155. l.)

42.

Konrad montferrati határgróf és több más keresztyén lovagok tudósítják III. Béla magyar királyt a szent föld eseményeiről, egyszersmind tőle segítséget kérvén. 1173—1196.

Inclito ac felicissimo domino B.(ele) Dei gratia Hungarie magnifico Regi, sublimi, forti et excelso, invictissimo et triumphatori; C(onradus) ejusdem gratia Montis ferrati Marchio, eius Celsitudinis devotissimus, nec non magnus Preceptor Templi et eximius Perceptor Hospitalis et Vgo Tiberiadis quondam dominis et frater ejusdem ceterique nobiscum defendentes, salvum et velocem ad nos accessum, ac de inimicis perpetuum triumphum. Qualiter Saladinus vere Ecclesie et Christianorum inimicus Regem nostrum et ejus exercitum mense Julio cepit, superauit; qualiter et Vivificam Ecclesie Damascum asportavit; nec non qualiter Civitatem Sacram Jerusalem et Regnum totum subjugavit; qualiter etiam Patriarcham et Canonicos Sepulchrum recolentes monachos omnes et heremitas, uirgines Deo dicatas servituti sue redegit et redimere fecit, Clementie vestre Regie iam dudum credimus propalatum. Remansit sola Tyrus, quam ad laudem et gloriam Regni uestri et omnium Christianorum retineramus (így). Sed ferus ille Saladinus Christianorum debellator per tantam destructionem et talem desolationem Tyrum appropians a festo Omnium Sanctorum usque Circumcisionem Domini per mare et terras nos obsedit et cum galeis, et manganis, et gattis, et castris, et igne, et cum omni genere edificiorum diu noctuque nos impugnavit, sed potentia Domini fretos, qui sanat contritos corde et ejus dextra sustentatos in nullo nos dampnificavit. Immo ut eius potentiam posssemus confringere et nequaquam dicioni eius subiiceremur, in die Beati Silvestri de misericordia Domini confidentes, armata manu galeas et alia ligna ascendimus, et paulo ante lucem obviam galeis Sarracenorum iuimus, et quinque ex eis retinuimus, et Admiratum Stolu Bederdinum nomine, et Caydum, et Adelmisem, et alios quoque nobiles cepimus et in vinculis detinemus. Et

dum in conflictu essemus galearum, Saladinus venit ad muros ciuitatis armata manu, et uiriliter expugnare cepit, et nos uirtuose cepimus ei resistere. Descendentibus vero nostratibus de galeis cum gaudio et exultatione ad muros properarunt, et eos procul eiecimus, et plus quam mille ex eis interfecimus, et sic nos visitavit Deus, et fecit R. p. S., et ab obsedione eum cessare fecit. Preterea Divina providentia in tantum corrosimus eum, quod residuas galeas et cetera edificia manu propria concremare eum oportuit. Itaque nulla galea ei remansit, et per omnia nos mare liberum tenemus, ct cum una galea, quam habuimus, XV modo galeas possidemus, quas omnes Divino nutu Saladino abstulimus. Christiani vero exspectantes auxilium vestrum ad honorem vestrum et omnium Christianorum retinent Craecum, et montem Regalem Belveder, et Saffetam, atque Belfort, et Tyrum, que nobis reservamus. Quare Celsitudini vestre supplicare non desistimus, quatenus vestigia predecessorum uestrorum sequi dignemini, et terram Syrie olim a predecessoribus uestris perdomitam, nunc a barbaris occupatam, de potestate paganorum liberare non cessetis. Quem clamemus? cui in Regibus regnantibus supplicemus? ignoramus. Clamat vos siquidem Jerusalem, inuitat vos Bethlehem, ut de potestate paganorum eas liberetis. Cui enim imputabitur? a quo non a Principibus totius orbis requiretur? si loca Sacra a barbaris possideantur. Ad hoc enim Dominos duos gladios in terra statuit; Summum videlicet Pontificem, et Reges regnantes, ut quid spiritualiter nequit refrenari, ense uindice saltem ulciscatur. Exeat ergo gladius vester, et dominetur ubique terrarum; et que aliorum imbecillitate amissa snnt, potentia uirtutis vestre restaurentur. Festinate ergo, Christianissime Rex, et ne tardetis, sed in proximo mense Aprili venire, vel aliquos mittere procuretis, ut ciuitates amissae adversus vos nequeant vallari; immo barbaras domando nationes, amissas recuperare, et quas diu possederunt brevi in tempore ditioni vestre valeatis adiungere.

(A bécsi cs. udvari könyvtár XIII. századi egyik kézirati Codexéből, 982. sz. a. 29. és 30. ll.).

43.

Imre király megerősíti az orodi prépostságnak jószágait.
1197.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. *Hemericus* Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruieque Rex in perpetuum. Cum varietate temporum ingrata mutabilitatis delectatur uicissitudo, et rerum metas caligante memoria emula racionis euertere consueuit obliuio, idcirco prouidens sibi in posterum humane capacitatis sollers discrecio, ut negligencie remoueret a recordacione tedium, scripture congruum deliberauit habere subsidium. Notum sit igitur tam presentibus quam posteris, quum ad instanciam precum dilecti ac fidelis nostri *Richardi Orodiensis* Prepositi, vt vniuersas possessiones, quas Ecclesia Beati Martini de Orod habet ultra siluas, et ultra Danubium, tam in uillis, tam in piscinis, tam in metis, quam in cuiuslibet condicionis eiusdem Ecclesie hominibus, presentis pagine testimonio dignum duximus corroborare. Habet itaque Ecclesia Beati Martini uillas ultra siluas, quarum nomina hec sunt: *Ascennepe*, insimul habent terram vndique metas; in meridionali parte habent metam super *Fequetfee;* deinde protenditur per magnam uiam ad *Hegesholmu*, et ibi tenet metam cum uilla *Cuculiensis* castri, que uocatur *Bodon;* inde ad *Sossed*, et tenet metas cum uilla de *Acna;* inde ascendit per montes ad magnum montem, qui uocatur *Acnahege*; inde ad nemus, quod dicitur *Caxun*, et ibi cum uilla *Suqman* tenet metam; inde uertitur ad occidentem; deinde per collem, que dicitur *Hufee Merke*, descendit in vallem, et tenet metas cum uilla *Lapad* per *Red* (Rod) usque ad fluvium, et per fluuium ad nemus, quod dicitur *Sciluas*, et sic per nemus protenditur ad locum, qui *Parpucum* vocatur; inde uersus septemtrionem protenditur, et tenet metas cum uilla *Heren;* inde ad *Gastateluke;* inde uersus orientem protenditur, et tenet metas cum uilla *Tordosi* de Vyuuar; inde ad *Thow*, deinde ad *Fequetkopna*, et sic per *Fequet* uertitur ad priorem metam reuertitur. Cetera autem in eodem priuilegio contenta propter

nimiam prolixitatem transscribi non facientes, sed tantum que fuerint magis necessaria precipiens et protestans idem Rex Serenissimus. Quod si qua igitur alicujus dignitatis vel ordinis pertinax et indeuota persona presenti decreto contraire presumpserit, iram Omnipotentis Dei incurrat et Regie indignationis sentenciam et seueritatem uehementius experiatur. Anno Domini M°. C°. septuagesimo septimo. (Helyesebben 1197).

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, 5. l.).

44.

III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak a neki Job érsektől átengedett esztergami bortizedet. 1198.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Capitulo Strigoniensis Ecclesie salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, decimam vini, quod nascitur in montibus Strigoniensibus, sicut eam ex concessione venerabilis fratris nostri J(obi) Strigoniensis Archiepiscopi juste et pacifice possidetis, vobis authoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Laterani sexto Idus Februarii Pontificatus nostri anno primo.

(Hevenesy kézirati gyűjteményéből, mely a pesti egyetem könyvtárában létezik, XVII. köt. 117. l. és L. köt. 155. l.).

45.

III. Incze pápa megerősíti az esztergami káptalannak az esztergami vásárjövedelem azon részét, melyet III. Béla és Imre királyok adománya után bír. 1198.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Capitulo Strigoniensis Ecclesiae salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus gratum impertientes assensum, partem illam tributi fori Strigoniensis, quam inclitae memoriae Bela quondam Rex Vngariae, ct carissimus in Christo filius noster Aimericus, qui eidem in Regno successit, pro remedio animarum suarum Ecclesiae vestrae liberaliter contulerunt, sicut eam juste ac pacifice possidetis, vobis et Ecclesiae vestrae auctoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Laterani sexto Idus Martii Pontificatus nostri anno secundo.

(Hevenesy kézirati gyűjteményéből; XVII. köt. 161. l.).

46.

III. Incze pápa Gergely bíbornokot, Imre királyhoz küldött követét, a spalatói káptalannak ajánlja. 1200.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Capitulo, et venerabilibus fratribus Suffraganeis Ecclesie Spalatensis salutem et Apostolicam benedictionem.

Ad uestram forte notitiam jam pervenit, qualiter multis et magnis necessitatibus Regni Vngarie intellectis, que festinatum subsidium requirere videbantur, et prouisione Sedis Apostolice indigere; cum nec alius nobis subventionis modus congruentior vel eque congruus appareret, ne mora dispendium ad se traheret, et ex dilatione illius Regni communis impediretur utilitas, quod in deuotione Apostolice Sedis et gratia ita jam dudum solidatum extitit et incessanter existit, ut ipsius prospera et adversa tanquam propria reputemus; communicato fratrum consilio legatum illuc duximus a nostro latere cum potestatis plenitudine destinandum, dilectum uidelicet filium nostrum G. Sancte Marie in Aquino Diaconum Cardinalem, uirum litteratum, honestum, prouidum et discretum, et de nobilioribus Romanis oriundum, quem inter frater nostros carum habemus admodum et acceptum, confidentes in Domino et in potentia uirtutis ejus, quod illo faciente cum eo signum in bonum, qui imperat uentis et mari et obediunt ei, ex aduentu ipsius pacifico et praua fient directa, et aspera plana; et cum per familiarem tractatum nobiscum sepius habitum nostram intellexerit plenius voluntatem, que nos acceptare non dubitat, curabit profecto, quantum in ipso fuerit efficaciter promouere. Monemus proinde discretionem vestram propensius et hortamur per Apostolica scripta precipiendo mandantes, quatinus eundem Cardinalem tamquam honorabilem membrum Ecclesie et legatum Apostolice Sedis recipientes humiliter et devote, ac honorificentia debita pertractantes, ipsius salutaria monita et precepta teneatis firmiter et servetis, et teneri ac servari a vestris subditis faciatis; pro certo scituri, quod sententiam quam ipse

in contumaces tulerit et rebelles, ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam irrefragabiliter observari. Datum Laterani VI. non. Marcij, Pontificatus nostri anno tertio.

(Pontos másolat után, mely a bécsi császári titkos levéltárban létezik).

47.

Teszéri Tamást bírólag nyugtatványozzák, hogy tartozását lefizette. XII. század.

Nos Keminus Curialis Comes Hontensis, et Dominicus maior exercitus damus pro memoria quod cum Thomas filius Petk de Tezer debuisset soluere unam marcam, Stephano filio Kesereu iuxta formam litterarum Conuentus de Saag, ut uidimus contineri; et postmodum ydem partes fuerunt concordati, et idem Thomas soluit eidem Stephano summam ante dictam, et ab eodem est expeditus, similiter et eundem pro iudicio nostro reddidimus eundem etiam expeditum. Datum sabbato proximo ante Dominicam Ramis Palmarum.

Jegyzet. Másolta Horvát István a Hont megyei Thezér nemzetség levéltárának bőrhártyára írott zárt példányáról, melynek hátirata ez: Pro Thoma contra Stephanum — — — — Expeditoria Judicialis. *Érdi.*

48.

Eberhard pozsonyi ispán intézkedik a solymászok Petun földéről. XII. század.

Nos Ebcrhardus de Helespune Comes Posoniensis memorie commendamus, quod cum terram uille Petun falkaniorum occupassemus a Luca aufferendo, quoniam idem dice-

bat Dominum Regem Hungarie sibi contulisse, attendentes seruicia ipsius Luca, nobis exibuta, et exibenda, ut de terra ipsa omnimodis non priuaretur, inter partes, uidelicet Lucam, et populos dictos falkanarios mediate nos fecimus ordinare, ut quitquid ipsi mediatores inter ipsos ordinauerint, ratum et firmum habere temporibus nostris teneantu. Qui mediatores, videlicet Comes Farcasius, Çomes Jacobus et Comes Georgius, sic sentenciauerunt, ut sententie faccionem uille ipsi populi habeant, sine impedimento teneant, terram autem arabilem partiri debeant, ut mediatores ordinarunt, et una pars contra aliam, medio tempore donec terra et Regnum Hungarie concordat, mouere litis questionem non debeat neque possit. Datum feria secunda in uigilia Beate Marie Magdalene.

Jegyzet. Bőrhártyára írott zárt levél. Hátirata ez : Memoriales pro Luca contra populos dictos Falconarios.

(Leírta Horvát István az Amade grófok csalóközi levéltárából. *Érdi).*

49.

János szentmártoni apát varsanyi udvarnokai ügyében ítél. 1201.

In nomine Sanctae, et Indiuiduae Trinitatis. Que geruntur in tempore, ne labantur processu temporis, et ne pos, sit in posteris apponi calumnia, literarum appicibus actestimonio solent perhemnari. Sciant ergo presentes ac posteri, quod tempore Johannis Abbatis uduornici de Uosian (Varsany) istos V fratres Paulum, Euchca, Cese, Eliam Sciga in presentia Abbatis et super his impecierunt, quod de societate eorum interessent, et eodem debito, quo Ecclesie Sancti Martini seruire tenebantur, illi similiter tenerentur. Hoc audito Abbas vir discretus terminum discutiendi causam istam utrique parti certum praefixit, die Jouis videlicet in-

stante post Pascha anno ab Incarnatione Domini M°. CC°. I°., ad quem terminum utraque pars, videlicet quinque fratres predicti, et uduornici de Uosian in presentia Abbatis iudicis omnes insimul comparaverunt (igy); et ibidem uduornici prefati V fratres illos de societate eorum esse, vel fuisse, vel aliquo seruicio cum eis astringi coram Abbate communiter neganerunt et coram iobagionibus qui interfuerunt, quorum hec sunt nomina: Johannes, Comes Cib, tunc temporis factus comes curialis, Comes Vuosos, prestaldus Alexius filius Gude; et idem quatuor huius rei testes assignantur. Quod ne potuisset alicuius proteruitas infringere, placuit ita Abbati et fratribus, illos V fratres cyrographo et sigillo Ecclesie premuniri. Notarius fuit magister Vuido decanus, Benedictus custos, Gregorius hospitalaris magister, Abbas Martinus.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

50.

Imre király Jánost, Erdélynek olasz lakosát, megnemesíti. 1204.

Hemiricus Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Servieque Rex in perpetuum. Quanto pluribus innotescit forma exemcionis uel contractus, eo quod ab humana tardius euanescat memoria, maioris roboris percipere consueuit incrementum. Hinc est, quod ad uniuersorum tam presencium quam futurorum noticiam uolumus peruenire, quod Johannem Latinum inter Theutonicos Transiluanienses in uilla Riuetel commorantem propter seruicium suum, quod nobis multocies intulit, cum tota heredum suorum successione, ex omni officio predictorum Theutonicorum et eciam aliorum talium Regia benignitate exemimus, et tali libertate donauimus: Ut tam ipse quam ipsius heredes in aula Regia liberam habeant conuersandi facultatem, nec in aliquo alicui de rebus suis uel possessionibus tam in domibus, quam in aliis, quas usque modo aquisiuit uel adhuc aquirere poterit, exaccio-

nem aliquam uel tributum, uel ipse uel heredes sui dare de cetero teneantur; nisi in armis militaribus, in quibus nobis et Regno tali libertate donati seruire teneantur. Concessimus eciam ei, ut ante alium iudicem preter nos, vel illum, qui iudicat filios hyobagionum nostrorum nullatenus cogatur in aliquo respondere. Vt autem huius Regie concessionis series firma et invariabilis in perpetuum permaneat, presentem paginam in eius testimonium intitulatam sigillo nostre ymaginis fecimus communiri. Datum per manus Petri Albensis Prepositi et Aule Regie Cancellarij, anno ab Incarnacione Domini M°. CC°. IIII°. Venerabili Jhoanne Colocensi Archiepiscopo, Vgrino Strigoniensi Archielecto et Jauriensi Episcopo, Calano Quinqueecclesiensi Episcopo, Desiderio Chenadiensi Episcopo, Symone Varadiensi Episcopo, Willermo Ultrasiluanensi Episcopo; Benedicto Palatino, Ypochio Bano et Bachiensi Comite, Jula Nitriensi et Curiali Comite, Tiburcio Budrugiensi Comite, Chepano Supruniensi Comite.

(István ifjabb királynak 1257-ki megerősítő leveléből. *Czech).*

51.

János esztergami érsek ítélete Péter bakonbéli apát és a veszprémi vár nehány jobbágyai közt Scis nevű helységben lévő peres földekről. 1206 körül.

Precedentium patrum prudens antiquitas sollerti inuenit ingenio, ut ea que inposterum conseruanda disponuntur, literis commendentur, et sic in memoriam futurorum leuiter reuocentur. Notum sit omnibus in Christo pie uiuentibus, quod in tempore Petri Abbatis de Bel, homines Bespriensis castri quandam terram Sancti Mauricii de uilla Scis occupauerint, dicentes; terram esse castri, non Ecclesie. Predictus autem Abbas de Bel ante Johannem Strigoniensem Archiepiscopum eos apellauit, ac iusto iudicio eos deuicit, et predictam terram ordine iudiciario Ecclesia optinuit; in expensam uero illius negocij sacerdos quidam, nomine Paussa, de jobagio-

nibus eiusdem Ecclesie dedit unam marcam tali conditione, ut in predicta terra, et de silua, et de feuo, unam partem haberet sicut unus hominum habitantium in terra. Huic autem rei conscii et testes sunt Abbas Benedictus Sancti Martini, Otmarus decanus, Farcadinus cantor, Moyses custos, Heymo Comes eiusdem Ecclesie, Petrus, Heusque sacerdos, jobagiones Ecclesie, Lucas et Jod filii Ecclesie. Ut autem huius rei stabilitas in perpetuum inuiolata consistat presentis pagine descriptione est confirmata.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

52.

II. Endre király megerősíti Almissa város szabadságait.
1207.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Vnitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Rame, Seruie, Gallicieque Rex in perpetuum. Regie sublimitatis interest, et equitas suadet naturalis, ut qui sua statuta a successoribus desiderant obseruari, ipse quoque suorum predecessorum leges pari stabilitate studeat conseruare, ut nulla vetustate dissolvantur, que succedencium sibi Regum attoritatis stabilitate decrcuerunt roborare. Inde est quod priuilegia a predecessoribus nostris glor(iose memorie) Regibus, videlicet auo, patre et cetera, Ego Andreas Dei gracia Hungarie Rex juro super Sanctam Crucem uobis Almusanis firmam pacem et libertatem. Mihi quoque aut filio meo (aut successori)bus nostris tributarii ne sitis, Episcopum uero aut Comitem, quem clerus et populus elegerit, confirmabo, et lege antiquitus constituta cum uestro iudice vos uti permittam. In ciuitate quoque vestra ne(minem) Hungarorum aut alienigenarum habitare permittam, nisi quem voluntas vestra expecierit. Cum autem ad uos coronandus aut uobiscum negocia Regni tractaturus uenero, nemini ciuium uis inf(eratur d)omorum suarum, nisi quem dileccio uestra susceperit. Judicem inter vos

et extraneos a me constitutum in ciuitate sedulo commorari, nec eum extra urbem alias proficisscentem sui precepto aut sigillo causa (placitandi) concedo. Si quis uestrorum per meum Regnum terra marique (negocia) exercuerit, mihi aut alicui nostrorum hominum ex proprio commercio nullum persoluat debitum. Obsides a uobis nullo modo recipiam, sed in curia nostra seruire uolentibus rogam impendam, et morandi siue discedendi ad suum uelle facultatem optineant, nullaque eis super hoc molestia inferatur; aut si Dominium meum aliquem aggrauare uidebitur, et urbem meam exire uoluerit, secure cum uxore et filijs et familia et omnibus bonis suis quocunque sibi placuerit eat. Hoc autem absque fraude et ingenio ad detrimentum ciuium et ciuitatis in aliquo attinente obseruabo. Vt autem tam meorum predecessorum quam nostra concessio perpetuo robur optineat firmitatis, presenti eam pagina in noticiam deduci posteris, et Regie attoritatis sigillo jussimus roborari. Datum anno Dominice Incarnacionis M°. CC°. VII°.

(Arany pecsét alatt).
(Miklós szlavoniai bán 1323-ki okmányából. *Csech).*

53.

III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot és annak jogait különös pártfogása alá veszi. 1207.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbati et monachis de Alto Monte Sanctae Mariae Cisterciensis salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, personas vestras et domum cum omnibus, quae in praesentiarum rationabiliter possidetis aut in futurum justis modis praestante Domino poteritis adipisci, sub Beati Petri

et nostram protectionem suscipimus; specialiter autem possessiones Satelbach, Mulchberch, Miscendorff, Grasental, Baranstorff et Dogendorf cum pertinentiis suis, quas quondam Dominus contulit monasterio vestro, eas juste ac pacifice possidetis, vobis et per vos monasterio ipso authoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocininio communimus. Statuentes, ut nullus de novalibus vestris, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, vel de ipsis animalibus decimas a vobis exigere vel extorquere praesumat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae protectionis et confirmationis et inhibitionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romae apud Sanctum Petrum IV. Calendas Martii Pontificatus anno nostri decimo.

(Heveesey kézirati gyüjteményéből. LIII. k. 207. l.).

54.

III. Incze pápa a borsmonostrai apátságot jogainak bármi sértése ellen biztosítja. 1207.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et suffraganeis ejus, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Archidiaconis, Decanis et aliis Ecclesiarum Praelatis in Strigoniensi Provincia constitutis salutem et Apostolicam benedictionem. Audivimus et audientes miserati sumus, quod cum dilectis filiis Abbati et Conventui de Alto Monte Sanctae Mariae Cisterciensis ordinis a patribus et praedecessoribus nostris concessum sit et postmodum a nobis ipsis indultum et confirmatum, ut de laboribus, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, nemini decimas solvere teneantur; quidam ab eis nihilominus contra Apostolicae Sedis indulgentiam decimam

exigere et extorquere praesumant, et prava ac sinistra interpretatione Apostolicorum privilegiorum capitulum pervertentes asserunt de novalibus debere intelligi, ubi noscitur de laboribus esse scriptum. Quum igitur manifestum est omnibus qui recte sapiunt, interpretationem hujusmodi perversam esse et intellectui sane contrariam, cum secundum capitulum illud a solutione decimarum tam de terris illis, quas deduxerunt vel deducunt ad cultum, quam de terris etiam cultis, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, liberi sint penitus et immunes, ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, Universitati vestre per Apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus omnibus parochianis vestris authoritate Apostolica prohibere curetis, ne a memoratis fratribus de novalibus vel de aliis terris, quas propriis manibus vel sumptibus excolunt, seu de nutrimentis animalium ullatenus decimas praesumant exigere vel quomodolibet extorquere. Quia vero non est conveniens vel honestum, ut contra Sedis Apostolicae indulgentias temere veniatur, quae obtinere debent inviolabilem firmitatem; mandamus vobis firmiterque praecipimus, ut si qui monachi, canonici, clerici vel laici contra privilegia Sedis Apostolicae memoratos fratres super decimarum exactione gravaverint; laicos excommunicationis sententia percellentes; monachos, canonicos sive clericos contradictione, dilatione et appellatione cessante ab officio suspendatis, et tam excommunicationis quam suspensionis sententiam faciatis usque ad dignam satisfactionem inviolabiliter observari. Ad haec praesentium vobis authoritate praecipiendo mandamus, quatenus si quis eorundem parochianorum vestrorum in saepe dictos fratres violentas manus injecerit, eum accensis candelis excommunicatum publice nuncietis et tanquam excommunicatum faciatis ab omnibus cautius evitari, donec eisdem fratribus congrue satisfaciat, et cum litteris Dioecesani ipsius rei veritatem continentibus Apostolico se conspectui praesentet. Datum Romae apud Sanctum Petrum XI. nonas Martii Pontificatus nostri anno decimo.

(Hevenesy kézirati gyűjteményéből, LIII. köt. 211. l.).

55.

II. Endre király az ausztriai szentkereszti apátság számára megerősíti Imre királynak a Moson várához az előtt tartozott bessenyők néhány földeit illető 1203-ki adományát. 1208.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. *Andreas* Dei gracia *Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie*que Rex in perpetuum. Regie sublimitatis interest, et equitas suadet naturalis, vt, qui sua statuta a suis successoribus desiderat obseruari, ipse quoque suorum predecessorum sancciones pari studeat diligencia conseruare vt nulla uetustate dissoluantur, que succedencium sibi Regum auctoritas perpetua stabilitate decreuerit roborare. Inde est, quod priuilegium a recolende memorie fratre nostro Rege uerbo ad uerbum presenti scripto duximus inserendum.

Hemericus Dei gracia *Hungarie, Dalmatie, Chroatie, Rame, Seruie*que Rex in perpetuum. Quoniam humanorum actuum series cum tempore simul et ordinatore cito preterit et deletur, consonum esse dinoscitur legibus equitatis, vt Regia liberalitas intendat, quam plurimum esse repleta muneribus; maxime religioni conpatiendo, et uiris Deo militantibus in nomine illius Regis, in cuius manu sunt omnium potestates et omnium iura Regnorum, extremum diem habendo pre oculis, erogare copiose maturet. Quod et progenitores nostri et horum felicis precipue memorie pater noster *Bela* Rex prudenter animaduertentes inter alia pietatis acta innumera cenobium *Sancte Crucis* in *Austria* fouebat ut suum, manutenebat ut proprium, et elemosinarum larga crebraque donatione sustentabat. Cuius nos cum Regni successores et potestatis ac copiarum omnium legitimi simus heredes, pietati etiam eius et liberalitati non impares inueniri uolentes, predium, quod *Bysseni* quondam possidebant, de iure *Mossuniensis* castri exemptum prememorato cenobio *Sancte Crucis* ita, ut *Bysseni* illud habuerunt, integrum cum omnibus pertinentiis suis Regia ac potestatiua manu in Reguo nostro perpetuo inre contulimus possidendum. Quod predium per pri-

staldum nostrum *Maurum Mossuniensem* Comitem Abbati et fratribus *Sancte Crucis* ex precepto nostro assignatum his metis collustratur et includitur. Videlicet prima meta sumit initium ad septentrionem a fluuio, qui uocatur Sár; deinde protenditur ad orientem iuxta riuulum, qui fluit in predictum fluuium Sár, deinde ascendit planiciem minimi montis et descendit in uallem arundinetorum, deinde ascendit ad uiam a meridiana plaga ante siluam, cuius nomen *Hagenowe,* que silua patrimonium est filiorum Comitis *Stephani*; deinde descendit in magnam uallem ad occidentem, et transit ultra magnam uiam, et tandem terminatur in prenotato fluuio Sár. *)

Preterea eidem cenobio tria milia salium, qui Regales dicuntur, sicut a recolende memorie predecessoribus nostris, patre uidelicet ac fratre Regibus concessa fuerunt ab antiquo in *Suprun* in festo *Sancti Regis* a salinariis sub pena dupli de proprio sine omni contradictione persoluenda presentis pagine auctoritate in perpetuum confirmamus. Ut autem tam a predecessoribus nostris facta donatio, quam nostre confirmationis series nullis unquam temporibus ualeat retractari, presenti eam pagina in noticiam deduci posterorum, et Regie auctoritatis sigillo iussimus roborari. Datum per manum *Roberti Albensis* Prepositi et aule Regie Cancellarii anno Dominice Incarnationis M°. CC°. VIII°. *Johanne Strigoniensi* Archiepiscopo, *Bertoldo Colocensi* Electo existentibus, *Kalano Quinque ecclesie, Bolezlao Waciensem, Katapano Agriensem, Kalenda Vesprimiensem, Petro Geuriensem* Ecclesias feliciter gubernantibus, *Chepano* filio *Stephani Bachiensi* et Palatino Comite, *Bancone Bano* existentibus, *Julu Budrugiensi, Marcello Supruniensi, Benedicto* Woywoda, *Petro* Curiali Comite Regine *Chenadiensem, Poth Mossuniensem* Comitatus tenentibus. Regni nostri anno tercio.

(Az eredeti után Weis János, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreutz, Bécs 1856, 38. l.).

---

*) Eddig Imre király 1203-ki okmánya, l. Fejér Cod. Dipl. Hung. V. k. I. r. 202. l.

56.

III. Incze pápa Cletus egri püspök alapítványát, mellyel a háromkuti vagyis bélkői (de Beel trium fontium) apátságnak bizonyos tizedeket adományozott, megerősíti. 1208.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Abbati et Conventui Trium Fontium Cisterciensis Ordinis Agriensis Dioecesis salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est et honestum, tam vigor aequitatis quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducamus effectum. Cum igitur bonae memoriae Cletus Episcopus Agriensis, sicut accepimus, vestrae sacrae religionis obtentu, cujus observantia ad honorem Divini Numinis laudabiliter desudans decimas quorundam praediorum, terrarum et vinearum ejusdem monasterii existentium in Diaecesi Agriensi, quae quinquagesimam partem decimarum ad ipsum spectantium non excedunt, pro sustentatione vestra de assensu Capituli sui monasterio vestro liberalitate pia et provida in perpetuum duxerit concedendas, prout in ipsius litteris confectis exinde plenius dicitur contineri; nos vestris precibus inclinati, quod per eundem super hoc pie et provide factum est, autoritate Apostolica confirmamus et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Perusii IV. Idus Januarii Pontificatus nostri anno decimo.

(Kaprinay kézirati gyüjteményéből 4°. B. IV. köt. 351. l.).

57.

A győri káptalan ünnepélyesen bizonyítja, hogy Keresztúr, Varsany és Lazy helységek lakosai a bakoni főispánnak semmivel nem tartoznak. 1210.

Kilianus Dei gracia Prepositus et totum Capitulum Geuriensis Ecclesie omnibus litteras presentes inspecturis salutem in Domino. Ad universitatis vestre notitiam volumus pervenire, quod cum Urias Abbas Beati Martini inspexisset populos suos, videlicet in villa Sancte Crucis, et in villis Vosian (Varsany) et Lazy a custodibus sylve Bukon frequenter aggravari, et super eosdem populos injustam pensionem exigere Comiti de Bukon; atque eundem Comitem in ipsis descendere, sicut in ceteris villis quae sunt in Bukon; non valens tam injustum aggrauamen sustinere, accepto prestaldo nomine Blasio a domino Rege prefatos custodes sylve in presenciam domini Regis citauit. Suntque illi custodes sylve de villa Quyere, quorum nomina sunt hec: Gregorius, Potus, Fuca. Cum igitur isti prenominati custodes sylve cognoscerent veraciter, non posse probare populos predictarum trium villarum Beati Martini ad eadem teneri Comiti de Bukon, Abbatem rogaverunt petentes, ne contra eos causam ageret, litemque deponeret. Vnde dictus Abbas eorum rogatu conductus cum prestaldo Regis gracia testificacionis eos admisit, in nostraque presentia ore proprio sunt testificati, quod populi sepedictarum trium villarum nunquam deberent aliquam solvere pensionem Comiti de Bukon, nec Comes deberet in ipsis descendere. Hujus igitur rei nos sumus testes Kilianus Prepositus, Cantor Vede, Helias Decanus, Custos Petrus et ceteri Canonici quam plures. Et ut hec rata et inconcussa permaneant in eternum, sigilli nostri imposicione corroborauimus. Anno verbi Dei 1210.

(A szentmártoni főapátság levéltárában létező eredeti után. *Csech*).

58.

Péter casinoi apát a pannonhalmi szentmártoni apátságot a casinoi kolostor jogairól és szabadságairól értesíti. 1210 körül.

P(etrus) Dei gratia Monasterij venerabilis Sancti Benedicti Cassinensis Abbas, et totus ejusdem Coenobij Conventus, Monasterij Sancti Martini de Monte Pannoniae Venerabili Abbati, et totius ejusdem Coenobij Conventui, salutem et orationes in Domino. Nuncius vestre fraternitatis venit ad nos, sciscitans a nobis, et studiose perquirens de libertate et privilegijs nostris. Quae dum ei non pauca demonstrassemus; quae de eisdem ad testimonium adtinebant libertatis monasterij vestri, et vidit et scivit esse convenientia, rescribi fecimus, et bulla nostra bullata fraternitati vestrae transmisimus. De constitutionibus autem et consvetudinibus cleri et plebis nostrae exterioribus nos interroganti, diximus. Quia nos habemus sacristam nostrum, qui oeconomus noster est, et judicat et discutit totum clerum, et populum nostrum de spiritualibus, potest et poena pecunaria multare multandos, habet potestatem excommunicandi et solvendi. Habemus et Praepositos et Archipresbyteros nostros in civitatibus et in castellis nostris in toto orbe terrarum constitutis, qui similiter discutiunt populum nostrum de omnibus spiritualibus, et possunt collata a nobis potestate dare in eos sententiam sive de matrimonijs sive de divortijs inter conjunges, exceptis homicidjs. Quod quia rarissime apud plebem nostram contingit, quin forte si contingit, nos et nostri non injungimus eis poenitentiam, sed mittimus ad Sedem Apostolicam. Peracta vero poenitentia presbyteri aut clerici nostri, quibus praecipimus, reconciliant eos Ecclesiae. Si forte majores causae emerserint, quibus judicandis ipsi forte non sufficerent, nobis, ut discutiantur, referre debent. Percussionem quoque clerici, quae ubique soli Apostolicae Sedi reservatur, illuc transmittimus. Si quilibet extranei de Parochia cujuslibet Episcopi cum hominibus nostris causas habent, nos judicamus; quia habemus judices seculares de causis foren-

sibus. Si autem aliqui non contenti essent nostro judicio, si vellent, Apostolicam Sedem appellant. Si autem nostri causam cum extraneis habent, et est occasio pecuniae, vel fundi, vel castelli, vel cujuslibet rei, vel in terra vel pecunia alicujus mulieris nostro homini nuptae, quae in ditione parochiani Episcopi, non nostra constituta sit, mittimus ad Episcopum, ut faciat justitiam. Si non contenti fuerimus judicio quod fecerit, Apostolicam Sedem appellamus. Denique excepto Romano Pontifice nullus Patriarcha, nullus Archiepiscopus, nullus Episcopus in nostris quidpiam juris habet, nisi forte si de novo de Paurochia (így) alicujus Episcopi aliquae tales res nobis conferrentur, ubi Episcopus vel decimas, vel aliquid juris prius habuisset, quod ei auferri non posset, nec de justicia esset auferri. De ordinationibus autem et consecrationibus, et Chrismatis et olei acceptione et de aliis rescripta privilegiorum, quae vobis misimus evidenter et sufficienter affirmant. De festo quoque translationis celebrando, et Apostolicis excommunicationibus, interdicto et quibusdam miraculis de corpore Sanctissimi patris Benedicti et sorore ejus, quantum nuncio vestro placuit, pauca de pluribus scit. Bene valete.

(*Czech* kéziratáiból).

59.

Az esztergami káptalan bizonysága, hogy a pannonhalmi sz.-mártoni és a somogyvári sz. egyedi apátságok közti egyenetlenségek barátságos úton egyenlítettek ki. 1210.

Petrus Prepositus et totum eiusdem loci capitulum (Strigoniense) omnibus, ad quos littere iste peruenerint, orationes in Domino. Inestimabile beneficium est obliuionis nescire defectum, et quedam uere similitudo celestium, tempore decursa habere in memoria. Verum quia labilis est hominum memoria, et rerum turbe non sufficit; ad futurorum cautelam humana prouidencia adinuenit, ut ea que inter homines siue

in iudicio, siue extra iudicium legitima geruntur, literis commendentur, quarum officio, que processu temporum paulatim elabitur, fugiens memoria reuocetur. Notum sit igitur tam presentibus quam futuris, quod sinceritas pacis, que inter monasteria Beati Martini de Pannonia et Sancti Egidii de Symigio causis emergentibus dudum fuerit uiciata, ut detersis contencionibus in pristinum deinceps statum restitueretur, inter ipsos dispensatores, Abbatem uidelicet Vriam, et Abbatem Gilbertum cum suorum conuentuum legitimo consensu conuenit, ut Johannes Strigoniensis Archiepiscopus, nec non Comes Tiburcius inter ipsos amicabiliter componerent. Constitutis igitur partibus in compositorum presentia, et hinc inde propositis uariis dissensionum causis, ceteris adinuicem sibi remissis, sub quatuor articulis totam sue dissensionis materiam concluserunt. Decernentibus igitur dictis compositoribus conuenit inter partes, ut Abbas Sancti Egidii de decima vini, quod annuatim in cellarium Symigiense ad usum fratrum infertur, octuaginta ydrias Symigiensis Comitatus pro bono pacis deduceret, saluo jure decimationis Ecclesie Beati Martini in reliquo, et in ceteris cellariis Symigiensis Ecclesie. Item cum Abbas Sancti Martini ius decimationis capelle Beati Petri in oppido Symigiensi preter quartam ad suum monasterium pertinere proponeret, inficiante penitus parte aduersa, immo iuris monasterii Symigiensis esse in solidum constanter asserente; dicti compositores cum uoluntate parcium Abbati Beati Martini sacramentum detulerunt; ita tamen, ut si illud sibi anceps uideretur, Abbati Symigiensi liceret refferre. Item cum esset contencio inter partes super decima ville cuiusdam nomine Szobodi iuris Ecclesie Symigiensis; asserente Abbate Beati Martini, decimam illius ad suum monasterium preter quartam pertinere; decreuerunt compositores ad consensum partium, ut staretur sacramento trium jovbagionum monasterii Beati Martini, quos Abbas Symigiensis uellet admittere. Quarto vero cum Abbas Sancti Martini Abbatem Symigiensem super preteritis quibusdam decimis usque ad summam decem marcarum inpeteret, et Abbas Symigiensis solucionem quibusdam jovbagionibus Ecclesie Beati Martini factam esse, Hemerico scilicet et Nicolao in modum exceptionis obiceret,

codem postulante et approbantibus compositoribus; placuit aduerse parti, ut eorum sacramento, si hoc ipsi inficiarentur, esset contentus. Verum quoniam omnis etas ab adolescencia in malum prona est, et ad dissenciendum natura procliuis, et plerunque. quos amor uirtutis a malo non reuocat, timor pene coherceat, adcorroborandum supradicta partes adinuicem sibi stipulate sunt penam L marcarum in transgressorem committendam. Tandem uero die statuto Abbas Sancti Martini constitutus in presencia nostra, de sua iusticia plurimum confisus non tantum delatum sibi sacramentum non retulit, uerum illud personaliter prestitit cum se sexto. Ad nominationem uero et electionem Abbatis Symigiensis tres jovbagiones monasterii Beati Martini decimationem dicte ville Szobodi iuris Ecclesie Beati Martini esse prestito sacramento firmauerunt. Predicti uero joubagiones Henricus et Nicolaus super premissis diligenter interrogati, omnino inficiati sunt, et se nichil eo nomine recepisse in nostra presentia iuramento prestito docuerunt. Vt ergo hec inposterum illibata permaneant, ad peticionem utriusque partis, nec non prestaldi nomine Geruasii ad hoc specialiter destinati presentem paginam confecimus, et sigilli nostri munimine roborauimus. Anno ab Incarnatione Domini M^mo^. CC^mo^. X^mo^. Regnante feliciter glorioso Hungarorum Rege Andrea; domino Johanne Strigoniensi Cathedre feliciter presidente. Bogeslao Waciensi, Pethle Geuriensi, Kalano Quinqueecclesiensi Episcopis. Poth Comite Palatino, Marcello Bachien, Jula Budricen. Comitibus, Magistro Jacobo Lectore Strigoniensi. Vbaldo Posoniensi, Benedicto Sancti Thome Prepositis, Dominico Cantore, Michaele Custode. Appollinari Nitriensi, Pethone Borsiensi Archidiaconis; Sothomoz Decano, Alberto, Chise, Wos, Juliano, Sedech, Curiaco, Marcello, Isaac forti, Anania, Alexandro, Nicholao, Filippo, Salomone, Amando Canonicis et aliis quam pluribus.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

60.

Opus győri kanonok végrendelete. 1210.

In nomine Sancte Trinitatis a Indiuidue Unitatis. Notum sit istud tam futuris, quam presentibus, qvod venit ad nos canonicus Geuriensis Opus, frater Katl; dixitque nobis taliter: Quod omnes libertos suos, quos in uilla *Ilbew* habet in tali seruicio Ecclesie Beati Martini in Monte Pannonie seruire disposuisset, in qvali seruicio apud eum erat. Verum tamen sciendum est, quod taliter adhuc eos Ecclesie disposuit, ut quoadusque ipse uiveret, ei obedientes in omnibus sicut prius seruirent; si vero ei Deus filium daret, omnis substancia ipsius filio in perpetuum remaneret. Nomina vero eorum hec sunt: Dubur, Michal, Forcos cum posteris suis, Inoc cum posteris suis, Stephan cum posteris suis, Juvan cum posteris suis, Jacobus cum posteris suis, Milud cum fratre suo, Scigin, Peter, Paul, Adou cum posteris suis, Gardinal cum filio, Munc cum filio, Come, Hilcus, Cimoh, Himigi, Bella. Et eorum terra eisdem pertinet, in qua manent. Alligauit eciam unum seruum nomine Buzou, qui est in eadem uilla Ecclesie Beati Martini tali seruicio, cui concessit terram et aratrum ad qvatuor boves, ut singulis annis semper apud Sanctum Martinum in festo Sancti Michaelis exequias ejus faceret in boue trienni, in centum panibus et una tunella cerevisie. Preterea in secundo predio ejus, qvod vocatur *Sceuleus* partem suam in terra, in sylva et seruum nomine Iruslou cum duobus filiis et una uinea disponit eidem Ecclesie, et unam uineam in villa Echu. Item in predio qvod vocatur *Katlu*, quod est prope ad insulam Regis, totam terram disposuit eidem Ecclesie ad ejus partem pertinentem. Item dedit nepti sue libertino, qvorum nomina hec sunt: Fioch, Cugul cum filio, Lampert cum fratre, et unum seruum nomine Bulsuu, Vrbanum cum filio, Jeroslaum cum duobus filiis dedit Ecclesie Sancti Martini, tertium vero filium ejusdem dedit prefate nepti, et unam ancillam. Disposuit eciam de libertinis uxori sue et filie, qvorum nomina hec sunt:

Rupa, Feud, Files, Jacob, Cosma cum filio, Thomas et duos nepotes, Chuca, Paul, Gilianus, Lampert, Golombus, Peter. De seruis suis autem eis disposuit istos, quorum nomina hec sunt: Soma, Bulsuu, Kesend cum filio; de ancillis Scina, Chaga, Sombotka, Cos; de vinitoribus istos: Duda, Duca cum una vinea in Sceleus et in uilla que vocatur Sucorou. In terra que eum contingebat disposuit uxori sue, et filie taliter, ut si uxor ejus vel filia aliqvando terram hanc vendere vellent, et cognati sui ad se redimere nollent, tunc nonnisi Ecclesie Beati Martini vendere possent. Similiter dixit de libertinis illis, qvos eis assignavit. Actum est ergo istud in presentibus et scientibus Geuriensibus Canonicis, Petro Custode, Feliciano Decano, Beda Cantore, Benedicto Archidiacono Jacobo Archidiacono. Anno Domini M°. CC°. X°.

(Eredetie találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

61.

II. Endre király a tihanyi apátság jószágait megerősíti. 1211.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Licet ad uniuersa loca Diuino cultui mancipata per amplitudinem Regni longe lateque diffusa Regie benignitatis aciem debemus dirigere; ad ea tamen specialius et deuocius tenemur inspicere, que de progenitoribus nostris fundata, fundatorumque corpora in eis pia deuotione sepulta cognoscimus requiescere et quadam prerogatiua gracie Serenitati Regie commendata. Huius igitur rei speculacione salubriter ammoniti monasterio in honorem Sancti Aniani de progenitore nostro Rege Andrea recolende memorie in monte Thichon fundato, ubi etiam fundatoris corpus pie et deuote sepultum requiescit, et cui ad salutis prouentum plurimum expedire cognoscentes, ad instanciam precum Vros tunc eiusdem loci Prelati priuilegium Regis An-

dree illustris memorie uetustatis senio distinctum renouare curauimus. Et insuper libertates, debita et consueta seruicia et nomina populorum, ioubagionum, vduornicorum, ac omnium condicionalium hominum eiusdem monasterii per dilectos et fideles ioubagiones nostros, scilicet T. Cancellarium aule nostre et P. Palatinum Comitem diligenter et solicite a capitulo, ioubagionibus, uicinis, nobilibus et multis aiiis populis fecimus ordinatim exquiri, et eadem exqnisita et per omnia ueraciter comperta huic nostro priuilegio inseruimus atencius, et eciam quidquid ad Ecclesiam Sancte Marie Sancti Aniani Episcopi et confessoris in loco qui uulgo dicitur Tychon super Bolotin pro sua et coniugiis (igy), filiorum filiarumque et omnium parentum suorum, uiuorum siue defunctorum salute tradidit in terris cultis et incultis, in uineis, in agriculturis, in seruis, in ancillis, in equis, in bubus, in ouibus, in porcis, in apibus et ipsarum custodibus, in ornamentis eiusdem ecclesie pertinentibus; tradidit enim inibi gloriosus prefatus Rex locum prescriptum, in qua eadem insula scilicet fundata est Ecclesia cum suis terminis, quorum nomina sic adnotantur. Et lacus in circuitu, et uallum ab antiquis labore manuum operatum et factum, et quidquid infra hec contineretur in piscationibus, in arundinibus ibi pertinentia sunt. Est in eodem lacu locus, qui uocatur Petra, cum ceteris inibi pertinens. Et hoc notum sit cunctis, quod omnia, que in illa clauduntur in silua, in frutectis, in cumulo, in uineis et in omnibus ibi pertinentia sunt. Prata autem Regalia, que in insula ad uillam proxima adiacent, ad eandem ecclesiam sunt pertinentia. Est et portus super lacum eiusdem similiter pertinens. Preterea curiales comites, quos prefatur Rex ad tuendum salubriter populos monasterii sui constituerat, successorum eorundem nomina, qui in eadem insula degunt sunt hec: Pousa filius Zombot cum filio suo Albeo et Zalas filius Werusset, Lukeu filius Zecheu, et Stephan filius curialis comitis Alexandri. Ceteri uero ioubagiones hij sunt: Mortunus filius Syquid, Mihal filius sacerdotis Reze, filij Thadey, Magnus Salbeu et frater eius Mateus cum filio suo Neuualch filii Motus, Pousa et Petra, filius sacerdotis Helie Martinus, filii Op sacerdotis Joan et Marcus, hij sunt ioubagiones equites Ecclesie seruicium inpendentes. Artifices hij sunt: filius Buhte,

Bogar filius Boda, Mihal cum fratre suo Martino et filio suo Widu, Paulus filius Johannis, Emticius cum patre et matre et sorore et fratre eius, Kysedeh cum filio suo Paulo, Kereu filius Thorsol. Fabri uero sunt hij Stephan filius Kynus cum filij suis, Buche et Syquid filius Petesse, Methe cum filiis suis, Cheb, Wus. Sunt sutores hij: Joan filius Scesun cum filiis suis Nicolao et Gregorio, filius Potcan, Zelsa, filius Bod, Adamas et nepotes eius, filii Chimos, Symoud, Beyd, Laurencius, filius Chet, Marcu. Hij sunt coci: filii Muchou, Huldus cum filiis, Cedhe, Ouson, frater eius Numud cum filiis suis, Warou, Peti, filii Saruld, Wagia et frater eius, filii Wasard, Megzeg, Endus, filius Feleh, Jordan cum filiis suis Michaele et Buhtus, filius Sata, Matey, filii Zephal, Mortun, Mortunus, filius Marci, Latomas. Isti sunt pelliparii: filius Bort, Zorida, filius Keserea, Kereus cum filio suo Mocsa, filius Fulbert, Moraz filius Petri, Pousa filius Lucus, Fulcus, et unus pelliparius nomine Seruus pro remedio anime datus. Hij sunt vdornici: filius Tome, Wardau cum filiis suis Petro et Jacobo, filii Johannis, Chendur, Gengur, Kerus cum filio suo, Modorod, filii Marcelli, Chemeh et Chala filius Cusit, Fornos, filii Zombot, Mich cum filio suo, Bocha et frater eius Arud cum filio suo, Tencus filius Mocsa, Syquid cum filio suo Comon, filius Satad, Culesed cum filiis suis, Ws, Peter, Cusit, Zuiteu. Hij sunt pistores: filius Petri, Stephan cum filio suo Paulo, filius Moncha, Moglau cum filijs suis, Forcos, Forcot, filius Moncha, Hoiud cum filiis suis, Bolosoy, Forcos filius Petri, Paulus cum filiis suis, Teke, Sentus, Bene cum filio suo, Nehu, filius Zekeu, Ws, filius Emse, Sentus, Chidur, filius Wida, Mog, filii Borid, Zot, Bota, Forcos cum filio suo, Micu cum fratre suo, Cusit, filius Pet, Illaba cum filio suo Jacobo, filius Feud, Mihud. Isti sunt piscatores: filius Regusse, Juke, filius Bonchi, Dom. Hii sunt vinitores: filij Hysou, Feguueres cum filio suo, Wche et frater eius. (Isti sunt) foci: filii Georgii, Jacobus, Nicolaus, Feuche, Mocicud cum filiis suis, Monciud et Texe. Hij sunt pulsatores: Nen, Jeuta, Zeme, filii ancille, Beid cum filio suo, Pococj, filii Etey, Pauca et Theke, Keneh cum filiis suis Stephan, Cegue. Isti sunt qui congregant clericos: filius Babun cum filio suo Piscut. Isti sunt agricolee: filius Mohal, Andreas cum filio

suo, Buxi et Michileu cum filio suo, Bote, filius Gerete, Radista cum filio suo Gregorio, Wosud filius Sombot, filius Nuhu, Adrian cum filio suo Boda. Isti sunt filii ancillarum: Samso filius Magdalene cum fratribus suis, Timu et Nicard, filius Suprumd, Sala, filii Susanne, Bos cum fratre suo Mochj, filius Tenlalou, Poteu, filius Capirca, Paul, filii Hugsoy, Tocus cum fratre suo Zentus et sorore sua Manga. In uilla *Curmenes* hij sunt ioubagiones: Petrus cum IIII-or filiis, Modorod, Jouleken, Leusa filius Georgii, Embelli, filius Nicola, Endus cum filiis suis, Kelemen, Zorida, filij Syca, Detic, Joancu, filii Albeus, Mogd cum filiis suis, Vrbano et Jacobo, frater eius Hel cum duobus filiis Sentus, Beccey filius Reze. Isti sunt aurifabri: Sumoray cum filiis suis, Vitcus et Zob, Forcos et Pouca. Hij sunt vduornici: filius Nemelli, Bochi cum filiis suis, Chomos, Tomor filius Neun, Forcos, filii Zombot, Erizeu cum filiis suis, Sentus, Buhtuke et frater eius Thocoru, Warou cum filio. In uilla *Udorj* isti sunt ioubagiones: filius Vingislou, Nuhu cum filio suo, Ontus, filius Milost, Pentec cum filiis suis, Wuoca, Huceh, Mouroz, Wid, Houus, filius Bolsou, Warou cum filiis, suis, Albert, Poca, Cubot filius Legud, Zah cum filiis suis, Folbert, Foca, Reseu, filii Forcost, Stephan cum fratribus suis, Bedeh, Forcud, Poscu, Aianduc cum filio suo, Buhtuke, filius Latamas, Bota. In villa *Pechel* isti sunt vduornici: fitii Pond, Vid cum filiis suis, Rada, Keregus, filius Mod, Lechcu cum filiis suis, Lessud, Vtoy, Monchacj, filius Cuet, Luca, Luxa, Lucas, filius Reze, Sombot, frater eius Forcos, filii Miahl, Mehci cum filiis suis, Mot, Soma, filii Wed, Aman, Zenchi, Sombot filius Zemchi, Jacob filius Petug, Bod filius Cumb, Corma. Et est in eadem uilla ioubagio Zopa. In uilla *Cuest* isti sunt ioubagiones: filius Euzi, Joan cum filiis suis, Boz, Petur, filii Bodes, Johannes cum filiis suis, Petur, Tenke, Teke, frater eius Ibrahim cum filiis suis Stephano et Egidio filii Beneh, Petrus cum filiis suis Georgio, Pousa, frater eius Paul, filius Moncud, Joan cum filio suo Andrea. Et in eadem uilla isti sunt uinitores: filius Ysaac, Laurencius et Tuus. In uilla *Ozoufeu* hij sunt ágricola: filius Feleh, Hyduand cum filiis suis, Nemuogy et filii sui, Mocchi, Bunchi, filii Tichon, Hythe cum filio suo, Bod et filius Cymegey, Petur et fratres sui, Mortunus, Bortolon, filii Nuet-

len, Bocu, Topsa. Isti sunt uinitores: Elisey, filius Zereda, filii Piscur, Puc, Bunci et frater eius, Cinguidu, filius Feleh, Cheke, filii Piscut, Feuche, Wasard, Jacsa, sic et frater eius Petur, filius Kesey, Hiusud, filius Tompa, Cemete, filius Juke, Sebeth, filius Pech, Jacob, filius Soruold, Morus et Kypis. In uilla *Poposca* isti sunt serui: Zolgat, filius Huned, Sombod, filii Forcos, Mochu, Pechy, Leurench, filii Maogy, Ws, Serdeh, Zemeh, filii Mortun, Pentec, Endus cum filio suo, Nemegeh, filii Rigou, Keuseud, Pete, Locud et frater eius Pentec cum filiis suis, Tompa et Heuche, filius Pederh, Mordar cum filio suo, Mortunus tercius frater eius, Georgius filius Corrad, Georgius cum filiis suis Jacobo et Petro et frater eius Widus cum filio suo Mihal, Paulus cum filio suo. Isti sunt exequiales: filius Keneh, Zorida cum filiis suis, Cheke, Paul, Bota, filius Feuche, Pethe cum filio suo, Warou, filius Butus, Feled cum filio suo, Pentuc et frater eorum Texa cum filio suo Vasard, filius Mogd, Moglou, frater eius Nicolaus, et tercius Bedh, cum filio suo Belenig. Et seruiunt annuatim tunella ujni et uno boue, centum panibus. Et est manumissus pro remedio anime Zaca, seruire annuatim; filius Monos, Fiacha cum filiis suis, Huicol, Chenke, Buhtus, Doba, Coda, tunella uini uno bove, centum panibus, duobus anseribus, VI galinis. Preterea Ecclesia habet terram in uilla Poposca precio comparatam a Stephano filio Zaca et eius fratribus iuxta Ecclesiam Beati Michaelis adiacentem ad usum VI aratrorum, et siluam uersus occidentalem partem, et uallibus, collibus, monticulis circumseptam. In uilla *Kecu* isti sunt exequiales: filius Piscu, Jacobus filius Mihal, Micher filius Petri, Wnoca, filius Chyna, Chom, filii Wlues, Tay, Vza, Somorou, Borta filius Wehe, Zaharia cum filio suo Ivau, filius Semeien, Numuogi, cum filio suo Hyzy, filii Gopod, Petur et Pentuc cum filiis suis, Haymus et Ponsa, Keleyd cum filio suo, Centa, filius Olcod, Samson, filius Telug, Jureh et Pouca, filius eiusdem Gopod, Pentuc cum filiis suis, Bogat, Bortoleus, filius Kezed, Bas, filius Wayad, Teber et frater eius, Milost, filius Sebeh, Chet, filius Senend, Topa cum filio suo, Macud frater eius; Cemma cum filiis suis, Bozur, Florianus, Bot. Hij seruiunt annuatim tunella I boue, C panibus. Et est unus exequalis nomine Bunche qui seruit annuatim tunella

uini, I boue, C panibus. In uilla *Aarach* hij sunt pulsatores: filius Jacou, Chyma cum filiis suis, Yomuncus, Pouca, filius Zember, Syquid, Tobus, Aianduc et filii, Mourus, Gregor, Inos, Baga, filius Galli, Buna cum filio suo Alexio, filius Mathie, Vrbanus cum filio suo Moyse, filii Keseyd, Hyzy et fratres eius, Sebastian, Bozocsa, filius Kuteh, German, filius Eteu, Chema, filius Sop, Adomas, filius Cheke, Aianduc, filius Feuche, Vrbus, filius Filpeh, Amocel, filius Abel, Petus cum filiis suis Paulo et Thoma, Cozma, filius Gib, Mauruz, Chamma, Johannes, Nicholaus, Adrian, Zegen, Zacharias, Cem et Chom cum filiis suis, filius Hunche, Egidius cum filiis suis, Bunche, Petur et frater eius, Endus, filius Maguia, Petur cum filio suo Petus. Hij sunt uinitores: Pethe cum filio suo, Zeke, Benche cum filio, Mortun cum filiis, Tompa et Petur, German, Vid et frater eius, Sethe cum filio Johanne et tercius frater eius Paulus, et Modoros. In uilla *Tyred* hij sunt exequiales: filius Kauseud, Vrbana cum filiis suis, Beneduc et Chenkeu, filii Jacou, Stephan cum filio suo Demetrio et fratre eius, Juke, qui seruiunt annuatim tunella uini, uno boue, C panibus. Et in eadem uilla hij sunt ioubagiones: Wnoca cum filiis suis, Petur, Stephan, Joanus. Bozoteu et Erdeud; hij sunt agricole. Et eciam sunt exequiales, qui seruiunt annuatim pro remedio anime uxoris Bozoucha, Laurencius et Hont, filii eiusdem Petur cum fratre suo Forcos, tunella uini, I boue, C panibus, sex frisaticis, XII-cim candelis. Et est unus ciuilis nomine Sube cum filiis suis Alexio, Nicolao seruili condicione pro duabus pensis frisaticorum Ecclesie obligatus. Isti sunt uinitores: Sure cum filiis suis Alexio, Nicholao et Micu, et Gallus cum fratribus suis Cusit et Gregorio. Preterea in uilla *Ozoufeu* isti sunt ioubagiones: filius Georgii, Hozug cum filio, Holdus et frater eius, Domsa cum filiis suis Andrea, Onth et Pousa, Zunuse cum fratribus suis. Eciam in uilla *Derechey* hij sunt ioubagiones: filius Pauli, Gregor cum filio suo, Zemente et Ereus. Preterea omnes prenominate uille terras habet communes cum parochianis, exceptis siluis, que specialiter continentur Ecclesie. In uilla *Zeleus* hij sunt vduornici: filii Arud, Cepou cum filio suo Gregorio, filius Feleh cum filio suo Bolosey, filius Petus, Fenerb cum filio suo Marcello, filius Wassard, Warou cum filio suo

Petro, filius Egydi, Latamas, filius Chouchà cum filio suo Benedicto. Et hij omnes habent terram communem cum villanis et siluam. Et exceptis hijs Ecclesia habet terram ad V aratra. In uilla uero *Vazil* isti sunt serui: filii Karasun, Chikireu, Cheke, filii Giocud, Pehleh cum filio suo, Chomos frater eius, Belenic cum filiis suis, Vincil, Choma. In eadem uilla *Dereuche* hij sunt serui: Gelcum, Petur cum filio suo, Behdeh. In uilla *Belen* hij sunt iou bagiones: Gombos, filius Vrzac cum filiis suis, Bata, Baga, Bolt, Tompa, filius Jocos cum filiis Lambert, Micolau, Paul, Mogd, filius Feled, Mencud filius Embel cum fratre suo, Nogus cum filio suo Egedio, Monos, filius Zeunic cum filio suo Petro, frater eius Micus cum filiis suis Paulo, Semech, Cusit, Holdus, filius Kemend cum fratre Ruca et filio Pentuc, Zaca cum filiis Vrbano, Moza, Leus filius Moncat. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad V aratra; in altera uero uilla nomine *Belen* isti sunt iounbagiones: Yroslau, Chekeu cum filiis Toma, Mana, Yroslou et Micondeo, frater eius Micu cum filiis Nicolao et Kemus filij Micus, Matoy, Forcos nepos predicti Yroslau, Vnoca, filius Boscu cum filiis Stephano et Mog, Symon filius Jac cum filiis Jacobo et Andrea, Buz filius Sebeh cum filio Lamberto, frater eius Sycu cum filiis Vrbano, Jacou et Elmeg. Hi sunt omnes de una cognatione: filii Tatar, Jopol, Petur, Ecche, Cubez, Gumbu filius Terepcu cum filio Tompa, Nemelh, filius Latamas, Cheke filius Fosca. Hij sunt de uno genere: filii Bugud, Hotus cum filio Renk, frater eius Egidius cum filio Gana, et Chenkes filius Bodus cum filiis Bot et Borcoleu, Zemeh frater eius cum filio et Huegit filius Poiais et filii fratris eius, Beneduc, Vidus, Zegen, Pet, filius Warou, frater eius Hozoga et filii fratris eius, Egidius, Mortunus, Mog, Corom, Wot, Juneh, Bekey, filius Lodomer cum filiis suis. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad X aratra in uilla *Zeuleus* ultra Bokon. Joubagiones sunt de genere Mot: Pagan et Tuet filius Sicula, Syke cum filiis Almo et Endus, filius Nicolai, Sot cum filiis Leodegario et Cond, filius Juke, Buci. Et isti sunt nepotes: Bolchou filius Soma, Petur cum filiis Laurentio, Briccio, filius Tompa, Boscut cum filiis, Warou, Mod, Moglin, filius Bertu cum filio Pousa, filius Sombot, Ehud cum filio Elia, filii Echin, Symien, Simon, Samod, filii Eliseu, Ligeh, Thomas, Pousa.

In eadem uilla de alio genere nepotes: Wlos, filius Ciot, Manogi cum filiis, Tecu, Pouca, Resu, filius Ociu, Micou cum filio Michaele, filius Aruad, Somur, filius Wlues, Georgius. Quidam nomine Mouogy et cognati sui in eadem uilla commorantes dixerunt se redemisse ab Egidio Abbate tribus marcis. Preterea Ecclesia habet ibi terram ad duodecim aratra. In uilla *Pilip* hij sunt uinitores: filii Gyrold, Paul cum filio suo Thoma, Bolchou cum filio suo Euzin, Berze cum filio Helia, Bunche, filius Mogus, Pata cum filio suo Mogud, et Bor ioubagio cum filiis Andrea et Zaaslou. In uilla *Zeuleus* iuxta Balatin duo uinitores sunt Ecclesie: Buges, Theke filius Donus. In uilla *Cheuz* sunt cultores: Syke cum filiis suis, Tecusa, Vasar; isti sunt qui parant scutellas, scilicet Priba cum filiis Cosma, Mico, Monaz cum filiis Beneduc, cum fratribus Vosud, Bene. Preterea habet ibi Ecclesia terram ad duo aratra. In predio *Colon* isti sunt ioubagiones: filii Cheke, Petur cum filio suo Syxto, et nepote suo Thencu, Paul cum filio suo Pousa, Jacobus cum filio suo Muncha, filius Tucus, Sephal, et frater eius Zalas cum filiis suis Michaele, Micha et Vros, filii Got, Turba, Karason, Zentus, Tviodor, filius Cheke, Tjuan. Isti sunt agasones: filius Wros, Chemos cum filiis suis, Vosud, Luici et frater eius Chekes cum filiis suis, Woda, Sombot, filius Tholloyd, Forcos cum filio suo Johanne, filius Chencud, Thecu cum filio suo Wosa, filius Heym, Hagya, et filii Kulch, Johannes, Pous. Et est Veytheyh, qui est de vduornicis bigachiensibus cum filio suo Vot. Et isti sunt serui: filius Eld, Syguiteu cum filiis suis, Fiod, Duba, filii Sompou, Wrus, Tolpa, Demetrius, filii Eleus, Choma cum filiis suis, Voca, Zombot et Egidius fratres sui, Chypa, Vocu, Voci, Volca, filii Buc, Sicus, Zesum, filii Stephan, Beneduc cum filiis, Matia, Elia frater eius, Forcos cum filiis suis, Janus, Johannes et alter frater eius Cusid cum filio suo Sorloud, filii Nemelh, Petur, Paul, Zeuk, filius Vete, Dudeh, filius Chekud, Eguche, filius Sumos, Vidikes, Ludeh, Dirmar cum filiis suis, Hosued, Zotur, Zemse cum filio suo, Nimigey, filii Hegeh, Mogus, Het, filius Theke, Keue cum filio suo Nicholao, filii Lucus, Wendeg, Ladizlaus, filii Mogd, Waca, Pentuc, filius Wta, Iba, filius Pentuc, Morodehc, filius Zoga, Cumpurd, filius Eguid, Vuiche cum filio suo

Thoma, filius Keseyd, Kenueche. Connumeratis hijs dicendum est, quibus metis terra predicti predii Colon confirmetur. Prima meta incipit dc Balanus et tendit ad meridiem, et est ibi meta in qua est pinus, de inde ad Conaches, et inde tendit metis interpositis ad vallem erbosam et est ibi fossa iuxta quam sunt due mete, et inde extenditur cum densitate metarum ad collem qui uulgo dicitur Apatfeereh, et sub colle illo sunt due mete, et inde egreditur ad Ferteu, et inde metis interpositis extenditur ad aliud Ferteu, et de ali o ad tercium et ibi sunt due mete; inde flectitur metis interpositis ad Ruozlicou ubi est meta in qua est pinus; inde ad tres monticulos qui sunt in sabulo, sub quibus sunt mete, et inde egreditur ad monticulum, qui uulgo nuncupatur Zonafeereh, iuxta quem est meta, in qua est et populus, et ibi incipit commetari cum terra de uilla Herbon, et uergit ad occidentalem plagam metis interpositis ad Feneues, et ibi sunt due mete, et in alia est pinus, et inde egreditur cum metarum densitate ad montem qui uocatur Varfeereh, iuxta quem sunt due mete, in quibus est pinus; inde tenditur ad campum, deinde ad sabulum Bab, inde dirigitur metis interpositis ad Homuholm et inde vergit ad stagnum, et ibi sunt due mete, et inde ad uillam Michola et Rodussa, que est locata in terra Ecclesie, et iuxta eandem uillam, in qua est meta; inde transit ad stagnum, deinde tendit uersus ecclesiam Sancte Crucis usque ad uillam, iuxta quam sunt due mete, inde ad stagnum Colun cum densitate metarum extenditur, et ultra Colon in rippa sunt due mete; inde tendit ad occidentalem plagam ad montem sabulosum, in metis interpositis dirigitur ad monticulum, qui uocatur Cuest, ibi sunt due mete, et inde ad monticulum tercium, ibi due mete. Et inde Ecclesia incipit habere terminum cum terra Ecclesie de Feldnar, dirigiturque metarum densitate ad alium montem Cuest, ibi sunt due mete; deinde transit ad riuum, et ibi sunt due mete, et incipit habere terminum cum terra Egidi; inde egreditur ad monticulum uersus septemtrionalem plagam et metis interpositis uenit ad usque pomerium Laurencii, et uenit ad uiam, iuxta quam sunt due mete, et incipit habere terminum cum ciuilibus Albensibus, et inde iuxta eandem uiam cum metarum densitate extenditur ad aliam uiam, que ducit ad stagnum

Colon, iuxta eandem uiam sunt due mete; inde uenit ad sabulum, ubi incipit habere terminum cum terra Lodorf, et inde metis interpositis uenit ad magnam uiam, ubi incipit commetari cum terra predictorum ciuilium, et ibi sunt due mete; inde cum densitate metarum uenit ad montem, qui uocatur Choache, ubi est meta, incipitque habere terminum cum terra Albensis Ecclesie; inde extenditur uersus septemtrionalem plagam usque ad uiam, deinde uenit metis interpositis usque ad locum qui uocatur Zacadat, et ibi est meta iuxta uiam; deinde multis metis interpositis uenit ad uiam fossam, et in eadem est meta iuxta stagnum Hueseos; deinde per arundineta metis interpositis uenit ad angularem metam, et ibi incipit commetari cum terra uille Huegozon (Hugoron) tendendo uersus orientem metis interpositis usque ad paludem; deinde diuidens paludem cum densitate metarum extenditur usque ad angulum longe fosse, ibi est meta; inde autem tendit per eandem fossam usque ad angulum alterius fosse, ibi est meta; inde reuertitur et concluditur cum predicto Balanus. In predio *Mortua* piscatores isti sunt: Herney, Borid, filius Nideat, Guirold cum filio suo Zenteh, filii Ereus, Vodos, Rodoan, filius Nicolay, Symon filius Beche, Jacobus cum filio suo, Enrus et fratres sui, Cumou, Fenerces, filius Vitu, Ilbad, filius Vros, Egueteu. Hijs connumeratis sciendum est, quibus metis terra predicti predii scilicet Mortua confirmetur. Prima meta est super stagnum, quod uocatur Mortua, inde egreditur uersus occidentalem plagam, unde exit stagnum quod uocatur Harrangud usque locum qui uocatur Harrangudfoca, et est communis terminus cum Sebastiano et cognatis eius. Et inde incipit habere terminum cum ciuilibus de uilla Tvrpa, et iuxta eundem foc tendit ad meridionalem plagam usque ad Cucenhereh, deinde ad locum, qui uocatur Taluius. Et inde metis interpositis tendit ad locum, qui uocatur Ludoshere, et incipit habere terminum cum ciuilibus Cenadiensibus de uilla Bogar, diuidensque Taluius extenditur metis interpositis usque ad Hoyoholmu; deinde cum densitate metarum uenit per arundineta usque ad Aroczeg; et inde transit stagnum, quod uocatur Fekethereh, in quo est locus qui uocatur Kereczeg; ibi est meta, inde ad alium Kerekzeg; et inde transiens Bechey uenit ad locum metis interpositis, qui uulgo di-

citur Gueldegub, et iuxta ripam est meta, indeque transiens per arundineta cum densitate metarum uenit ad Ticiam, iuxta cuius ripam in loco qui dicitur Bureuohul est meta, indeque ueniens ad locum, per quem de predicta Mortua trahuntur naues in Ticiam, et inde quantumcunque idem Mortua usque ad medium Ticie amplecti potest nullo contradicente est confirmatum Ecclesie. In uilla *Balanus*, que est in prouincia Cenadiensi isti sunt serui: Wodos, Demus, Demeh, Wiou, Song. In uilla *Beseneu* hij sunt ioubagiones: filius dictus Euzen cum filio suo Pour, filius Pour, Feketeu, filius Vendek, Petur cum filiis suis, Chenehzob, Jege, Quereud, frater eius Nereh, filii Yson, Rica, frater eius Villun. Hij sunt agasones: filius Pot, Zenid cum filiis suis Bolchou, Stephano, Fereuis, Numma cum filiis suis Leke, Haia, filius Jacou, Potcan cum filiis suis Ciquilou, Keteul, Finti, Rou, filius Bekeyd, Pocud, filius Cheke, Buine cum filiis suis, Celey cum filiis suis, Chema, Chemata, Chemozog, frater eius Micha. Preterea isti sunt curriferi: filius Vosos, Chyma cum filio suo Domus, filius Mogd, Chemud, filius Stephan, Paul filius Apa, Neurenche, filius Arud, Calix. Preterea isti sunt piscatores: Filius Bodor, Cuche, filii Syguer, Buhte, Botus, filius Euuen, Sijen, filii Hecu, Tenke, Hede. Preterea isti sunt aratores: filius Gurab, Heles cum filiis suis, Cumou, Chemen cum filiis suis et Sentus frater eorum, filii Kemus, Feles cum filio suo Viga, frater eius Keus cum filiis suis, Petur, et Georgius, filii Ertueg; sunt et Thenki cum filio suo Bo, fratres sui Hodus, Roucin, filii Cenkes, Sac, Elias, filii Symou, Sorud, Guedeu, filius Micse, Hotus. Hijs dictis transeundum est ad metas: Prima meta terre predii de Beseneu incipit a meridionali plaga vltra aquam que dicitur Tulgus foca, et uenit per stagnum Hagymas usque ad Curul; inde tendit per Furizuelgi uersus aquillonem ad uiam, que ducit ad uillam Saca, ibi est meta; inde nenit per eandem uallem usque ad terminum Abbatis de Batay; et inde ad fossam magnam et incipit commetari cum terra filiis et cognatis Bodur; indc tendit uersus orientem transeundo Posuncoua usque ad uiam et est ibi meta, indeque extenditur metis interpositis ad fossam et ibi sunt due mete, et ibi incipit habere terminum cum terra uille Popi; et inde transit

perstatutis metis usque ad terminum uille Opus et inde metis interpositis uenit per siluestrem palmitem usque ad Hindofa, inde ad locum cellarij Dauid ducit, et dirigitur inde ad colliculum qui dicitur Hagmascuh, et transit inde ad Fuentuhout tendendo ad stagnum Voios, ubi fuit pons Cebeth; et incipit habere terminum cum ciuilibus Bachiensibus; inde uero extenditur ad Danubium, et quantumcunque terminus potest de Danubio amplecti nullo contradicente, cedit in jus Ecclesie; inde uero tendit uersus occidentem ad Veyrmurthouua, quod stagnum tam in aquis quam in terris seu in arundinetis, quantum in inundinancia aque potest extendi cum ramis suis, totaliter est Ecclesie; inde citra Danubium fere ad modum linee incipit habere metas, vltra stagnum, quod dicitur Euren,' et uenit usque ad stagnum Budruc et ultra stagnum uersus aquillonem quantum aqua potest extendi, et queque infra continentur usque ad Tulus focca nullo contradicente totaliter cedit in ius Ecclesie. In uilla *Focud* hij sunt ioubagiones ecclesie: filius Ellenus, Elleh cum filiis, Mihal, Vosud, filii Boca, Feled cum filiis suis Jacobo et Petro, frater eius Mic cum filio suo Cosma, et tercius frater eius Fita, filii Hyzy, Mordal et frater eius Bodus, filius Tolloyd, Bihor, filius Horgid, Pasca cum filiis suis, Bed, Pouca, Riba, filius Eiud, Petur, filius Thomas, Zegen cum filiis suis, Bodu, Bela, Vus, Zennes cum filio suo, Vasaard, filius Hozug, Halad, filii Saul, Thiuan, Joanus, filii Mathey, Miclous, Donat, Fitcha, filius Georgi, Helieh cum filiis suis, Ilies, Hybrahon, Zalas, filius Laurencii, Cuke cum filiis suis. Bitka, Bitula, filius Nicolaus, Pehid, filius Guebus, Zorida cum filio suo, Donat, frater eius Hoda cum filio suo Nimed. Preterea isti sunt piscatores: filii Mihal, Emus cum filió Mache, frater eius Vued cum filiis suis, Thica, Thiuan, Keuse, Serdeh, et tercius frater eius Comus, filius Mocchi, Choma cum filio suo Zorida; et de eódem genere morantur super stagnum Secues, quorum nomina hec sunt: filii Vedelin, Nomuolou cum filiis suis, Pouca, Mathoy, frater eius Pouus cum filio suo Chekine, filius Eiureuh, Karache, Georgius cum filiis suis Moncat et filii eius Cet, Zob, frater eius Vasaard cum filio suo Hota. Item isti sunt aratores: filius Morodech, Moncat cum filiis suis, Pousa et Vrèh, filii Dudor, Vrod cum filio suo,

Zica, filius Numma, Rezed cum filiis suis Thoma, Huseh, Pentuc, Bogliod, filii Forcost, Hyrrud, Zeche, Chipeu, filii Mogd, Mihal, Petrus. Et est in uilla illa Chatar filius Emrici, Held ujnitor Ecclesie. Preterea hij sunt curriferi: filii Zeud, Micus cum filiis suis, Pasca, Thexa, frater eius Lucus, filius Zulcu, Horrod cum filio suo, Vosca, filii Mihal, Zorida cum fratribus suis, Peutuc, Choma. Hijs prenominatis uiris preterea tendendum est ad metas: A fluuio qui uocatur Guergen, qui erat de Danubio, ubi greges adaquantur, ibi sunt due mete; inde tenditur uersus australem partem metis interpositis ad uiam que ducit ad castrum Talana; inde ad fossam uille ubi sunt due mete, in altera jlex; inde per eandem uiam cum densitate metarum tendit ad locum ubi biuium fit in modum crucis, ibi sunt due mete, et iuxta alteram uiam, que ducit ad predictum castrum sunt plurime mete; inde tendit ad prefatum fluuium C. usque ad locum qui uocatur Zolocostueh; et incipit terminum habere cum terra filii Joachin, et tendit per ripam eiusdem fluuii ad locum qui dicitur Banriuueh, inde ad Beseneutu, deinde recto tramite extenditur usque ad Wuolcanfaya; et inde uenit per campum metis interpositis ad Hodut, ibi est meta, in qua est pirus; deinde metis interpositis uenit ad metam, in quam sunt IIII-or jllices, indeque cum densitate metarum uenit ad locum ubi incipit habere terminum cum silua Regis, dirigiturque per colles et uenit usque ad maximam metam Andree Regis; inde per montes ad angularem metam; inde tendit ad diuisionem uiarum, quarum altera ducit ad predictum castrum, altera ad pontem Edenen, et iuxta illam que ducit ad castrum Tollona incipit habere terminum cum terra Felduarj; inde ad fossam ubi est meta, in qua est populus, inde tendit per eandem uiam ad metam ubi incipit commetari cum uillanis Focud, cum quibus uillanis preter metatas terras communiter Ecclesia colit terras; inde per eandem uiam uenit ad fossam, et in angulo fosse est meta; inde ad alium angulum et ad tercium, et transeundo fossam prenominatam uenit ad aliam fossam ubi est meta, in qua est pirus; inde tendit per uiam ad angularem metam, inde ad locum ubi due uie sunt in modum crucis; et est ibi meta; deinde per fimosam terram metis interpositis uenit ad uillam. Et preter metatas

terras in uilla Focud iu loco qui dicitur Zegge et Zegchelegu habet Ecclesia terram ad C iugera tam in arundineto, quam in feneto. Vduornici de *Mortus* hij sunt: filii Karachun, Pota cum filiis suis, Thomud et filii eius, Guz, Beke et frater Thomud, Bene cum filio, Texe et fratribus eius, Bed, Micou, Poca, Mocou, Eleus cum filio suo, Elud, Paul cum filio suo Mathoy, Paulus cum filiis, Varsa cum filiis, Vnoca, Stephanus frater eius, Varou, filii Obud, Thomas cum filiis suis, Peneze, Luci, Gud, Leke, frater eius cum filio Petri, filius Vgrun, Inod cum filiis suis, Reche, Forcos frater ejus, Metey cum filiis suis, filius Samson, Bochochi cum filiis suis, Theke, Bolosoy, Marcel, frater eius Teno cum filiis suis, Mocud, Venes, filii Vosod, Bense cum filiis suis, Hoda, Erzeu, Mathoy, Chymothey, frater ejus Petur cum filiis suis Segue, Cucheh, Jacobus, Pouca, tercius frater eius Doche, filius Elie, Egyg cum filio suo Boca, filius Forcos, Meduel et filius eius Mogus, filius Morodech, Chymoz, filius Vltos, Hont cum filio suo Texe, filius Chipeu, Tompus, filii Orda, Petrus cum filio suo Medeh, frater eius Moglou, filius Venciu, Lampiu, filius Suda, Zacharias, Zacharias cum filiis suis, Quereu, huius filius Rost, Marudic, filius Salamon, Petur cum filiis suis, Pous, Nesu, filius Nemthe, Pasca, Wolter, filius Solud, Souzou, filius Elid, Exe, filius Eguid, Quesereu, filii Thetemeh, Monios, Colondus, filius Laurencii, Sumou cum filiis suis Demeh, Qujsid frater eius, Jaxa, filii Fiteh, Quelemen, Quereh, Keus, filius Maurici, Buhteh, filius Thedeh, Tenteh, Beneh, filius Beneh. Ei hij colunt terram communiter cum uillanis Bychachi, et sunt equaliter participes tam in aquis, quam in siluis, seu in arundinetis. Preterea Ecclesia habet terram in villa *Fedes* ad IIII-or aratra et siluam metis nullo contradicente circumseptam. In territorio Simigiensis castri ultra Jouta in uilla *Sugh* hij sunt qui sales Ecclesie soluunt: filii Ysyph, Petus cum filiis suis, Hoteud, Guze, frater eius Nicolaus cum filiis suis, Nenche, Pica, Cosma, et frater eius tercius Chenke cum filio suo Paulo, et quartus frater eius Cheke cum filiis suis, Accentus, Redenptus, Cuneh, filii Obus, Guebus cum fratribus suis, Andrea, Nogud, filius Petri, Johannes. In villa *Igol* hij sunt serui: filius Wendech, Petrus cum filiis suis Chima, Cheke, filii Legud,

Gaba, Somod, filii Holgut, Poud, Chedeh, Chendur. In villa *Fuzegy* his sunt ioubagiones : filii Opus, Chepes, Chedeh, Paul, Adrian, filius Arod, Paulus cum filio suo, Dosnuch, filius Thome, Thopus cum filiis suis, Dersi, Direj, filius Veti sacerdotis, Forcos cum filio suo, Vagiad, filii Nulod, Vnoca cum filiis suis, Qneneric, Videh et fratres sui, Pentuc, Thompa, Soncud, filii Pentuc, Mica, Vteh, Vseh, filius Nuhu, Petur Preterea hij sunt vduornici : filii Mihal, Cebeh et frater eius Hoyca, filii Gucud, Ono, Benehen, Huus, frater eius Thiba, filius Vid, Thomas filius Tengurd, Buhte cum filio suo Gallo, filii Beneh, Saul cum filio Cama, frater eius Stephan cum filio, filius Gudus, Chenkez cum filio suo, Kerus, filii Halald, Orda cum filio suo Zicus, et fratres eius Vrbanus et Obus, filius Ruuoz, Sobolch, filius Seleh, Zolcad, filius Symon, Zelcheh cum fiilio suo, Zegen, filius Bod, Zopa cum filio suo Bessu, filij Vltos, Messu cum filio suo Johanne et fratres, Mod, filii Wros, Tholtus cum filio suo, Wasard cum fratre suo, Salud, filius Michodeus, Bedes, filius Semes, Kereu, filii Sebeh, Cesu, Kerus. Preterea isti sunt uinitores : filius Suda, Bozuc cum filio suo, Bencheh, filii Boda, Semd, Georgius. Preterea isti sunt exequiales : filius Albeus, Egid cum filiis suis, Thaba, Baga, frater eius Stephan, filii Elia, Forcos et Moc, filius Hymonus, Pettu, filii Zacharie, Fileh, Seleh, Onda, Paul, Sentus, filius Chekeu, Demeu cum filio suo Beneduc, filii Syknis, Tymoteu, Tompa, et seruiunt annuatim tunella vini, uno boue, C panibus. Preterea isti sunt agricole uidelicet : Culessed cum filio suo Symon, filius Vida, Huid. Preterea hij sunt pulsatores : filius Nirteu, Ketey, filius Chemos, Ohicujd. In uilia *Supoc* hij sunt vduornici : filius Kelemen, Mikola, Zeche, filius Vros, Mathias, filii Cusit, Elemeres cum filio suo, Pentuc, frater eius Chebe, filius Ketcion, Feneres, filius Beke, Albeus cum filio suo, Somorou, filii Finta, Thob, Benedue, filius Zegen, Thomas cum filiis suis Johanne, Joan, frater eius Egydius cum filio suo, Erdeus, filii Apollinarij, Sebastian cum filio suo Zorida, fratre suo Hontus, filius Bercha, Eunus cum filio suo Hoda, filii Emrici, Reze, Vosod cum filio suo, Kerus, frater eorum Nuhu, filius Heud, Cheke, filius Boyad, Thexa, filii Pete, Nemel cum filiis suis, Paul, Cut, frater eius Vossos cum filio suo Beneh, Monac

cum filio, filii Vasaard, Dofnciu, Aratas, filius Laurentii, Zemdu cum filiis suis, Forcos, Medue, filius Thidia cum filio suo, Kerus. Preterea in uilla *Boclar* isti sunt vduornici: filii Georgii, Cheke, Paulus, Mortunus, Suke, filius Johannis, Matias, filius Litaj, Feud cum filiis suis, Sachat, Vosod. In uilla *Gamas* hij sunt iobagiones, qui uenerunt de uilla Dob de genere Augustini: Endereh, filius Gregorii, Micus cum filio suo Magno, filii Michodenus, Laurentius, Euruch, filius Micola, Bugus cum filio suo Guze, filii Matey, Martinus cum filio suo Bas, frater eius Yanzebi cum filio suo Gyl, filius Fabiani, Thadeus cum filiis suis Johanne, Nuhu, filius Sebastiani, Ananias cum filiis suis, Ibrhaen, Andrea fratre eius, Ipolto, filius alterius Ipoult, Tadias cum filiis suis Herhud, Symone, filius Symien, Paulus cum filiis suis, Budur et frater eius, filius Cuchen, Cosma cum filiis suis, Jacobo, Mochi, filius Marci, Modoros. Hij prenominati sunt equites, et filius Thobie sacerdotis, qui uenit de Bychachi vduornicis Juba nomine cum filiis suis Paulo, Both et Benedicto sunt vduornici. Hij sunt eciam de alia generacione vduornicorum: filius Bolsou, Micola cum filiis suis, Tubus, Dolus, Thimoteo. Preterea etiam isti sunt de alio genere vduornicorum: Beke filius Gentus, Dionisyus filius Horogus, Petur cum filiis suis, Opus, Ombreus, frater eius Kuine, et filius eius Kylien et ceteri fratres sui Bondu, Dedus, Zegen, filius Pethe, Andreas, filii Hodus, Kelemen cum filio Ayanduc et fratre suo Vido, filius Reze, Biuis, et Stepanus. Preterea eciam isti sunt vduornici in uilla eadem Gomas commorantes, quorum nomina sunt hec: Bodomer, Keres cum filiis suis Forcosio, Thec, frater eius Mochou cum filiis suis Mathian, Repes, Mada et frater eius cum filio File, quartus frater eius Mortunus, filius Bodoy, Moyna cum filiis suis Figuth, Petur, Eceh, filius Fornos, Marc et fratres sui, filius Eld, Bota cum filio suo Deme, filii Nicolaus, Ceke, Buhte et fratres eius, filius Stephan, Behneh cum filiis suis Bolosoy, Pota filius Bedechy, Oboy, filius Elseh, Mochou cum filio suo Cygolou, filius Feles, Chydur, filii Wrod, Huranus, Moncha, filius Mortun, Vitalis cum filiis Leg, Wilmos, filius Vzos, Chot. Preterea in eadem Gomas isti sunt artifices Ecclesie: filius Mous, Petch cum filio suo Zeme, filii Bosar, Micola cum filio suo Nuhu, et fra-

ter eius Morodech cum filiis suis, Kochou çum fratribus suis, filius Micus, Michoulous filiis Sombot, Vnoca, filii Monos, Ananian cum filio suo Anta, et fratres eius Ananias et Ontus. Insuper in cadem villa Gomas isti sunt pelliparii Ecclesie: Michileu cum filio suo Nuhu. Preterea in eadem prefata uilla isti sunt agricole: filii Bulchou, Keched cum filio suo Thexa et filius eius Beche, filius Chenkes, Pentuc et fratres sui Theke, Boda, Chet, filius Cassad, Quina cum filiis et frater eius, Harmas, filius Monchachy, Thompa, filius Zobas, Zehee, filius Stephan, Samson, filius Albert, Hozuga cum filio suo Bench, filius Kesseh, Pentuc cum filiis Petro et Marcello frater eius, Chomos cum filio suo Mochy; tercius frater eius Semchj cum filiis suis Thoma, Chekeu et ceteris fratribus Mortunus, Macoy, filii Elee, Vsud cum filiis suis, Mechcu et fratres sui, Betci, filius Mecheu, filii Suge, Cheke, Symon frater Wsud cum filiis suis Salomo et Bolchou. Eciam isti sunt vinitores in eadem sepedicta uilla Gomas: filius Elus, Karachyn cum filiis suis Hogud et Domas, filius Eche, Morodech. Preterea in eadem uilla sunt isti cubicularii: filius Holmus, Petur cum filio suo, Hombus filius Fexed, Endreh et Soma, filius Bestur pulsator ecclesie est cum filio suo Paulo. Hijs connumeratis tendendum est iam ad metas. Itaque prima meta terre prefati predii egreditur de lacu, quod uulgo dicitur Bolotun tendendo usque ad basilicam Beati Clementis; inde per uallem dirigitur uersus orientem usque ad siluam nomine Betheu, que est Ecclesie; deinde circuit eandem siluam et uergit uersus australem plagam ad montem qui dicitur Zaarhegy, et ibi sunt mete cum IIII-or uillis; inde per eundem montem tendit uersus occidentalem plagam ad uiam que dicitur Hodvth, inde per eandem uiam uenit ad predictam villam Gomas; deinde reuertitur ab occidentali parte ad prefatum Bolotun. In uilla *Theluky* sunt isti ujnitores Ecclesie: filii Jed, Elh cum filio suo, Fileh frater eius, Nuuzou cum filiis suis, Pet, Boda, filii Kerus, Cumizd cum filio suo Mathia, frater eius Euru, Zeu cum filio suo Michou, filius Joan, Chomoslou cum filio suo, Heuche filius Mochi, Fochas filius Miltou, Georgius cum filiis suis Nemellj, Guze, Mihal, filius Beke, Forcos cum filio Feneruš, filius Mochou, Mihal. In uilla *Zamthou* isti sunt ioubagiones Ecclesie: filii Bene,

Borid cum filiis suis Michele, Prid, Georgio, fratres sui Johannes, Joanca, filii Thomas, Thogodou, Benseh. Vndornicienses sunt isti: filii Edse, Vus cum filiis suis, Zenteu, Bense, frater eius Vued, filius Bicca, Vnud, filii Karachun, Therteuh, Succa, Ikeh, filii Micsee, Monchi, Micchyker, filii Forkos, Viter, Buhtus, Othoc, Thyze, filius Suma, Iseph cum filiis suis, Bolsou, Bocca, filii Zekezeu, Petur cum filiis suis, Theodor, Karusun, Mech, Irrige et fratres sui, Laurencius, Tarsa, Tyza, filius Nuuhu, Bene cum filiis suis, Huje, Herring, Kalazy, filii Guzey, Modoros, Vnoca, Pentuch, filii Megun, Karasun cum filio suo Michaele, Senke, Moygy, filius Varau cum filio suo Juben, frater eius Ruchtu cum filiis suis, Buhtus, Anian, tercius frater eius Kerus, filius Sornuc, Simyrek cum filiis suis, Hodus, Feke, filii Johannis cum filiis suis Vid, Laurencio, Thompa, Zeuleus, Reke, Topa, filii Belch, Chima cum filio suo Cosma et fratres sui Vosca, Heteh, filii Arud, Zele cum filio suo Bob, Zem et fratre Gaba, filius Bizotlon, Kylien, filii Chemeh, Zongud cum filio suo Varou et fratre Molvd cum filio suo Vaasar, filius Hyci, Rost cum filiis suis Secujd et fratribus suis, filius Culessed, Boda, filius Sebastiani, Buncheu et frater ejus, filius Keyci, Buhtus, filius Kersen, Xen, filius Johannis, Michal. In uilla *Thurkh* isti sunt ioubagiones Ecclesie: filii Symien, Joan cum filio suo Vus, et frater eius, Ibrachin cum filio suo Joachyn et tercius Johannes, Vendug cum filiis suis, Micolaus, Matias, filius Agard, Vriuis cum filiis suis Vrbano, Ambrosio, filii Sekud, Fita, Resch, filius Buiad, Vuotos cum filio suo Mogd, filius Gyune, Barnabas, Albeus, filius Culesed, Georgius cum filiis suis, Latamas, Sentus, filius Mihal, Karasun, filius Suma, Beche cum suo filio Laurentio, filius Wnosos, Mechy, cum filiis suis Vuid, Vasard, filius Neugrad, Illie cum filio suo Varous, filius Şombod, Vosud, filius Medue, Micula cum filio suo Maca, filii Merch, Charma, Michou, filius Euzen, Salca, filius Irig, Morodech. Isti uero sunt vdornici: filii Thopos, Thomas cum filio suo Gregorio, filii Strab, Karasun, Cwsneth, frater eius Mochy cum filio Kyrecy, tercius frater eius Keled cum filiis suis Cheke, Sumos, filii Emkicy, Fenche cum filio suo Cequ, frater eius Petrus cum filiis suis Mica, Cheke, filii Curt, Latamas, cum filio suo Fara, frater

eius Kyrus cum filiis suis Keue, Certu, tercius Boca, Bondug, filius Matou, Mogd, filius Tupoz, Codou cum filiis suis, Queue, Vide, Leguine, Coda cum filio suo, Tiuan, filius Cheke, Deus (Leus) cum filio suo Pet, filii Georgii Lacou cum filio suo Nege et fratre suo Kese, filii Zebe, Joulekun filius Sombot, Pousa. Isti sunt artifices Ecclesie: filii Zuke, Marcel et fratres sui. Preterea isti sunt frabrij Ecclesie: filii Welprit, Mociqu cum filio Egydio et fratribus suis Stephano et Boxa cum filiis suis Vnca et fratres eius. Isti sunt vinitores Ecclesie: filii Vros, Quinus et frater eius Quina cum filio suo Kazmerio, filius Vzd, Cheke cum filiis suis, Thoma, Kuze, filius Ompud cum filio suo, Wis, filii Sonc, Bot cum filiis suis, Tupa, Buça, Buze et frater eius Bos, filius Vonta, Bech, filius Nuch, Cris cum filio suo, Marcus filius Endus, Wis filius Ticie, Warou cum filio suo, Mogus cum filiis suis Marcu, Cucus. Insuper eciam isti sunt agricole: filii Micus, Bota et Stephanus cum filiis suis Wossa, Seimis, Setit, Syque. In prenominata uilla Cheuuz hij sunt serui: Matias cum filio suo, filius Sykue, Thexe, Vasard, filius Moniac, Johannes filius Biba, Cosma, Mihal, filius Marcu, Benedue. In uilla *Zeuleus* que cedit nullo contradicente cum omnibus officiariis et appendiciis Ecclesie Beati Nicholay de Horozcueh. Isti enim sunt serui Ecclesie qui nominantur tali modo: Chetur, Helch, Cosa cum filio suo, Johanne et Johanca, Ceke cum filiis suis. Isti sunt ebdomadarii: Boza cum filiis suis, Paulo et fratre eius, Michi, Zulchu, Boche, Vehseh cum filiis suis, Petheh cum fratribus suis. Terram uero habet ad usum unius aratri. Preterea inter cetera donacionum insignia concessit Rex Andreas felicis memorie Ecclesie Beati Aniani predium quod uocatur *Lusta* cum suis apendicis. Sed ne futvrorum obliuio disposita dissiparet hijs metis traditum predium confirmare decreuit. Est Bolotyn, de quo egreditur fluuius qui uocatur Foc, et ab egressu totus est Ecclesie; tendit autem ad meridiem et uenit ad uillam Lustah circuitque insulam que tota est prefate Ecclesie, facitque loca malendinis apta iuxta fluuium, parte orientali penes uillam est meta Regis A., in qua est lapis, deinde per uiam tendit ad orientalem plagam ad montem Regis A.; post hec tendit uersus septemtrionem tribus metis terre, et uenit ad petram, que fixa est iuxta Bo-

lotyn, inde jterum tendit ad aliam petram que fixa est iuxta iter uetus, quod ducit ad Albam; deinde uero tendit ad plagam meridionalem duabus metis, et uenit ad lapidem; et ex hoc iterum uenit ad occidentalem plagam et ibi est iuxta fluuium lapis erectus in titulum. Quecunque autem hijs metis terminantur siue piscine siue prata, nullo contradicente prefate sunt Ecclesie concessa, deinde est Ecclesie Sancti A. uilla que Turch vocitatur, que talibus metis affirmatur: Ad basillicam Sancti Petri iuxta Bolotyn a parte occidentali est meta de terra; inde tendit ad meridiem per uiam que ducit ad Turch, et ibi est meta, que uocatur fossa limi; deinde per eandem uiam tendit ad occidentem et uenit ad riuulum, et ibi est meta; post hec ad metam, que dicitur petra; de hinc ad stagnum Somardij et per mediam piscinam Somardy iterum uenit ad Bolotyn in locum, qui dicitur Itnuh. Quecunque hijs metis concluduntur siue prata, siue insulee, seu piscinee nullo contradicente Ecclesie condita sunt. Preterea prebuit eciam uillam que Samthou dicitur et hijs firmauit metis: Est locus qui dicitur Choczorma et ibi est meta Regis A.; deinde ad meridiem uenit ad iter quatuor metis, post hec uenit ad magnam uiam que dicitur Hoduth, et ibi est meta, et per eandem uiam tendit ad occidentem terminans terram Ecclesie et terram Somard, venit fere per miliare unum et fit in dumo meta, deinde uenit ad riuulum, qui uocatur Queureus; in loco autem qui dicitur Keureustuuh est meta sub fraxino. Est autem insula ad eandem uillam pertinens, que dicitur Fugoud, tota est Ecclesie. Quecunque autem hijs metis affirmantur, siue prata siue silue seu fructeta nullo contradicente sunt Ecclesie Beati Aniani in perpetuum collata. Datum per manus magistri Thome aule Regie Cancellarii et Vesprimiensis Prepositi, ab Incarnacione Domini anno M°. CC°. XI°. Venerabili Johanne Strigoniensi Archiepiscopo, Reuerendo Bertoldo Colocensi Archyelecto et Bano existentibus, Calano Quinque-Ecclesiensem, Bolezlao Vaciensem, Chathapano Agriensem, Symone Varadiensem, Desiderio Chenadiensem, Villiamo Transiluaniensem, Gotardo Zagrabiensem, Petro Geuriensem, Roberto Vesprimiensem Ecclesias feliciter gubernantibus. Poch Palatino et Musuniensi Comite, Michaele Woyuoda existentibus, Petro Bachiensi, Jula Budrigiensi, Ban-

cone Bychoriensi et Curiali Comite Regine, Marcello Kyeniénsi et Curiali Comite, Nicolao Posoniensi Comitatus tenentibus, Regni nostri anno septimo. Vt hec a nobis facta confirmacio salua semper et jnconcussa permaneat sigilli nostri municione roboratam in perpetuum, ratam ac firmam in custodia Ecclesie Beati Anjanj fore constituimus.

Jegyzet. Ezen, számos abban előforduló személy- és helyneveknél fogva igen érdekes okmányt, kiadta ugyan már Fejér (Cod. Dipl, VII. k. 5. r. 177. l.): de az ez által használt másolat épen e tekintetben tetemes hibákkal telve lévén, azt az eredetiből javítva újra közzé tenni látszott szükségesnek. Az eredeti és annak egy 1399-ki nádori átirata (l. Fejér Cod. Dipl. X. k. 2. r. 707. l.) őriztetik a sz. mártoni főapátság levéltárában.

62.

János esztergami érsek az esztergami káptalant a nagyszombati templommal és annak jövedelmeivel adományozza meg. 1211.

Joannes Dei gratia Sancte Strigoniensis Ecclesiae Archiepiscopus omnibus, ad quos litterae pracsentes pervenerint, in perpetuum. Quoniam ea, quae geruntur in tempore scripturae solent tostimonio perennari, ad universorum volumus notitiam pervenire, quod nos intuita paupertate Capituli puro corde et pio affectu eorum inediam corsiderantes relevare, Ecclesiam de Sumbat (Nagy Szombat) cum suis pertinentiis, jure videticet decimarum et aliis contulimus liberaliter et libenter perpetuo possidendam; ita videlicet quod de redditibus illius Ecclesie cuilibet Canonico simila tribuatur; residuum vero si superfuerit in usum cornium dictis fratribus expendatur. Ne igitur imposterum haec nostra donatio in irritum valeat revocari in argumentum fidei rei gestae seriem praesentis chartulae testimonio commitentes eam sigilli nostri munimine roborari praecepimus. Anno Dominicae Incarnationis millesimo ducentesimo undecimo.

(Hevenesy kézirati gyüjteménye LXVII. köt. 10. l. és Kaprinay gyüjteménye 4o B. XXXVII. 220. l.).

63.

III. Incze pápa a pannonhalmi szentmártoni apátságot Deáky (Sala) birtokában oltalmazza. 1212.

Innocentius Episcopus servus sevorum Dei venerabilibus fratribus Jaurinensi et Vesprimiensi Episcopis, et dilecto filio Archidiacono Albensi Vesprimiensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia recepimus questionem: quod venerabilis frater noster Strigoniensis Archiepiscopus de quibusdam villis eorum, Sala uidelicet et Wac, decimas sibi uendicare nititur minus iuste, occasione quarum boues et res alias hominibus predictarum villarum in eorum preiudicium auferendo. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus coram vobis certificatis, causam appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreveritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gracia, odio uel timore subtraxerint, per districtionem eandem appelatione remota cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hiis exequendis poteritis interesse, duo vestrum ea nichilominus exequantur. Datum Tuderii II. Idus May Pontificatus nostri Anno duodecimo (helyesebben 14°).

(Az eredeti után. *Czech*).

61.

Adenulf casinoi apát a pannonhalmi szentmártoni apátot az imádság és keresztyén erények közösségére szólítja fel. 1212.

Karissimis in Christo fratribus . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie. Adenulfus Dei gratia Casinensis Electus, et Vniuersus Sacri Cenobii Casinensis Conuentus; sic Marthe ministerium exercere, ut pars optima non depereat Marie. Regina uirtutum caritas, que omnibus uirtutibus uelud quibusdam pretiosis coloribus veterem hominem renouat, omni nobilitate nobilior miro modo et disgregatos et intercapedine locorum disiunctos radiis quibusdam coputat et coniungit, et homines diversi generis quasi dispersiones Israelis ad unum ineffabili unione reducit, ut idem sit Deus et pater omnium diues in omnibus qui inuocant illum. Que licet uarietate delectabili omnium electorum corda deauret et ornet, in se tamen per amorem tamquam pia mater colligit uniuersos. In cuius aureis finibrus nos, qui sumus (igy) in fine seculorum una nobiscum ascripti, secundum quod Apostolica tradit auctoritas, in ea fide, que per dilectionem operatur, et monastice religionis observantia, qua nos eximius pater Benedictus instruxit, idem cor et animum gerimus, et pro nobis tanquam pro nobis Regi Regum domino supplicamus. In quo non melius tante uirtutis impleri constat preceptum, quam ut exhibeamus proximo, quod nobis secundum Deum uolumus exhiberi. Proinde vestram fraternitatem propensius exoramus, quatenus post Martinum vestrum, nostrum in vestris pectoribus habeatis Benedictum; quia Benedictus noster vestro Martiuo detulit, cum eius oratorium in nostro Monasterio fabricauit. Simul etiam in vestris orationibus et beneficiis spiritualibus nostri memoriam habeatis; quia quantum nobis licet, nos participes fecimus orationis et spiritualis benedictionis, ut quibus una est in terris religionis professio, eisdem sit in celestibus Diuine laudis iugis et miranda confessio. Statuimus enim, ut annis singu-

lis in festo Conuersionis Sancti Pauli uestri memoriam folempniter faciamus, quam pro nobis et fratribus nostris a uobis fieri humiliter peroptamus. Datum VIII. kal. Februarii anno a Domini natiuitate Millesimo Ducentesimo Duodecimo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

65.

II. Endre király a pannonhalmi szentmártoni apátságnak megerősíti szent László és Salamon királyok adományait. 1213.

In Nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Vnitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Chroacie, Dalmacie, Rame, Seruie, Galicie Lodomerieque Rex in perpetuum. Quoniam ea, que karitatis geruntur officio apud eum, qui Karitas est, non celat ingrata temporum obliuio; dignum est, ut ea, que a Regibus gloriose memorie Diuine remuneracionis intuitu collata Ecclesiis esse cognoscuntur, tanto clemencius Regia authoritate illesa permaneant; qvanto oraciones Deo jugiter seruiencium apud Regem Regum omnium clemenciorem aditum optinere pie confiduntur. Dilecti igitur ac fidelis nostri *Orez* Abbatis de Monte Sancti Martini in Pannonia favorabili peticioni benigne condescendentes, priuilegium Beati Ladizlai Regis gloriose memorie tanto clementiori affectu, ne inimice vetustatis succumberet silencio, vel aliqua calumpnia emergente deperiret, Regia authoritate dignum duximus corroborare et renovare, quanto superne uite feruentiori desiderio ab ipso Beato Rege collatum et confirmatum dicte Ecclesie esse minime diffidimus; et quanto euidentius oracionibus ibidem Deo jugiter seruiencium in opportunitatibus nostris nos adjuvari feliciter cottidie sentimus. Unde quia Beatus Rex Ladislaus illam Ecclesiam specialiter prerogatiua dileccionis in omnibus amplexus est, tante prerogatiue, qvam ex longa antiquitate possidet, derogare minime in aliquo volentes, sed ut jus exigit, eundem locum, qvem integro affectu specialiter diligimus, ampliare satagentes; scilicet quidquid est in au-

ctentico Beati Regis ad recidendum qvamlibet calumpniam imposterum perpetuo confirmamus. Tenor autem auctentici ipsius talis est. Qvamuis homo omnia, que possidet a Deo habeat, tamen id quod habet, DEO prebere non dubitet. Etenim si Christo, a quo multa habet, pauca porrigere dubitat; et illud, quod possidet perdit ex ejus remuneracione, ut absconsor unius talenti carebit. Quia qui in his delectantur, que hujus mundi sunt, semper mendicant, et in egestate permanent. Qua vero remuneracione ne privaremur, Beatissimus Rex Stephanus, suique successores Reges, Duces, Pontifices, Comites, ceterique religiosi homines, et Ego Rex Ladizlaus monasterium Sancti Martini supra Montem Pannonie situm, prout Regia uis concessit, multis condonauimus opibus. Unde vero, ne per violenciam aliquorum vel fraudem, seu per negligenciam aliquid depereat, Ego Rex Hungarie Ladizlaus consilio omnium Regni mei Primatum curaui dinumerare et commendare huic charte scriptum. Et ut propter antiquitatem negligencie locus non daretur; jussimus, ut ad memoriam posteris per succedencia tempora observaretur. Que autem tradita sunt, queque acquisita eidem Sancte Dei Ecclesie ab his prefatis hominibus, cum ceteris suis redditibus in terra, in aqua, in tributo et in omni substancia et facultate, continentur sub hac denotacione. Hec sunt autem predia et mansiones ceteraque mobilia ejusdem Sancte Dei Ecclesie. Primum predium est Pannonia, ubi Monasterium situm est. Secundum predium est Ruobti, quod dedit Rex Ladizlaus pro redempcione anime sue, et silvam unam que vocatur Hashag. Tercium predium est Himudi nomine ville appellatum. Quartum predium est qvod vocatur Lahi. Quintum predium est quod vocatur Vosian, eodem eciam nomine ville appellatum. Sextum predium est Weihna eodem modo nomine ville appellatum. Septimum predium est, qvod dedit Karci eodem eciam nomine, cujus appellatur locus. Octavum predium est quod a colono accepit vocabulum Weinic, et qvoniam ibi piscatorum copia est, ad auxilium eorum dedit Rex Ladislaus lacum unum, qui vocatur Erecu, et terram parvulam ad pasturam boum; Regalis prestaldus quarum iudex Peder calvus. Nonum predium est quod dedit *Gurcu* licencia Regis, et partem prati, qvod est inter terminum alterius ville Regalis; prestaldus quorum vo-

catur Graba. Decimum predium est qvod vocatur *Fizeg* super ripam Danubii in condescensu ipsius fluminis in Danubium, a quo ipse locus suum sumpsit vocabulum; juxta qvod predium est insula una, et usionale, de quo usionali tercia pars contigit Ecclesiam Beatissimi Martini, due vero partes conferuntur ad Monasterium Beatissimi Petri. Vndecimum predium est qvod vocatur *Almas*. Duodecimum predium est quod a colono nomen suum accepit *Timurdi*. Tredecimum predium est quod vocatur *Dinna*. Quartum decimum predium est super Titiam in introitu *Kenesa* in supra dictum flumen, ad qvod est lacus qui vocatur Miruhc, qvem dedit Rex Salomon. Regalis Prestaldus fuit Zoloca. Quintum decimum predium est infra sylvam *Seleuh*, qvod dedit Rex L(adislaus) ad pasturam porcorum cum triginta mansionibus subulcorum et trecentis porcis. In his vero supra dictis prediis nullus homiuum habet potestatem preter Abbatem ipsius Sancte Ecclesie. Cetera autem loca que habet commixta cum populis ista sunt: Est unus locus ubi dedit Rex L(adislaus) ductores nauium decem mansiones; Regalis prestaldus qvarum Kuca. Alius locus, qvem dedit, Ruozti. Tercius Budrig, in quo Rex L(adislaus) dedit cum VII mansionibus piscatorum, et portum, et theloneum ipsius mercati. Qvartus Bata. Quintus Funoldi, Tupei, Tordi, Keurishig. Rex L(adislaus) dedit XX mansus seruorum. Ruhriez, Balvanis, Fen, Bagag, Vag, in quo habetur pomerium valde bonum, II lacus, et silua determinata; capelle vero ejusdem loci sanctissimi VII sunt, molendina ipsius loci sunt VII, CXXXI mansiones ministrorum, ad omnia genera operum debite, preter vineas, et aratra; CXL familie seruorum; XXX mansus piscatorum; LXXXVIII mansiones vinitorum; CXXXVIII cocorum, pistorum, tornatorum, artificum, aurificum, fabrorum, pastorum, lotorum, pelliparıorum, et ad omnia alia genera officiorum. Ut autem hec omnia, que in auctentico Beati Regis continentur expressa, illibata permaneant et inconcussa, predicte Ecclesie sigilli nostri caractere presentem paginam jussimus insigniri. Datum per manus Thome Prepositi et Ungarie Cancellarii, anno ab Incarnatione Domini M°. CC°. III°. X°. Venerabili Johanne Strigoniensi Archiepiscopo, reuerendo Bertholdo Co-

locensi Archiepiscopo, Bachiensi et Bugdriensi Comite existentibus, Calano Quinqueecclesiensem, Desiderio Cenadiensem, Wilhelmo Ultrasilvanam, Gothardo Zagrabiensem, Jacobo Vaciensem Ecclesias feliciter gubernantibus. Julâ Bano et Comite de Castro Ferreo, Nicolao Palatino et Comite Scenadiensi, et alio Nicolao Woiada existentibus, Bancone Posoniensem, Andrea Sappronienseem, Tiburcio Mussoniensem, Poth Keuuensem Comitatus tenentibus. Anno Regni nostri nono.

(Az eredeti után, mely a sz. mártoni főapátság levéltárában találtatik. V. o. Fejér Cod. Dipl. I. köt. 482. l.).

66.

Gertrud királyné és segédbírái itélete Urias sz. mártoni apát Pozson vára jobágyai és a pozsoni polgárok közt. 1214.

Quoniam cuncta senescunt et omnia transeunt, expedit que hic aguntur scripti memorie commendari. Notum sit igitur uniuersis Christi fidelibus quam presentibus tam futuris, quod causam, que uertitur super terra de Sala duarum uillarum, Stara scilicet et minoris Oduory et destruccione earundem inter Abbatem Sancti Martini nomine V(riam) ex una parte et iobagiones et ciuiles Posonienses, maxime quendam nomine Khucar ex altera, dominus A(ndreas) Rex Vngarie Excellentissimus diffinitiue calculo sentencie personaliter uellet dirimere. Impeditus demum necessariis Regni sui causis, puta profecturus ualida manu in exercitum contra gubatos, nobilissime G(ertrudi) Regine Vngarie et nobis scilicet uenerabili B(ertoldo) Celocensi Archiepiscopo et uniuersis Principibus communiter in curia circa ipsam Reginam tunc temporis commorantibus pleno iure secundum iusticie tramitem dimisit diffiniendam. Nos uero uiam Regiam pre oculis habentes, ut ueritas sepius exsagitata magis splendescat in lucem, duos scilicet magistrum M. canonicum Baciensem fidelem nobis in pluribus, et B. capellanum C. Prepositi Budensis,

uiros discretos et prouidos a conterminalibus uicinis circumiacentibus ad inquirendam omnimodam rei ueritatem ad Posoniensem simul et Nitriensem partes a nostro latere misimus diligentes inquisitores; qui uniuersis ibi existentibus interrogatis et omnibus fideliter in scriptis redactis ad nos redeuntes, et fidem nobis de diuersis sufficienter facientes, per diffinitiuam sentenciam ordine iuris obseruato totali cause finem uolumus imponere. Sed sepe dicti Abbas scilicet et yobagiones Posonienses, maxime Khucar cum ciuilibus laboribus et exemplis parcentes per nimiam peticionum instanciam circa nostre discrecionis personas desudantes, et nostro consensu pro bono pacis D(esiderium) uenerabilem Episcopum Cenadiensem, Poth quondam Palatinum, Alexandrum Comitem Symygiensem arbitros elegerint, promittentes firmiter sub pena LX marcarum, se ratum habituros omnia, que essent arbitri, contradictores uero sentencie eorum penam LX marmarcarum incursuros. Qui allegacionibus utriusque partis hinc inde diligenter auditis, et probacionibus sepe dicti Abbatis in medium deductis, uisis inspectisque priuilegiis Ecclesie Beati Martini ueris et autenticis, iobagionibus repertis iusticia Abbati suffragante sic sunt arbitrati: Quod iobagiones et ciuiles Posonienses, maxime Khucar totam terram duarum uillarum, scilicet Stara et Vduory Abbati in pace dimitterent possidendam; in recumpensacionem uero tocius dampni duarum uillarum sepedictarum penitus destructarum XXXV marcas persoluerent; Abbas uero, cum persona et causa sint ecclesiastice, ne secundum quorumdam opinionem nimis uideretur lucrum appetere, pro bono pacis de totali terra duarum uillarum, scilicet Stara et Vduory, particulam quandam scilicet ad duo aratra tantummodo terram sepedictis iobagionibus et ciuilibus Posoniensibus una cum Khucar assignaret. His omnibus iudiciali auctoritate expeditis, et partibus sine aliqua contradiccione acquiescentibus Abbatem V(riam) Sancti Martini per fidelem nostrum magistrum M. uirum discretum nobilem et honestum ex geneologia Geuriensi ortum in corporalem misimus possessionem; totam terram illam Sala per totum circuiri et certis metis gradatim undique grauibus et bonis de uicinia presentibus metari firmiter precipientes eidem. Ibi autem particula terre sepe-

dictarum duarum uillarum, scilicet ad duo aratra tantummodo terra assignata, recognoscentes se supradicti iobagiones cum Khucar, et ciuiles Posonienses, ac utilius sibi reputantes dictam particulam terre, scilicet ad duo aratra tantum terram ad estimacionem bonorum uirorum ibidem existencium, scilicet ualentem V marcas, reddiderunt Abbati; Abbas uero condescendens eisdem, ex gracia dictis iobagionibus Posoniensibus cum Khucar et ciuilibus de certa summa XXXV marcarum sibi debita pro particula dicte terre, scilicet terra ad duo aratra, tantum decem marcas remisit; et sic tota illa terra de Sala adiudicata est Ecclesie Sancti Martini metis undique certis et nouis conclusa. Cuius terre metarum ordo circumquaque ist est. Prima meta incipit a septemtrionali parte iuxta ripam fluuii nomine Holtwag et progreditur ad australem partem, cui commetanea est terra ciuilium de uilla Incu vltra fluuium prenominatum. Secunda meta iuxta arbores, que uocantur ulmi; et (h)ac parte eidem uicina est terra ciuilium de Nitra in insula. Inde uero proceditur per metas in agris usque ad nemus quod uulgo dicitur Beleh, iuxta quod in collicolis habet metas magnas. Inde per medium eiusdem iusule tendit ad ulmum, sub qua sunt mete; inde per metas usque ad nemus, quod uocatur Jelech, iuxta quod habet metas et non extra idem nemus, ad arbores ulminas pluribus metis, sub quibus eciam sunt mete. Inde ad uiam que ducit ad uillam Vduorc, et ibi sunt mete; inde trasiit in fine predicti nemoris per metas ad metam magnam, que est in arundineto, et ibi sunt mete; inde iterum ad predictam uiam iuxta quam sunt mete per quam pluribus metis proceditur usque ad berugscug, et ibi sunt mete. Inde extra illud berugscug in agris uadit pluribus metis usque ad metas que sunt iuxta ripam predicti fluuii Holutuuag, in quarum una est auellana, ultra quam ripam habetur fossatura uersus occidentem plagam, per quam transit aqua ad paludes predicte Ecclesie; que fossatura habetur pro metis. Et ibi incipit esse commetanea cum terra nobilium, que uilla uocatur Berhen in alia insula, que est inter predictum fluuium Holutwag, et Pinna in qua uadit ad . . . in medio cuius habet metam. Inde extra lacum Selmich; inde transit prenominatum fluuium Pinna, ultra quem iuxta

ripam habet metam; inde uersus Posonium cum eisdem nobilibus protenditur per arundinetum, iuxta quasdam populeas arbores est meta; inde procedit aliquantulum per idem arundinetum, iuxta canalem est meta; hinc exiit ad agros, in quorum fine sunt mete; hinc in finibus eorundem agrorum uadit uersus aquilonem usque ad uiam, que ducit ad Berhen, iuxta quam est meta. Inde uadit per metas usque ad duas metas que sunt iuxta Barbaheri; inde ad latum Gemulsicius, ibi est meta; inde transit lacum, ultra quem habet duas metas; et inde ad Ykvrtou, ultra quem habet metam; inde ad Sartuu, ibi sunt quatuor mete; ibi dimissis metis de uilla Berhen incipit esse commetanea cum ciuilibus Posoniensibus de uilla Tohcsun; inde cum eisdem ciuilibus iuxta Fihedheri vadit ad lacum qui uocatur Fihed qui lacus est communis, per quem lacum uadit usque ad lacum Nadost iuxta quem habet metas, per quem uadit ad Cuthsaheri et ibi habet metas, per quem inde uadit ad uiam que ducit ad uillam Cusoud, iuxta quam habet metas iuxta quandam fossam conuocatur Aldoucuth; ibi dimissis metis uille Tochsun per eandem uiam uertitur ad orientem, et incipit esse cummetanea cum uilla Wduory yobagionum Posoniensium, scilicet Khucar et cognatorum sociorumque eius usque arbores ulminas, sub quibus sunt mete; inde in campo per metas uadit usque ad lacum, qui uocatur Eleutou, cuius mencio est in priuilegio Sancti Ladizlai Regis; inde ad sepulchrum paganorum, et ibi habet metas; inde per metas in arundineto uadit usque ad lacum, qui uocatur Scelce, cuius media pars est Ecclesie; inde ad Fuenes, et ibi extra nemus habet metas; inde ad Pinnam fluuium iuxta quem habet metas; inde transiens fluuium uadit ad Porolouc, et ibi habet metas; inde iuxta nemus usque ad Holutwag, iuxta quam in nemore habet ultimas metas. Vt autem huius scripti series inposterum robur obtineat firmum et stabile in perpetuum sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari. Hec uero acta sunt Nicolao Comite Curiali Regine et Geuriensi, Tiburcio Comite Musunsiensi, Bagun Comite Albensi, Petro Comite Cenadiensi in curia circa dominam Reginam commorantibus et omnia unanimi consensu comprobantibus. A(ndrea) uictoriosissimo Regi tertii filio Bele regnante, uenerabilibus B(ertoldo),

Colocensi, J(oanne) Strigoniensi Archiepiscopis feliciter in fundamento fidei Ecclesiam Dei gubernantibus, Banc Palatino et Comite Posoniensi, Andrea Budrugiensi, Gula Baciensi Comitibus existentibus; anno ab Incarnatione Domini Millesimo CC°. XIIII°.

(Az eredeti után, mely a szentmártoni főapátság levéltárában őriztetik).

67.

III. Incze pápa a Pannonhalmán lévő szentmártoni apátság számára Dedki (Sala) birtoka tekintetében intézkedik 1214.

Innocencius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri.... Episcopo et dilectis filijs... Preposito Vesprimiensi ... Archidiacono Albensi Vesprimiensis Diocesis, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filij, Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis conquerendo monstrarunt: Quod venerabilis frater noster Strigoniensis Archiepiscopus predia et homines villarum spectancium ad capellam Sancte Marie in Sala, que ad eorum Monasterium noseitur pertinere, decimarum pretextu ad eundem Archiepiscopum non spectantium, annis singulis depredatur, in hijs et alijs ipsis iniuriosus et molestus existens, propter quod iidem ad nostram audienciam appellarunt. Quocirca discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus connocatis audiatis hinc inde proposita, et usque ad deffinitum sententie calculum appellacione remota procedentes, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram presenciam mittatis, assignato partibus termino competenti, quo se nostro conspectui representent, iustam auctore Domino sentenciam recepture. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu ea, frater Episcope, cum eorum altero nichilominus exequaris. Tu denique, frater Episcope, super te ipso et credito tibi grege taliter uigilare procures, exstirpando uitia

et plantando uirtutes, ut in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice, qui reddet unicuique secundum opera sua, dignam possis reddere rationem. Datum Rome apud Sanctum Petrum octavo Nonas Maij, Pontificatus nostri anno septimo decimo.

(Az eredeti után. *Czech*).

68.

III. Incze pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi szentmártoni apát közt ugyan a dedki-i tizedről folyó perben intézkedik. 1215.

Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . Episcopo Geuriensi et dilectis filiis . . Abbati de Tihon, et . . . Archidiacono de Raba Geuriensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilectus filius . . Abbas Sancti Martini de Pannonia in nostra proposuit presentia constitutus, quod cum causam, que inter Monasterium suum, et venerabilem fratrem nostrum . . Strigoniensem Archiepiscopum super quibusdam decimationibus et rebus aliis Ecclesie Sancta Marie de Sala pertinentis ad Monasterium ipsum noscitur agitari, dudum venerabili fratri nostro Vesprimiensi Episcopo et coniudicibus suis duxerimus commendandam; idem Archiepiscopus, asserens prefatum Episcopum esse uinculo excommunicationis astrictum, coram eo noluit respondere. Cumque reliqui sine Episcopo procedere non valerent, et iam dictus Archiepiscopus a molestatione ipsius Ecclesie non cessaret, idem Abbas nostram audientiam appellauit. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus partibus conuocatis, et auditis que duxerint proponenda, causam ipsam, si de partium uoluntate processerit, fine debito terminetis. Alioquin eandem ad nos remittatis ad concilium sufficienter instructam; ex parte nostra partibus iniungentes, ut tunc coram nobis compareant sententiam recepture. Taliter autem nostrum super hoc stu-

deatis adimplere mandatum, quod Monasterium ipsum pro defectu uestro — — dispendium non incurrat. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse; tu ea, frater Episcope, cum eorum altero nichilominus exequaris. Vos denique, frater Episcope ac fili Abbas, super uobis ipsis et credito uobis grege taliter uigiletis, extirpando uitia et plantando uirtutes, ut in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice, qui reddet unicuique secundum opera sua,, dignam possitis reddere rationem. Datum Laterani II. Nonas Maij. Pontificatus nostri anno octauodecimo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. *Czech).*

69.

A győri püspök mint kiküldött bíró és segédbírái a pannonhalmi szentmártoni és a somogyvári szentegyedi apátságok közt a somogymegyei tizedek ügyében ítélnek. 1215.

Notum sit omnibus has litteras inspecturis, quod nos Geuriensis Episcopus, et Waradiensis et de Beel Abbates iudices fuerimus a domino Papa delegati in causa, que uertebatur inter Abbatem Sancti Martini ex una parte, et Abbatem et monachos Simighienses ex altera super decimis prediorum, orreorum et cellariorum et populorum suorum et parrochianorum Capelle Sancti Petri et aliarum rerum, que ad Simigiense monasterium pertinebant. Has decimas Abbas Sancti Martini predictus tamquam debitas suo monasterio vendicabat, cumque super his coram nobis aliquamdiu fuisset proccssum, tamen recognoscentes monachi, quod predicte decime ad ius et proprietatem monasterii Sancti Martini pertinerent, iurauerunt in presencia nostra, se de cetero predictas decimas integre soluturos. Id ipsum Abbas, qui postmodum succepit, Erneus nomine recognouit, et promisit et testimoniales litteras suas et Conuentus concesserunt Abbati predicto. Nos autem predictam recognicionem ratam et firmam habentes, has litteras testimoniales nostris sigillis mu-

nitas ad perpetuam rei memoriam et firmitatem fieri fecimus, ut censeantur puplica (igy) monumenta. Actum est hoc Anno Dominice Incarnacionis. M°. CC°. XV°.

(Eredetie találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában).

70.

Barátsagos egyesség Urias pannonhalmi szentmártoni apát és János gróf közt Runka helységben lévő bizonyos földnek ügyében. 1216.

Universitas Capituli Geuriensis omnibus Christi fidelibus, ad quos litterae presentes perveneritet, salutem in vero salutari. Universitati vestre notum facimus per presentia scripta, quod Urias Dei gratia Abbas Sancti Martini et ejus Conventus, ex altera parte Johannes filius Antonii Comitis in presentia nostra convenientes una cum prestaldo Regis Andreae secundi nomine Benkadi de generatione Gug talia proposuerunt; quod prefatus Abbas Sancti Martini et ejus Capitulum super discordia, que inter eos et predictum Johannem orta fuerat pro tertia parte terrę de villa Runka, quam idem Johannes emerat ab Urbano Comite de Kamarin in hunc modum transegissent: Quod pro memorate terre tertia parte in prato et in arundineto, et in eiusdem terre piscationibus, et in stagnis existentibus ubicunque, sepe dictus Abbas et Capitulum dedissent in concambium pratum Ecclesie situm in loco, qui vocatur juxta idioma terre Milartew, circummetatum suis metis usque in Danubium, cum piscatione Danubii ibidem existente infra easdem metas, non obstantibus aliquibus litteris et privilegiis; pro molendino autem, quod fecerat et aliis operibus, que fecerat in supra dicta terra; date sunt eidem Johanni ab Ecclesia sepius dicta decem et septem marce. Ne autem processu temporis oblivionis impedimentum, uel aliqua emergens cavillatio valeat partibus derogare, presentem causam tribus cartis adnotavimus intercisis alfabeto, et easdem sigillis Capituli Geuriensis et Sancti Martini corroborari decrevimus ex partium consensu; una ex ipsis que

remaneret in camera Gęuriensi, altera in camera Ecclesie Sancti Martini, tertia penes predictum Johannem. Hoc autem factum est in presentia Canonicorum Geuriensium, videlicet Magistri Theobaldi, et Cantoris Bede, et Custodis Petri, et Pethe Magistri Hospitalis Domus, et Thome Decani et Johannis, et Pauli, et Magistri Wirunt; ipso predicto Abbate ibidem existente cum fratribus suis, scilicet Sebastiano Abbate, Primo Decano, Henrico Custode, Silvestro Subdecano, Vitali sacerdote, Thoma diacono et jobbagionibus suis Thimoteo, et Ceb, et Vitali, et filio suo Urolou curialibus Comitibus existentibus videlicet anno ab Incarnatione Domini Millesimo ducentesimo decimo sexto.

(Az eredeti után. *Czech*).

71.

II. Endre király adakozása a sz. János-rendűek számára. 1217.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Andreas Dei graeia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Galicie Lodomerieque Rex imperpetuum. A tramite non exorbitat equitatis, nec obviat racioni, ut illis quis largitatis sue manus copiosius studeat extendere, qui in labore manuum et sudore vultuum pane suo vescuntur, et pro Christi nomine nec mori metuunt, nec formidant laborare. Nos igitur fide oculata vera esse perspicientes, que de Magistro Sancte Domus Hospitalis et fratribus nostris quondam fuerant auribus intimata, et nobis factas delicias et honores ingratitudinis silencio quasi conniventibus oculis nolentes preterire, immo pro temporalibus eterna volentes metere, et transitoria celestibus commutare, habita diliberatione legitima ex Baronum nostrorum consilio predicte Domui Hospitali, quantum nobis pro remedio anime nostre donare placuit, statuimus in Accon; sed ad partes Tripolitane transeuntes vidimus castellum Crati magno labore et sumptu tanquam terre clavem Chri-

stiane retineri; et quia ibi benigne et magnifice, ut nostram decuit Regiam Celsitudinem ab eiusdem castri castellano fratre Raymundo de Pignano et aliis fratribus ibidem commorantibus recepti fuimus, constituimus predicto castro centum marcas de proventibus salium nostrorum in Scolasche annuatim in pascali tempore in argento imperpetuum sine contradictione et dilatione qualibet possidendas et recipiendas; ita quod ratione prenominati castellani sexaginta adeo proprie, ac si ipsemet de proprio patrimonio statuissent (igy), fratribus vero quadraginta. Talibus etenim elemosinam nostram bene credimus collocatam, qui cotidie innumeram pauperum multitudinem reficiunt, qui languentium artus mollibus lectisterniis refovent, qui mortuorum corpora a Tobia docti digna veneratione sepeliunt, qui religione cunctos precellunt, qui cotidianos Amalechitarum insultus viriliter repellunt, qui partem terre Sancte contra inimicos Crucis Christi et blasphematores nomiuis eius potenter retinent, ubi Dominus salutem humani generis per crucem suam venerandam est dignatus operari; qui stolas suas lavant et dealbant in sanguine, et secundum modum transitus Jesu Christi regna celestia conantur adpisci. Et ut hec a nobis prefato fratri Raymundo de Pignano tunc temporis castellano aliisque fratribus eiusdem castri Crati liberalitate Regia legitime facta donatio salva semper sit et inconcussa permaneat, et nostri vel nostrorum successorum temporibus non valeat aliquatenus retractari; quia que Deo data sunt, sacra esse debent et irrevocabilia; presentem paginam secretioris sigilli nostri, auree videlicet bulle caractere fecimus insigniri. Datum per manus magistri Huguerini aule nostre cancellarii, anno ab Incarnacione Domini MCCXVII., anno Regni nostri XIII. Venerabili Johanne Strigoniensi, Reverendo Bertoldo Colocensi Archiepiscopis existentibus, Calano Quinqueecclesiensi, Desiderio Cenadiensi, Symone Waradiensi, Wilhelmo Transilvano, Roberto Vesprimiensi, Petro Jauriensi, Jacobo Vaciensi, Stephano Zagrabiensi, Thoma Agriensi Electo Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Jula Palatino, Dionisio Magistro Tauarnicorum et Comite Noui Castri, Razaim Voyoda, Ocus Comite Curiali, Bancone Bano, ceterisque Comitibus Comitatus tenentibus.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner Ágostonnál, Vetera Monumenta Historica Hungariam Sacram illustrantia, I. köt. Róma 1859. 17. l. Összefüggésben áll ezen okmány II. Endre király három ugyan 1217. évi hasontartalmú adományaival Fejérnél Cod. Dipl. III. k. 1. r. 238—242. ll. Mind a négy adomány volt megerősítve III. Honorius pápa által 1218. junius 25—27-kén, lásd Theiner id. m. 14—18. ll.)

72.

III. Honorius pápa meghagyja Magyarország főpapjainak, hogy az egyházi jövedelmeknek huszadrészét a szent föld segedelmére gyüjtsék és a bejövendő pénz kellő kezeléséről gondoskodjanak. 1217.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et suffraganeis eius salutem etc. Approbante Generali Concilio exstitit ordinatum, ut omnes omnino clerici, tam subditi quam Prelati, vicesimam ecclesiasticorum proventuum usque ad triennium integre conferant in subsidium terre Sancte per manus eorum, qui ad hoc fuerint Apostolica providentia deputati: quibusdam dumtaxat religiosis exceptis ab hac prestatione merito exhimendis, et illis, qui assumpto vel assumendo crucis signaculo illuc sunt personaliter profecturi. Sane super modo dispensandi hujusmodi vicesimam audivimus consilia diversorum, quibus inter se plurimum variantibus, illud de consilio fratrum nostrorum providimus eligendum, secundum quod vidimus ipsam vicesimam distribuendam utilius, et tam ab hiis, qui conferent, quam ab illis, quibus fuerint distributa, materiam suspicionis et murmuris melius amputandam; ut videlicet vicesima cuiusque Diocesis redacta fideliter in pecuniam sub certo numero comprehendendo, in authenticorum virorum, et presertim illorum, qui eam collegerint, testimonialibus litteris, et nobis etiam explicando, ultra mare portetur per quatuor vel quiuque seu plures viros prudentes, clericos et laicos crucesignatos illius ciuitatis et Diocesis, qui note fidei, discrecionis, et opinionis existant; quorum unus sit Episcopus loci, siquidem crucesignatus exstiterit; reliquis ab Episcopo

diocesano et ipsius vicesime collectoribus eligendis, et per manus ipsorum, de conscientia tamen Cardinalis, qui fuerit ibi Legatus, discribuatur fideliter et discrete crucesignatis egentibus; et utilibus negotio terre sancte, et presertim de illa Diocesi, ubi vicesima illa collecta fuerat, oriundis: iidemque distributores ipsi Legato, et Magistris Hospitalis et Templi reddant diligentissime rationem, per quam redactam in scriptis appareat evidenter, pecuniam, quam, ut premissum est, sub testimonialibus litteris secum attulerint, esse crucesignatis fideliter et utiliter distributam: et tam testimoniales littere super quantitate pecunie commisse distributoribus ipsis, quam scriptura ratiocinii, quod Cardinali et Magistris reddiderint antedictis, diligentissime conserventur, ut et eorundem distributorum fides et diligentia illarum testimonio pateant, et suspiciosorum conquiescant mentes, et labia conticescant. Quocirca fraternitati vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus hec solempniter per vestras Dioceses publicantes, difficultatem seu moram aliquam nullatenus innectatis, vel permittatis innecti, quin tam collectio vicesime per eos, qui ad hoc a bone memorie Innocentio Papa predecessore nostro fuerunt, vel a nobis fuerint deputati, sine fraude ac expensarum discrimine, prout ad eos pertinet; quam alia, prout superius sunt descripta, efficaciter valeant executioni mandari. Sane pecuniam collectam et colligendam in truncis per distributores predictos distribui volumus et mandamus inter crucesignatos strenuos et prudentes de populo illo, ubi fuerit pecunia ipsa collecta, quibus ad peragendum votum suum proprie non suppetunt facultates: que recepta sub testimonio virorum fidelium crucesignatis ipsis distribuatur tempore arripiendi itineris, vel in portu, prout videbitur expedire ipsis distributoribus, rationem de illa, sicut de alia, in scriptis fideliter reddituris. Datum Laterani II. Kal. Martii. Pontificatus nostri anno primo.

In e. m. scriptum est Archiepiscopo Colocensi et Suffraganeis eius, et Abbatibus exemptis per Ungariam constitutis, et omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból, melyek Rómában a Vatiani levéltárban őríztetnek, közli Theiner Ágoston Vetera Monumenta historica Hungariam Sacram illustrantia, Róma 1859. 6. l.).

73.

III. Honorius pápa C. újonan választott székesfehérvári prépostot megerősíti. 1217.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio C. Albensi Preposito salutem etc. Electio per dilectos filios Capitulum Albensis Ecclesie, karissimi in Christo filii nostri A(ndree) Illustris Regis Ungarie, tamquam patroni, accedente assensu, de tua celebrata persona nobis per ipsius Capituli et eiusdem Regis litteras et nuncium speciales extitit presentata; supplicato, ut eandem per confirmationis gratiam admittere dignaremur. Nos autem eorum iustis postulationibus grato concurrentes assensu, electionem ipsam, sicut est canonice celebrata, auctoritate Apostolica confirmamus. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Ferentini . . . . Anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 7. l.).

74.

III. Honorius pápa tudósítja a genuai érseket, hogy II. Endre magyar király és az ausztriai herczeg keresztes hadjáratra indúlván, a Boldog Asszony születésének legközelebbi ünnepén Ciprus szigetén találkozni fognak. 1217.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . . Archiepiscopo Januensi salutem etc. Cum carissimi in Christo filii . . . . Ungarie Rex Illustris, nobilis vir Dux Austrie, ac multi alii magnates magnanimes et magnifici crucesignati, transfretantes in subsidium terre Sancte apud Ciprum in proximo festo nativitatis Beate Marie Deo propitio convenire disponant, nosque venerabili fratri nostro . . . . Patriarche, ac carissimo in Christo filio . . . . Illustri Regi, et Magistris et fratribus Hospitalis, et Militie Templi Jerosolimitanis, et aliis Principibus regionis illius direximus scripta nostra, ut

per se vel sollempnes nuncios illuc occurrunt eidem, tractaturi cum eis, ex qua parte debeant terram Sarracenorum intrare: fraternitatem tuam rogamus et monemus attente, per Apostolica scripta mandates, quatinus crucesignatis, qui Januam convenisse dicuntur, evangelizans prout Dominus tibi dederit verbum crucis, eos moneas et inducas, ut ad evitandos piratarum et Sarracenorum incursus, simul procedentes in vinculo caritatis, convenire studeant apud Ciprum, ut sic efficatius valeant Domino famulari. Nos enim venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem Episcopum, Apostolice Sedis Legatum, de cujus prudentia et virtute non tam argumentorum presagia, quam rerum experimenta nobis fidem faciunt pleniorem, providimus illuc, auctore Domino, destinandum, ut vice nostra Christi negotium, prout idem inspiraverit, ordinet et disponat. Ex parte autem nostra universis crucesignatis sub pena excommunicationis inhibeas, ne quisquam sepulchrum Domini visitare presumat, cum nisi Sarracenis soluto tributo nullus illuc accedere valeat Christianus. Ad hec, quia de tua discretione ac honestate plenam in Domino fiduciam obtinemus, liberam tibi auctoritate presentium concedimus facultatem, ut de consilio Magistri et fratrum Hospitalis Jerosolimitani et Militie Templi, seu aliorum bonorum virorum, quos in auxilium tuum voces, clericos, mulieres et alias personas, debiles et infirmas, vel alias paupertate gravatas, quas inutiles esse vides in subsidium terre Sancte, moneas et inducas, et etiam cum eis auctoritate nostra dispenses, ut iuxta proprias facultates redemptionem itineris, et expensas, quas essent in predicta terra facture, aliis utilibus transfretantibus iuxta tue discretionis consilium largiantur, concessa eis venia peccatorum, prout est expressum in concilio generali. Datum Ferentini IX. Kal. Augusti. Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id m. 7. l.)

75.

III. Honorius pápa ez iránt a jeruzsálemi királyt is érte-síti. 1217.

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio . . . Illustri Regi Jerosolimitano salutem etc. Cum karissimus in Christo filius . . . . . Ungarie Rex Illustris, ... Dux Austriae ac alii multi magnates magnanimes et magnifici ad subsidium terre Sancte, inspirante Domino, aspirantes, in nativitate Beate Marie, Deo propitio, apud Ciprum disposuerint convenire, ut secundum tue discretionis consilium in negotio Christi ordinate procedant, sicut idem Rex tue Celsitudini per suas litteras dicitur intimare; Serenitatem Regiam rogamus et monemus attente, quatinus sicut causam Christi zelaris, eis illuc per te vel solempnes nuncios occurere non omittas; impensurus eisdem prout tua noscitur specialiter inter esse, consilium et auxilium oportunum. Datum Ferentini IX° Kal. Julii. (?) — Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 8. l.)

76.

III. Honorius pápa a Jánosrendü vitézek Magyarországban elidegenített javainak visszaszerzése iránt intézkedik. 1217.

Honorius Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Quinqueecclesiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram pervenit, quod tam dilecti filii — — Prior et fratres Hospitalis Sancti Joannis Hierosolymitani in Hungaria, quam praedecessores eorum decimas, terras, domos, vineas, possessiones, prata, pascua, nemora, molendina, jura, jurisdictionnes et quaedam alia bona ad Hospitale ipsum spectantia, datis super hoc litteris, interpositis iuramentis fatis renunciantibus et penes adiectis,

in gravem ipsius Hospitalis laesionem nonnullis clericis et laicis aliquibus eorum ad vitam vel sub censu annuo concesserunt; quorum aliqui dicuntur super his confirmationis litteras in forma communi a Sede Catholica impetrasse. Quia vero nostra interest super hoc de opportuno remedio providere, fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus ea, quae de bonis ipsius Hospitalis per concessiones huiusmodi alienata inveneris illicite vel distracta, non obstantibus litteris, penis, juramentis et confirmationibus supradictis ad ius et proprietatem eiusdem Hospitalis studeas legitime revocare, contradictores per censuram ecclesiasticam apellatione postposita compescendo. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante compellas veritati testimonium perhibere. Datum Romae Romae apud Sanctam Sabinam III. nonas Novembris Pontificatus nostri anno secundo.

(Hevenesi kézirati gyűjteményéből. XIII. köt. 96. l.).

77.

III. Honorius pápa a keresztyéneket buzdítja, hogy II. Endre magyar királyt keresztes hadjáratában segítsék. 1217.

Honorius Episcopus . . venerabilibus fratribus Remensi Archiepiscopo (Alberico) et universis Episcopis ac omnibus Ecclesiarum Praelatis tam exemptis quam aliis per Remensem provinciam constiutis salutem etc. Adversus hostes visibiles invisibilibus armis i. e. oracionibus dimicare veteribus exemplis instruimur, que nostris quoque temporibus (est) innovata, quando exercituum Deus infidelium multitudinem bello in Hispania tradidit in manus paucorum fidelium et gloriam. Ecce autem tempus, quo universi, fideles ad hec debent arma concurrere! Ecce tempus, quo cinere debent aspergere caput suum! Ecce tempus, quo debent in coelum lacrymarum et oracionum vocibus et clamare, ut ille, qui non

in multitudine dimicat, innovatis signis et mirabilibus immutatis secundum omnipotenciam suam multitudinem in paucitate dimicet! Carissimi enim filii nostri Hungarie Rex et Austrie ac Maragnanie Duces, viri utique dignitatis honore conspicui, sed non minus fidei devocione preclari, cum nonnullis baronibus, comitibus et alio comitatu suo, Dei munere ventis usi felicibus, litora Hierosolymitane provincie feliciter attigerunt. Qui attendentes, quod non est differencia in conspectu Dei coeli liberare in multis aut paucis, quia non in exercitus multitudine, sed de coelo victoria ministratur, terram Babylonis in multitudine quidem pauca, strenue de superno confisi auxilio ingressi (sunt). Quis fidelis hoc audito lacrymis et orationibus indulgere non debeat, ac dominum cordis et oris vocibus exclamare, cum pars corporis nostri, quod est Ecclesia, corporis cuius est Christus caput, corpus cuius singuli sumus membra, forsan hac ipsa hora gloriosa pro fide Christi certamina ineat, suisque diffidens viribus, ac de sola virtutis (Divine) miseracione confidens, ad eam facilius impetrandam nostrarum suffragia orationum exposcat? Sane nos, cum ad nostram pervenerit noticiam illos per terram predictam intrasse, animam nostram effudimus coram Deo, illum per ipsum in lacrymarum effluentia deprecantes. Et quia de meritorum qualitate diffidebamus, tam clerum quam populum urbis convocavimus in basilica Salvatoris, atque inde ad venerandum gloriose matris ejus Ecclesiam, prelatis capitibus Beatorum Petri et Pauli pedibus nudis processionaliter ivimus, ut prefatis Jesu Christt assensu et eius genitricis obtentu, supernum impetraremus auxilium, ad quod nostra non sufficere merita sciebamus. Verum quia per eos tocius populi Christiani negotium geritur, quare dignum est, ut ad exorandum pro eis Christianus quilibet in oratione prosternetur humiliter, propter hoc processiones in singulis civitatibus et aliis locis, in quibus est frequentia populorum, prima sexta feria cuiuslibet mensis providimus faciendas: sperantes quod ille, qui dictatam in Ninivitis sententiam eorum humiliatione conspecta, misericorditer revocavit; quique uno Moyse orante pro populo Amalechitas convertit in fugam, et solem Josue precibus stare fecit; qui denique suos ad se de quacunque tribulatione clamantes se auditurum

ineffabili pietate promittit, devote pulsatus tot fidelium suorum clamoribus, nequaquam sustinebit sue viscera pietatis, sed propter semet ipsum inclinabit ad preces servorum suorum propitius aures suas, et effundet iram suam in gentes, que non noverunt eum, et in Regna, que non invocant nomen eius, ad laudem et gloriam suam confringet cornua peccatorum. Ideoque per Apostolica scripta claritati vestre precipiendo mandamus, quatenus hoc cum devocione debita fieri faciatis, ita quod quilibet vestrum, nisi iusto impedimento excusetur, intersit suis indutus insignibus et pedibus nudis, quatenus exemplo vestro ad idem provocetur devocio subditorum; religiosi autem in locis solitariis commorantes, hoc in claustris suis eo devocius exequantur, quo magis a mundanis tumultibus sunt immunes. Subditos autem vestros tam mares, quam mulieres sollicite moneatis, ut ad hec facienda, non in veste tamen preciosa seu alio inani cultu conveniant; sed in eo, (per) quem se ipsos ad devocionem mutuo provocent, ac humiliationem internam exterioris habitus humilitate demonstrent, memores quod Ninivite, de quibus iam sermo precessit, in humiliacione sua se saccis a maximo usque ad minimum induerunt, adeo ut ipse Rex, abiecta Regali purpura se sacco induerit, et aspergeret cinere caput suum, propter quod ad eum qui humilia respicit, meruit misericordiam invenire. Ad hec crucesignatos omnes ad celerem succursum illorum sedulis exhortationibus animetis et faciatis ad hoc idoneos per alios animari; ita quod instante passagio Deo duce transeant universi; hiis vestrum, qui muniti sunt crucis signaculo, cum illis pariter profecturis in nomine Domini Jesu Christi. Ut autem de statu terre Sancte vos certiores reddamus et ad providendum, que sunt necessaria, cautiores; litterarum tenorem, quas nuper a Magistro Militie Templi recepimus, presentibus, de verbo ad verbum duximus inserendum. Qui talis est:

(Következik Carnatoi Vilmosnak levele III. Honorius pápához, mely olvasható Fejérnél Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 230. l.).

Omnes igitur crucesignati et crucesignandi sollicite moneantur, ut quam maiorem poterunt secum ducere copiam victualium et equorum. Datum Laterani VIII. Kal. Decembris Pontifieatus nostri anno secundo.

(Ezen érdekes pápai levélnek kivonatát közölte már Fejér, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 232. l. Annak egész szövege található Bouquetnél III. Honorius levelei közt, SS. rr. Gall. XIX. köt. Páris 1833. 639 l. *Czech)*.

78.

III. Honorius pápa a pannonhalmi szentmártoni és a pilisi apátságok közti perben intézkedik. 1218.

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei, Dilectis filiis . . . Abbati de Ljbin Geuriens. Dioecesis . . . Archidiacono, et . . Cantori Geuriensi, Salutem et Apostolicam benedictionem : Dilecti filii . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis petitione monstrarunt, quod cum felicis recordationis I(nnoceutius) Papa predecessor noster causam, que inter ipsos exparte una, et . . Abbatem ac monachos de Plis Cisterciensis ordinis Vesprimensis Diocesis ex altera super quibusdam decimis et rebus aliis uertitur .·. venerabili fratri . . Episcopo Geuriensi et eius collegis commiserit terminandam, tum propter maudatoris mortem, tum quia prefatus Episcopus transfretasse dicitur in subsidium terre sancte, nec non unus coiudicum ad partes alias est translatus, causa ipsa remansit hactenus indecisa. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus si est ita, uos in eodem negotio iuxta precedens predecessoris nostri mandatum appellatione remota ratione preuia procedatis. Quod si non omnes hiis excequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani VI. kal. Februarij. Pontificatus nostri anno secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

79.

III. Honorius pápa megerősiti a laberiai szentmiklósi kolostornak jószágait, melyeknek nagy része Magyarországban fekszik. 1218.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio Nycolao Abbati monasterii Sancti Theodosii chenobiarche de Laberria eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem vitam professis imperpetuum salutem etc. Religiosam vitam eligentibus etc. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et prefatum monasterium Sancti Theodosii cenobiarche de Laberria, in quo Diuino mancipati estis obsequio etc. . . . communimus. Imprimis siquidem etc. . . . . . . secundum Deum et beati Basilii regulam in eodem monasterio etc. . . . observetur. Preterea quascunque possessiones . . . illibata permaneant. . . . In quibus hec etc. . . . . vocabulis, Locum ipsum, in quo prefatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis, apud Jerosolimam ecclesiam Sancti Theodosii cum hospitali et apothecis, et furno et vineis; in duobus monasteriis Sancti Johannis Baptiste et Sancti Georgii apud Ramele terras; apud Schalon terras et vineas eum hospitali; extra Jaffam ecclesiam Sancti Jone, et intus apothecas et hospitale cum vinea magna; duas naues liberas per totum mare apud Jaffam; obedientiam apud Zevel, et ecclesiam Sanctorum Petri et Pauli et forum totum cum apothecis et hospitale cum casali in Insula Cypri; et monasterium Sancti Theodosii, quod dicitur de Acra, tenimenta, que dicuntur Tromachii cum molendino et vineis; apud Perdicam terras eeclesiam Sancti Cassiani cum tenimentis suis; Ecclesiam Sancti Georgii cum pertinentiis suis; tenimenta, que dicuntur de Glifeo, et Geratum: Ecclesiam Sancti Alexandri cum tenimentis suis; apud Pissurum ecclcsiam Sancti Michaelis Archangeli cum casali et tenimentis suis; Ecclesiam Sancte Crucis de Aletorum cum casali et tenimentis suis; terras de Ru, et de Virsu; Petram Remei et litus maris usque Geranum cum piscatione ac terris suis; obedien-

tiam de Cay flumine cum terris Avia; Ecclesiam Sancti Georgii de Pirgo cum oliveto, nemoribus, terris, que Corrigie dicuntur, et Ecclesia Sancti Michaelis Archangeli; omnes terras de Caumate; obedientiam de Paleopafo cum molendino, terris et pomeriis seis; Ecclesiam Sancte Marie de Magnacomis cum casali et tenimentis suis usque ad medietatem vinearum Sancti Sabe, ubi est fons; obedientiam de Palemedia cum terris et olivetis; apud Irenresum pomerium de Ambuti cum terris, domo et vico; obendientium, que dicitur Kississa, cum vineis et terris; apud Leonimbem domum et magnam vineam cum pertinentiis suis; apud Leccosum ecclesiam Sancti Nycolai cum hospitali, pomerio, terris et pertinentits suis; *apud Ungariam monasterium Sancti Demetrii iuxta flumen Sauii, cum omnibus rationibus et libertatibus suis a Bela Rege vobis indultis;* annuum cere redditum tredecim cantariorum a Basilica (? talán Basilio) et Johanne Blandemero Ru(s)sorum Regibus apud Galizam vobis concessum; et apud Constantinopolitanam civitatem Ecclesiam Sancti Juliani, cum hospitali, domibus, apothecis, et aliis omnibus tenimentis et pertinentiis suis; Ecclesiam sancti Jone, ac alias Ecclesias monasterio vestro subiectas; *monasterium Sancti Demetrii Grecorum de Ungaria iuxta fluvium cum conductu aqve fluminis Sabe,* cum piscaria, nemoribus, iure passagii et omnibus aliis pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Anastasie cum casali Grecorum; casale de Tusedi et ecclesiam Sancti Nycolai cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; de Juncamagni Judam et Parvi casalia cum pertinentiis suis; casale de Tepili cum terris et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Nicolai de Jureo cum casali et pertinentiis suis; casale de Ilicio cnm nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Demetrii de magno Ylicio cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Stephani de Chesmasi (?) cum vineis, terris, nemoribus, duabus piscariis et insula Dunavi; ecclesiam Sancte Marie de Orbasio cum casalibus, terris, vineis, nemoribus, et cimbris; casale de Cepla, cum duabus nauiculis, passagio fluminis Danuvi et insula; ecclesiam Sancti Nicolai de Nadudur cum casali, insula, canneto, piscariis de Cherip et pertinentiis suis; casale Gerinetum cum domibus, terris, et pertinentiis suis;

apud Sumigum terras et nemora cum redditibus et pertinentiis suis; apud castrum de Macra vineas cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; casale de Arpario cum piscariis, terris, canneto, pratis, nemoribus, navicula fluminis Disse (Tisza) ac pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Georgii de Curta, et ecclesiam Sancte Marie cum navi, casalibus, pomeriis, vineis, terris, nemoribus, piscariis, et pertinentiis suis; casale de Sadmari (? Szatmár) cum canneto, piscariis, lacu, terris et pertinentiis suis ex utraque parte fluminis de Dissa; casale de Titili cum piscariis, canneto, terris, medietate montis de Titili; Sancti Nicolai et Sancte Marie de Fulgabekim ecclesias cum terris et pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie cum casali de Roson, piscariis, lacu, insula Dunawi, nemoribus, terris, reddi(ti)bus et aliis pertinentiis suis a quondam Clado et Manuele monasterio vestro collatis; casale de Poty cum terris et pertinentiis suis; casale Dussunc; cum terris, nemoribus et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Nycolai de Muclia cum casali, terris, nemoribus, piscariis, et pertinentiis suis; casale Camalaca cum terris, nemoribus, piscariis et pertinentiis suis; casale Moyssaca cum terris et pertinentiis suis; casale Naradin cum vineis, terris, et pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie de Corusca cum casali, santofola, cimbris, terris et pertinentiis suis; terras et alias possessiones quondam Demetrii presbiteri et Jukifori, et redditus, qui Franchedem vulgariter appellantur. Ad hec vobis auctoritate presentium indulgemus, ut cum Greci usque ad hec tempora decimas solvere (igy) minime consue(ve)rint laborum vestrorum, quos propriis manibus aut sumptibus colitis de possessionibus habitis ante Concilium Generale, vel de vestrorum animalium nutrimentis, nullus a vobis decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis clericos et laicos etc. . . . . retinere. Prohibemus insuper etc. . . . . discedere. Discedentem vero etc. . . . audeat retinere. Crisma vero oleum sanctum etc. . . . sine pravitate aliqua exhibere. Cum autem generale interdictum etc. . . . Divina officia celebrare. Paci quoque et tranquilitati etc. . . , audeat exercere. Obeunte vero te etc. . . . secundum Deum et Beati Basilii regulam providerint eligendum; electus autem pro benedictione ad Episcopum Diocesanum accedat; qui si ei

duxerit denegandum, eidem electo pro benedictionis munere obtinendo, quemcunque maluerit, catholicum adire Antistitem licentiam imperpetuum. Preterea omnes libertates et immunitates etc. . . . privilegio communimus. Decernimus ergo etc. . . . omnimodis profutura, salva Sedis Apostolice auctoritate, et in predictis ecclesiis diocesanorum Episcoporum canonica iusticia. Siqua igitur in futurum etc. . . . subiacet ultioni. Cunctis autem etc. . . . inveniant. Amen. Datum Laterani per manum Ranerii Sancte Romane Ecclesie Vicecancellarii IV. Kal. Februarii. Indict. VII. Incarnationis Dominice anno M CC XVIII. Pontificatus vero domini Honorii pape anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. 9. l.).

80.

III. Honorius pápa a szentmártoni apátság jogait oltalmazza. 1218.

Honorius Episcopus serus seruorum dei venerabili fratri . . Episcopo Vesprimiensi salutem et Apost. benedictionem. Cum Monasteria et alia loca religiosa ex officio tuo debeas fauorabiliter confouere, non sine causa miramur, quod sicut dilecti filii Prior et Conuentus Sancti Martini de Pannonia transmissa nobis conquestione monstrarunt, tu postquam Abbas eorum iter arripuit ad subsidium terre Sancte, ipsos et Ecclesias eorum in tua Parrochia possitas indebitis exactionibus aggrauas et molestas, ac alios ipsos indebite persequeris, cum olim tibi fuisset iniunctum, ut parrochianos suos de Comitatu Simigiensi compelleres ad decimas sibi soluendas, tu id efficere noluisti, licet ipsi super hoc te requisierint humiliter et deuote. Vt igitur salubriter conscientie tue consulas et honori, fraternitatem tuam monemus attente, per Apostolica scripta firmiter precipiendo mandantes, quatinus ab eorum et Ecclesiarum suarum grauaminibus omnino desistens, parrochianos illos, ut decimas debitas ipsis exoluant iuxta quod tibi a Sede Apostolica est iniunctum compellere

non omittas. Alioquin dilectis filiis ... de Waradino .. de Sacsard et .. de Cicador Abbatibus Quinqueecclesiensis dioecesis nostris damus litteris in mandatis, ut partibus conuocatis audiant causam et apellatione remota debito fine decidant, facientes quod decreuerint per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Datum Laterani Kal. Februarii. Pontificatus nostri anno Secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

81.

III. Honorius pápa megerősiti a német rend számára Vilmos erdélyi püspöknek a Barczaság jövedelmeire és birtokára vonatkozó 1213-ki adományát. 1218.

Honorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Magistro et fratribus *Hospitalis Sancte Marie Teutonicorum* Jerosolimitani salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Cum igitur venerabilis frater noster W(ilelmus) Ultrasilvanus Episcopus considerans pericula et labores, quos terram de Burza vacuam et inhabitatam vobis a carissimo in Christo filio nostro Andrea Rege Ungarorum illustri, ad cuius dominium pertinere dinoscitur, Regia libertate (liberalitate?) collatam, defendendo a paganorum incursibus sustinetis, decimas ipsius terre ab eius incolis tam futuris quam presentibus exsolvendas, nec non et ecclesias edificandas ibidem Domui vestre consensu capituli sui concesserit, decimis Ungarorum et Siculorum, si eos ad dictam terram transire contingeret, et presentatione a vobis de persbyteris instituendis in ipsis Ecclesiis facienda, nec non iurisdictione causarum criminalium, que ad destitutionem pertinent sacerdotum, procuratione quoque iuxta formam canonicam moderata, si eum ad partes illas venire contingeret, sibi ac suis successoribus reservatis, nos vestris iustis precibus inclinati, concessionem ipsam, sicut pie et

provide facta est, et in ipsius Episcopi litteris super hoc factis plenius continetur, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus; quorum tenorem ad majorem firmitatum jussimus de verbo ad verbum presentibus amatori.

(Következik Vilmos erdélyi püspök 1213-ki okmánya, mely olvasható Fejérnél Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 145. l.).

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani XII. kal. Maii. Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után Schuller J. K., Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart, I. köt. Nagy-Szeben 1841: 222. l. — III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 12. l.).

82.

III. Honorius pápa megerősiti a Jánosrendüek számára II. Endre magyar király 1217-iki adományozásait. 1218.

a) Száz ezüst gira jövedelmét általában.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . . Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. Annuum quingentarum marcarum argenti redditum vobis a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie de proventibus salium suorum in Salech pia liberalitate concessum, sicut ipsum iuste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui tatis est:

Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely Fejérnél olvasható, Cod. Dipl. III- köt. 1. r. 233. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani VII. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id m. I. k. 14. l.).

83.

b) Száz ezüst gira jövedelmét Margati vára védelmezésére.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis .... Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter ètc. Annuum centum marcarum argenti redditum, vobis pro custodia castri, quod Margati dicitur, a karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie de proventibus salium Regni sui apud Zolacha pro liberalitate concessum, sicut ipsum iuste et pacifice obtinetis et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinis communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui talis est:

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely Fejérnél olvasható, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 237. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani VII. Kal. Julii Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id m. I. k. 15. l.).

84.

c) A soproni és drávamelléki jövedelmeket.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . . Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eapropter etc. Redditum porte de Supran (Sopron), qui Bobet dicitur, et terram, que est inter Drauam et Chergou vobis cum nemoribus et aliis pertinentiis suis a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Ungarie pietatis obtentu collata , nec non libertates, immunitates et exemptiones secularium exactionum ab eodem Rege vobis et hominibus vestris indultas, sicut ea omnia juste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus (et) presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari ; qui talis est :

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely olvasható Fejérnél, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 239. l.).

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis etc. Datum Laterani VI. Kal. Jullii (Pontificatus nostri) anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 16. l.).

85.

d) Száz ezüst gira jövedelmét Crati várának védelmezésére.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis .... Magistro et fratribus Domus Hospitalis Jerosolimitane salutem etc. Justis petentium etc. Eapropter etc. Annuum centum marcarum argenti redditum vobis ad opus castellani et aliorum fratrum vestrorum custodientium castrum vestrum, quod Crati dicitur, a Karissimo in Christo filio nostro Andrea Illustri Rege Hungarie de proventibus salium suorum in Scolasche pia liberalitate concessum, sicut illum iuste ac pacifice obtinetis, et in eiusdem Regis litteris plenius continetur, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum iussimus presentibus annotari; qui talis est:

(II. Endre király 1217-ki okmányát, mely következik l. fenebb 71. sz. a.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Laterani V. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

(III. Honorius pápa Regestaiból Theiner id. m. I. k. 17. l.).

86.

III. Honorius pápa a nagyhalmi tized ügyében intézkedik.
1218.

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filiis. Strigoniensi et Jauriensi Prepositis, et... Archidiacono Jauriensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis est oblata querela, quod populos Bissenorum de uilla Nogholm Vesprimiensis dioecesis decimas uini ad eos de iure spectantes contra iustitiam detinent, et reddere contradicunt. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus partibus conuocatis audiatis causam et appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreueritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, censura simili appellatione cessante cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani IX. Kal. Decembris Pontificatus nostri anno tercio.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

87.

Pál és Tamás grófok és rokonaik adománya az elefánti egyház számára. 1218.

Jacobus Archidiaconus, Canonicus Ecclesie Strigoniensis omnibus fidelibus presentibus et futuris presentes litteras inspecturis salutem in salutis omnium largitore. Ad vniuersorum noticiam serie presencium significamus — — —: Quod Paulus et Thomas filii quondam Lamperti, Comites consanguinei et diuisionales fratres Comitis Leustachij et Petrus de Leustachfalua Comites Comitatus Nitriensis ad nostram personaliter veniendo presenciam confessi extiterunt ministerio uiue uocis eorum in hunc modum, quod ipsi in possessione eorum hereditaria ipsos contingente Thelekfeld appellata vnam particulam terre eorum arabilis quinquaginta jugera vel citra hoc in se continentem vna cum virgulto wlgo weresharazth nuncupato ad decem jugera se extendente sub metis et metatibus infra declarandis ob remedium et refrigerium animarum parentum ipsorum, predecessorum eorum, ac salutem animarum ipsorum successorumque eorum adipisscendam Ecclesie Beati Martini confessoris et pontificis in villa Elephant constructe, ecclesie parochiali scilicet eorum et per eam Rectori seu Rectoribus eiusdem dedissent, donassent et contulissent perpetuo et irreuocabiliter possidendam, tenendam iugiterque et perhennaliter habendam; ymo confessi extiterunt dedisse, donasse et contulisse coram nobis patrocinio presentium mediante. Mete autem predicte particule terre currerent ordine subsequenti; ita videlicet, quod prima meta inciperet a parte occidentali ab vno puteo pro meta deputato, illic ad partem septemtrionalem adiaceret via publica; per eandem viam currendo de eadem — — — diverteret ad partem orientalem et perueniret ad vnam metam terream in virgulto erectam; deinde ad eandem partem orientalem currendo perueniret ad vnum fossatum longum, et per ipsum fossatum ad partem meridionalem currendo perueniret ad riwlum predictam terre particulam totam ex parte ipsius meri-

dionalis partis iam dicte separatum; et ibi terminarent. Et hoc ipsi, vt allegabant matura deliberacione inter ipsos habita, ea de causa fecissent, quia particula terre superius nominata ecclesie eorum parochiali vicina essct et propingua, tali obligacione et grauaminis honere interposito, quod quandocunque temporis in successu ipsi aut eorum superstites, quibus prescripta possessio ipsorum deuolueretur, prelibatam terre particulam vna cum virgulto sexaginta iugera modo premisso in se continente de prescripta ecclesia sequestrare, alienare et auferre intenderent vel aufferrent modo aliquali; extunc anathema Jesu Deique Omnipotentis, et Beati Martini pontificis indignationem incurrerent ipso facto. In cuius rei memoriam perpetueque stabilitatis incrementum presentes litteras nostras priuilegiales eisdem Comitibus duximus concedendas pendentis sigilli nostri munimine roboratas. Datum in villa Apon tempore conuocacionis nostre generalis sexto Kalendas mensis Nouembris anno ab Incarnatione Domini M. CC. decimo octauo. Hoc non obmisso, quod omnia premissa per predictos nobiles fuerunt testamentaliter legata et data ecclesie Sancti Martini coram testibus infra declarandis, uidelicet Michaele, Martino, Benedicto et Boynoch Comitibus et patronis ecclesie supradicte.

(Az eredeti után *Czech*).

88.

III. Honorius pápa Ugrint szenteli fel kalocsai érseknek. 1219.

Istos dominus Honorius PP. III. consecravit anno Pontificatus sui tertio: Nepesinum Episcopum, Sipuntinum Archiepiscopum, Tudertinum Episcopum, Portuensem Episcopum, Tusculanum Episcopum, *Colocensem Archiepiscopum*, Carnotensem Episcopum, Pensauriensem Episcopum.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 22. l.)

89.

III. Honorius pápa az esztergami és a kalocsai érseket felszólítja, rendelkezésére néhány alkalmatos hittérítőt küldeni. 1219 körül.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri .... Strigoniensi Archiepiscopo salutem etc. Ne si secus vineam Domini nostre cure commissam positas undique solicitudines redigere neglexerimus ad culturam, et propagare in eis propagines, que flores odoris et fructum afferant honestatis, possimus merito de torpore seu desidia reprehendi: licet undecima sit hora, operarios tamen in ipsas proponimus destinare, qui sarculo predicacionis ex circumadiacentibus nationibus vitiorum spinas evellentes et vepres, et extendentes in easdem palmites fidei compluentesque illas aquis, que transeunt inter medium montium, ipsas florere faciant et virtutum germina germinare: ac sic effundente Domino spiritum de excelso in solitudine iudicium, quo se cum Deo et coram Deo, ne ab eo iudicetur, dividicus habitet, fiatque nationum desertum in Chermel in

vere circumcisionis scientiam veniendo: et postquam intraverit gentium plenitudo, tandem reconciliationis iustitia sedeat in Chermel in Israelitico populo, qui nunc reputatur in saltu. Verum cum multi per Dei gratiam ad hoc opus idonei latitent intra Ecclesiam otio contemplationis, vacantes amplexibus infecunde Rachelis, videntes tamen subtilius inherendo, qui se in cultura Dominice vinee non curarunt hactenus exercere, Lye fecunde, sed lyppe, quasi connubium aspernando: ipsos per te ac alios Ecclesiarum Prelatos, ne cum tota die circa propagationem ac dilationem vinee Dominice steterint otiosi, quod nemo eos conduxerit, valeant excusari, duximus excitandos, ut et in hac undecima hora conducti mandragores Lye ingrediantur cubiculum, et vineam Domini studeant propagare, laboraturi quasi brevi hore spatio in eadem, et diurni denarii pretium recepturi. Quocirca fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus in provincia tua quatuor viros opinionis sincere ac litterature probate, vel tres seu saltem duos, cuiuscunque religionis, vel ordinis, et Cisterciensis presertim, cui Dominus benedixit a mari usque ad mare ipsius extendendo palmites, eligas, qui super nitentes asinos ascendentes, habentesque vitam in patientia et mortem in desiderio, sponte velint animas suas offerre discrimini, ac benedicere Domino parati pro ipsius nomine, si opus fuerit, martyrium sustinere, ac ipsos usque ad festum Beati Martini ad presentiam nostram transmittas, secundum circumspectionis Apostolice providentiam una cum ilis, quos de provinciis aliis ad nos mandamus transmitti, ad solitudinem diversarum gentium destinandos, ut in eis fungentes legatione pro Christo reconciliari obsecrent illas Deo, quasi per ipsos Domino exhortante, ac tamquam cives Apostolorum et domestici Dei, easdem verbo doctrine illuminent, pacem gentibus tribuendo, ac cum exultatione ad nos seu ad Dominum potius revertentes iusticie manipulos referant, et ab eodem vite senatum recipiant sanguine proprio laureati. Quod si forsan Prelati eorum, qui animas suas sponte periculo duxerint offerendas, voluntati eorum presumpserint obviari, presumptionem eorum monitione premissa per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescas. Datum Laterani. stb.

Scriptum est in e. m. Colocensi Archiepiscopo, et in singulis terris et provinciis et Regnis Archiepiscopis etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m, I. köt. 27. l.)

90.

III. Honorius pápa bizonyos ügyben a csanádi püspök kártalanításáról gondoskodik. 1220.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Abbati et . . . Priori Egriensi et . . . Preposito Orodiensi Cenadiensis Diocesis salutem etc. Ex insinuatione venerabilis fratris . . . Cenadiensis Episcopi nobis innotuit, quod cum ipse in reditu peregrinationis sue a translatione corporis Beati Thome martyris Cantuariensis per Papiensem transierit civitatem, G. et J. fratres, ac eorum socii cives Papienses ipsum equis, pecunia et rebus aliis, quia venerabilis frater noster . . . Waradiensis Episcopus quandam mutuo ab eis receperit summam pecunie, sicut apparebat in publico exinde instrumento confecto, nec de ipsa, ut ipsi dicebant, satisfecerat, spoliarunt. Unde pro eodem Cenadiensi Episcopo nobis fuit humiliter supplicatum, ut dignaremur, quod indempnis conservari debeat, providere. Cum autem illius res in huiusmodi casu in predicti Episcopi Waradiensis solutionem cesserint debitorum, eidem nostris dedimus litteris in mandatis, ut prefato Episcopo Cenadiensi satisfactionem de rebus suis sic ablatis exhibeat competentem, ut per ipsum conservetur indempnis, qui pro ipso rerum suarum sustinuit detrimentum. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Episcopus, quod mandamus neglexerit adimplere, vos super hoc, quod iustum fuerit, sublato appellationis impedimento, statuere minime postponatis, facientes quod statueritis auctoritate nostra firmiter observari. Testes etc. Quod si non omnes etc. Datum Laterani XVIII. Kal. Januarii Pontificatus nostri anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 26. l.)

91.

Miklós nádor megerősíti biróilag a pannonhalmai szent-mártoni apátságnak Sown helységben lévő birtokát. 1220.

Nicolaus Dei gratia Palatinus et Comes de Suprun uniuersis ad quos presens scriptum pervenerit salutem in eo, qui est salus omnium. Noticie omnium volumus clarescere, quod cum Abbas Ecclesie Beati Martini repeteret coram nobis a Dominico, Buda et Stephano terram sufficientem cultui viginti aratrorum ex donacione Catlu illi memorate Ecclesie collatam esse asserendo; et cum in hunc modum inter eos lis diu agitaretur, tandem ex beneplacito eorum, et ad consensum plurimorum convencionem in hunc modum inter se fecerunt; scilicet prenotati viri D. B. et S. concesserunt Ecclesie prelibate terram arabilem ad decem aratra, et terram nemorosam ad duo aratra in Sown (Sucro), videlicet postposita omni contradictione iuridicionaliter perpetuo possidendam mediante pristaldo inter eos Poznano de genere Zah (Zak). Vt autem hec convencio taliter coram nobis terminata salva semper et inconcussa permaneat in posterum, presenti pagine eam commendauimus, et munimine duplicis sigilli nostri fecimus confirmari. Anno Dominice Incarnacionis M°.CC°.XX°.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. A nádornak ezen birói intézkedését megerősítette II. Endre király 1229.)

92.

Miklós nádor itélete a pannonhalmi szent mártoni apát és a somogymegyei várjobbágyok közt Wicha helységben fekvő bizonyos földekről. 1220 körül.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Vniuersorum noticie uolumus clarescere, quod constitutus Abbas Sancti Martini in nostra presencia cum omnibus quos citauerat de uilla Wicha pro combustione capelle Sancti Jacobi et aliis dampnis sibi illatis, proposuit coram nobis, quod emisset terram a iobagionibus castri Simigiensis, quorum quosdam iam Rex receperat in domum suam, quidam adhuc detinebantur ad officium castri, quorum nomina mixtim hec sunt: Mihal, Bethme, Cheke, Mathey, Habur, Almos, Demetrus, Leger, Medue, Peter, Benedictus, Wrou, Omodoy, Petur. Qui cum interrogati fuissent, negauerunt se uendidisse terram Abbati. Quapropter Abbati probacionem facere iniunximus. Post deinde Abbas ueniens cum suis testibus multis nobilibus in festo Sancti Demetrii, cum essemus Geurini cum Rege; probabat sicut debuit fere cum omni Simigiensi Comitatu. At illi prenominati iobagiones ipsi Zadusarii confessi sunt tanquam confusi, partem illius terre uendidisse; scilicet partem communiter cum uilla Wicha. Vnde nos cognoscentes iusticiam Abbatis Sancti M(artini), et confessionem, et falsitatem illorum; tamen adhuc contra facientes illis adiudicauimus Curiali Comiti Abbatis cum duobus testibus, quos illi aduersarii eligerent, sacramentum parare, et sacramento prestito ipsos condempnaremus secundum estimacionem illius terre ad talionem reddendam et ad dampna, que in edificiis, et que in operibus et in ipsa terra facta erant. Cum autem die constituto cum electis ab ipsis testibus, videlicet Yser Comite, Warcu centurione de Hurpas in Simigiensi castro essent ad complendum sacramenti debitum parati, et prestaldo eorum Budino mediante diucius illic morati fuissent; quidam ex ipsis adversariis, scilicet Leger et fr. Bodou comparuerunt,

qui dicebant, quod ab eisdem sacramentum nollent exigere; quidam non comparuerunt. Quamobrem Abbas prestitit fratribus loci pro iusticia sua et iustificatus recessit. Vnde iterum ueniens ad nos exigebat sibi fieri iusticiam in omnibus. Nos autem intellectis omnibus per prestaldum nostrum B., adiudicauimus secundum comparacionem terre Abbatis, de terra illorum assignari tantundem, si haberent; et si non haberent, pro illa terra et talionem et pro dampnis illatis in ipsa terra, de rebus uel de personis eorum redderentur XXX et V marce. Vt autem hoc in posterum oblivioni non tradatur, presentem cartulam fecimus diuidi per alphabetum et utramque partem sigilli nostri munimine roborari; et unam partem dedimus Abbati conseruandam, alteram autem iussimus reponi in camera cruciferorum Sancti Regis Strigonii commorancium.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában. Ezen nádori itéletet megerősitette II. Endre király 1229.)

93.

Miklós nádor a pannonhalmi apátnak Zurunca helységben lakó több szolgákat itél oda. 1220 körül.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis vniversis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Ad noticiam uniuersorum peruenire uolumus; quod, cum homines Ecclesie Beati Martini, scilicet XXXII mansiones seruorum de uilla Zurunca, que ex debito seruitutis porcos pascere teneretur, ab officio eiusdem Ecclesie domino Andrea Rege ultra mare existente contumaciter se retraxisset; Abbas eiusdem Ecclesie, qui cum ipso Rege iter peregrinacionis arripuerat, peracto uoti debito fuisset reuersus, Regi de infidelitate prememoratorum seruorum querimoniam deposuit, et accepto ab eo prestaldo Opa filio Michael, uniuersaliter illos seruos captiuatos iuxta Regis preceptum pro racione iudicii conuincendos adduxit. Qui in nostra presencia constituti reos se esse cognoscentes, ad pedes Abbatis prouoluti

seruos se Ecclesie fuisse sunt confessi. Quos nos, prout ordo exigebat iusticie iuxta infidelitatis eorum meritum condempnando; scilicet nasos ipsorum assos Abbati sepedicte Ecclesie tradidimus. Nomina uero illorum seruorum sunt hec: Cucha, Vnica, Forcos, Pete, Viyalam, Petrus, Paulus, Partus, Zuede et cuncti cognati eorundem. Et ne labente cursu temporis hec in nostra presencia gesta a memoria hominum tollat obliuio, testimonio presentis pagine commendata auctoritate sigilli nostri roborauimus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában. Ezen itéletet is megerősítette II. Endre király 1229.)

94.

Miklós nádor itélete Fen helységben lévő földek felett a pannonhalmi szent-mártoni apátság számára. 1220.

Nicolaus Dei gratia Palatinus et Comes de Suprun vniuersis presens scriptum inspecturis salutem et omne bonum. Ad vniuersorum noticiam volumus pervenire, quod constituti coram nobis Abbas Beati Martini et Capitulum eius ex vna parte, oduornici Regis et populi Regine castrensesque Vesprimienses ex altera, proposuit Abbas cum Capitulo suo, quod tercia pars terre memoratorum populorum, que dicitur Fenu in ius Ecclesie eorum cederet, insuper iidem populi deberent terram ad duo aratra, quam ex donacione Ipoliti Ecclesia ipsorum ab antiquo possederat; cumque populis negando resistentibus Abbas iuxta nostram sentenciam testimonio Heydrici Comitis et aliorum plurimorum utrumque propositum suum competenter approbasset, volentes dictis populis satisfacere Abbati prelato et fratribus suis cum Comite Heydrico sacramentum super his committendum adiudicauimus. Cum igitur ad complendum sacramentum debitum adstitissent populi pretaxati, recognoscentes se a sacramento illorum retraxerunt et preces assiduas porrigentes cum consensu plurimorum bonorum hominum conuencionem talem cum Abbate fe-

cerunt, quod terram duorum aratrorum, quam Ipolitus contulerat, preter quartam partem de tota terra eorum idem Abbas cum Capitulo suo perpetuo possideret et pacifice. Que quarta pars in terris arabilibus ad octo aratra estimata est preter syluas et nemora ex vtraque parte adiacencia mediantibus duobus prestaldis Pazmano videlicet de genere Zah prestaldo Regis et Andrea prestaldo nostro. Vt autem huius litis decisio coram nobis acta nullo vnquam tempore a supradictis populis vel eorum successoribus valeat retractari presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine fecimus confirmari. Anno verbi incarnati M°CC°XX°.

(IV. Béla király 1237-ki megerősitő okmányából.)

95.

A győri káptalan bizonyságot ád a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a nemes Tűtűsiek közti határjárásról. 1220.

Capitulum Ecclesie Geuriensis uniuersis, ad quos presens scriptum peruenerit salutem in eo, qui est salus omnium. Noticie omnium uolumus clarescere, quod constitutis coram nobis Orez Abbate Beati Martini de Pannonia ab una, nec non Dominico et Stephano de Tűtűsi parte ex altera, presentibus et non contradicentibus cognatis et commetaneis eorum Akur filio eiusdem et Georgio filio Martini de Merena aliter Meger, proposuerunt asserentes, quod cum Abbas coram Nicholao Palatino a domino Rege iudice constituto terram sufficientem cultui XX aratrorum ex donacione Catlo repeteret illam cum Ecclesia Feyreghaz collatam esse asserendo, et in hunc modum diu inter eos lis agitaretur; tandem ex beneplacito eorum et ad consensum plurimorum conuencionem in hunc modum inter se fecerunt. Ex parte septemtrionis scilicet Merene incipiendo a Pounsa directe ad Sashalom; exinde aliquantum ad meridiem ad uiam, que ducit ad Perinche metas plurimas pro terra Feyreghaz fecerunt; similiter ex parte Tűtűsi a Pounsa ad tres metas exinde penes Perinche ad

nias, que ad Yrkin ferunt, signa metalia et fossata pro eadem Ecclesia Feyreghaz terminarant; et terram taliter separatam Abbati et Ecclesie sue iure perpetuo reliquerunt possidendam mediante prestaldo inter eos Poznano de genere Zak. Vt ergo huius rei series robur perpetue firmitatis obtineat, presentes litteras concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno ab Incarnacione Domini M°CC°XX°. Magistro Demetrio Lectore Ecclesie nostre exsistente.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

96.

II. Endre király privilégiuma, melylyel a pannonhalmi szent-mártoni apátságnak Ölbő, Bársonos, Szőlős, Écs, Gamas stb. helységekben fekvő birtokát megerősiti. 1221.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Nos Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerique Rex inperpetuum. Regie Serenitatis prouida circumspeccio sicut in conferendis beneficiis pro meritorum exigencia singulis se debet manu larga liberaliter exhibere, ita pariter ad collatorum conseruationem tenetur non inpari sollicitudinis studio uigilare, ut et qui contulit faciat pacifice possideri, et quidquid quilibet Christo fidelium ex bonis suis quolibet iusto titulo acquisitis salubliter disposuerit, siue in ultimis uoluntatibus, seu eciam inter uiuos, ratum habeat, et sue auctoritatis interuentu inconcussam ei tribuat firmitatem. Hinc est, quod noster fidelis, uidelicet Wros, Abbas Ecclesie Sancti Martini de Pannonia, quem attendentes meritorum prerogativa ceteros precellere, et seruiciorum continua longeuitate pluribus preminere, qui, nec importune postulans nec ambiciosis insistens precibus, nostram presenciam adiens a nobis humiliter postulauit, quod possessionem, uidelicet terras cum earundem incolys et ceteris pertinencys suis, quas quilibet ob remedium salutis anime sue, ut post hec temporalia eterna reciperet, Ecclesie Sancti Mar-

tini sub testamento dimiserat, et eciam alia, que idem Abbas a manibus diripiencium et falso occupacium de iure Ecclesie per iudicis arbitrium iusto examine receperat, nec non et alia, que empcionis titulo possederat, seu que pro pecunia Ecclesie non indebite sed iuste requisierat, auctoritatis nostre munimine, ne imposterum aliquo unquam tempore per dolositatis seminarium et uersucie calumpniam quidquam ex hys diminui vel reuocari ualeret in irritum, roborari faceremus. Nos uero, quia nostrum est specialiter Ecclesys Regalibus pia sollicitudine prouidere, peticionem iam dicti Abbatis admittentes, presentem paginam in generaciones generacionum illibate conseruandam nostro privilegio iussimus roborari. Donacionem igitur quam Catlu prenominato monasterio fecit hec est. Partem, que ipsum in terra *Elbu* contingebat cum incolis suis quorum nomina sunt hec: Gueca cum filio, Gosol cum tribus filijs, Zubus pro se, Ferca cum filio Georgio, Bugvar quondam Beud cum II filijs, et filius Michael, Hecy cum III filijs, Nepleguen cum II filijs, Deca cum filio, Nugul filium China Couci, Vici cum II filiis, Vitla, Vital cum I filio, Gouci, Hodusgeur, Deca cum III filijs, Hab, Zenka cum filio, Lugumus cum II filijs, Moohou cum II filijs, Chomou cum II filijs, filius Geruasy, Bocy, Chima, cum III filijs, Cema et Elus. Item dedit seruum nomine Lazou cum uxore et IIII filiabus. Item partem quam in terra *Sceleus* habebat cum incolis suis. Item duos seruos videlicet Micou, Vencir cum uineis, quas colebant, ut annuatim cum tunella uini seruiant suas exequias. Item seruum nomine Ceplet cum filijs, et cum uinea quam colit, seruire domui infirmorum fratrum. Item terram *Catlu* prope insulam, quam proprie possidebat, iam dicte Ecclesie salue dimisit. Item pars, que ipsum in terra Socorou, et in Barana, et in predio Catlu contingebat, eidem Ecclesie reliquit. Item Ambrosius frater eiusdem Catlu dedit eidem Ecclesie partem, quam in predio *Barsunus*, quod uocatur Catlu habebat, cum incolis suis; et partem fratris sui, quam ab ipso acceperat, cum parte sua quam habuit in Elbuu, quorum incolarum nomina sunt hec: Paul cum II filijs, Chub cum IIII filijs, Alchica cum filio, Zada cum II filijs, Leguenus cum III filijs. Partem eciam suam, quam in terra Sceleus habebat, ucm silva, et seruis ad ipsum pertinentibus, videlicet Weset

et filio eius, et cum una uinea, eidem Ecclesie assignauit. Item Leustachius et uxor sua nomine Hilta dederunt predium Precha cum VI aratoribus et II aratris, quorum uidelicet aratorum nomina sunt hec: Sop, Chempech, Wasard, Pozor, Chuma, Etcha. Item VI uineas cum uinitoribus nouem, quorum nomina sunt hec: Pancasa, Buhta, Michal, Guza, Pot, Chotober, Hega, Adamas, Pentuk. Item dederunt C oues cum III pastoribus, quorum nomina sunt hec: Pychu cum II filijs, uidelicet Renguz et Ywan. Item equas indomitas XXX dederunt. Item jobagiones, quorum nomina sunt hec: Bunsa cum II filijs, videlicet Wina et Gyuuan, Chotad cum II filijs, Heuseb et Theku, Julianus cum filio, Benca, Eusud, Forta, Poson. Istos uero quatour (igy) uidelicet: Obus, Zava, et Domose dimisit uxori sue solum quoadusque uixerit; post obitum uero ipsius ad iam dictum Monasterium, sicut ad ipsum pertinebant, pleno iure pertineant. Item dederunt V pedisequas ad lauanda uestimenta altarium et mensalia Abbatis atque fratrum, quorum nomina sunt hec: Cug, Huguia, Leuchud, Tala, Cunca. Item dederunt in insula Abada predium cum X mansionibus libertinorum, et predium nomine Petend cum X mansionibus libertinorum, et ceteris ad ipsum pertinentibus, et partem eciam suam, quam habuerunt in Winar. Preterea confirmamus predium Petend, quod Abbas iam dicte Ecclesie a Geur filio Geren pro LX et VI marcis recepit, cum seruis libertinis et ceteris pertinencijs. Item jobagiones, quos Magister Geur filij Geren pro remedio anime sue Ecclesie Beati Martini reliquerat, hijs exprimuntur uocabulis: Leua, Pous, Tumpud cum IIII filijs. Nomina uero seruorum sunt hec: Budus, Cosma, Damian, Disky, Vina. Hec sunt nomina ancillarum: Zumbotca cum filia nomine Tepa, et Chrispina pro se. Item confirmanus medietatem uille Ilbeu, quam Opochs, frater dicti Catlu, cum jobagionibus suis, et ceteris pertinencijs Ecclesie Beati Martini contulit, quorum nomina sunt hec: Dubus, Michal, Forcos cum posteris suis, Ynoc, Stephan, Juan, Jacobus, Milud cum fratre suo, Zegun, Petrus, Paul, Odou, Cardinalis, Munc cum filio, Cema, Ilcus, Chymoz, Nimuga, Bella. Hos omnes predictos cum posteris eorum uniuersis et terra. Preterea idem Opochs dedit eidem Ecclesie seruum nomine Bozou cum terra ad culturam quatuor boum sufficienty, ut singulis annis suas exequias faceret

in festo Sancti Michaelis in boue trienni ct C panibus, et tunella cervisie. Preterea partim in secundo predio eiusdem nomine Zeleus, quam tam in terra, quam in Sylua habebat, et seruum nomino Jroslou cum II filiis et uinea, et eciam uineam in uinea Ecchu, et totam terram, que in predio nomine Catlu prope ad insulam Regis ad eius partem pertinet, et quendam seruum nomine Iróslou cum II filijs iam dictus O. Ecclesie Beati Martini contulit. Item confirmamus partem quam Egidius in uilla Gamas cum duabus uineis et tribus nemoribus, et cum uno aratro et terra sufficienti ad aratrum et cum seruo nomine Apat et cum omnibus pertinencijs suis Ecclesie Sancti Martini dimisit possidenda. Item confirmamus eciam sententiam diffinitam nostri Palatini Nicolai filij Borz, quam fecit contra Bissenos de Nogholm et latinos Albenses, ita quidem ut cum dicti Bisseni de patrimonialibus suis decimas dare non repudient immo inuiti soluere compellantur multo magis de uineis suis in Comitatu Sumugiensi empticio acquisitis vel uinis empticie congregatis dare teneantur; et hec idem de latinis Albensibus dicimus, ut vel de omnibus uinis suis tam emptis quam et suis proprijs decimas integraliter persoluant, uel usque ad festum Sancti Martini ab emprione uini desistant, ut interim decimatores decimas de uino prouenientes plene possint assignare vel si emere uoluerint, nonnisi consensu Abbatis, et recepto eius sigillo emere vel empta uinea aut sua propria ante dictum festum extrahere persumpmant. Quod si quis ausu temerario aliter facere attentauerit et in his culpabilis repertus fuerit tamquam furem condemnandum fore iudicauimus. Item confirmamus et sentenciam eiusdem nostri Palatini, quam fecit contra populos Wesprimiensis Episcopatus in Comitatu Sumugiensi constitutos pro decimis eorundem, prout in Tenore litterarum domini Apostolici, uidelicet Innocencij tercii continetur, quas eiusdem Ecclesie Abbati uidelicet Wros super hijs idem Apostolicus concesserat. Datum per manus Cleti Aule nostre Cancellarii, et Agriensis Prepositi, anno Dominice Incarnacionis MCCXXI. Venerabili Johanne Strigoniensi, reuerendo Vgrino Colocensi Archiepiscopis existentibus, Desiderio Chenadiensi, Roberto Wesprimiensi, Guiliermo Transsiluaniensi, Thoma Agriensi, Jacobo Waciensi, Stephano Zagrabiensi, Alexandro

Waradinensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi Episcopis existentibus, — Nicolao filio Borz Palatino et Comite Supruniensi, Ochuz Bano, Paulo filio Petri Wojauoda, Dionisio magistro Tauuarnicorum et Comite de Bachs, Jula maiore Budrugiensi et Curie Comite Regie, et ceteris Comitibus Comitatus tenentibus. Regni nostri anno decimo et octauo.

Jegyzet Fejérnek, ki ezen okmányt gyüjteményének két helyén (Cod. Dipl. III. k. 2. r. 476. l. és V. k. 1. r. 297. l.) csak hibás másolat után tette közzé, nem sikerült módot találni, miszerint azt az eredetivel összehasonlíthatta volna. A nagyérdemü buvár kivánatának itt pótlólag teszünk eleget, az okmány szövegét az eredeti után közölvén, mely a szent-mártoni főapátság levéltárában találtatik.

97.

III. Honorius pápa a pannonhalmi szent-mártoni apát és a zágrábi püspök közt a somogymegyei tized ügyében intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis... Abbati de Curc (Zircz) in Bokan Vesprimiensis Diocesis, et... Strigoniensi et... Geuriensi Prepositis salutem et Apostolicam benedictionem. Olim inter dilectos filios... Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex parte una, et venerabilem fratrem nostrum... Episcopum et Canonicos Zagrabienses ex altera super decimis quarundam possessionum et aliarum rerum in Comitatu Simigiensi existentium questione suborta, tandem post multas commissiones ab eodem Abbate super hijs a bone memorie I(nnocentio) Papa predecessore nostro ad diuersos iudices impetratis, venerabili fratri nostro.. Geuriensi Episcopo et coniudicibus suis de utriusque partis assensu dedit idem predecessor noster suis litteris in mandatis, ut infra mensem lite legitime contestata causam ipsam sufficienter instructam ad Concilium remitterent Generale, quorum pars Zagrabiensis malitiose declinans examen recessit contumaciter ab eisdem, sicut in relatione iudicum eorundem ad ipsum directa continebatur expresse. Demum memorato

Abbate ac... procuratore partis aduerse in dilecti filii nostri G . . Sancti Theodori Diaconi Cardinalis, tunc subdiaconi, et Capellani dicti predecessoris nostri presentia constitutis, idem Abbas pro se et Conuentu suo ab Episcopo et Canonicis memoratis decimas omnium frugum et aliarum rerum terre culte ac inculte, siluarum, marturinorum, porcorum et ceterorum animalium, apum et tributorum ac uectigalium partis Comitatus Simigiensis, que est ultra fluuium Drauum, sicut ipsius cingitur limitibus Comitatus, nec non decimationes Capellarum Sancti Barnabe, Sancte Crucis, et Sancte Trinitatis ex parte Castri Simigiensis in Diocesi Vesprimiensi existentium cum fructibus perceptis ex eis, quibus fuerant, ut dicebatur, per eundem Episcopum spoliati, cum expensis quas in ejusdem prosecutione negotii usque ad illa tempora fecerant, ac facturi essent in posterum, sibi restitui postulauit, omne ius suum in iudicium deducendo; privilegium Sancti Regis Stephani, et confirmationes felicis recordationis Alexandri, Vrbani et Clementis Romanorum Pontificum predecessorum nostrorum ad intentionem suam fundandam super principali producens. Memoratus autem procurator ex aduerso respondens proposuit, Episcopum supradictum decimas memoratas inconcusse diutius possedisse, asserens nichilominus, quod dicta pars, que ultra Drauam exsistit, tempore dati priuilegii de Comitatu non fuisset eodem, et quod predicte Capelle, que circa Drauam erant cum parrochianis suis essent in Zagrabiensi Diocesi constitute, que omnia obtulit se tunc temporis probaturum. Vnde sepefatus predecessor noster, cum per assertionem eorum sibi de cause meritis plenius liquere non posset, venerabili fratri nostro Waciensi Episcopo et collegis suis causam eandem commisit fine debito terminandam. Verum cum iudices nominati tum propter ipsius obitum mandatoris, tum propter alias causas multiplices in negotio minime procederent memorato: nos ad instantiam Abbatis prefati.... Preposito et ... S ... Vesprimiensi et ... Albensi Vesprimiensis Diocesis Archidiaconis nostris dedimus litteris in mandatis, ut super hoc et aliis negotiis suis a dicto predecessore nostro iudicibus diuersis commissis, iuxta tenorem mandatorum ipsius procedere procurarent, qui sicut ex relatione intelleximus eorundem, in ipso negotio variis de causis minime procedentes,

ipsum re adhuc integra ad Sedem Apostolicam remiserunt. Procuratore igitur Abbatis iam dicti, ac dilecto filio Magistro Ambrosio Archidiacono Vesprimiensi nuntio partis aduerse propter hoc in nostra presentia constitutis dilectum filium nostrum E. Sanctorum Cosme, et Damiani Diaconum Cardinalem eis concessimus auditorem, cui cum de cause meritis per ipsos non potuerit fieri plena fides, nos causam ipsam vobis duximus committendam, discretioni uestre per Apostolica scripta mandantes, quatinus in negotio ipso non obstantibus aliquibus litteris super hoc a Sede Apostolica impetratis usque ad definitiue sententie calculum sublato appellationis obstaculo procedentes causam ipsam, si de partium voluntate processerit, fine debito terminetis, facientes quod decreueritis auctoritate nostra firmiter obseruari. Alioquin eam sufficienter instructam ad nostram presentiam remittatis, prefigentes partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent iustam dante domino sententiam recepture. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam cessante appellatione cogatis ueritati testimonium perhibere. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Laterani IIII. Nonas Januarii, Pontificatus nostri anno quinto.

(Eeredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

98.

III. Honorius pápa az esztergami érseknek a pénzverés utáni tized jövedelmét ismeri el. 1221.

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio ... Illustri Regi Ungarie salutem etc. Venerabilis frater noster ... Strigoniensis Archiepiscopus nobis insinuare curavit, quod cum decima monete, que cuditur in Cenadiensi Dioecesi, pertineat ad eundem; venerabilis frater noster ... Cenadiensis Episcopus pro ea sibi solvenda nostras ad te litteras impetravit, tacito quod decima eadem ad Strigoniensem Ecclesiam pertineret. Ideoque auctoritate tibi presentium declaramus, quod nostre intentionis non fuit, per huiusmodi litteras iuri, siquid habet, Strigoniensis Ecclesie derogare. Datum Laterani XII. Kal. Maji (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 29. l. Ezen pápai levelet már Fejér tette ugyan közzé, de a kelet hibás kitételével; l. Cod. Dipl. III. k. 1. r. 347. l.)

99.

III. Honorius pápa az egyházi átok bizonyos esetei iránt intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri ... Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Tua nobis fraternitas supplicavit, ut cum quidam Prelati et clerici tue Diocesis ob fraudem commissam circa vicesimam laqueum excommunicationis incurrerint, et quidam eorum celebraverint sic ligati, super hoc eorum providere saluti paterna sollicitudine dignaremur. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus receptis ab eis hiis, que de ipsa vicesima defraudarunt, eis vice nostra beneficium absolutionis impendas, et dispenses cum illis, qui sic ligati celebravere Divina: ea que ab ipsis recipies servaturus succursui terre Sancte, eorumque

summam nobis fideliter rescripturus. Datum Laterani XII. kal. Maii (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 28. l. V. ö. ezen pápai intézkedés kivonatát Fejérnél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 352. l.)

100.

III. Honorius pápa az egyházi átoknak egy másik esete iránt intézkedik. 1221.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis universis Ecclesiarum Prelatis Strigoniensis et Vesprimiensum Dioecesum salutem etc. Dilectus filius . . . Prepositus Posoniensis nobis insinuare curavit, quod vos parrochianos ipsius interdictos vel excommunicatos iustitia exigente presumatis recipere ad Divina in eius preiudicium et canonice discipline contemptum. Ideoque presentium vobis auctoritate districtius inhibemus, ne id de cetero facere presumatis, si debitam vultis effugere ultionem. Datum Laterani IX. kal. Maii (Pontificatus nostri) anno quinto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 29. l.)

101.

Miklós nádor megerősíti azon barátságos egyezkedést, melyet a pannonhalmi szent-mártoni apát Beus fiaival Bársonos helységben fekvő földekre nézve kötött. 1221.

Nicolaus Palatinus et Comes Supruniensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in Domino et omne bonum. Vniuersis notum fieri uolumus, quod Abbas Sancti Martini de Pannonia, et filii Beus, Benedictus et Vsun cum fratre eorum Poznano ex alia parte ad presenciam Martini uice nostri iudicis accedentes super quadam terra nomine Barsun, de qua inter ipsos longa controuersia et contencio orta fuerat coram pluribus iudicibus, conuencionem fecerant hoc modo: Quod prestaldus Archiepiscopi Strigoniensis, qui statum memorate terre et seriem contencionis eorum prenouerat, ad circueundam illam accederet, et quidquid de terra illa ordinaret, uel de contencione eorum terminaret, utrique parti ratum fieret et acceptum. Igitur prestaldus iam dictus accesserat et circuendo quod iustum fuerat coram comitibus Kyliano, Petro, et Gregorio Ecclesie Beati Martini ius suum de illa terra, et illis quamdam partem assignauerat, et uniuerse contencioni eorum finem imposuerat. Sed postmodum uiri pretaxati, Benedictus et Vsun cum fratre eorum Paznano maliguo ducti consilio conuencionem ad consensum prestaldi et aliorum quam plurimorum factam respuerunt. Tunc Abbas eos ad nostri citauit presenciam prefigendo eis terminos quam plurimos; demum in octauis Beati Michaelis. Adueniente itaque termino Benedictus et Vsun presencie nostre comparuerunt, sed Poznan frater eorum contumacia plenus uenire contempsit, nec filios suos misit, se simulans esse infirmum;

cumque B. et V. in presencia nostra constituti super transgressione conuencionis ab Abbate impeterentur, responderunt conuencionem a prestaldo Archiepiscopi factam firmiter se obseruaturos, ita videlicet quod terra, quam idem prestaldus presentibus predictis Kyliano, Petro et Gregogorio comitibus Ecclesie prelibate asignauerat, sine aliqua diminucione eidem possidendam relinquerent, et si aliquam porcionem in eadem terra habere dinoscebantur, eidem et Ecclesie totaliter concederent. Addentes insuper quod Poznanum fratrem eorum contra Ecclesiam Sancti Martini in donacionibus Kolt et fratrum suorum non adiuuarent, siue in libertinis, siue in terris minime adiuuarent. Et confessi sunt, in donacionibus illis nullum se ius habere. Hoc autem actum est anno ab Incarnacione Domini M°.CC°.XXI°. Et ut istud in perpetuum firmiter obseruari possit, sigilli nostri munimine roborauimus.

(II. Endre király 1229-ki megerősítő okmányából, mely a szentmártoni főapátság levéltárában találtatik)

102.

A győri káptalan Poto grófnak az ausztriai sz. kereszti apátság számára Sasunban tett alapítványáról ád bizonyságot. 1221.

Anno domini M°. CC°. XX°. primo factum est, quod *Pot*, filius *Potonis* Comitis, ad nos *Geurienses* canonicos venit, domino *Cosme* Episcopo, et nobis taliter retulit, et disposicionem patris sui taliter significavit: Quod supra *Musunium* in uilla *Sasun* iuxta *Nulos*, quidquid iuris ipse possidebat, plenarie et sine aliqua diminucione Ecclesie *Sancte Crucis* in *Austria*, quia ibi voto confrater fuerat, perpetuo contulit possidendum. Et ne post mortem eius a filiis uel a nepotibus suis Ecclesia memorata super hoc possit habere inpedimentum uel contradiccionem, nostro testimonio in presentem cartam petierit adnotari, et sigillo Capituli nostri inpressam presentibus et futuris in argumentum fidei, si opus fuerit, presentari. *Bulcono* Preposito, *Beda* Custode, *Veruntone* Decano existentibus.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz, I. köt. Bécs 1856. 57. l.)

103.

Benedek tatai apátnak birtokátruházási ügyre vonatkozó megerősitése. 1221.

Quoniam mundana humanis uidentur esse transibilia, sub cirografi protectione commendare procuramus causam, que uertebatur inter Medue et Cazar sub hac forma: Predictus Cazar vineam in monte quodam supra nouam villam habebat, eamque prefato M. causa necessitatis pro tribus marcis obbligauit. Mortuo M. Comiti Bors remansit. Prenominati uero Cozardi nepos Petrus nomine, in presencia Comitis Mauricii N. Palatini Comitis uice iudicis, Thoma prestaldo requisiuit,

eique iuris institucione a predicto Judice rectificauit condicione hac, ut prememoratus P. III marcas et dimidiam predicto B. Comiti persolueret. Vt solucionis memoria teneretur, Ego Benedictus Abbas de Tota, eiusdemque Capitulum nostri munimine sigilli roboramus. Datum anno Domini M°. CC°. XX°. I°.

(Az eredeti őriztetik a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

104.

II. Endre király az ausztriai szentkereszti apátságnak Legentő helységben lévő alattvalóit bizonyos szabadságokkal ruházza fel.
1222.

Ego A(ndreas) Dei gracia Rex *Hungarie* omnibus presens scriptum inspecturis notum facio, quod Abbati Ecclesie *Sancte Crucis* in *Austria* super terram *Bissenorum* nomine *Leguentou*, quam eidem per priuilegium contulimus, talem concessimus libertatem, quod de triginta mansionibus hominum, quos ipse Abbas super eandem terram collocauit, nullam exaccionem, uidelicet nec liberos denarios, nec pondera, nec tributum, nec aliquam pensionem, que succedente tempore in nostro Regno emergere possent, alicui persoluat, sed remota condiccione qualibet tota illa pensio ad usus Abbatis predicte Ecclesie colligatur, et *chibriones* uinearum, que ibi ab eisdem triginta mansionibus facte fuerint, etiam eidem Abbati totaliter recipiantur. Concessimus eciam, quod domos et curiam et cellarium, quas ipse Abbas in *Musunio* construxit, sic liberrimas esse uolumus, quod nullus tributariorum, uel monetariorum, aut aliquorum exactorum eas aliquatenus in aliquo molestare, seu aggrauare presumpmat. Et ut huius rei concessio tam nostris quam etiam nostrorum successorum temporibus salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine in

perpetuum roboratam. Anno Dominice Incarnationis Millesimo ducentesimo XX°. secundo.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cisterciensier-Stiftes Heiligenkreuz Bécs 1856. 63. l. Ezen okmány tartalmát igen hiányosan tette közzé Fejér, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 483. l.)

105.

III. Honorius pápa R—t., II. Endre király káplánját, ki a keresztet fűzte ruhájára, az apostoli szék pártfogása alá veszi. 1222.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio R. crucesignato, Capellano karissimi in Christo filii nostri Illustris Regis Ungarie salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Eaproter etc. personam tuam cum omnibus bonis, que impresenciarum rationabiliter possides, aut in futurum etc. sub Beati protectione Petri et nostra suscipimus. Specialiter autem quartam partem reddituum de Bursa, quos canonice te proponis adeptum, sicut eos iuste possides et quiete, auctoritate tibi Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre protectionis et confirmationis infringere etc. Siquis autem etc. Datum Verulis II. Kal. Maii Pontificatus nostri anno sexto.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 33. l.)

106.

III. Honorius pápa N—t soproni ispánt, ki a keresztjelet fűzte ruhájára, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1222.

Honorius Episcopus etc. dilecto filio nobili viro N. Comiti de Sopron Geuriensis Diocesis salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Cum igitur zelo fidei et devotionis accensus affixo tuis humetis signo crucis proposueris in terre Sancte subsidium proficisci; nos tuis iustis precibus inclinati personam, terram, familiam et omnia bona tua, que impresentiarum rationabiliter possides, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus statuentes, ut ea omnia, postquam iter arripueris trasmarinum, integra maneant et quieta, donec de tuo reditu vel obitu certissime cognoscatur. Nulli ergo etc. nostre protectionis et constitutionis infringere. Siquis autem etc. Datum Laterani XIV. Kal. Januarii (Pontificatus nostri) anno septimo.

Scriptum est pro eodem . . . Archiepiscopo Colocensi et . . . Episcopo Cenadiensi. Cum dilectum filium nobilem virum N. Comitem de Sopron, qui zelo fidei et devotionis accensus assumpto crucis signaculo proposuit in terre Sancte subsidium proficisci, cum terra, familia et omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidet, sub protectione susceperimus Apostolice Sedis et nostra, statuentes, ut ea omnia, postquam iter arripuerit transmarinum, integra maneant et quieta, donec de ipsius reditu vel obitu certissime cognoscatur; fraternitati vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsum super hiis non permittas ab aliquibus molestari, molestatores eius indebitos per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum ut supra.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. 36. l.)

106.

Gunczel Rovazd (Szent-Márton mellett) születésü spalatoi érsek egyessége a pannonhalmi szent-mártoni apáttal és conventtel.
1222.

G(uncellus) Dei gracia Spalatensis Archiepiscopus et V(rias) eadem gracia Abbas et totus Conuentus Beati Martini in Pannonia omnibus Christi fidelibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino. Vniuersitati uestre notum facimus, quod inter dominum G. venerabilem Spalatensem Archiepiscopum et nos has mutuas fecimus donaciones: Quod terram de Rvozd ad unum aratrum cum silua, prato et pomerio, quam ab ipso pridem acceperamus pro commutacione cuiusdam loci qui Vinula dicitur sibi in hunc modum reddidimus, ut donec uiueret nostram iureiurando diligeret Ecclesiam et sibi fidelis esset; ipso uero decedente cum omni possessione, quam ibidem ipse Archiepiscopus ordinauerit ad usum nostrum predictam terram recipiemus. Similiter et ipsius propriam terram, que uulgo Vanyola dicitur, cuius medietas cum prato tantum spectat ad ipsum, medietas uero pertinet ad fratrem suum C., sua, ut diximus, porcio plenarie et absque omni contradiccione in ius hereditarium nostre approprietur Ecclesie. He contra nos in signum amoris quatuor sibi dedimus boues et ipsum iureiurando bona tenemur fide semper diligere et pro posse nostro honorare, et quamdiu ueniens in uillam Ruozd moram fecerit, sibi prebendam cum mensura, sicut uni de fratribus dare tenemur, et annuatim, sicut consuetudo est Ecclesie, sibi bottas cum pellicio dabimus; prout hoc scriptum firmum illibatumque perpetuo permanere sigillorum nostrorum munimine corroborauimus et sigillo eiusdem Archiepiscopi communiri fecimus, et Abbatis Waradiensis, in cuius presencia hec confirmauimus. Anno ab incarnacione Domini MCCXXII.

(Eredetie bőrhártyán irva, melyről egykor három, most már csak egy pecsét függ, a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

107.

Kozma győri püspök bizonyos pert a bakonbéli apát és a győri káptalan közt egyenlit ki. 1219—1222.

C(osmas) Dei gracia Episcopus Geuriensis uniuersis modernis et futuris presentem paginam inspecturis salutem in vero salutari. Noscant presentes et futuri, quod cum inter Abbatem Demetrium de Béél ex vna parte, et inter Capitulum nostrum ex altera coram magistro Demetrio aule Regie Judice, mediante vero prestaldo Tochia filio Panthaleonis de villa Poguna lis et contencio fuisset exorta, eo quod predictus Abbas ab ipso Capitulo quamdam porcionem terre de terra ville Arpas tamquam violenter occupatam requirebat. Tandem vtriusque partis voluntate et assensu inter ipsos nos vt arbiter existens talem fecimus composicionem: quod ipsam terram, quam sepedictus Abbas requirebat, Capitulum nostrum eidem cum vno molendino super quamdam fossatam voluntate reliquit perpetuo possidendam; aliud vero molendinum, quod super Rabbam volutat, cum insula Capitulum sepedictum sibi ipsi retinuit pacifice possidendum. Et sic facta inter eos composicione coram prememorato prestaldo inter ipsa duo molendina duas metas novas assignando litem inter se motam nec super hac causa renouandam, vlterius sopierunt. Ne igitur temporum processu super hac causa lis iterato possit exoriri, de vtriusque partis assensu in memoriam huius rei presentem chartam sigilli nostri impressione iussimus roborari.

(Az eredeti után. *Czech*).

108.

A győri káptalannak bizonyos adás-vevési és birtok-átruházási ügyről kiadott bizonysága. 1222.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Vnitatis. B. Dei gracia Prepositus Geuriensis eiusdem loci —— omnibus, quibus littere iste legende occurrerint salutem et oraciones in Domino. Cum sepius obliuio ueritati aduersetur, sagacitate prudentum inuentum est, ut ea que veraciter facta sunt, fidel litterarum memorie commendentur. Hinc est, quod in noticiam omnium deuenire uolumus, quod Abbas Sancti Martini in nostra presencia constitutus protestatus est, se emisse a Ladizlao filio Ladizlai nouem uineas, quas habebat inter uineas hominum Abbatis in uilla Apatij in Higmogos, pro X marcis argenti, eodem Ladizlao ibidem astante et hoc ita esse affirmante. Et eodem die X marcas eidem L. Abbas coram nobis per manum Heym hominis Regii filii Barnabe persoluit. Vnde ad peticiones predicti Abbatis, ut suum forum firmius stare possit, litteris sigilli nostri impressione roboratis adnotari fecimus. Anno ab Incarnacione (Domini) M.CC.XX II.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

109.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság Nyulas helység birtokában biróilag erősíttetik meg. 1222.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. B. Dei gracia Prepositus et Capitulum Ecclesie Geurinensis uniuersis presentem paginam inspecturis salutem in eo, qui saluat in se sperantes. Quoniam omnis humana accio labente temporis circulo effugit et adnichilatur, sagacitas uirorum prudentum solet eas per litteras eternare. Noscant igitur tam presentes quam posteri, quod Jacinctus prestaldus Regis, filius Cornolt de uilla Dagu ad nos ueniens nobis uiua uoce asserendo demonstravit, quod cum ante Curialem Comitem Salomonem lis esset orta inter Abbatem Sancti Martini ex una parte et iobagiones Musuniensis castri ex altera pro terra uille Nulos et eius hominibus, Abbate proponente, quod dominus Rex terram illam cum hominibus Ecclesie sue in reconpensacionem predij, quod Knesa uocatur, dedisset; predictis autem iobagionibus contradicentibus, quod nec homines illos, nec terram eorum Rex conferre potuisset, cum filij iobagionum Sancti Stephani Regis sint; Comes supradictus iobagiones Musunienses ad sacramentum posuit, ut septem ex eis in festo Sancti Nicolai in Ecclesia nostra pro libertate predictorum hominum sacramentum prestarent, in quo videlicet termino cum monachus Abbatis, et Curialis Comes suus, simul cum prestaldo predicto ad recipiendum sacramentum in nostra presencia se presentassent, duo tantum ex iobagionibus Musuniensibus affuerunt, qui minime sacramentum eis prebuerunt, dicentes tam ex parte sua quam ex parte sociorum suorum, malo zelo contra Abbatem pro supra memoratis hominibus fecisse questionem. Et sic eo ordine predicta terra cum populo Ecclesie Sancti Martini perpetuo remansit possidenda. Nomina vero hominum de predicta uilla scilicet Nulos hec sunt: Cege, Vilmod, Cekeu, Prugoy cum fratre suo, Ceke, Forcos cum fratre suo, Petrus cum fratre suo, Buus cum fratre suo, Mech cum fratre suo, Cumur cum fratre suo, Och,

Ereu. Vt autem inposterum memoriter teneri possit, litteras super hoc sigilli nostri inpressione munitas dari fecimus. Anno ab Incarnacione Domini MCCXXII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

110.

III. Honorius pápa Margitot, konstantinápolyi császárnét, III. Béla magyar király leányát az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1223.

Honorius Episcopus servus servorum etc. dilecte in Christo filie nostre M. quondam Imperatrici Constantinopolitane Illustri salutem et Apostolicam benedictionem. Solet annuere etc. Eapropter, dilecta in Christo filia, tuis iustis postulationibus grato concurrentes assensu, personam tuam cum omnibus, que impresentiarum rationabiliter possides, aut in futurum iustis modis, prestante Domino, poteris adipisci, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus: specialiter autem castrum Kewe cum toto Comitatu, redditibus, dignitatibus et proventibus suis; Varod quoque, Perben, Camanc et Zilzeng cum villis, silvis, vineis, piscariis, servis et ancillis, et ceteris pertinentiis suis; Regale insuper predium, quod Elyad vulgariter appellatur, cum redditibus et proventibus suis; nec non et alia tria in Bachaciensi provincia constituta, videlicet Soya, Curth et Mirislou cum pertinentiis suis, que de concessione karissimi in Christo filii nostri Andree Illustris Regis Ungarie, fratris tui, te legitime proponis adeptam, sicut ea omnia iuste possides et quiete, et in priuilegiis eiusdem Regis exinde confectis plenius continentur, auctoritate tibi Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre protectionis et confirmationis infringere. Si quis autem etc. Datum Laterani III. kal. Aprilis. Pontificatus nostri anno septimo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 39. l.)

111.

III. Honorius pápa II. Endre királyt uj kereszthábórura buzdítja. 1223.

Honorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio .... Illustri Regi Ungarie salutem etc. Iustus Dominus in omnibus viis suis, qui unicuique pro meritis condigna retributione respondet, circa negotium terre Sancte spem populi christiani fovit aliquando prosperis, et interdum debilitaverit adversis. O quantum christicolis videbatur arridere prosperitas! O quantum illuxisse credebatur fidelibus felicis aurora successuum, quando crucesignatorum exercitus Egyptum aggrediens, post turrim captam, post transitum fluminis, post hostes exterritos in adversariorum stationibus castra fixit, et Damiatam, que robur censebatur Egypti, duris obsidionis angustiis coartavit! Res quidem agebatur miraculi, cum Dominus, qui elegit infirma mundi, ut confunderet fortia, civitatem expugnationi difficilem eo tempore tradidit gerentibus bellum eius, quo invaluerat multum partis adverse potentia, et abreviatus erat non modicum nostrorum numerus bellatorum. Habebat autem in hiis universitas christiana, unde pretenderet quasi certe spei fiduciam in futurum: verum succedentibus prosperis victores obliti nomen Domini post triumphum dato virtutibus libello repudii sic contraxere cum vitiis, quod detrahebatur fidei, ubi convertendi fuerant infideles, et maior erat peccatorum commissio, ubi maior remissio sperabatur. Quapropter provocatus Dominus dexteram in sinistram, et gratiam mutavit in iram, eitharam nobis vertit in luctum, et gaudium transtulit in merorem, cum, nostris in manu hostili conclusis et perdita Damiata, brevi dierum numero sic exinaniti fuerunt temporis longi labores, quod non solum blasphemorum iniuriis nomen est expositum Christianum, verum etiam quo ad aliquos, qui aliquando communicaverant fidei contemptui, datus est ipse Christus: unde facta est durior post prosperitatem adversitas, et eo minus habuit consolationis afflictio, quo minus argumenta prosperitatis preterite, sub-

secute iacture pati poterant coniecturam. Sed licet iniquitates nostre quandocunque diviserint inter nos et Deum nostrum, non est tamen aggravata eius auris, ut non exaudiat, nec abbreviata manus eius, ut salvare non possit. Misericordiam quippe non continebit in ira, quin saltem propter nomen suum, ne ulterius blasphemetur in gentibus, potenter exurgens iudicet causam suam et exaltans humilem in salutem, iniquos abigat, et consternat elatos. Ecce ipsius inspiratione, ut firmiter credimus, karissimus in Christo filius noster Fridericus Illustris Romanorum Imperator semper Augustus et Rex Sicilie, omissis multis arduisque negotiis, quorum onus honorem Imperialis Celsitudinis sequebatur, venit ad nos in Campaniam, nobiscum de predicte terre subsidio tractaturus; ibique presentibus venerabili fratre nostro . . . Patriarcha et carissimo in Christo filio nostro Johanne Illustri Rege Jerosolimitano, . . . Beethlemitano Episcopo, . . . Magistro Hospitalis, . . . Preceptore Templi et . . . Magistro Domus Theutonicorum, ac aliis, quos ad tractatus huiusmodi (e) diversis mundi partibus vidimus adhibendos, singulis, que natura negotii requirebat, diligenti meditatione pensatis, idem Imperator ad nostrum beneplacitum et consilium predictorum transfretandi termino in festo Beati Johannis Baptiste post biennium proximo secuturo prompta voluntate suscepit, corporale super hoc exhibens spontaneus iuramentum. Denique, ut ad id plenius suum manifestaret affectum et plus fidei daretur negotio, ac omnino suspitionis contrarie scrupulus tolleretur, ad instantiam Patriarche predicti et aliorum orientalium in nostra et fratrum nostrorum presentia et multitudinis hominum, qui ad colloquium venerant, se ducturum in uxorem legitimam filiam Regis eiusdem iurisiurandi religione firmavit. Sane probabili presumptione tenemus, quod a Domino factum est istud, ut votis fidelium optate rei successus exolvat, quod preconcepte spei preludia promiserunt, ad sui restaurationem negotii tuum et aliorum Regum ac Principum animo ipse filius Summi Regis accendet, qui de secreto patris in publicum egressus ad servos, ad ima descendit, ut subditis ad summa pararet ascensum: sub testa nostre mortalitatis figulus in terris visus et cum hominibus conversatus, tuum procul dubio expetit et expectat auxilium causa Christi et probatam domus tue po-

tentiam desiderat terra Sancta. Numquid non habuit de iuventutis tue primitiis, et de maioris etatis reliquiis, quasi de vite decima non habebit. O quantum acresceret eiusdem terre subsidio, si de propagata devotione patris in filios per unum ex ipsis subvenires in tante necessitatis articulo Crucifixo! O quam magnifice ad succursum Ungaria inimicis Crucis terribilis se pararet, ut mittenti placeret et misso. Absit, ut in peculiari bello, Dei filii gens tibi subiecta soluat militie cingulum, arma relinquat rubigini, animum neget victorie, cum corona non desit victoribus per gratiam et meritum in presenti, per gloriam et premium in futuro. Hinc est, quod excellentiam tuam affectuose rogamus, et a te instanter exposcimus, obsecrantes per Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, per Sanguinem Jesu Christi, ut exurgas in adiutorium Christi tui, qui quodam modo in se prodigus et parcus in servis, temporali morte se tradidit, ut te a faucibus mortis eriperet sempiterne. Exurgas et liberes terram illam, in qua salutem humani generis operatus est personaliter ipse Salvator. Exurgas ad contricionem nationis prave atque perverse, que ubi sit Deus Christianorum improperat, et multis insultat opprobriis nomini Christiano. Et quidem illatas subditis tuis offensas ulcisceris, et Dei tui non vindicabis iniurias tam atroces? Ad hereditates tuorum manus invasorum extendi non pateris, et patieris hereditatis Dominice tanto tempore detentores? Ne igitur in Deo periculose dissimules, quod iuste non tolerares in homine, pungat cor tuum tui contumelia creatoris, accendat te zelus fidei Christiane, ut sic in forti manu et extento brachio terre memorate subvenias, quod insinuato nobis subventionis tue proposito ante faciem aliorum te fructuose ponamus exemplar, in tuis laudibus gloriantes, tibique accrescat cumulus meritorum, non solum ex hiis, que feceris per teipsum, sed ex aliis etiam, que facti tui similitudine subsequantur. Datum Laterini.

In e. m. scriptum est aliis Regibus, quibusdam verbis mutandis competenter mutatis.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 40. l.)

112.

A győri káptalan előtt kötött barátságos egyesség. 1223.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Capitulum Geuriense. Omnibus, quibus presentes litere legende occurrerint, salutem, et orationes in Domino. Cum veritas per oblivionem sepius occultari soleat, necesse est, ut eo, que in presentia bonorum hominum geruntur, fideli literarum memorie commendentur. Hinc quod in notitiam universorum devenire cupimus, quod Michael monachus Ecclesie Sancti Martini, et Simon ejusdem Ecclesie Comes Curialis ex una parte, et Endreus filius Nicodemi Jobagionis de Sculgageur de villa Theneu ex altera ad nos accedentes pariter asserverunt, quod cum Abbas eorum et E. predictus pro quibusdam hominibus Petro videlicet, et Paulo diu contendissent, predicto E. dicente eos esse suos servos, Abbate vero e contrario eosdem de familia Ecclesie sue esse asserente, et per iudicium Nicotai tunc comitis Palatini ad certamen duelli inire deberent, tandem in hunc modum convenerunt, ut Abbas quimque marcas argenti pro predictis hominibus eidem E. solveret, et supra memorati homines Petrus, et Paulus in usum Ecclesie Sancti Martini cederent in perpetuum, quod et factum est. Nam in presentia nostra monachus et Simon predicti illas quinque marcas sepedicto E. persolverunt. Ut autem super his predictus Endreus per lapsum temporis aliquam questionem vel calumpniam contra Abbatem facere non possit, literas sigilli nostri impressione munitas dedimus. Anno Incarnationis Dominice millesimo ducentesimo vigesimo tertio. Preterea de tertio, nomine Karasini, qui eis affinitate tenetur, sepe memoratus E. confessus est, quod penitus liber ab eo exstiterit, nec ulla servitutis nota ei teneretur.

(A szent-mártoni főapátság levéltárában lévő eredeti után *Czech.)*

113.

Bors gróf a családja által alapított borsmonostrai apátság birtokáról gondoskodik. 1223.

Fallax mundi gloria lapsu ruit mobili; opes, honores, omnia florent, fluunt, nec persistunt, quia marcescunt; nam populatur et subvertit omnia mors amara. Beata gracia (Kaprinainál „igitur anima“), que gustato fructu salutifero postponit omnia presentis vite gaudia. Igitur Ego Comes Bors predictorum bonorum non immemor, functus sospitate precavens in futurum monasterio, meo Beate Marie fabricato pro salute anime mee parentumque meorum villas quasdam hereditario jure mihi inherentes, quarum hec sunt nomina videlicet Sumuld, Stanch et Dunazel (Hevenesinél „Sumulch, Scarch et Dunaségh“) cum insula contuleram possidendas, exoptans ut fratres in dicto monasterio degentes, quanto liberalius corporalia perciperent, tanto quietius spiritualibus vacare valerent. Verum quia karitate refrigescente iniquitas habundavit, predicte possessionis veritas in medium venit dubietatis, sic ut Magister Pous ommissa veritate assereret, villas supradictas emptionis tytulo ex parte mea possidere. Cuius vendicionis tam ego, quam fratres jam dicti monasterii ignari; cum diu coram Regibus Andrea videlicet et filio eius Bela, nec non et Baronibus Regni causa ventilaretur fratribus sepedicti monasterii actoribus ex parte una, reo autem Magistro Pous ex altera, Ego Comes Bors valefeci contencioni, presertim cum Magister Pous instrumento uteretur contra me et fratres dictos clandestine usurpato, gauderetque libello indebite obtento. Sic cedens contencioni, ut dictum monasterium meum nolens fraudare elemosina promissa imo et data, villas duas alias in commutuacionem illarum, quas Pous usurpauit, perpetuo do possidendas, quarum hec sunt nomina: Mycha, Fluecendorff cum omnibus suis pertinemiis, et hoc abhinc usque in perpetuum; similiter et mediam partem ville Hetezer, que est in confinio Teutonie, post obitum meum secundum racionem predictam eidem contuli monasterio nullo contradictore persistente. Sic et littere Re-

gum locuntur. Partem vero alteram dicte ville H. fratres diu antea jam possidebant a tempore parentum meorum. Ut autem huius donacionis series perdurare possit imperpetuum hoc decretum sigilli mei munimine feci roborari. Tempore et teste domino Jacobo Cardinali et Apostolice Sedis Legato; mediantibus autem Regibus Andrea et Bela, jobagionibus vero Ungulino (Ugulino) Archiepiscopo, Nycolao filio Burch (Baych), Ladyzlao et Pous; judice autem Demetrio persistentibus. Datum anno Domini M.CC.XX.III.

(Az eredeti után Fejért Cod. Dipl. III. k. 2. r. 361. l. javítva Beely Fidél a tudománytárban, XV. köt. Pesten 1844. 128. l. Létezikezen okmány Hevenesi kézirati gyüjteményében is LIII. köt. 9. l., Kaprinai gyüjteményében B. 4°. XL. köt. 44. l és gr. Széchényi Ferencz gyüjteményében I. k. 262. l.)

114.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátságot Gönyüvel adományozza meg. 1224.

In nomine Sancte Trinitatis, et Indiuidue Vnitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Cum quelibet iusta petitio apud Regie Serenitatis excellenciam sit admittenda, illa maxime mereri censetur optentum, que ab animo Diuinitus inspirato procedens prodit uelle petentis, largiendo terrena lucrari celestia, et temporalibus institutis acquirere sempiterna. Hinc est, quod ad uniuersorum noticiam presencium et posteronum pervenire uolumus, quod dilectus ac fidelis noster Vros Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ad nostram accedens presenciam instanter ac devote postulauit, ut ea omnia que in concambium Petrus, et duorum fratrum ipsius, qui de filijs officialium Ecclesie Sancti Martini oriundi fuerant, quos intuitu fidelitatis et seruiciorum predicti Petrus ab omni debito et seruicio, quo Ecclesie adstricti tenebantur, exemptos cum consensu predicti Vros Abbatis et fratrum suorum perpetue donauimus libertati, Ecclesie contuleramus, auctoritate nostri privilegij confirmaremus. Nos igitur iustis ho-

nestis et salubribus peticionibus sepedicti Vros Abbatis condignum fauorem adhibentes, datam a nobis commutacionem benignitate Regia confirmauimus. Contulimus igitur prenominate Ecclesie Sancti Martini terram quandam nomine Gtinew ad tria aratra exceptam de castro Zuluga-Geuriensi cum sex mansionibus castrensium, quorum nomina sunt hec: Wtous, Gucgus, Tuba, Ybrah, Hellevs et Tocut. Item contulimus septuaginta iugera terrarum, quod uulgo teluk dicitur, et duas insulas sitas in Danubio, et piscaturam in Danubio, que dictos castrenses contingebat; et hec omnia per dilectum, ac fidelem nostrum Gregorium magistrum, tum temporis Electum Geuriensem prememorate Ecclesie Sancti Martini fecimus assignari. Ut autem hoc concambium factum et confirmatum a nobis nec nostris, nec nostrorum successorum temporibus retractari valeat, presentem concessimus paginam sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus Cleti Aule nostre Cancellarij et Agriensis Prepositi anno Dominice Incarnacionis MCCXXIV. Strigoniensi sede uacante, Reuerendo Vgrino Colocensi Archiepiscopo existente, Desiderio Chanadiensi, Roberto Wesprimiensi, Thoma Agriensi, Stephano Zagrabiensi, Briccio Waciensi, et aliis Episcopis Ecclesias Dei gubernantibus; Iula Palatino et Comite Budrugiensi, Salomone Bano, Nicolao Curiali Comite Regine, et Comite Suprunuensi; Botez aule nostre Curiali Comite et Comite Bekesiensi, Buzad Posoniensi, Nicolao fratre Vgrini Chenadiensi, et alijs Comitibus Comitatus tenentibus; Regni autem nostri anno vigesimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában. V. ö. Fejért, Cod. Dipl. VII. k. 4. r. 74. l. *Czech.*)

115.

III. Honorius pápa meghagyja az esztergami érseknek, hogy a pannonhalmi szent-márton apátság számára bizonyos ügyekben az igazság szolgáltatását szorgalmazza. 1224.

Honorius Episcopus etc. Venerabili fratri .... Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Dilecti filii .... Abbas et Conventus Sancti Martini in Pannonia nobis insinuare curarunt, quod cum super questionibus, quas super Ecclesiis, decimis et rebus aliis habent adversus venerabilem fratrem nostrum ... Abrigiensem (így, talán Zagrabiensem) Episcopum et Capitulum, nec non adversus Albensem et Vesprimiensem Prepositos et Capitula eorundem, et quosdam alios a felicis memorie I... papa predecessore nostro, ad diuersos iudices ab eis tibi propriis nominibus exprimendos, commissionis litteras impetrarint, et nos super hiis pluries eis direxerimus scripta nostra: ipsorum tamen iudicum negligentia, et adversariorum versutia faciente, nondum suam potuerunt iusticiam optinere; quare humiliter petierunt, ut questiones huiusmodi ad nostrum revocaremus examen. Volentes igitur parcere ipsarum partium laboribus et expensis, fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus iniungas iudicibus, quibus sunt ipse cause commisse, ut infra festum Assumptionis Beate Marie proximo venturum procedant finaliter in causis eisdem iuxta traditas sibi formas. Quod si per negligentiam eorundem, vel per adversariorum malitiam non fuerit adimpletum, iniungas partibus, ut in proximo festo Omnium Sanctorum, quod eis terminum peremptorium assignamus, per procuratores sufficientes compareant coram nobis super iam dictis questionibus processure: nobis, quod inde feceris, rescripturus. Datum Laterani III. nonas Februarii. Pontificatus nostri anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 48. l.)

116.

III. Honorius pápa inti a váczi püspököt, hogy Béla ifjabb királyt tanácsával segítse. 1224.

Honorius Episcopus etc. Venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi salutem etc. Fraternitatem tuam dignis in Domino laudibus commendamus, quod sicut ex parte carissimi in Christo filii nostri B(ele) Regi et uxori sue semper fideliter astitisti, pro ipsorum stans matrimonio, et laborantibus ad eorum divortium intrepide in faciem eorundem iusticie amore resistens. Quia vero idem B(ela) Rex gravem pro matrimonio persecutionem sustinet, coactus propter hoc in terram nobilis viri . . . Ducis Austrie se transferre, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attente, quatenus tuum adhuc sibi consilium et auxilium tamquam in adversitate huiusmodi necessarium liberaliter et libenter impendens, ita quod ipsi consilii et auxilii tui ope suffulto, post tempestatem tranquillum et serenum post nubilum tandem fiant. Datum Laterani VIIII. Kal. Martii. Pontificati nostri anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 45. l. A pápának ugyanazon értelemben a veszprémi püspökhez irt levelét lásd Fejérnél Cod. Dipl. III. k. 1. r. 432. l.)

117.

III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek meghagyja, hogy a német rendet a neki II. Endre királytól átengedett Bárczaságnak birtokában ne háborgassák. 1224.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus nostris Archiepiscopis et Episcopis per Ungariam constitutis salutem etc. Dilectorum filiorum .... Magistri et fratrum Hospitalis Sancte Marie Teotonicorum Jerosolimitani Deo et hominibus grata religio promeretur, ut suis favorabilibus desideriis favorabiliter annuamus, quatenus eiusdem Ordinis nova plantatio eo felicius incrementa suscipiat quo largius fuerit rore Apostolice gratie irrigata. Petierunt siquidem iidem Magister et fratres, ut terram de Borza et ultra montes nivium, quam propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam largitione carissimi in Christo filii nostri Andree Regis Ungarie Illustris adepti esse noscuntur, et noviter inhabitare ceperant, ipsorum paganorum impetu non sine multo personarum suarum discrimine refrenato, in ius et proprietatnm Apostolice Sedis recipere dignaremur, asserentes, quod fideles libentius transibunt in eius coloniam, si eam viderint Apostolice Sedis esse speciali dominationi subjectam, sicque fiet ut terra, que lata et spatiosa cultoribus indiget, facile populetur, et numerus habitantium in eadem ad ipsorum paganorum terrorem et securitatem fidelium, atque ad utilitatem non modicam terre Sancte feliciter augeatur. Ipsorum ergo Magistri et fratrum piis precibus benignius annuentes prefatam terram in ius et proprietatem Beati Petri suscipimus, et eam sub speciali Apostolice Sedis protectione ac defensione perpetuis temporibus permanere sancimus. Ad hec cum eadem terra secundum indulgentias ipsis fratribus ab Apostolica Sede concessas nullum preter Romanum Pontificem habeant Episcopum vel Prelatum, districtius duximus inhibendum, ne quis Archiepiscopus in terram ipsam vel incolas eius interdicti vel excommunicationis sententiam sine speciali auctoritate Apostolice Sedis promulgare presumat,

vel jurisdictionem quamlibet exercere; sed Archipresbyterum, quem per venerabilem fratrem nostrum Strigoniensem Archiepiscopum, tunc Episcopum Agriensem, prefici fecimus ipsi terre, habeat clerus eiusdem populusque recursus pro questionibus emergentibus inter eos aliisque articulis, qui Ecclesie auctoritatem iurisdictionemve requirunt, et possunt per alium quam Episcopum expediri; ea vero, que desiderant Pontificalis dignitatis officium, ut puta crisma, oleum sanctum, ordinationes clericorum et consecrationes ecclesiarum seu altarium, a quocunque maluerint, recipietis (így) Episcopo, ab Apostolica Sede communionem et gratiam obtinente, quousque ipsius terre populus Divina favente gratia sic fuerit augmentatus, ut dignum sit ei proprium Episcopum provideri. Ideoque fraternitatem vestram sollicitandam duximus et monendam per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus dictos fratres vel ipsius terre incolas contra nostre constitutionis et inhibitionis tenorem nullatenus molestetis, quin imo ipsos habentes specialiter pro Sedis Apostolice reverentia propensius commendatos, cum pro clericorum ordinationibus et aliis, que ad pontificale spectant officium, ab eis requisiti fueritis, benigne ipsorum iustis postulationibus annuatis, ut et ipsi possint de bono in melius favore vestro adjuti proficere, nosque caritatem vestram debeamus in Domino commendare. Datum Laterani II. kal. Maji (Pontificatus nostri) anno octavo.

(III. Honorius pápa Regestáiból Teutsch és Firnhaber id. m. 27. l. és Theiner id. m. 51. l.)

118.

III. Honorius pápa a somogymegyei tizedek peres ügyében a pannonhalmi szent-mártoni apát és a veszprémi káptalan közt intézkedik. 1224.

Honorius Episcopus seruus soruorum Dei, venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi, et dilectis filiis . . . Abbati de Peles et . . . Archidiacono Pestiensi Vesprimiensis et Waciensis Diocesis, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum olim . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia super questionibus motis ab eis contra Vesprimiense Capitulum super Ecclesia Sancti Saluatoris de Tord et quibusdam decimis de Simigiensi Comitatu plene ipsis prouenientibus, quas occasione Ecclesie Sancti Apollinaris idem Capitulum dicitur usurpare, super quibusdam decimis coram dilecto filio nostro G(regorio) Sancti Theodori Diacono Cardinale, tunc Capellano felicis recordationis I(nnocentii) Pape predecessoris nostri lis extitit apud Sedem Apostolicam taliter contestata, ut si Capitulum exceptiones suas, scilicet excommunicationis in personam Abbatis, et quod homines suos bobus et rebus aliis spoliauerit dictus Abbas, posset probare legitimis litis contestationibus et ualeret, nec non et super quibusdam aliis iniuriis aduersus predictum Capitulum, et causis quas haberent aduersus quosdam alios, Archidiaconum uidelicet, Rectores Ecclesiarum et presbiteros ac populos Comitatus prefati, et super quibusdam decimis et rebus aliis ad diuersos iudices diuersas a Sede Apostolica litteras commissiuas impetrarint, nec per eos super predictis, pro quibus sexdecim annis et amplius asserunt inutiliter laboratum, dicti Abbas et Conuentus suam iustitiam potuerunt obtinere, nos de ipsorum et venerabilis fratris nostri . . . Strigoniensis Archiepiscopi tunc Episcopi Vesprimiensis assensu tibi, frater Waciensis, et venerabili fratri nostro . . . Quinque-Ecclesiensi Episcopo et . . Abbati de Sancto Gothardo Georiensis Diocesis super predictis omnibus sub certa forma negotium duximus committendum, qui licet non processissent in causa, duo tamen ipsorum

certis exceptionibus certum terminum peremptorium, uidelicet festum Sancte Pudentiane proxime preteritum partibus assignarunt, quo cum omnibus instrumentis et rationibus suis per se, uel per procuratores idoneos nostro se conspectui presentarent. Comparente igitur parte Monasterij et diutius expectante, tandem coram venerabili fratre nostro .... Albanensi Episcopo, quem dederamus parti Monasterii auditorem, quidam pro Vesprimiensi duntaxat Capitulo comparuit procurator, qui licet coram eodem auditore mandatum sufficiens ostendisset, et libellum super predictis et aliis ab alia parte recipiens contendisset aliquantulum cum eodem; ad ultimum tamen dicens, se nolle defendere Capitulum supradictum coram dilecto filio Magistro O. Subdiacono et Capellano nostro, quem eidem subrogauimus Albanensi, quasdam litteras pro parte Capituli reuocatorias sue procurationis ostendit, quibus cum indicarentur esse suspecte, dictus procurator iuramento prestito fidem fecit litteris; et Monasterii pars instarat, ut cum pars altera contumax existeret, quoad illas decimas, super quibus lis extitit contestata, deberet ad calculum sententie definiri, et super eisdem et super aliis, uel adiudicari sibi possessio, uel saltem contumaces ex parte altera in expensis prefatos Rectores, sacerdotes et alios, pro quibus non respondit dictus procurator, absentibus incurrendis aggrauari, facientes in iudicando, quod iuris et iustitie dictaret ordo obseruari. Itaque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus causam super predictis omnibus sufficienter per partes siue per earum procuratores etiam quoad reliqua instructam inspicientes, ipsam, si partes consenserint, etiam quoad exceptiones fine debito terminetis. Alioquin eam ad nos sufficienter instructam ad proxime uenturum festum Natiuitatis Dominice remittatis, prefigendo partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, iustam a nobis in Domino sententiam recepture. Quodsi forte quocunque modo contigerit, ut coram vobis instrui causa non possit, vos quantum de iure poteritis procedentes, partes nichilominus ad eundem terminum ad nostram citetis presentiam, quo cum omnibus instrumentis et rationibus suis ueniant recepture, quod iustum fuerit, et facture, nullis litteris obstantibus, si que apparuerint a Sede Apostolica impetrate.

Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu frater Episcope cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Laterani V. Id. Julij Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

119.

II. Frigyes római-német császár III. Honorius pápát a szent föld ügyeiről értesítvén, a keresztyén fejedelmeket, s névszerint a magyar királyt is uj keresztes háborura buzdíttatni kívánja. 1224.

(Sanctissimo in Christo patri Honorio Dei gracia Sancte Romane et universalis Ecclesie Summo Pontifici Fridericus eadem gracia Romanorum Imperator semper Augustus et Sicilie Rex salutem et reverentiam filialem etc.) . . . . , . Preterea frater Hermannus Domus Theotonicorum Magister ad presentiam nostram accedens, proposuit et persuasit instanter, quod de consilio vestro erat et satis utile vobis et ei expediens videbatur, ut pro tam arduo negotio terre Sancte cum Principibus Imperii oretenus loqueremur, versus partes illas nos personaliter conferentes. Quod dum nostro proposito residisset, et in procinctu essemus versus partes illas dirigendi prosperum iter nostrum, venit Marescalcus noster Cathaniensis; etc.... Super quo habita deliberatione cum proceribus curie nostre, quid videretur agendum, visum est omnibus consultius expedire, quod deberemus in hoc articulo presentiam nostram de Sicilie partibus (non) absentare etc. Propter quod eundem Magistrum de tam arduo negotio utile vidimus onerandum, iniungentes ei legationem ad Principes faciendam, scribentes et promittentes per eum Duci Austrie, Lantgravio Thuringie ac ceteris Principibus nominatim, necnon Regi Ungarie ac suis magnatibus ad terre Sancte subsidium transituris, victum, pecuniam et alia necessaria in Regno nostro liberaliter exhibenda, prout idem Magister, quem ad vestram prius presentiam destinamus, proponet in conspectu

vestro singula singillatim etc...... Erit itaque Sanctitatis vestre per Alamanniam, Hungariam et Regna finitima, nec non in Franciam, Angliam et ceteras partes orbis tam sufficientes et ydoneas delegare personas, et illa prestande remissionis et indulgentie auctoritate munitas, que ad crucis negotium promovendum audiri debeant et timeri.... Taliter super ceteris circumstantiis negotio providere dignantes, quod desidia vel remissa negligentia quelibet in Ecclesiam, sicut hactenus, non notetur; quia nos, que ad nostram spectat Imperii sollicitudinem etc. Datum Cathanie quinto die Martii duodecime Indictionis.

(Theiner id. m. 46. l.)

120.

A velenczei doge és annak tanácsa bizonyos kalmároknak magyar földön történt fosztogatási esete iránt vizsgálatot rendelnek. 1224.

Die XIII exeunte Marcio. Voluntas fuit domini Ducis et maioris partis eius consilii, vt Jacobus a Cotanto consiliarius domini Ducis iret colloquium habiturus cum Dimitrio Dei gracia Salanicensi Rege et aliis quibusdam militibus cum ipso Rege existentibus pro veritate inquirenda et cognoscenda, videlicet si aliquid scienter cognouisset dictus Rex uel aliquis de sua societate de robaria facta in terra Regis Vngarie rerum et denariorum Petri Alberti, Donati Auliuo et Vidonis Penctuli omnium Venetorum. Qui Jacobus cum recitationem uerborum dicti Regis et Vgonis militis domini Narzoli audiuisset silicet (így) in Veneciam reuersus fuit ad dominum Ducem et eius consilium dicens, se hore ad hos audiuisse per singula dici eidem domino Dimitrio Regi et eidem Vgoni omnia que in cartula ista facta per Hermacorum Citopresbiterum et notarium continebatur (így). Tenor cujus talis est:

In nomine domini Dei et Saluatoris nostri Jesu Christi. Anno Domini M.CC.XX.IIII. mense Marcio Indictione XII. Riuo alto. Testificamus nos Demitrius Dei gratia Salaniki (Rex) et

Vgo miles domini Narzoli et in veritate dicimus, quod nos fuimus in illo loco, silicet in terra Regis Vngarie, ubi Rex Bella filius domini Andree Regis Vngarie cum suis militibus et quidam milites Ducis Austrie per uiolentiam rapuerunt tantum inter aurum et argentum et zoias de Petro Alberto de Venecia, quod fuerunt ualentia marcas argenti sexcentas, et tantum de Vito Penctulo de Venecia, quod fuerunt marchas argenti quatuordecim et quatuor marche auri. Et hoc per uerum dicimus testimonium. Signum supra scriptorum domini Demitrii Regis Salaniki et Vgonis militis quoad hec rogatis.

† Ego Marinus Natale tt. ssi.

† Marinus Pentulo tt. ssi.

(Jegyzői jegy.) Ego Hermacoras Cito presbiter et notarius compleui et roboraui.

(A „liber Plegiorum" czímü velenczei statuskönyvből Sickel Tivadar, Monumenta graphica medii aevii, II. füz. Bécs 1858. 4. tábla.)

121.

Trau városban hagyatéki per a pápától kiküldött birák előtt 1224.

Omnibus ad quos presens scriptum pervenerit M. Sancti Stephani et D. Sancti Petri Abbates, nec non I. Canonicus Traguriensis eternam in Domino salutem. Suscepta delegationis autoritate a Summo Pontifice in cuiusdam terre caussa; que inter Canonicos Sancti Domnii et Conventum Monasterii Sancti Benedicti uertebatur, datis partibus legitimis induciis allegationes et exceptiones utrimque propositas audire curavimus diligenter. Proponebatur siquidem ex parte Canonicorum, quod quedam domina nomine Stria olim Gaudij Kalende relicta, cum morti proxima videretur, legavit quandam suam terram prenominatis Canonicis, uidelicet siue uiueret siue moreretur, et hoc sue donationis testamentum publico instrumento firmauit; et ostendebant Canonici huius cartulam instrumenti. E contra vero Moniales respondebant,

hanc terram prius legatam esse suo Monasterio a uiro ipsius Strie, et quarundam feminarum testimonio probare conabantur; demum vero cum iterum Stria ad exitum propinquasset, ab Abbatissa monachalem habitum postulabat; Abbatissa vero minime concedebat, nisi de suis bonis conferret Monasterio, vel saltem terram ipsam quam a uiro suo olim collatam monasterio asserebant, et sic Striam earum petitioni consensisse dicebant, et super hoc presbyterum Sabbe Calixti et Petrum Russum testes introducebant. Nos vero auctoritate, qua fungebamur, taliter in sententiam processimus, videlicet: Mulleres secundum antiquam ciuitatis consuetudinem in conficiendis testamentis ad testimonium admitti non posse, maxime in ciuitate factis, ubi clerici vel fideles layci possent uocari; alios vero testes non posse sufficere ad instrumentum Canonicorum irritandum, presertim cum eorum alterum, scilicet Petrum Russum nobis per ciuitatis Iudices constitisset, publici furti nota infamatum. Vnde autoritate nobis commissa ipsam terram Canonicis adiudicauimus perpetuo possidendam, precipientes eis, ut instrumentum suum iureiurando firmarent, si a parte altera peteretur. Pars vero aduersa se iniuste grauari proclamans, Sedem Apostolicam appellauit, cui ad primum festum Assumptionis Sancte Marie terminum prefiximus suam appellationem cum nostris litteris prosequendi. Actum est hoc in claustro Sancti Stephani VII. Kal. Junii anno Domini MCCXXIIII in presentia horum testium: Apollenaris Cacanfolli, Mathei Maurute, et quam plurium Clericorum et ejusdem Monasterij monachorum. Ad maioris autem roboris firmitatem hanc paginam sigillorum nostrorum munimine fecimus roborari.

(Gondos másolata találtatik a bécsi cs. titkos levéltárban.)

122.

A királyi biztosok Kusok helység birtokállapotáról itélnek.
1224 körül.

G(regorius) Dei gratia Jeuriensis Episcopus, N(icolaus) Supruniensis et L. Musuniensis Comites omnibus presens scriptum inspecturis salutem in Domino. Ad universorum pervenire uolumus noticiam, quod cum ex precepto Regis terras, villas absque donacione Regis possessas in parrochys Castriferrei et Supruniensi et Musuniensi discuteremus, Micsa et Lampertus et Dionisius in termino a nobis assignato privilegium suum coram nobis ostenderunt super terra de Kusoku ad quatuor aratra, cuius privilegii tenorem inspicientes donacionem eisdem a Rege factam iuste et merito pronunciavimus, sicut in eorum privilegio continetur. Et ne processu temporum factum nostrum in irritum revocetur, litteras nostras sigillorum nostrorum munimine roboravimus.

(Az eredeti után. *Czech).*

123.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni főapátságot Gönyővel adományozza meg. 1225.

In nomine Sancte Trinitatis, et Individue Unitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmacie, Crohacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Inter universos, qui superne largitatis dona recipiunt, multum obligatur Regum sublimitas, quibus quia plura, ac specialia donorum insignia committuntur, merito ob eisdem plura exiguntur. Ne igitur pro non augmentato commissi talenti lucro inutilitatis arguamur, si Ecclesiis Dei, et locis Divino cultui mancipatis, cum possimus et teneamur, honores et possessiones augmentare renuerimus; Monasterio Beati Martini de Sacro Monte Pannonie, quod pridem combustum, et funditus destructum, et per Vros Abbatem opere laudabili reedificatum est, in die consecrationis ejus, cui cum conjuge nostra, sicut jure patronatus nos contingebat, et multis Regni nostri Magnatibus interfuimus, ad nullius petitionem, sed solo Dei nutu provocati, tum ob remedium anime nostre, tum quia monasterium dictum nobis et conjugi nostre et aliis magnatibus et nobilioribus nostris maximas expensas et honores fecit; tum quia racio juris, et equitatis exigit, et ad officium debitum incumbit patronis in consecratione monasteria dotare, et maxime, cum nos ad reedificacionem illius monasterii in nullo juuissemus Abbatem; triginta mansiones udvornicorum nostrorum cum tota terra sua, quovis loco magis utilitati Ecclesie congrueret, firmiter dare promisimus. Sed Abbas et Conventus se piscibus pre ceteris indigere dicentes, humiliter, et subnixa prece institerunt, ut nos quandam terram udvornicorum nostrorum penes Danubium sitam, scilicet villam Gynu, que dictum monasterium in tercia parte contingebat, in omni portione cum quindecim mansionibus (et) incolis ejusdem ville conferremus, et reliquos udvornicos, si qui remanerent, de eadem villa alias transferri faceremus, ut dicta terra totaliter exclusis udvornicis libere monasterio remaneret cum omnibus

pertinentiis suis; scilicet quod vulgo dicitur Eurem, et Tonya, et aliis piscationibus suis et insulis, et quod eedem mansiones ad piscationes tenerentur faciendas et custodiendas. Quorum petitionibus et desideriis gratanter annuentes, dictam terram perpetuo pacifice possidendam prenominato monasterio nostro cum suis pertinentiis, et dictis quindecim mansionibus udvornicorum donavimus. Ceterum, cum nos reliquos udvornicos, numerum quindecim mansionum quas sepe dicto monasterio contulimus, excedentes fideli nostro Michaeli Magistro Agasonum nostrorum contulissemus, dictus Abbas et Conventus Sancti Martini timens sibi super hoc in futurum prejudicium generari; ne udvornici sub dominio Michaelis Magistri in eadem villa commorantes processu temporis temere contra Regiam donacionem venientes terram suam donatam monasterio attemptent sibi vendicare, nostro consensu requisito et habito, taliter cum Michaele magistro convenerunt, ut omnes udwornicos supradicte ville, quorum nomina sunt hec: Kynus cum filiis suis, Bixoud cum filio, Banalch cum filio, Kewa cum filiis, Micula cum filio, Salomon cum nepote, Mathei cum fratre suo Forcas, Karachan cum fratre suo Symone, Dema cum fratre suo, Bodov, Aruud cum nepote, Endre cum fratre suo Andrea, Thomas cum filiis suis, Warov cum fratre suo, Fiod, Pach cum fratre suo Mathia, Chomso cum filio, Paulus, Herchec, Wyd, cum medietate terre et Danubii et insularum, secundum quod concludunt mete ex utraque parte ville, monasterium Sancti Martini possideret; medietas autem cum septem mansionibus castrensium in eadem villa exsistentium, quas idem monasterium a nobis in permutationem receperat, dicto Michaeli magistro pro permutatione udwornicorum a nobis sibi collatorum remaneret; ea autem, que extra metam sunt, videlicet quod vulgo dicitur Eurem, et Tonya cum omnibus pertinentiis suis, monasterium supradictum integraliter possideret. Abbatem autem ejusdem monasterii in supradictam possessionem per fidelem nostrum nomine Detha filium Cornelii Comitis auctoritate Regia fecimus introduci. Ut igitur hec nostra donacio, pariterque utriusque partis convencio facta perpetue stabilitatis robur obtineat, presentem paginam hujus rei testimonium fideliter continentem sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum per manus magistri Stephani Domini Pape Subdiaconi, Zagrabiensis Electi, et Aule nostre Cancellarii. Anno ab Incarnacione Domini Millesimo CC.XX.V. Vacante venerabili Sede Strigoniensi, Reverendo Ugrino Colocensi Archiepiscopo exsistente, Desiderio Chenadiensi, Roberto Wesprimiensi, Bartholomeo Quinque-Ecclesiensi, Alexandro Waradiensi, Reynaldo Transsilvaniensi, Briccio Wachiensi, Gregorio Geuriensi, Cleto Agriensi Episcopis existentibus, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Jula Palatino et Comite Supprumiensi, Nicholao Curiali Comite Regine, Ladislao aule nostre Curiali Comite et Comite Nitriensi, Dionysio filio Dionysii Magistro Tawarnicorum, Demetrio Magistro Dapiferorum et Comite Posoniensi, et aliis quam plurimis Comitatus et Magistratus tenentibus, Regni nostri anno vicesimo secundo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

124.

III. Honorius pápa a veszprémi püspök és a székesfehérvári jánosrendüek közti perben intézkedik. 1225.

Honorius Episcopus etc. dilectis filiis . . . Abbati Sancti Godardi . . . Preposito Albensi, Geuriensis et Vesprimiensis Diocesium, et Magistro Enoc Archidiacono Nitriensi salutem etc. Venerabili fratri nostro . . . . Vesprimiensi Episcopo et dilecto filio fratri R. procuratori Hospitalis Jerosolimitani in Ungaria in nostra presentia constitutis venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem Episcopum dedimus auditorem, coram quo dictus petiit procurator quandam sententiam a felicis memorie Innocentio Papa predecessore nostro pro ipso Episcopo contra fratres Jerosolimitani Hospitalis Sancti Stephani Albensis, Vesprimiensis Diocesis, super quibusdam decimis promulgatam in melius commutari, tum quod causa super prefatis decimis coram ipso predecessore nostro per falsum procuratorem agitata fuerat, ut dicebat, tum quod ex

parte Hospitalis necessarie narrationes et probationes fuerant, sicut asserebat, omisse, que si omisse non essent, lata non esset contra ipsum Hospitale sententia supradicta. Quare petebat, si forsan de falso procuratore allegato non prodesset, Hospitale ipsum ad predictas narrationes et probationes per in integrm restitutionem admitti, presertim cum ex earum omissione sit enormiter lesum, vel saltem unum de fratribus suis statui eiusdem Hospitalis sindicum nomine Romane Ecclesie, ad quam spectat, et cui est in una marca auri annis singulis censuale. Prefatus vero Episcopus excipiendo respondit, quod super hiis respondere non tenebatur procuratori predicto, quod cum per . . . . . . de Tichon et . . . . . de Bochan Abbates, quos ipse predecessor noster deputavit executores sententie supradicte, fuisset in predictarum decimarum possessionem inductus, fratres dicti Hospitalis licet ad tempus ipsi sententie paruissent, postmodum tamen ipsum spoliaverant decimis antedictis; quare dicebat, quod stare non debebat in iudicio spoliatus. Hiis igitur per relationem ipsius auditoris plenius intellectis, quod neutra pars eorum, que coram ipso auditore proposuit, potuit facere plenam fidem, de fratrum nostrorum consilio discretioni vestre de utriusque partis assensu per Apostolica scripta mandamus, quatenus dicto Episcopo prius integre restituto, si se probaverit spoliatum, et possessionem pacificam assecuto, audiatis ea, que pars Hospitalis super falso procuratore et probationibus omissis, necnon ea, que dictus Episcopus pro se duxerit proponenda, causamque super prenotatis articulis sufficienter instructam ad nostrum remittatis examen, prefigentes partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, quod iustum fuerit recepture. Quod si non omnes etc. Datum Rome XVI. Kal. Octobris (Pontificatus nostri) anno decimo.

(III. Honorius pápa Regestáiból, Theiner id. m. 61. l.).

125.

A velenczei kormánynak Arbe dalmatiai sziget ügyeire vonatkozó rendelete. 1225.

Ordinatum fuit per dominum Ducem et eius Consilium minus, tempore preterito, concurrentibus annis Domini MCCXXIIII. Indictione XII. mense Augusti, quod *Arbenses* solvant scilicet pro questione *Golli* et *Arte* pro illis duobus annis, qui elapsi erant extunc usque ad mensem Augustum venientem, libras CCC, et a mense supra fato primo Augusto usque annos VI ipse insule Golli et Arte, inter dominum Comitem M. et Arbensem et Arbenses communes remaneant secundum datum eis factum a domino Duce et eius Consilio. Statuerunt quidem tunc dominus Dux et Consilium eius, et districte eis per sacramentum preceperunt, ut illas libras trecentas extunc usque ad proximum festum Sancti Andree mitterent domino Duci et eius Consilio in Venetias. Nunc autem concurrentibus annis MCCXXV. Indictione XIII. dominus Dux et eius Consilium p. fuerunt confessi, quod dicti Arbenses illas libras CCC solverant Communi Venetiarum eodem anno p. Indictione XIIII.

(A „liber Plegiorum" czímü velenczei statuskönyv 43. lev., 354. szám után, dr. *Safarik János* a *Glasznik* czímü szerb folyóiratban, XI. kötet. Belgrád 1859. 319. l.)

126.

Iván lovag végrendelete. 1225 körül.

Vniuersis Christi fidelibus innotescat, quod Ego Iwan miles domini Regis et domini Archiepiscopi Colocensis totum predium meum in manus domini mei Archiepiscopi Colocensis ad defendendum uxori mee et pueris meis post obitum meum ordinaui. In predio quod uocatur Jorynburg dimidios redditus. In Gerolt dimidios redditus. In Lucoman dimidios redditus. Preterea duo molendina; in uno molendino quatuor rote, quarum una rota criseum pannum pilat; in altero due rote et due, que criseum pannum pilant; et nouem uineas in Luzcman, que soluunt cybriones; preterea tres uineas in Luzcman, quas ego ipse excolui. In Jorraburc duas uineas et duo prata; preterea unum seruum in Jorynbruc cum duobus pueris, filium et filiam; filius uero Vid cum patre suo Petro pueris meis seruiant, filia autem libera permaneat; et tres equos, cum quibus uxor mea et pueri mei terre me commendent, et elemosinas pro anima mea largiantur. Iterum disposui de predio meo fratribus domini et Bani in monte Sancte Marie tria allodia integra, quorum scilicet est unum, quod possidet Weigman, secundum quod tenet Eberweyn et Wergart, tercium quod tenet Hyrsman et Hyrcsner, et unam uineam, quam pro sepultura mihi apud ipsos ordinaui. Horum omnium testes sunt fratres supradicti loci de monte Sancte Marie, et filiastres mei duo, scilicet Ruver et Laurencius; et consobrini mei duo, Willern et Wallbrun; et jobagiones domini Regis Sesmoz, Buce, Forcos, et Carolus Jacobi, et Hartvicus, Zoycos, Prepositus Hercules de Ferres Castro, Nicolaus et Thomas; preterea sacerdotes isti: Paulus, Jacobus, Cosda, Dans, Heinricus, Marcwardus, Andreas et Haynricus. Si quis autem supradicta uiolauerit, et elemosinam, quam in monte Sancte Marie contuli, pro remedio anime mee defraudauerit, cum in nouissimis coram Deo et omnibus Sanctis eius ad examinandum steterimus, ipsum uelut inimicum manifeste accusabo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában. V. ö. Fejér Cod. Dipl. III. köt. 2. r. 59. l.).

127.

Urias pannonhalmi szent-mártoni apát rendelete az apátság birtokviszonyairól, melyet II. Endre király megerősít. 1226.

In Nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Vnitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Cum ad vltime voluntatis stabilitatem prouida disposicio sit necessaria et omnis disposicionis confirmacio ad Regie Maiestatis pertineat officium, presentibus et posteris notum esse volumus: Quod accedens ad nostram presenciam fidelis noster Uros, Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie nobis intimauit, quod quedam de bonis Ecclesie per ipsum acquisitis ad mensam fratrum suorum, et ad sustentacionem pauperum, et ad luminaria monasterii tam per diem, quam per noctem consensu et consilio fratrum suorum disposuisset, postulans a nobis, quod nos disposicionem per ipsum factam Regie Serenitatis priuilegio confirmaremus. Nos igitur iustis et honestis peticionibus ipsius fauorabilem prebentes assensum, seriem disposicionis sue priuilegii nostri munimine fecimus confirmari, cuius disposicionis series hec est:

Ego Uros, dictus Abbas Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie vicesimum annum gerens in administracione, licet indignus tamen elaborans et desiderans in edificiis monasterii et officionalium domorum, que combusta et destructa totaliter erant, reedificandis satis proficiens, similiter et in pluribus negociis et causis requirendis et promouendis cum consilio et auxilio et consensu fratrum meorum plus quam omnes predecessores mei, qui fuissent a tempore Sancti Stephani Regis, sicut apparet per priuilegia et predia, que sunt acquisita vel empta vel recuperata tempore nostro; scilicet priuilegia, que acquisiui pro libertatibus et immunitatibus et conseruandis rebus Ecclesie, priuilegium Domini Innocencii tercii, et

confirmacionem eiusdem super priuilegio Sancti Regis Stephani, et senteuciam definicionis super decimis Simigiensibus, et priuilegium Honorii Pape tercii, et confirmacionem eiusdem super priuilegiis Montis Cassini Sancti Benedicti, in quibus declarantur et confirmantur libertates Ecclesie nostre et priuilegia, que obtinuimus ab Illustrissimo Rege nostro Andrea super confirmacionibus et renouacionibus priuilegiorum scilicet Sancti Stephani Regis, et Beati Ladizlai, et bone memorie Geyse et Bele Regum super omnibus possessionibus Ecclesie nostre, et villis, et prediis, et molendinis, que acquisita vel empta vel donata fuerunt tempore nostro, quorum nomina hec sunt: in Sala, villa Molva, et due ville clericorum, et villa Stara, et villa noua, et villa de Odvory, et villa de Precha, et villa de Sancta Cruce, et villa de Elbeu, et villa de Sceleus, et villa de Sochorou, et villa de Catl, et terra de Barsonus, et villa de Pethend, et terra de Wynar, et predia de Nema, de Aswantew, cum tribus molendinis de Chychou, et Gamos, et Hygmagos, et in sylua Selyz. Hec omnia verius sunt empta, quam acquisita vel donata. Preterea super decimis Simighiensis Ecclesie, quas reddere nolebant et contradicebant, et Templarium, et Hospitalarium, et villarum suarum, et Albensium Canonicorum similiter in Simighiensi Comitatu existencium, similiter Latinorum Albensium, et eciam Bissenorum, et populorum Vesprimiensis Episcopi. Sed quia super his omnibus acquirendis retraxeram aliquos prouentus, qui debebantur ad mensam fratrum meorum pro piscibus emendis ex consensu eorundem, scilicet, de predio de Knesa, et de piscina Miroth de eodem loco, et de Batha, et de Budrugh, et de piscacionibus de Sala, restituere curaui et superaddere ad mensam dictorum fratrum redditus de Sala de quinque villis, de tributis, de decimis cum omnibus appendiciis suis, similiter et de prediis Fysu et de ecclesia cum omnibus appendiciis suis, vt de cetero nulli successorum meorum fas sit vel audacia retrahendi de his, que ad mensam fratrum vel sustentationem infirmorum cum consensu omnium fratrum et fidelium jobagionum, et maxime ex consensu domini mei Illustris Regis Andree ex antiquis et nouis meis temporibus acquisitis stabilivi. Preterea similiter ad luminaria monasterii tam per noctem quam per diem ad decorem

Domus Dei assignaui prouentus temporales Ecclesiarum scilicet Sancte Marie, et Sancti Villebaldi, et Sancti Martini de Pannonia, et Sancti Martini de Keureishig, et de Tepey, et Sancti Ladizlai de Selyz, et Omnium Sanctorum de Temerd.

Vt autem series huius disposicionis nullis vnquam temporibus possit in irritum reuocari, sed salua semper et inconcussa nostri nostrorumque successorum temporibus, permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum anno ab Incarnacione Domini M°CC°XXVI°, Regni nostri anno vicesimo tercio.

(Eredetie találtatik a szent-mártoni főapátság levéltárában).

128.

II. Endre király Tivald nevű vitéz katonának jeles tettét jutalmazza. 1226.

Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Deo. Ad vniuersorum noticiam tam presencium quam subsequorum uolumus peruenire, quod nos Regie perspicacitatis sedula meditacione perpendentes, Regio congruere honori et conuenire racioni, eos Regiis debere extolli presidiis et premiis decorari donatiuis, quos suis seruiciis et Reipublice commodis perpendit laudabiliter insudasse. Consideratis itaque meritis ac seruiciis uirtuosisque complacenciis fidelis nostri cuidam (így?) Thywaldi, uilla uidelicet Melete prope castrum nostrum Gumur existente orti, quibus idem a puericie sue temporibus in seruiciis fidelibus ac arduis nobis et corone exhibitis clarus enituit; in specie autem cum in subsidium terre Sancte Hierosolymit. anno millesimo CC° septimo supra X^um^ non dudum elapso uersus Palstinam proficisceremur, quidam urus beticus in aciem mediam irruendo, atque adeo post multorum stragem et post inflicta quam pluribus letaliter uulnera, iam et nos transfixisset, nisi idem Thywaldus antesignanus mortis sese manibus seu uictime committens e medio aciei dextre

prodeundo, uibrata romphea sua capiti fere tam horribilis dissecato uiriliter directa intrepide aggressus, tam atrocem urum in terram letaliter uulneratum deiecisset, subinde deartuatum; quo actu magne tam uictime recompensacionem condignam, si uita comite in Regnum nostrum reuertemur, appromittentes. Sed et ideo quia idem Thywaldus inde a iuuenili etate diuersa fidelitatis opera et in Regno et extra Regnum prout condicio temporis et qualitas agendorum exigebat ad nostrum vtique et corone comodum ac incrementum omnem humanam uim et constanciam transcendendo indesinenter ac indefesse, tot tantaque fidelitatis obsequia impendebat, ut illa sufficienter enumerari nequeant. Nos igitur, quibus ex officio Regie dignitatis incumbit metiri merita singulorum, et singulis pro meritis respondere cupientes, grata eisdem remuneracione occurrere, in recompensacionem tantarum probitatum quandam possessionem Ozoran, hactenus jure Regio ad castrum Gumur spectantem et possessam, cum omnibus utilitatibus et pertinenciis ad eandem de jure et ab antiquo spectantibus pertinereque debentibus, sub suis ueris antiquis metis ac limitibus existentem libere usuandam et tenendam eidem Thywaldo, suis heredibus heredumque successoribus contulimus, concessimus ac condonauimus, una cum tributo dimidie uille Melete obueniendo, iure perpetuo possidendam. In cuius collacionis possessionem dictum Thywaldum per dilectum nostrum Dionysium Magistrum Tauernicorum nostrorum et Comitem Noui Castri auctoritate Regia fecimus introduci. At quoniam digne in memoria uertitur hominum, ubi fideles in seruiciis exhibitis emeriti condignis meritorum premiis a suis recompensatoribus non priuantur, eo propensius ad illorum remuneracionem merito prouocamur, ut eciam posteri fidelium quasi exemplariter ad obsequia contendentes ad parem fidelitatis animentur accionem; eapropter eidem Thywaldo, heredibusque suis cognomen a memorato betico uro per se deuicto, uulgariter *Barna idu* dictum; preterea omne jus nobilitatisque titulum concedimus ac donamus eadem Regia, qua pollemur, auctoritate; ut et insignia nobilitaria militaria; caput videlicet devicti betici uri romphea insectum, imo discissum inclinate planiciei subuiridi ab infra inditum in scuto seu clypeo coloris a parte inferiori albi, de-

in ad galeam sursum saltantis sereni celi seu lazulini, cui superius insistit corona aurei seu crocei coloris, supra ipsius scuti seu clypei magis quadrati galeam uir semiermis casside coloris subcerulei, et rubea tunica antesignanea prouisus, vna manu uibratam rompheam tenens, conferenda condonandaque duximus in speculum et claritatem probitatis constantisque fidelitatis. Ut autem hec nostra donacio et collacio in perpetuum permaneat ad memoriam posterorum in litteris duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari. Datum per manus Magistri Stephani Prepositi Zagrabiensis et tocius Hungarie Cancellarij; anno ab Incarnacione Domini millesimo CC° uigesimo sexto.

(Ezen okmány másolatát közölte velünk tek. Meletei Barna Mihály úr. Igen kivántuk volna az eredetit látni. Mi egyébiránt a Meletei Barna család származását illeti, lásd Kaprinai tudósítását annak kézirati gyüjteményében XXXVII. köt. 31. sk. ll., a honnan Fejér György nehány adatot közölt, Cod. Dipl. VII. k. 5. r. 219. l.)

129.

II. Honorius pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság jogait erősíti meg. 1226.

. . . . Cum in nostra presentia, fili Abbas, constitutus devote ac humiliter cum multa precum instantia postularis, ut priuilegium Sancti Stephani Regis, quod idem pia liberalitate monasterio vestro concessit, Apostolico munimine roborantes, illud litteris nostris inseri mandaremus. Nos eidem favoris presidium impendentes tenorem ipsius, prout in Regestro felicis memorie Innocentii Pape predecessoris nostri noscitur contineri, presenti pagina de verbo ad verbum iussimus annotari, qui talis est.

(Következik III. Incze pápa 1215-ki levele, Fejérnél III. k. 1. r. 172. l., III. Kelemen pápa 1189-ki levele u. o. II. k. 248. l. és III Incze levele u. o. III. k. 1. r. 180. l.; v. ö. ugyan Fejért, III. k. 1. r. 440. l.)
(Gróf Széchényi Ferencz kézirati gyüjteményéből a nemzeti muzeum könyvtárában I. köt. 478. l.)

130.

Miklós nádor Fen helység birtokáról ismét itél. 1226.

Nicolaus Dei gracia Palatinus et Comes de Suprun omnibus presens scriptum inspecturis salutem in saluatore omnium. Vniuersis notum fieri uolumus, quod cum V(rias) Abbas de Monte Sancti Martini et eius Capitulum in una parte, vduornici Regis et populi Regine castrensesque Wesprimienses ab altera constituti, coram nobis super diuisione terre que dicitur Fenu placitassent, et nos ordine iudiciarie procedentes iustam porcionem, que Ecclesiam Beati Martini videbatur contingere, Abbati et Capitulo certis metis distinctam testimonio litterarum nostrarum pacifice possidendam contulimus; tandem post cursum plurimi temporis iidem vduornici Regii, cum iterato fungeremur Palatinatu, contra sentenciam a nobis prolatam erumpentes, et metas a pristaldo nostro et Regis erectas destruentes, dictum Abbatem super eadem terra iustificata coram nobis denuo impecierunt. Cumque manifestam calumpniam ipsorum uidissemus, dampnauimus eosdem, sicut decet, seruos tonsis videlicet dimidiis capitibus eorum crudeliter tractantes, et illam terram per prestaldum nostrum Budmerium iterato metis assignatam Abbati contulimus. Vt autem huiusmodi rei series coram nobis pertractata perpetuam optineat stabilitatem, et nec ipsi vduornici, nec quisquam alius aliquid super hoc de cetero audeat attemptare, presentes litteras nostras testimoniales secundo concessimus sigilli nostri munimine roboratas. Anno Domini M°CC°XX°VI.

(II. Endre király 1229-ki megerősítő okmányából, mely találtatik a szentmártoni főapátság levéltárában.)

131.

Miklós nádor a pannonhalmi szent-mártoni apátnak több szolgát itél meg. 1226.

Nicolaus Dei gracia Palatinus et Comes de Suprun presentibus et posteris salutem in eo, qui est salus omnium. Ad noticiam omnium uolumus peruenire, quod cum V(rias) Abbas de Monte Sancti Martini constitutus coram nobis quosdam homines, quorum nomina sunt hec: Nicolaus, Custa, Batha, Repe et Daniel filium eiusdem, asserens eos fuisse Ecclesie, sed contumaciter se a iugo seruitutis retraxisse, et affugisse; illi vero ab antiquo se liberos fuisse proclamauerunt, et priuilegium Regis Bele super libertate sua se eciam habere sunt professi. Cumque illud priuilegium in statuto termino coram Archiepiscopo Strigoniensi et aliis multis nobis presentassent, et diligenter ipsum una cum Archiepiscopo et omnibus aliis ydoneis et discretis ecclesiasticis personis inspexissemus, compertum omnino esse falsum. Quos cum attentius et sollicite inquisissemus, confessi sunt uiua voce a quodam sacerdote nomine Bulchu, capellano videlicet Pothonis Comitis illud priuilegium sibi de nouo esse donatum. Vnde nos in hac causa ipsos censuimus ordine iudiciario esse conuictos, et eos in pristinam seruitutem esse redactos prelibate Ecclesie Sancti Martini contulimus iure perpetuo possidendos. Et ne ipsi uel aliquis pro ipsis aliquo umquam tempore agere, uel litem coram nobis decisam presumat retractare, presentes litteras concessimus sigilli nostri auctoritate confirmatas. Anno Domini M°CC°XX°VI°.

(II. Endre 1229-ki megerősítő okmányából, mely őriztetik a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

132.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a szent Jánosrendüek közt a Somogymegyei tizedek ügyében per lévén, a két fél választott birákban egyezik meg. 1226.

Notum sit omnibus presentem paginam inspecturis, quod anno Dominice Incarnacionis M.CC.XXVI. secunda feria post Cathedram Sancti Petri Albe in claustro Albensi placuit partibus compromittere in arbitros sub hac forma. Nos iudices Abbas Plesiensis et Prepositus Albensis iudices a Summo Pontifice delegati in causa, que uertitur inter Abbatem et Conuentum Sancti Martini ex una parte, et Hospitalarios tam Albe quam in Curgou commorantes ex altera. Dominus Abbas Sancti Martini et Sindicus Domus et frater Johannes Prior Hospitalis procurator in hac causa, compromiserunt in nobis, scilicet Abbate Plesiense, et me Proposito et in Magistrum Casimirum et Magitrum Manassem super omnibus decimis possessionum, et prediorum, et uillarum omnium existentium in Comitatu Symigiensi, et super omnibus questionibus et expensis que facte sunt ac petite ab utraque parte a principio litis usque nunc. Et pena est apposita ab utraque parte CXXXV marcarum, in quam pars, que uellet resilire, incideret. Dominus Abbas et Conuentus Sancti Martini obligauerunt pro dicta pena uillam Sceuleus cum omnibus suis pertinentiis; Sindicus Hospitalis de consensu Magistri sui et fratrum suorum commorancium Albe, et Curgou, et Strigonij, et in Oratha, et Keztelch obligauit uillam Bodogo cum omnibus suis pertinencijs pro dicta pena, in potestate arbitrorum, et procedere in modum arbitrij et arbitratoris procedendo simpliciter et de plano. Statutum est reddere sententiam arbitrij tercia feria post Judica. Locus Albe. Et ut presens compromissum stabile sit et firmum, paginam istam cum sigillis Abbatis et Capituli Sancti Martini et fratris Johannis magni Magistri et J. Prioris Albensis dicte cause procuratoris fecimus corroborati et nostris.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

133.

II. Endre király Jakab, Zochyu fiának intézkedését, melynél fogva gönyői birtokát a pannonhalmi szent-mártoni apátságra átruházza, erősíti meg. 1227.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex vniuersis presentes literas inspecturis salutem et omne bonum. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum Jacobus filius Zochyu de uilla Ganu, qui peccatis suis exigentibus prole uirilis sexus carebat, qui eciam de iobagionibus ad nostram Reginam pertinentibus, qui ad exercitum ire solent origmem duxerat, ex consensu et beneplacito nostro ac carissime coniugis nostre domine Yoles Regíne in remissionem omnium peccatorum suorum terram suam ad culturam unius aratri cum piscina et siluula ac duabus mansionibus seruorum de predicta uilla Ganyu Ecclesie nostre, scilicet Monasterij Beati Martini de Monte Pannonie tali condicionis serie interposita, ut quamdiu uiueret dicta terra sua ad usum ipsius nullo contradicente deseruiret, perpetuo contulisset possidendam, nos ipsius donacionem iustam et utilem fore recognoscentes, ad eius instantem peticionem, ut perpetue stabilitatis obtineat robur, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine roboratam. Datum anno Dominice Incarnacionis MCCXXVII. Regni nostri anno vigesimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

134.

III. Honorius pápa II. Endre királyt, s Magyarország főpapjait és főurait uj keresztes háborúra szólítja fel. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabilibus fratribus Archiepiscopis et Episcopis, ac dilectis filiis nobilibus viris Comitibus et Baronibus per Ungariam constitutis, salutem etc. Pridem vobis significasse recollimus, quod carissimo in Christo filio nostro F(riderico II.) Illustri Romanorum Imperatore semper Augusto et Rege Sicilie, se, sicut nobis per suas litteras et nuncios intimaverat, magnifice preparante ad terram, in qua Deus noster et Dominus Jesus Christus generis humani salutem misericorditer operari dignatus est, de infidelium manibus liberandam, nos dilectum filium Magistrum Domus Sancte Marie Theutonicorum pro ipsius terre procurando succursu ad partes Theutonie festinantem duxeramus aliquanto tempore retinendum, eo quod eius industria tum pro aliis magnis arduisque negotiis, tum specialiter ad sedandam quandam discordiam inter ipsum Imperatorem et Lombardos exortam nobis erat plurimum oportuna. Cum igitur super ipsa discordia per studium nostrum, actore pacis Deo cooperante, salubriter sit provisum, et ipse Imperator transfretandum illuc in instanti Augusto magnifice, prout Imperialem decet Excellentiam, se accingat, multitudinem navium et alia, que tanto negotio congruunt, studiosissime preparando, sicut eo nobis per solempnes nuncios et litteras intimante letantes audivimus, et ipsa rei evidencia, prout ab hiis, qui viderunt, asseritur, clarius manifestat. Sperantes itaque, quod Deus exurgens iudicare disposuit causam suam et Jerusalem, sicut diebus pristinis instaurare, universitatem vestram rogamus, monemus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ac per Apostolica vobis scripta mandamus, et in remissionem iniungimus peccatorum, quatinus zelo fidei ac devocionis accensi pro Jesu Christi redemptoris nostri amore pariter et timore, nec non pro honore Imperialis Celsitudinis et Imperii ita vos ad ipsius terre sancte subsidium preparetis, quod illi, qui iam crucis

susceperunt signaculum, et alii, quibus id Divina gracia inspirabit, in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, una cum ipso Imperatore, Deo duce, valeant transfretare ad laudem, honorem et gloriam nominis Christiani et suarum remedium animarum. Dictum autem Magistrum, qui huic negotio totaliter se impendit, et tandem ad vos propter hoc, omissis aliis negotiis et impedimentis exuperatis, accedit, universitati vestre studiosissime commendamus, cuius prudentiam et circa ipsum negotium terre sancte sollicitudinem vobis exponere seu commendare superfluum reputavimus, cum laudabilia facta eius ipsum habunde notificent et commendent. Datum Laterani III. Idus Januarii. Anno XI.

In e. m. A. Illustri Regi Ungarie usque instaurare, te qui ab olim suscepto crucis signaculo illi militare novisti, qui pro te in crucis patibulo militavit, rogamus, monemus et hortamur attente, ac per aspersionem sanguinis Jesu Christi nichilominus exhortantes, quatinus taliter preparare te studeas, quod in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, valeas, Deo duce, feliciter transfretare, recepturus ex hoc gratiam in presenti et gloriam in futuro. Dictum autem Magistrum etc. usque in finem, verbis competenter mutatis.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 71. l.).

135.

III. Honorius pápa Magyarország érsekeinek és püspökeinek az uj keresztes háború hirdetését hagyja meg. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri .. Archiepiscopo Colocensi salutem etc. Benedictus Deus, qui ex hiis que mala videntur, frequenter bona dignatur dicere, et que timentur cedere ad dispendium, ad compendium revocare. Cum igitur super discordia, que inter carissimum filium nostrum F(ridericum II) Romanorum Imperatorem Illustrem semper Augustum et Regem Sicilie, et Lombardos exorta fuerat, per studium nostrum, actore pacis Deo cooperante, salubriter sit provisum, et idem Imperator ad transfretandum in instanti Augusto magnifice, prout Imperialem decet Excellentiam, se accingat, multitudinem navium et alia, que tanto negotio congruunt, studiosissime preparando, sicut eo nobis per solempnes nuncios et litteras insinuante letantes audivimus, et ipsa rei evidentia, prout ab hiis, qui viderant, asseritur, clarius manifestat. Sperantes, quod Deus exurgens iudicare disposuit causam suam, et Jerusalem sicut diebus pristinis instaurare, mandatum, quod, de predicanda cruce dudum a Sede Apostolica accepisti, duximus innovandum, fraternitatem tuam sollicitantes et hortantes attente ac per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus iniuncte tibi predicationis officium exerceas studiose, magnos et parvos secundum datam tibi a Deo prudentiam sedulis exhortationibus inducendo, ut in instanti Augusto, quo generale passagium est indictum, impendant suum dicte terre sancte subsidium modis omnibus, quibus possunt. Crucesignatos autem, ut occasione cessante in ipso passagio transeant, efficaciter moneas, et si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam, nisi quos evidens necessitas excusaverit, sublato appellationis impedimento, compellas. Datum Laterani III. Idus Januarii (Pontificatus nostri) anno XI.

In e. m. Archiepiscopo Strigoniensi, Episcopo Geuriensi et Episcopo Hildesemensi (?) etc. etc.

(III. Honorius pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 70. l.)

136.

III. Honorius pápa II. Frigyes római császárt, míg a keresztes hadjáratban távol lesz, az apostoli szék különös oltalma alá vevén, Magyarország főpapjait ez iránt értesíti. 1227.

Honorius Episcopus etc. venerabili fratri .... Archiepiscopo Strigoniensi salutem etc. Sincera devotio, quam carissimus in Christo filius noster F(ridericus) Illustris Romanorum Imperator semper Augustus et Rex Sicilie, ad Deum et Ecclesiam habere dinoscitur, nos inducit, ut ad eius tranquilitatem et pacem diligenti studio et studiosa diligentia intendamus. Cum igitur zelo fidei ac devotionis accensus ad liberationem terre, in qua Rex Regum et Dominus dominantium Jesus Christus generis humani salutem dignatus est misericorditer operari, potenter, sicut Imperialem decet Magnificentiam, se accingat; nos, ut tam pium et salubre propositum melius valeat adimplere, suam et filii sui personas cum Imperio, Regno, iuribus et honoribus suis sub Beati Petri et nostra protectione suscepimus, districtius inhibentes, ne quis interim ea invadere, minuere vel quomodolibet perturbare presumat, set usque ad reditum eius sub speciali Apostolice Sedis et Archiepiscoporum et Episcoporum defensione libera et quieta consistant. Quocirca discretioni tue per Apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus si qui contra prohibitionem nostram ausu temerario venientes, ipsius Imperatoris honores et iura, que infra fines tue metropolis, frater Archiepiscope, obtinet, invadere vel minuere, seu quomodolibet presumpserint indebite perturbare, hujusmodi presumptores undecumque fuerint, ut a sua presumtione desistant, et de presumptis debitam satisfactionem impendant, monitione premissa, per excomunicationem in personas et interdictum in

eorum terras, appellatione remota, cogas, quotiens fueris requisitus. Datum Laterani Idibus Januarii. Anno XI.

In e. m. aliis Archiepiscopis et Episcopis et Prelatis.

(III. Honorius pápa Regestaiból Theiner id. m. I. k. 71. l.).

137.

IX. Gergely pápa Urias pannonhalmi szent-mártoni apátnak az apátság jószágai körüli rendelkezéseit erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis . . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia, salutem et Apostolicam benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est nos facilem prebere consensum, et uota, que a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Ex uestra sane relatione didicimus, quod tu fili, Abbas, possessiones et redditus quarundam villarum tuo labore et studio Monasterio acquisita communi mense Conuentus et usibus infirmorum et pauperum, nec non eiusdem Monasterii luminaribus deputasti. Nos ergo uestris precibus inclinati, quod super hoc a te, Abbas, pie ac canonice factum est, sicut in tuis confectis exinde litteris plenius continetur, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Anagnie X. Kal. Julij. Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

138.

IX. Gergely pápa a zágrábi prépost és káptalan számára Imre és II. Endre királyok privilegiumait és II. István zágrábi püspök adakozását erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. dilectis filiis .... Preposito et Capitulo Zagrabiensibus, salutem etc. Dignum est et conveniens, ut hiis, que a Regibus et Principibus Christianis pro Ecclesiarum utilitatibus statuuntur, Sedes Apostolica, que tenetur profectibus ipsarum prospicere, favorem exhibeat; ut ea maneant inconcussa; diligenti debeat sollicitudine providere. Sane, dilecti in Domino filii, insinuantibus vobis didicimus, quod inclite recordationis Reges Regni Ungarie, nec non et alii Christi fideles Regni eiusdem predia, possessiones et redditus Zagrabiensi Ecclesie pietatis intuitu contulerunt, ac clare memorie Hemericus Rex Hungarie quasdam indulsit libertates et immunitates populis eiusdem Ecclesie, sicut apparet per privilegium speciale. Carissimus quoque in Christo filius noster A(ndreas) Rex Ungarorum Illustris eisdem populis quasdam libertates et immunitates indulsit: qui etiam, quod predicti Reges et alii fecerant, approbavit; concessit quedam insuper, et specialia super hiis edidit instituta, sicut in eius privilegiis munitis sigillo cereo et bulla aurea continetur. Venerabilis quoque frater noster Stephanus Zagrabiensis Episcopus ad augmentationem mense ipsius Ecclesie proventus decimarum, Cutelli (? cultelli) scilicet Zagrabiensis parochie, ac decimas de Gercha, quibusdam exceptis, nec non ducentos porcos et ducentos cubulos vini, ac etiam quandam curtem cum omnibus domibus existentibus in eadem pia vobis liberalitate concessit, sicut in eius privilegio continetur. Nos ergo devotionis vestre precibus inclinati, quod a predictis super hiis est pietatis obtentu factum, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem cautelam tenores privilegiorum ipsorum de verbo ad verbum presentibus duximis inserendos. Tenor autem privilegii Hemerici Regis Ungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik Imre király 1199-ki okmánya, mely olvasható Fejérnél, Cod. Dipl. II. köt. 363. l.)

Tenor autem privilegii Andree Regis Ungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1217-ki privilegiuma, mely közzé van téve Fejér által, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 214. l.)

Tenor quidem secundi privilegii eiusdem Regis Andree talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1221-ki adománya, mely olvasható Fejérnél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 320. l.)

Tenor insuper tertii privilegii predicti Regis Andree talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1217-ki okmánya, mely találtatik Fejérnél, Cod. Dipl. III. köt. 1. r. 210. l.)

Tenor autem privilegii Stephani secundi Zagrabiensis Episcopi talis est:

Stephanus Divina providentia Zagrabiensis Episcopus stb.

(István zágrábi püspök 1227-ki okmánya olvasható Fejérnél Cod. Dipl. III. köt. 2. r. 108. l.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Anagnie VII. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 73. l.)

139.

IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára a magyar királyoknak több privilegiumait erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri ... Episcopo Zagrabiensi salutem etc. Dignum est et conveniens, ut hiis, que a Regibus et Principibus Christianis pro Ecclesiarum utilitatibus statuuntur, Sedes Apostolica, que tenetur profectibus ipsarum prospicere, favorem exhibeat, et ut ea maneant inconcussa, diligenti debeat sollicitudine providere. Te sane, venerabilis in Christo frater, insinuante didicimus, quod inclite recordationis Reges Regni Ungarie, nec non Duces et alii Christi fideles Regni eiusdem, sicut ex privilegiis apparet eorum, predia, possessiones et redditus Zagrabiensi Ecclesie pietatis intuitu contulerunt, ac clare memorie H(emericus) Rex Ungarie quasdam indulsit libertates et immunitates populis eiusdem Ecclesie, et quosdam redditus Zagrabiensi Episcopo contulit ac confirmavit per privilegium speciale. Carissimus quoque in Christo filius noster A(ndreas) Rex Ungarorum Illustris eisdem populis quasdam libertates et immunitates indulsit; qui etiam, quod predicti Reges et Duces et alii fecerant, approbavit; concessit quedam insuper, et specialia super hiis edidit instituta, sicut in eius privilegiis munitis sigillo cereo et bulla aurea continetur. Nos ergo fraternitatis tue precibus inclinati, quod a predictis super hiis pietatis obtentu est factum, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem cautelam tenores privilegiorum ipsorum de verbo ad verbum presentibus duximus inserendos. Tenor autem privilegii Henrici Regis Hungarie talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik Imre király 1199-ki okmánya, mely olvasható Fejérnél Cod. Dipl. II. köt. 363. l.)

Tenor vero secundi privilegii eiusdem Hemerici Regis Ungarie talis est:

In nomine stb. Hemericus D. gr. stb. Arduum nobis stb.

(Az 1201-ki okmány igen hiányos kivonata találtatik Fejérnél, Cod. Dipl. II. k. 386. l. Tartalma következőleg egészíttetik ki.)

Eapropter ad instantiam precum fidelis ac dilecti nostri Dominici venerabilis Zagabriensis Episcopi dignanter inducti, terras ac predia, que monasterio Zagabriensi devota contulit antiquitas, per fidelem clericum nostrum Thomam Albensem canonicum fecimus collustrari, et sub generali collectione Regia munire decrevimus auctoritate. Primum igitur tractum ratione dignitatis vendicat *Zagabria*, cuius prima meta incipit in loco, qui dicitur Kerec, ad rivum Curuniza; inde dirigitur versus meridiem ad arborem populeam crucesignatam; hinc protenditur per signa crucis usque fluvium Sanza, iuxta quem erigitur meta de terra; inde itur ad populum signatam, illinc ad fluvium Sava ad arborem nucis signatam, ibidem etiam preminet meta terrea; dehinc gradiens per cursum Sawa pervenit ad molendinum episcopale, quo rivulus qui dicitur Tornewa influit flumen Sawa; illinc versus septemtrionem itur ad arborem platani signatam, iuxta quam stat meta de cespite dividens terram Ecclesie a terra cuiusdam hominis Cena nomine; illinc dirigitur per siluam usque quercum ad metam renovatam; dehinc protenditur per campum usque ad vinitores Regis et metam de cespite; illinc per silvam dirigitur ad rivum maioris Blisna, a quo usque ad alium rivum, qui minor Blisna dicitur, terra episcopalis quatuor aratris contenta protenditur; item a maiori Blisna versus septentrionem dirigitur ad villam Ecclesie, quam tenuit Baranus decanus; inde protenditur per vallem usque ad metam Turpigna, vbi renovata est meta; inde vero per magnum montem ad magnam stratam ibi renovata est meta in arbore pomorum; deinde tendit per vallem ad fluvium de Ze, qui in fine montis Ixes influit flumen Curunizam. In villa, que dicitur *Zisseria*, prima meta est fons fluens versus meridiem, qui dividit terram Bogdan; inde tendit ad magnum montem versus occasum ad quercum, ubi renovata est meta cespitibus; inde descendit ad septentrionem, ad viam, ubi est pirus; hinc dirigitur ad rivum Tristenich, ubi est arbor nucis signata cruce; inde tendit ad pirum quandam; hinc per vineam Dobrei ad quercum, que est in vertice montis signata cruce, que meta

dividit terram Lastei; inde ad arborem castanee, que dividit terram servorum Regis; inde per vallem ad verticem montis, ubi meta erecta est cespitibus; inde procedit per vallem ad pirum, ubi est signum crucis; illinc itur ad metam Haranc; deinde per montem versus meridiem extenditur ad quercum, dividens metam cum Meridiad, quo erecta meta protenditur ad lapidem, qui dividit metam Bratogne et supradicti Bogedan. Item prima meta predii, quod *Ugra* dicitur est fluvius Sepnica, qui dividit metam canonicorum; hinc dirigitur versus occidentem ad quercum, quo renovatur meta de cespitibus; illinc procedit ad rivum fluentem de fonte Lutaz, quo iterum stat meta terrestris iuxta pirum, que dividit metam Bolezod; inde protenditur ad montem Mescho, ubi stat meta iuxta arborem sorbe signatam; inde vero ad montem, ubi stat quercus signata et meta de cespitibus, que dividit metam cum Murgico; hinc ad predictum fluvium Sepnica, quo stat meta ad arborem nucis; hinc ad pirum; illinc ad verticem montis et metam de cespitibus, iuxta quam est vinea versus meridiem; hinc dirigitur per vallem ad viam, ubi meta erecta est ad pirum; deinde ad populum, que est iuxta portum Lixeu rivi, ibi est meta de cespitibus, que dividit terram Mical; rivus idem fluit ad domum Zuvisclau, ibi transiens rivum tendit ad verticem montis, ubi renovata est meta iuxta quercum signatam; inde tendit ad locum, qui vocatur Lisina, qui dividit metam Petri filii Tance; hinc per silvam ad magnam stratam, ubi est quercus signata et meta de terra; hinc per magnam stratam usque ad predictum fluvium Sepnice, ubi est predium canonicorum. Item de villa *Camenic* prima meta est iuxta rivum Bogaxaum in fago, ubi etiam erecta est meta de terra; hinc tendit versus occidentem per magnam viam ad quercum signatam, ubi renovata est meta; inde transiens per semitam, signatis diversis arboribus et truncis, transit rivum Camenni, ubi est meta de terra dividens terram Tosimer; inde tendit ad verticem montis, ubi est meta renovata dividens terram Kineginci; inde versus meridiem sunt plurime mete ad iam dictum rivum Bogozaum, ubi est meta terrea dividens terram de Sillau; hinc tendit versus orientem, transiens rivum et magnam silvam usque ad magnam viam, que est in modum crucis disposita, ubi meta renovatur, que dividit ter-

ram Bartholomei Comitis; inde per magnam viam super montem ad quercum, ubi est meta terrea dividens terram Bogedan; deinde versus septentrionem per eandem viam ad viam, que est in modum crucis, ubi est meta cespitibus facta, que dividit terram Ysani; hinc dirigitur versus occidentem ad rivum, qui dicitur Clenounic, ubi est quercus signata; hinc ad arborem sorbarum, ubi renovata est meta cespitibus, dividens terram Soulad; hinc ad dictum rivum Bogoxaum, ubi est predicta fagus. Item in *Garaustino* prima meta est iuxta magnam viam levatam, que dividit terram Stane; inde tendit ad Plituzan rivum supra pontem versus meridiem; deinde super eandem levatam viam ad villam Suetesclavo; de qua tendit ad viam, que est in modum crucis, ubi est meta terrea dividens terram Sargas; hinc extenditur in vallem ad fagum signatam, ubi renovata est meta terrea dividens terram Vogriza; deinde usque ad silvam, ubi renovata est terrea meta; hinc transit silvam per semitam ad flumen Bensiza, dividens metam Hualimer; hinc tendit ad vadum Plituize dictum Prodni, hinc ad villam Hospitalariorum, ubi renovata est meta terrea; hinc extenditur ad metam predicti Stanie. Item in *Camarniza* prima meta est terrea versus occidentem, ubi est populus signata; inde tendit versus septentrionem ad arborem cerasorum signatam, ubi est meta terrea; hinc tendit per multas metas ad rivum, qui dicitur Semerdeia, ubi est pirus signata et meta terrea, dividens terram Tolimeri. Deinde predictus rivus fluit versus orientem, tendens ad metam magnam Rodoni Episcopi, que dividit metam Farcasii et Andree; inde extenditur versus meridiem, ad montem usque ad fagum signatam; deinde ad tiliam signatam; hinc tendit per viam ad rivum, qui dicitur Motilniza, ubi sunt arbores signate, hinc extenditur ad magnam stratam. Item prima meta in *Sdelia* est iuxta rivum, dividens terram Templariorum, unde procedit versus orientem per viam ad montem, ubi est tilia signata, que dividit terram Tomad; deinde versus meridiem ad fagum signatam, ubi est meta terrea; hinc ad vallem, ubi est fagus signata; deinde ad rivum qui influit rivum Hausta, qui dividit metam Cerneglau. Hinc transit rivum per magnam viam per metas ad pontem prenominati Zdelia; hinc transit pontem versus occidentem ad montem usque ad fagum signatam, que

dividit terram Petri filii Slon; hinc tendit per vallem ad iam dictum rivum Sdelia. Item prima meta in *Dembro* incipit ad rivum Clogonizan iuxta pontem Prodani Episcopi versus occidentem dividens terram Bele Ducis; hinc tendit ad meridiem ad aquam nominatam Sernes, que dividit terram Johannis, ubi transitur rivus, qui vocatur Canizica, qui dividit terram Keneginci; inde ad locum dictum Prelesia, ubi sunt signa antiqua in quercu et alia signa renovata, que dividunt metam Isani; inde ad tiliam signatam, ubi erecta est meta terrea; hinc ad rivum, qui nominatur Preteca, et dividit terram cum subulcis Regis; hinc tendit ad locum Lupoglau nomine, qui dividit terram filiorum Semerce; hinc per magnam viam ad rivum Zelina, qui fluens iungit se rivo nominato Cernez, qui dividit terram Macharii Comitis et influit fluvium Cesma; hinc procedit secus ripam iam dicti Cesme versus septemtrionem ad locum ubi rivus Velica iungit se iam dicte Cesme, et rivus Velica dividit terram Simnigiensem; de Velica proceditur ad rivum Cognici; inde ad fontem, ad quem studens (igy) videlicet stat arbor pomorum; hinc itur per semitam ad geminas quercus decisas quidem, sed signorum vestigia adhuc continentes; deinde proceditur ad rivum Cirquem, iuxta pontem cuius est tilia signata; hinc ad rivum Sigleni, qui influit rivum Xabiniza, quo est fagus signata; hinc tendit ad magnam viam ad metam Prodani Episcopi; hinc ad torrentem fluentem; inde ad pirum signatam, iuxta eandem est fagus signata; hinc itur per montem ad rivum Lubenizam; inde transitur ad rivum Salceniza, iuxta cuius ripam tendit ad magnam viam, iuxta quam est fagus signata et rivus Glogoniza fluit versus occidentem ad predictum pontem. Item in *Gorra* apud Sanctum Clementem prima meta est iuxta villam Oropoch rivus Lesconz, qui influit rivum Petrina, a quo tendit ad portum Zebedei, a quo tendit ad montem Gradez; deinde ad arborem castaneam, quo stat meta terrea, a qua tendit versus meridiem, ubi est meta Sancti Ladizlai Regis, ubi erecta est meta, a qua tendit ad magnam fossam, inde tendit ad rivum Poniqui; hinc ad montem ad salicem iuxta viam; hinc ad vallem, ubi est fons magna (igy); inde per vallem ad rivum Cremenitez; inde ad magnam stratam in monte, a qua tendit ad rivum predictum Lescones. Item iuxta Oderam prima meta est

rivus Doben; hinc tendit ad quercum Citei, que dividit metam Joan; hinc ad pirum; de piro ad ulmum, quo stat meta terrea; hinc tendit ad metam lapideam; hinc ad arborem castaneam, a qua procedit ad tiliam iunctam quercui; hinc ad arborem ab incolis nominatum ursum; inde ad quercum, sub umbra cuius transeuntes quiescunt; hinc ad flumen Culpa, quod fluit versus meridiem ad rivum, qui dicitur parva Meseniza; hinc ad sepulchrum Seledini; hinc ad paludem Piaviscinam; hinc ad locum Preidaca; unde dirigitur versus orientem descendens ad rivum Cepniza; hinc ad quercum Dobrodoeb; hinc ad populum stantem iuxta Sawam, quo transitur Sawa et tendit ad mortuam Odram, que dividit terram cum Machario Comite. Item in villa *Potogoria* prima meta est iuxta fluvium Volaula dividens metam cum Lada; hinc tendit versus orientem ad montem, ubi est quercus, ubi renovata est meta; hinc per vallem ad rivum Locauch, ubi renovata est meta, et fluens versus meridiem dividit metam cum Stephano Comite; hinc ad metam Sculis, ubi renovata est meta in quercu; hinc versus occasnm transit rivum Volausam, renovata est meta cespitibus, ubi est salix; hinc tendit ad montem Istenec, ubi erecta est meta terrea, dividens metam Wlc, inde tendit versus occasum per viam ad pontem Tolomas, qui est in fluvio Suibini; hinc versus septemtrionem tendit in montem, ubi est meta predicti Lada in quercu; hinc versus orientem ad quercum ad vineam Hclapogna, qui est decimator Episcopi; de qua tendit ad rivum Heuni, qui iungitur predicto rivo Volaule. Item in *Dusa* prima meta est locus, qui nominatur Urtuca; hinc tendit versus orientem ad Obres; hinc ad quercum signatam que dividit terram Talimen; hinc versus meridiem ad locum qui dicitur Macra, ubi est meta dividens metam terream Zulung; hinc ad locum, qui dicitur Bega Toufeu; hinc versus occidentem ad metam terream, que est inter ecclesiam Sancti Jacobi et Sancti Stephani; hinc ad quercum signatam et metam terream, que dividit terram Radozlau; hinc versus septemtrionem ad metam terream, ubi est quercus signata dividens terram Petri filii Tatar; hinc revertitur ad primam metam Urcuta dividens terram Hensa. Item in *Gasca* prima meta est de terra, in qua est tylia, iuxta quam est quercus; hinc ad rivum Bresniza; hinc ad rivum Jagen, qui iungitur

dicto rivo Bresniza; hinc tendit versus septemtrionem ad metam terream, ubi est quercus signata; hinc extenditur per campum, ubi sunt mete de terra usque ad piscinam, que dicitur Gasca, dividens terram de Wefer; hinc transit per dictam Gascam ad populum signatam, ubi est meta terrea et quercus signata; hinc tendit per viam, iuxta quam sunt mete terree ad pirum signatam; hinc ad arbores signatas et metas iuxta villam ad paludem Sered, qui versus occidentem influit rivum Zomou, qui fluit usque ad portum Loiriu, ubi est meta terrea dividens terram Pousa; hinc ad pirum signatam, deinde per silvam in longum ad predictam tiliam, que dividit terram Nycolai. Item in *Wasca* prima meta est Drawa tendens versus meridiem ad fraxinum signatam; hinc ad quercum signatam, deinde ad finem silve Lounuc, ubi est quercus signata; hinc per silvam ad magnam stratam tendit versus orientem ad quercum signatam, que dividit terram civilium Albensium, hinc versus meridiem ad quercum signatam iuxta paludem; deinde ad erectam metam, in qua est quercus dividens terram Thome; inde ad metam terream; hinc ad colliculum, in quo est meta terrea; hinc ad rivum Zagavica, qui fluens versus orientem dividit terram cum sorore Marc; inde tendit per semitam, iuxta quam sunt arbores signate usque ad sepulturas Sclavorum; inde per silvam ad rivum Lesenica, qui dividit terram Thome; hinc fluit versus orientem ad metam terream, que dividit terram cum filiis Endus; hinc extenditur versus septemtrionem ad magnam viam, ubi est meta de terra; hinc per eandem viam extenditur ad semitam terream; hinc per silvam ad viam, iuxta quam sunt arbores signate, que tendit ad stratam, iuxta quam sunt mete terree, in quibus sunt arbores, qui dividunt terram Benedicti; hinc transit stratam, que dicitur Wersemort usque ad Drawam, ubi sunt mete de terra et arbores signate, que dividunt terram filiorum Endus. Item in *Wirtus* prima meta est terrea dividens terram Quirtus, que est sacerdotis Mozou; hinc tendit versus septemtrionem per multas metas ad magnam metam, que dividit terram carpentariorum civilium; hinc tendit per multas metas versus orientem ad rivum Sud; hinc ad nemus Comitis, ubi est meta terrea, que dicitur terra Comitis Simigiensis; hinc ad metam, qui dicitur terra servorum Regis;

hinc per medium vallis ad nemus Abbatis, ubi est meta de terra, cuius vallis pars occidentalis est Episcopi; hinc ad metam, que dividit terram Beu; inde ad metam, que dividit terram Brenc; inde ad rivum Toutfich; hinc ad iam dictam metam, que dividit terram Quirtus. Item terra *Cesma*, donationis videlicet gloriosi Regis Ladislay, prima meta est pons Regis Colomani, secus quem nomen Episcopi Prodani arboribus inscribitur; hinc via dicti Regis dirigitur super magnum montem ad puteum eiusdem, a quo rofur (?); hinc ad montem Situa; hinc ad fluvium Dobouc; deinde Bela Blata; hinc ad fluvium Pritisca, qui influit fluvium Cesma. Populus vero in terra Cesma constitutus ad instar Dumbrogensis; imo omnium Zagrabiensi Ecclesie attinentium in marturinarum collecta, annone pensione, hospitii debito, imo universaliter et in iudiciis non Bano vel cuiquam alteri, sed soli Episcopo respondeat. Item ville *Zelina* prima meta inchoat versus septemtrionem iuxta puteum, quo protenditur per medium vallis usque ad magnam viam dividentem terram Beraszlai, et tendit ad ecclesiam Sancti Johannis; hinc ad arborem signatam, que dividit terram Fugerini; hinc reflectitur versus occasum ad pontem Wratislai de Lomi, sub quo ponte currit fluvius Zelina; hinc itur ad magnum montem usque ad metam Regemani; illinc ad iamdictum puteum terminatur. Item inter alia dedimus Ecclesie, de qua loquimur Cachiianichsawa (?) sitam perpetuo possidendam. Sancimus autem incolumi statu volentes in posterum perdurari, ut de marturinis nostris seu proventibus, qui loco marturinarum exolvuntur, et de portis, qui supra civiles imo universos in Episcopatu Zagrabiensi commorantes colliguntur, eiusdem loci Episcopus decimas sine alicuius contradiccione percipiat integraliter. Ut igitur istarum rerum veritas indissolubili statu duret in posterum, presentem paginam in nostre confirmationis et donationis ex parte (?) argumentum denotatam sigilli nostri caractere fecimus communiri. Datum per manum Desiderii aule Regie Cancellarii et Scybiniensis Prepositi anno Dominice Incarnationis millesimo ducentesimo primo. Venerabili Job Strigoniensi Archiepiscopo existente stb. (mint Fejérnél:)

Tenor quidem privilegii Andree Ducis Dalmatie, Croatie et Culme talis est:

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis, Andreas Dei gratia Dalmatie, Croachie, Culmeque Dux in perpetuum. Juris ratio videtur consulere omnium pie petentium vota animo sedulo attentisque auribus debere admitti. Verum earum precum certior specialiorque debet esse receptio, quas persone venerabiles, et cause, pro quibus fiunt, faciunt esse commendabiles. Dignum est enim et rationi consentaneum, ut in remedium et salutem transeat animarum indubitanter, quicquid Deo datur vel dicatur Ecclesiis. Nos igitur Dominice devotionis consideratione commoti ad fratris nostri domini Henrici Illustrissimi Ungarorum Regis admonitionem et iustam petitionem atque pias preces venerabilis sacerdotis Dei, Dominici videlicet Zagrabiensis Episcopi dedimus insulam, que vocatur Kaginis Zagrabiensi Ecclesie omni concussione et contradictione remota, perpetuo possidendam; contentam vero hiis terminis et metis. Ab oriente, ubi Sawa fluvius in duas distinctiones se dividit, prime mete signum occurrit videntibus in arbore populea; altera vero meta protenditur ad meridialem plagam iuxta Sawam, ubi arbor nucifera signum gestat evidens factum cespitibus; ibi dividitur meta Chráchuna; inde protenditur contra occidentem iuxta predictum fluvium ad rivum, qui vocatur Seregna; ibi vero predictus rivus intrat Sawam, ubi quercus est index mete; rivus iste dividit metam a filiis Zela. Idem vero rivulus versus occidentem exit de Sawa, ibique signum mete est positum in ulmo; inde vero protenditur ad septemtrionalem plagam usque ad maiorem distinctionem predicti fluvii, ubi etiam in arbore populea signum mete apparet. Verum Sawa fluvius dividit omnes metas a filiis Zessa. Sed quoniam memorie novercatur oblivio, oblivionis enim ortus est memorie defectus, huius nostri facti seriem scripto commendare iussimus. Ut autem firmius robur obtineat, sigilli nostri impressione communivimus. Anno Dominice Incarnationis MCCI. Regnante gloriosissimo fratre nostro Rege Henrico. Testes autem huius rei sunt jobagiones nostri, quorum nomina hec sunt: Mog Comes, Nycolaus Comes, Martinus Comes, Ata Comes, Oresen Comes; Crasun vero Comes est pristaldus eiusdem Regis. Datum per manum Jacobi Prepositi magistri nostri et Cancellarii.

Tenor insuper privilegii Andree Regis Ungarie aurea bulla muniti talis est:

In nomine Sancte Trinitatis stb.

(Következik II. Endre király 1217-ki privilegiuma, mely olvasható Fejérnél, Cod. Dipl. III. k. 1. r. 210. l.)

Tenor denique privilegii Bele Regis primogeniti Regis Ungarie et Ducis totius Sclavonie:

Omnibus ad quos presentes littere pervenerint salutem in Domino. Regie Maiestatis Celsitudo tam providam debet habere circumspectionem, ut quanto quis ad supportanda Regis negotia officiosior occurrit, et in gerendis rebus se reddit promptiorem, tanto propensius dignis meritorum premiis remunerandus censeatur. Quapropter universis notum fieri volumus, quod dilectissimo et fideli nostro Stephano Sancte Zagrabiensis Ecclesie venerabili Episcopo, cuius discretione procurante pre ceteris Regni primatibus discordia inter patrem nostrum et nos olim exorta, et ad inextimabile Regni detrimentum subcrescens est ad concordiam revocata, et universa gens variis perturbationum procellis fluctuans in pace collocata, terram Pzer de castro Zagrabiensi exceptam, licet respectu servitiorum suorum minimam et meritis inequalem, sibi et sue posteritati certis metis assignatam contulimus iure hereditario in perpetuum possidendam. Incipit autem prima meta supradicte terre, que est meta terrea, et dividit eandem terram de terra filii Petri Gurc, que tendit versus occidentem super montem usque ad quandam pomum, sub qua meta est terrea; inde procedendo parum sub quadam ylice est meta erecta de terra; inde tendit per metas in arbore cruce signatas, et in eodem monte superius est meta terrea, que dividit terram populorum castri; inde tendit per metas ad arbores crucesignatas; inde vadit ad magnam viam, iuxta quam est meta terrea, de qua declinat versus septemtrionalem partem; item eundo iuxta eandem viam a capite eiusdem vie vadit super verticem montis cuiusdam, in quo est meta; item inter verticem eiusdem montis et alterius montis est vallis quedam, que licet sit pastus ferarum, tamen est meta; deinde tendit ad arbores crucesignatas usque ad summitatem montis, et ibi est meta de terra erecta sub quadam arbore, que vulgariter dicitur curtafa; et inde descendit per

arbores crucesignatas usque ad fluvium Bistrica, ibi est meta de terra erecta; et inde graditur inferius ad fluvium Breszonica, ubi uterque fluvius in unum conveniunt, et ibi est meta erecta de terra; de qua Bresszonica vadit superius ad magnam viam, iuxta quam viam est meta in capite eiusdem fluvii de terra erecta; inde tendit versus meridiem per magnam viam usque ad locum, qui vocatur Predolia, ubi est meta de terra erecta; inde per eandem viam tendit usque ad metas, que tribus locis lapidibus sunt erecte; et inde descendit inferius usque ad terminum et fines terre Zeline, ubi sunt due mete de terra prope Sanctum Johannem, ubi conterminatur terre predicte proprie Episcopi. Ut igitur hec nostra donacio perpetue firmitatis robur obtineat, sigilli nostri impressione fecimus communiri. Presentibus jobationibus nostris Jula Palatino et Brudruwiensi Comite, Petro de Craponen (?) Scresmeris (?) de Zala, Cosma de Volco Comitibus, Woiwoda Camerario. Pristaldus terram assignans et metas erigens fuit Bissenus de Hotowon nomine Kochobur. Datum per manus magistri Heymonis nostri Cancellarii anno Dominice Incarnationis MCCXXII.

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Anagnie VI. Kal. Idus Julii, Pontificatus nostri anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id m. 79. l.)

140.

IX. Gergely pápa a zágrábi püspök számára szentLászló királynak 1134. biróilag oda itélt alapítványát erősíti meg. 1227.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Zagabriensi salutem etc. Cum a nobis petitur etc. Te sane, venerabilis in Christo frater . . . Episcope, exponente didicimus, quod clare memorie Ladisclavus Rex Ungarie populum de Dumbroa cum terra et silva Zagabriensi Ecclesie contulit intuitu pietatis; sed cum eadem silva fuisset per quondam Sudenem Ecclesie predicte subtracta, bone memorie F(elicianus) Strigoniensis Archiepiscopus causa sibi super hoc Regia auctoritate commissa, eidem Ecclesie per diffinitivam sententiam silvam restituit memoratam. Super qua processu temporis Adilbreth frater Kaladini Comitis Sumigiensis Comes, et quidam alii moverunt contra predictam Ecclesiam coram prefato Archiepiscopo questionem, qui cognitis cause meritis diffinitivam pro predicta Ecclesia sententiam promulgavit. Nos ergo tuis iustis precibus inclinati predicta, sicut eadem Ecclesia iuste possidet et quiete, ac dictas sententias, sicut sunt iuste, nec legitima provocatione suspense, ac in privilegio confecto exinde continetur, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad maiorem autem cautelam tenorem ipsius privilegii de verbo ad verbum presentibus duximus inserendum. Qui est talis:

In nomine Patris stb.

(Az okmány olvasható Fejérnél, Cod. Dipl. I. köt. 484. l., hol mindazáltal a hibásan kitett 1123. évszám 1134-re igazítandó.)

Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Anagnie XV. kal. Augusti, (Pontificatus nostri) anno primo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. 85. l.)

141.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közt a somogymegyei tizedek peres ügyében intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus sernorum Dei, venerabilibus fratribus ... Waciensi et ... Nitriensi Episcopis, et dilecto filio ... Abbati Waradiensi Quinqueecclesiensis Diocesis, salutem, et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii ... Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum causam, que inter ipsos ex parte una, et ... Prepositum et Canonicos Albenses Diocesis Vesprimiensis ex altera super quibusdam decimis et rebus aliis uertitur, bone memorie H(onorius) Papa predecessor noster olim uobis duxerit committendam, et processum fuerit in negotio coram uobis, tandem de assensu uestro in venerabilem fratrem nostrum .... Archiepiscopum Strigoniensem tunc Vesprimiensem Episcopum et eius collegas sic exstitit sub certa pena a partibus compromissum, ut si alterutra partium nollet arbitrium observare, ipsa soluente penam procederetur in figura iudicii super negotio principali; et licet iidem arbitri ad arbitrandum processerint, et arbitrio ipsorum non fuerit per annum et amplius contradictum, illud tamen obseruare pars adversa recusat. Quare postularunt a nobis, ut iuxta formam compromissi, si predicti Prepositus et Canonici soluere penam, quam arbitrio parere maluerint, procedi per uos in negotio mandaremus. Quocirca discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus dictos Prepositum et Canonicos ad obseruationem arbitrii per penam in compromisso expressam, sicut est equum, appellatione remota cogatis. Quod si maluerint penam persoluere, quam arbitrio prolato parere, in causa ipsa iuxta priorum continentiam litterarum seruato priori processu iudicii ratione preuia remoto cuiuslibet contradictionis et appellationis obstaculo procedentes, infra annum ad nos remittatis causam sufficienter instru-

ctam, prefigendo partibus terminum peremptorium, quo cum omnibus munimentis et rationibus suis per se uel procuratores idoneos compareant coram nobis iustam auctore Domino sententiam recepture. Quidquid autem super hoc feceritis, per uestras nobis litteras intimetis. Quodsi non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Anagnie XIII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

142.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és Demeter gróf közti, a németujvári kolostor jogaira vonatkozó peres ügyben intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus . . . Geuriensi, et . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio . . . . Preposito Geuriensi, salutem et Apostolicam benedietionem. Dilecti filii . . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum causa, que inter ipsos ex parte una, et nobilem uirum Demetrium Comitem Geuriensis Diocesis ex altera super Monasterio Sancte Marie de monte Guizin, et eius possessionibus, ac insula Obda uertitur, fuisset olim venerabili fratri nostro . . . . Waciensi Episcopo et suis coniudicibus ab Apostolica Sede commissa, quia dictus Demetrius citatus pluries peremptorie comparere contumaciter recusauit, iidem iudices ad predictorum Abbatis et Conuentus instantiam receperunt testes senes et ualetudinarios ac alios, de quorum diuturna absentia timebatur, et existente adhuc parte contraria contumace ipsos in rerum petitarum possessionem induci causa custodie decreuerunt. Quia uero prefati Abbas et Conuentus nobis humiliter supplicarunt, ut cum annus a tempore, quando

fuit adiudicata possessio, sit elapsus, parte altera in sua contumacia persistente, ipsos ueros possessores constitui mandaremus. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus si vobis constiterit de premissis, memoratos Abbatem et Conuentum in possessionem rerum petitarum inducere, ac inductos defendere procuretis, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Quicquid autem super hiis feceritis per uestras nobis litteras exponatis. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Anagnie XII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

143.

IX. Gergely pápa biztosítja a pannonhalmi szent-mártoni apátságot, hogy a zágrábi püspök privilegiumainak pápai megerősítése jogainak semmi sértését nem foglalja magában. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis . . . Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia salutem et Apostolicam benedictionem. Cum quedam priuilegia Regum et Principum Vngarie Zagrabiensi Ecclesie duxerimus confirmanda, sicut ex litteris nostre confirmationis apparet, nos ita predicte Ecclesie uolentes consulere, ut uestrum Monasterium exinde non ledatur, uolumus ut per confirmationem huiusmodi nullum predicto Monasterio preiudicium generetur, uobis ad cautelam presentes litteras concedentes. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Anagnie V. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eeredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

144.

IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a pannonhalmi apát közti egyenetlenségek ügyében intézkedik. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo et dilectis filiis . . . Preposito, et . . . Cantori Georiensi, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Sancti Martini in Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum venerabilis frater noster . . . . Archiepiscopus Srigoniensis tunc Vesprimiensis Episcopus quandam eorum capellam cum suis hedificiis incendi fecerit, et monachos existentes ibidem bonis omnibus spoliari, et cum super hoc ad venerabilem fratrem nostrum . . . Colocensem Archiepiscopum et suos collegas Apostolicas litteras impetrassent, dictus Strigoniensis Sedem Apostolicam appellasset, sed appellationem suam non est infra tempus legitimum prosecutus. Ideoque discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita, negotium ad priores iudices remittatis; alioquin supersedentes eidem, condempnetis in expensis legitimis impetrantes. Quod si non omnes hijs exequendis poteritis interesse, tu frater Episcope cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Anagnie XVII. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

145.

IX. Gergely ismét erősíti meg Urias pannonhalmi szent-mártoni apátnak az apátság jószágaira vonatkozó intézkedéseit. 1227.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio... Abbati Sancti Martini de Pannonia salutem et Apostolicam benedictionem. In nostra proposuisti nuper presentia constitutus, quod preter sollicitudinem, quam impendisse te asseris in edificiis Monasterii tui, et officinalium domorum suarumque combusta et destructa fuisse dicebas, circa ipsius Monasterij possessiones augendas, recuperando que de bonis suis alienata erant ab ipso, conseruandas libertates et immunitates eiusdem, ac utilitates suas alias promouendas, diligens studium impendisti. Acquisisse namque te dicis ipsi Monasterio plures villas; Moluam uidelicet, et duas que clericorum dicuntur, et Sataram, ac eam que Noua dicitur, et de Odwori, de Precha, de Sancta Cruce, de Elbeu, de Sceuleus, de Sochrou, de Catl, de Petend cum terris, de Barsunus, et de Winar, nec non predia de Nema, de Assuanteu, cum molendinis de Sichou et Gamas, et Higmogos, et in silua Seliz. Recuperasti etiam, sicut te referente accepimus, decimas quasdam a Simigiensi Ecclesia, Templariis, et Hospitalariis, ac villis suis, et Albensibus Canonicis in Simigiensi Comitatu existentibus, atque Latinis Albensibus, populis Vesprimiensis Episcopi, et etiam a Bissenis. Et quia in acquirendis et recuperandis predictis aliquamdiu conuerteras redditus predii de Kanesa, de piscina Miraceh', de Batha, de Budug, de piscatoribus de Sala ad mensam fratrum tuorum spectantes, ipsos mense restituisti eidem, et eis redditus de Sala, de quinque uillis, de tributis, de decimis, de prediis suis, et de ecclesia cum omnibus suis appendiciis adiunxisti prouentibus Ecclesiarum Sancte Marie, Sancti Wilibaldi, Sancti Martini de Pannonia, et Sancti Martini de Keurishig, de Tepey, et Sancti Ladislai de Seliz ac Omnium Sanctorum de Temerd, luminaribus tui Monasterii deputatis. Nos ergo tuis supplicationibus inclinati, predi-

ctas villas, terras, predia, molendina, et decimas eidem Monasterio, sicut ea iuste possidet et quiete, nec non quod a te prouide ac canonice factum est circa redditus et prouentus mense predicte, ac luminaribus assignatos auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Anagnie XVI. kal. Octobris, Pontificatus nostri anno primo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.).

146.

II. Endre király Ugrin kalocsai érseknek a pannonhegyi szent-mártoni és a száva-szentdemeteri apátok közti Mirot nevü halasra vonatkozó itéletét erősiti meg. 1228.

Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Galitie, Lodomerieque Rex inperpetuum omnibus presens scriptum inspecturis salutem et graciam. Cum ea, que deliberacione bonorum legitime disponuntur posterorum commendanda noticie rata semper et inconcussa permanere debeant, ad Regie Maiestatis excellenciam precipue pertinet, ut que Regum auctoritate seu donacione in ampliandis locis ad Dei cultum dedicatis pertractantur, standi uigorem in perpetuum sorciantur. Hac siquidem et nos animaduersione moniti ad peticionem fidelium nostrorum, Vrie Abbatis et Conuentus Sancti Martini annuimus, ut dilectum nostrum Cancellarium Bulsu, Prepositum Geuriensem ad ipsorum monasterium dirigeremus, qui litteras venerabilis patris Vgrini Colochensis Archiepiscopi super piscina Miroht eisdem indultas fideliter inspiceret, et de uerbo ad uerbum nostre pagine annotaret, et nobis fideliter renunciaret. Cui fidem adhibentes ea que dictus Archiepiscopus diffinierat, ne aliquando super

hijs inuida quippiam subprimere posset obliuio, et de nouo lites insurgerent, auctoritate litterarum et sigilli munimine fecimus roborari. Quarum tenor talis est:

V(grinus) diuina miseracione Colochensis Archiepiscopus vniuersis Christi fidelibus salutem ct sincere caritatis affectum in Domino. Delegatam a domino Rege causam suscepimus cognoscendam inter Abbatem Sancti Martini de Pannonia et Abbatem Sancti Demetrii de Sirmia super quadam piscina sita iuxta Knesa, que uulgariter Miruht nominatur. Cum itaque uentum esset ad processum negocii dictus Abbas de Pannonia piscacionem in piscina memorata uiolenter esse factam a jobagionibus Abbatis Sancti Demetrii ad dampnum marcarum XVI testimonio prouincialium comprobauit, asseuerans firmiter per autenticum Sancti Ladizlai se debito probaturum, quod piscina memorata supra semper ad monasterium Sancti Martini pertineret; Abbate tamen Sancti Demetrii suisque populis reclamantibus et dicentibus, quod eandem piscinam esse sue ius Ecclesie priuilegio, quod haberent apud Episcopum Quinqueecclesiensem ct Comitem Cletum, comprobarent. Statuto uero termino et diu protelato, cum sepe dictus Abbas de Pannonia exemplar sui priuilegii presentaret, paratus eciam autenticum presentare; altera parte nullo innitente instrumento, de misericordia que super exaltat iudicio, distulimus uenturum Pascha domino Abbati Sancti Demetrii apprebandum (ad probandum) suum ius et presentandum sua priuilegia terminum prefigentes; piscinam tamen et eius usum usque illud tempus apud Abbatem Sancti Martini sine contradiccione reliquentes. Hoc addito, quod dictus Abbas Sancti Demetrii et eius populi dampnum marcarum XVI Abbati Sancti Martini de Pannonia, et nobis iudicium persoluerent incunctanter, et in Pascha dato sibi termino cum suis priuilegiis ad nos accederent responsuri. Que priuilegia, si tunc presentare non ualerent, de cetero piscina sepe memorata in ius Abbatis Sancti Martini de Pannonia deuolueretur in perpetuum. Datum anno uerbi incarnati M°.CC°.XX°.VIII°.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

147.

II. Endre király a templomosok rendét Kon helységgel adományozza meg. 1228.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Quanto in sublimiore dignitatis culmine per Divine dispensacionis providenciam sumus constituti, tanto propensiori sollicitudine iure erga plurima intendere tenemur; maxime Ecclesiarum Dei pie querulancium necessitatibus subuenire. Ea igitur animadversione salubriter inducti universis Sancte Matris Ecclesie filiis, presentibus ac posteris, volumus fieri manifestum: quod nos pro salute ex remedio anime nostre villam Conu (Kon), quondam Petri filii Endre sine herede defuncti ad manus Regias devolutam cum omnibus suis pertinenciis et libertinis sub ea condicione vel forma, qua idem Petrus prius possidebat, Sancte Domui Milicie Templi liberaliter contulimus libere et pacifice possidendam, eidem per fidelem hominem nostrum Donatum Comitem de generacione Theth Regia authoritate assignari faciendam. Cuius prima meta est versus occidentem in principio piscine de Gach; deinde vadit versus septemtrionem ad pratum de Hamer, ubi est secunda meta terrea; deinde tendit versus orientem ad pratum quod Saharreth (Sárrét) dicitur, ubi est tercia meta; exinde progreditur versus eandem partem ad viuarium, quod vulgo Donathawa (Dunatava) dicitur, ibique est quarta meta; deinde progreditur ad viam per quam tenditur de Conu ad Marchyta, et in eadem via est meta quinta; exinde vero progreditur ad terram que Thelky nominatur; abhinc proceditur ad piscinam de Conu, que Coneweyzy (Konvize) nominatur, et ibi est meta; deinde vadit ad locum, qui Czehenyes vocatur, et ibi est meta; abhinc vadit ad rivulum, qui Fergesher (Férgesér) dicitur, et idem rivulus est meta terre de Conu; deinde vadit ad locum, qui Halasthow nuncupatur, et idem locus est

meta eiusdem terre; abhinc tendit ad Laaz, et ibi quoddam fossatum est meta; deinde progreditur ad rivulum, qui Compw dicitur, et ibi est meta idem rivulus. Item vadit versus orientem ad piscinam Jakow, que vulgo Jakoweize (vize) nuncupatur, et eadem piscina est meta; deinde progreditur ad dexteram partem versus meridiem ad aquam que dicitur Syvhere, que dividit terram Templi et terram Georgij; abhinc vadit versus eandem plagam ad caput cuiusdem lacus, qui Nultoffij nominatur; deinde progreditur versus occidentem ad terram, que dicitur Bard, et ibi est meta, et eadem meta dividit terram Templi et terram Georgij; deinde vadit ad quandam arborem, que Kalandafyze nuncupatur; abhinc progreditur ad locum qui Lechehery nominatur, et idem locus est meta terre Templi; abhinc vadit ad Gyznoonuel, et ibi est meta terrea, que dividit terram Templi et terram de Bagyuk; abhinc vero progreditur ad locum, qui dicitur Caucat; deinde proceditur ad locum, qui Weyzer dicitur[1], et ibi est meta terrea; et inde revertitur ad prenominatam metam, et sic metc Templi de Conu terminantur. Nomina autem libertinorum in eadem villa Conu commorancium sunt hec: Buhta cum duobus filijs, Vrka cum tribus filijs, Eguethew cum filio suo et nepote, Hareghwes cum tribus filijs, Buth cum duobus filijs, Chun, Buza cum tribus filijs, Martinus cum filio, Jacobus cum filio, Burbeh cum tribus filijs, Queregh cum filio, Boy cum duobus filijs, Buxa cum tribus filijs, Fioch cum filio, Bulchow, Fichok cum duobus filijs, Weyek cum quatuor filijs, Mach filio, Bona cum filio, Petrus cum filio, Chuzech cum duobus filijs, Vitalis cum duobus filijs, Reca cum duobus filijs et nepote, Maradec cum filio, Michael cum duobus filijs, Zotimaz cum tribus filijs, Burd cum duobus filijs, Sitew cum duobus filijs, Tyasa, Mathias cum filio, Theoder, Ews, Sech cum duobus fratribus, Abpas, Cheda cum duobus filijs, Ywa, Buchca, Teca cum duobus filijs, Beth, Lega, Chema cum tribus filijs, Bacha, Laurencz cum duobus fratribus, Potchan cum tribus filijs, Stephanus cum tribus filijs, Marcel, Petur cum filio, Cusda cum duobus filijs, Thob, Chon, Raob cum tribus filijs, Hema, Fyz cum filio, Cecher cum filio, Thomozow cum quatuor filijs, Wela. Vt ergo hec nostra donacio nullis vnquam temporibus ab aliquo successorum nostrorum valeat retra-

ctari; sed perpetue robur obtineat firmitatis, hoc nostro priuilegio fecimus communiri. Datum per manus magistri Bulchu aule Regie Cancellarii et Geuriensis Prepositi, anno Dominice Incarnacionis millesimo ducentesimo vigesimo octauo. Venerabili Roberto Strigoniensi, reuerendo Vgrino Colochensi Archiepiscopis existentibus; Desiderio Cenadiensi, Alexandro Waradiensi, Raynaldo Transsiluano, Bartholomeo Quinque Ecclesiensi, Gregorio Gwriensi, Cleto Agriensi, Briccio Waciensi, (Stephano) Zagrabiensi, Bartholomeo Wesprimiensi Episcopis existentibus, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Dyonisio Comite Palatino, Ladizlao (aule nostre) Curiali Comite et Comite Bachiensi, Olchuz Cu(rie Comite domine Re)gine et Comite Bodrogiensi, Jula magno Comite Suppruniensi, Dyonisio filio Dyonisii Magistro Thauarnicorum (et Comite de Zonuk) Demetrio Magistro Dapiferorum et Comite Posoniensi, (Jula Magistro Pincernarum et) Comite Musuniensi, Nicolao Magistro et Comite Agazonum, et aliis quam plurimis Comitatus et Magistratus tenentibus; Regni nostri anno XXV°.

II. Ulászló király 1491-ki átiratából és megerősitő okmányából, kelt „Bude in festo Beate Lucie virginis", mely őriztetik a győri káptalan levéltárában.)

148.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a veszprémi káptalan közti peres ügyben intézkedik. 1228.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem et Apostolicam benedictionem. Ex insinuatione dilectorum filiorum ... Abbatis et Conventus Sancti Martini de Pannonia nobis innotuit, quod causas inter ipsos ex parte una et Capitulum Vesprimiense ex altera super quibusdam decimis et Ecclesia Sancti Saluatoris de villa Tord agitari noscuntur ... Abbati de Buccon et coniudicibus suis sub certa forma de assensu partium committentes, eis mandauimus inter alia, ut si Capitulum ipsum infra duos menses post susceptionem litterarum nostrarum exceptiones quasdam apud Sedem Apostolicam propositas non probaret, extunc in causis procederent supradictis, et ipsas, si de partium uoluntate procederet, fine debito terminarent; alioquin usque ad proximo uenturum festum Pentecostes causas easdem ad nos remitterent sufficienter instructas, iniungentes partibus, ut coram nobis predicto termino comparerent. Mandato quoque nostro adiecimus, quod graue feremus, si dicti iudices negligentes existerent uel remissi, ac uerendum erat eisdem, ne si per negligentiam eorum quicquam difficultatis emergeret, ipsis contingeret imputari, et alias non transiret etiam impunitum. Cumque citate partes comparuerint termino assignato, pars adversa, quod tertius predictorum iudicum absens erat et se per litteras excusabat, usque ad proximo preteritas octauas Natiuitatis Dominice sibi petiit terminum prorogari. Et licet ipsi e contra proponerent, quod cum a susceptione litterarum duos menses ad probandas exceptiones haberent, si huiusmodi tempus efflueret, non admittere ad probandum hoc partem contrariam, sed procedere super principali iudices ipsi debebant; nichilominus tamen illis contradicentibus et inuitis postulatum terminum parti alteri concesserint, in quo cum apertis actis sub auditoris sigillo transmissis pars aduersa proponeret, se ad-

huc habere duorum mensium spatium ad probandum exceptiones easdem, quia iudices interloquendo dixerunt, quod ab illo die usque ad duos menses futuros probare illas poterat, et noluerunt humiliter requisiti interlocutoriam huiusmodi, cum tempus ad hoc indultum effluxerit, reuocare, iidem nostram audientiam appellarunt. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum, quicquid post appellationem huiusmodi temere inueneris attemptatum, in principali iuxta prioris mandati nostri tenorem preuia ratione procedas, sic sollicite, sic prudenter, quod inde debeas a nobis merito commendari. Ceterum cum supradicti iudices non solum ex negligentia, sed etiam ex malitia mandatum Apostolicum minus diligenter executi dicantur, penam eorum pro tanta culpa debitam prouidentie nostre duximus reseruandam. Datum Reate III. kal. Maji Pontificatus nostri anno secundo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

149.

IX. Gergely pápa a németujvári bold. asszony kolostorát illető peres kérdéseknek elintézését sürgeti. 1228.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus Georiensi et... Nitriensi Episcopis, et dilecto filio... Preposito Georiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum ... Abbatis et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum causam illam inter ipsos ex parte, et nobiles uiros Demetrium Comitem et Fauianum militem Georiensis et Strigoniensis Diocesium ex altera parte pro Monasterio Sancte Marie de Monte Guizin, Capella de Sancto Spiritu, et Insula de Obda, et possessionibus eiusdem uobis duxeramus committendam, uos, uti intelleximus, metu laicalis potentie anno et amplius iam elapso in eadem causa procedere hacte-

nus non curastis in ipsorum preiudicium et grauamen. Ideo discretioni uestre per Apostolica scripta precipiendo mandamus, quatinus acceptis hijs infra duorum mensium spatium post exhibitionem presentium iuxta primi mandati nostri tenorem appellatione postposita in ipsa causa procedatis, alioquin dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro litteras dedimus, ut ipse mandatum hoc Apostolicum exequatur, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum Perusii VIII. kal. Id. Julii, Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után. *Czech*).

150.

IX. Gergely pápának ugyanazon ügyre vonatkozó más intézkedése. 1228.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio. Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum causam illam inter ipsos ex parte una, et nobiles uiros Demetrium Comitem et Fauianum militem Georiensis et Strigoniensis Diocesis ex altera parte pro Monasterio Sancte Marie de Monte Guizin, Capella de Sancto Spiritu, Insula de Obda et possessionibus eiusdem venerabilibus fratribus nostris . . . . Georiensi et . . . . Nitriensi Episcopis, et dilecto filio Preposito Georiensi duxeramus committendam, iidem, sicut intelleximus, metu laicalis potentie anno et amplius iam elapso in eadem causa procedere hactenus non curauerint in ipsorum preiudicium et grauamen. Vnde ipsis damus nostris litteris in preceptis, ut in causa ipsa infra duorum mensium spatium post exhibitionem earum iuxta prioris mandati nostri tenorem appellatione remota preuia ratione procedant. Ideo discretioni tue per Apostolica scripta

mandamus, quatinus, si dicti Episcopi et Prepositus nostrum preceptum neglexerint adimplere, tu ex tunc mandatum super hoc Apostolicum exequaris, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum Perusii VIII. Id. Julij, Pontificatus nostri anno secundo.

(Az eredeti után. *Czech*).

151.

Kálmán galicziai király és szlavoniai herczeg Lőrincz, Ompud fia vétkeinek büntetése iránt intézkedvén, egyszersmind Lipow nevü birtokot Demeter mesternek adja el. 1228 körül.

Colomanus Dei gracia Rex Ruthenorum et Dux tocius Slavonie omnibus, ad quos presens scriptum pervenerit salutem in eo qui dat salutem Regibus. Cum ea que geruntur in tempore testimonio litterarum roborentur; ad vniuersorum igitur pervenire volumus noticiam, quod cum Laurencium filium Ompud Comitem in Gerha primo statuissemus, non ut probus in eo aliquid lucri fecit, sed tanquam malus mala intulit, de quo Comitatum hunc denuo abstulimus, penam, ut meruit inferentes. Quem postmodum obtentu precum fratrum eiusdem, Dionysii scilicet tunc temporis Palatini, et Michaelis magistri in graciam nostram recepimus et Comitatum maris sibi de Podogola contulimus. Qui non obliviscens nequiciarum viginti quatuor villas ad idem castrum pertinentes personaliter combussit, ac duas ecclesias, putans pecuniam in ea (igy) invenire, destruxit. Verum cum honor noster iudicium amplectitur, licet de eo nobis satisfacere potuissemus; verum tamen ipsum coram patre nostro Rege Andrea ac omnium jobagionum suorum iudicio discutiendum statuimus. Quem pater noster et omnes Barones fere Regni in hoc facto ipsius reum cum omni possessione sua iudicarunt condemnandum; cui nos multorum precum instancia maxime patris nostri pepercimus, et de possessione sua solummodo predium quoddam Lipow nomine, cum idem Laurencius, et pater noster, et

alii instanter rogassent, accepimus. Quod predium fideli nostro Demetrio magistro, cum aggravacione patris eiusdem alienatum esse percepimus, pro mille marcis totaliter in proximo persolutis vendidimus. Ideo eam (igy) a nobis tam care emit, quia libertate et institucione eadem, qua tunc predia nostra tenebantur, sibi vendidimus; que tunc nobis de prediis nostris est a patre nostro constituta, quod nulla collecta vel aliqua exaccione, quam in Regno suo quandocunque vel ubicunque constituet, predia ad nos pertinencia teneantur. Ut autem hec talis accio vel composicio in irrito non possit revocari, presens scriptum sigilli nostri munimine roboratum concessimus.

(Czech kézirataiból).

152.

Az esztergami káptalan bizonysága Ryucska és Bela nevü földek eladásáról. 1228.

Testantibus litteris Capituli Strigoniensis Paulus filius Terezen, Vid et Dobruzlov jobbagiones castri Barsiensis terram Ryuchka et Bela ad se et omnem generacionem suam pertinentes, de communi omnium cognationum suarum consensione, et ex permissione ac beneplacito domini Andreae Regis, Leustachio Comiti anno MCCXXVIII coram Capitulo Strigoniensi vendunt. Regis nomine Samuel Comes et Burunch coram Capitulo aderant, ut de hujus permissione fidem facerent, et reambulatione terrarum in praesentia jobbagionum provinciae instituta, et partes, et nuncii Regis litteras emptori postulabant extradari.

(Bartal György után „Commentariorum ad historiam status jurisque publici Hungariae aevi medii libri XV“ czímü munkájában, Pozson 1847. II. köt. 122. l. Az okmány eredetie találtatik a szepesi káptalan levéltárában. *Czech.)*

153.

A zágrábi káptalan Kulpatő nevü nemesi birtoknak örök időre történt átruházásáról bizonyságot ád. 1228.

Capitulum Ecclesie Zagrabiensis stb. Quod Wolsheca nobili viro vna cum fratribus suis Scida et Mega filiis Mezten ab una parte, et Roberto Comite filio Abel ab altera coram nobis personaliter constitutis, idem Wolshcca Comes et fratres sui superius annotati publice sunt protestati, quod ipsi vinculum proximitatis volentes cum ipso Comite Roberto contrahere eidem introductu filie prefati Wolsheca nomine Dragozt possessionem ipsorum hereditariam Culpateuu vocatam, cum omnibus vtilitatibus et pertinenciis seu circumstanciis suis metis subscriptis interclusam dederunt seu contulerunt eidem Roberto Comiti et per eum suis heredibus heredumque successoribus jure perpetuo possidendam, dando eidem Roberto Comiti et suis successoribus liberam et plenam opcionem de ipsa possessione ordinandi, disponendi iuxta libitum sue voluntatis. Pro cuius facti ampliori cautela vnum ex nobis, uirum utique fidedignum, magistrum scilicet Dragoslaum pro inspiciendis et considerandis metis et circumstanciis terre prescripte transmisimus; qui demum ad nos rediens indicauit nobis quod prescriptam possessionem sub certis metis et limitibus, presentibus commentaneis et vicinis ac in nullo contradicentibus reambulasset. Astiterunt eciam consanguinei seu proximi Ultece Comitis seu fratrum suorum scilicet .... (következnek ezeknek nevei) .... qui donacionem memoratam sub metis et limitibus infrascriptis consensu suo ratificantes sine contradiccione aliqua admiserunt et consensum prebuerunt vnanimem et assensum. (Következnek a határok.) In cuius rei certitudinem stb. Datum in octauis Sancti Stephani Regis MCCXXVIII.

(XV. századi hiteles átiratból.)

154.

Brazza dalmatiai sziget bíráinak bizonysága. 1228.

In Christi nomine Amen. Anno Incarnacionis Jesu Christi MCCXXVIII. die 21. Marcii dominantibus Illustre Rege Andrea, Bracie Comite Drasina, Zupano Dragoslav, Iudices Parvoslav, et Gregorius Dragosii. Comparuit ante curiam in Nerczi Ivan Bloj, et presentavit pecuniam, prout in sudbina pro vinea Viverine; et licenciatus fuit. Et ego Barnabas archipresbyter juratus scriba communitatis scripsi.

(Ciccarelli után, Osservazioni sulla Isola della Brazza, 106. l. *Czech.*)

155.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátság számára Miklós nádornak hét ítéletét erősíti meg. 1229.

Andreas Dei gracia Vngarorum Rex omnibus quibus presens pagina patuerit salutem, et omne bonum. Cum ea, que deliberacione bonorum legitime disponuntur posterorum commendanda noticie rata semper et inconcussa permanere debeant, ad Regie Maiestatis excellenciam precipue pertinet, ut que Regum auctoritate seu donacione in ampliandis locis ad Dei cultum dedicatis pertractantur, standi vigorem in perpetuum sorciantur. Hac siquidem et nos animaduersione premoniti ad peticionem fidelium nostrorum Vrie Abbatis, et tocius Conuentus Sancti Martini annuimus, ut dilectum nostrum, Bulsu aule Cancellarium et Geuriensem Prepositum ad ipsorum monasterium dirigeremus, ut literas Nicolai filii Borch quondam Comitis Palatini duplici sigillo suo roboratas, in (quibus) possessiones continentur, quas per indicium dicti Palatini iusto titulo requisierant, fideliter inspiceret, et de uerbo

ad uerbum nostre pagine annotaret et nobis fideliter rescriptas aportaret. Quarum tenor talis est.

Cum Ego Nicolaus Palatinus et Comes de Suprun discussissem causam V(rie) Abbatis Sancti Martini et fratrum suorum cum vduornicis Regiis Simigiensibus super uno molendino et terra super adiacenti, et ipsi Abbati cum testibus, Johanne scilicet Abbate Tyhoniensi et Borsio, iuramentum prestare adiudicassemus, ipso die iuramenti Abbas et uduornici conuenerunt tali modo: ut idem Abbas duo molendina ecclesie daret uduornicis Regis; unum quod erat super Dunazorma, cuius cultor fuit Vthos, aliud quod est sub molendino Abbatis de Libin cum terris eorum; et ipse Abbas reciperet ab uduornicis Regiis duo molendina, unum quod tenebat Kewe, quod est sub molendino Bors, aliud quod tenebat Carachun, quod est inter molendina Sancti Martini, et istam commutacionem fecerunt omnes iobagiones uduornicorum de Simigio, prestaldo mediante Palatini Budmero contubernario eiusdem Palatini de genere Budmer, Gregorio Decano Wesprimiensi et Ypolito germano Bors; presentibus et multis aliis ydoneis uicinis circumiacentibus. Taliter eciam conuenerunt, ut II darentur molendina cum omnibus pertinenciis suis, terra scilicet supra molendina et inferius circum adiacenti et fenetis, darent, ut quidquid fuisset Abbatis, esset de cetero Regis, et quidquid Regis, esset Abbatis, ut de cetero nulla lis et causa maneret inter ipsos. Vt autem talis pactacio commutacionis perpetue stabilitatis robur optineat, presentem paginam fecimus diuidi per alfabetum, et utramque partem duplicis sigilli nostri munimine fecimus roborari; ita quod una pars reseruaretur in Camera Ecclesie Geuriensis, altera retineretur in Camera Ecclesie Sancti Martini. Precepimus eciam, ut tales litteras acciperent ab Albensi similiter per alfabetum diuisas, ut unam partem dicti uduornici retinerent apud semetipsos, aliam autem facerent retineri in Camera Albensis Ecclesie, et terciam partem in Camera Ecclesie Sancti Martini.

(**Következik még:**

második helyen Miklós nádor 1221-ki itélete, mint fenebb 101. sz. a.;

harmadik helyen: Miklós nádor itélete, mint fenebb 92. sz. a.;

negyedik helyen: Miklós nádor itélete, mint fenebb 93. sz. a.;

ötödik helyen: Miklós nádor 1226-ki itélete, mint fenebb 130. sz. a.;

hatodik helyen: Miklós nádor 1226-ki itélete, mint fenebb 131. sz. a.;

hetedik helyen: Miklós nádor 1220-ki itélete, mint 91. sz. a.)

Nos igitur ea, que a sepe dicto Palatino sunt diffinita, rata et firma habentes presenti pagina dupplicis sigilli nostri munimine auctoritate Regia in perpetuum roboratam confirmauimus. Actum anno Dominice Incarnacionis millesimo CC.XX.(V)IIII. Regni nostri anno XX°. sexto.

(Eredetie a szent-mártoni föapátság levéltárában.)

156.

II. Endre király privilegiuma, melylyel az ausztriai szentkereszti apátság Leguentov nevü bessenyö birtokának lakosait adómenteseknek nyilatkoztatja. 1229.

Ego A(ndreas) Dei gracia Rex Hungarie omnibus presens scriptum inspecturis notum facio, quod Abbati Ecclesie Sancte Crucis in Austria super terram Byssenorum nomine Leguentov, quam eidem per priuilegium contulimus, talem concessimus libertatem, quod de triginta mansionibus hominum, quos ipse Abbas super eandem terram collocauit, nullam exactionem, uidelicet nec libertinos denarios, nec pondera, nec tributum, nec tricesimam, nec aliquam collectam lucri camere nostre, nec ullam omnino pensionem, que succedente tempore in Regno nostro emergere possent, alicui persoluat, set remota contradiccione qualibet tota illa pensio ad usus Abbatis predicte Ecclesie colligatur, quam pro remedio anime nostre, predecessorum successorumque nostrorum in donum Deo oblata sunt. Et ideo terram dictam cum iam dictis prouentibus sic extra cameram nostram liberrimam ac exemptam esse uolumus, sicut nobis a Deo retribui cupimus. Concessimus etiam, ut populus dicte terre nec ad incidendas in-

dagines, nec fossam faciendam extra castrum uel citra Musuniense, siue alias a quoquam ullo modo ire compellantur, nec etiam denarios, qui uocantur *uothpenez* alicui persoluant, sed etiam chibriones vinearum, que ibi ab eisdem triginta mansionibus facte fuerint, eidem ecclesie totaliter recipiantur. Pronunciamus eciam cum auctoritate Regia, quod nullus iudex eos iudicare audeat, nec aliquis exactor coram aliquo, preter nos uel quem uice nostra nos eis iudicem constituerimus, cum eisdem fratribus uel populo contendere audeat. Hoc ideo dicimus, ne aliquis adeo nobis premium repromissum sua falsa audacia uel improbitate perdat. Volumus eciam eos liberos in portis, in pontibus et in omnibus locis siue importando sua, siue exportando nostra donaria, uidelicet pisces, sales, animalia, lanam, agnos, caseos, siue annonam, uel certe (?) frumentum, seu quelibet alia, nec non et domos, et curiam, et cellarium, quas ipse Abbas in Musunio construxit, ab omnibus tributariis, monetariis, tricenariis, salinariis, illesos in perpetuum permanere. Et ut huius rei concessio tam nostris quam et nostrorum successorum temporibus salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri munimine roboratam. Anno Dominice Incarnacionis millesimo CC°XX°VIIII°. indiccione II concurrente VII. epacta XXIII. Datum in Pest.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz, 71. l.)

157.

II. Endre király a Borsod vártól fölmentett Zymhud földét Detre zólyomi ügyvédének adományozza. 1229.

Andreas Dei gracia Vngarie Rex omnibus quibus presens pagina patuerit salutem et omne bonum. Notum facimus uniuersis, quod nos considerata fidelitate Detrici procuratoris nostri de Zoulum, quandam terram nomine Zymhud, ad decem aratra a castro de Borsod exceptam per pristaldum nostrum Bagyn cognatum Yule comitis, sibi et per eum suis heredibus iure perpetuo contulimus possidendam. Et ut hec a nobis facta donacio salua semper et inconcussa permaneat presentem concessimus paginam duplici sigillo nostro (roborat)am. Datum anno gracie M°CC°XX°V° — -- — Regni nostri anno XX°VI°.

Jegyzet. Eredetie három újnyi széles bőrhártyára van irva, kettős pecséte elveszett, ezzel a hártya alsó része is az évszám végével kiszakadt; de Endre király országlásának 26. éve mutatja, hogy 1229. kelt mind a mellett, hogy Endre országlásának évei különbözőleg szoktak előfordulni (Kovachich, Vestigia Comitiorum 79. l.). A most is virágzó báró Balassa nemzetség nem ezen Detre zólyomi ügyvédtől, hanem azon Detrétől származik, ki 1222. zólyomi ispán (Comes) volt. (Cod. Dipl. Tom. III. Vol. pag. 393); mert hogy a királyi ügyvéd Detrét, a királyi szolgálatban elaggott ispán (Comes) Detrével azonegy személynek tartsuk : azt az időtan nehezen engedi meg. A Bagyn, vagy Bagon személynevet, a Hont és Zólyom vármegyei Badin, valamint a nógrádi Bagyon helységek nevei tartották fen. A kékköi levéltárban : Fasc. XXXIII, n. 1. *Érdi.*

158.

IX. Gergely pápának a pannonhalmi szent-mártoni apátság és az esztergami szent-tamási prépost közti törvénykezési rendelete.
1229.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio Magistro Egidio Subdiacono et Capellano nostro, salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum . . . Prepositus Sancti Thome Strigoniensis ipsos supra quadam summa pecunie coram . . . Priore de Pel auctoritate Apostolica conueniret, ipsi habentes Priorem eundem suspectum ex eo, quia cum ipso similem causam facti et iuris habebant, dari sibi arbitros, coram quibus suspitionem probarent huiusmodi petierunt. Quos cum dictus Prior eis concedere denegaret, nostram audientiam appellarunt. Ideoque discretioni tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus si est ita, reuocato ad statum debitum quicquid post appellationem huiusmodi temere inueneris attemptatum, in causa ipsa iuxta prioris Apostolici mandati tenorem appellatione remota preuia ratione procedas. Alioquin partes ad iandicti (igy) Prioris remittas examen, appellantes in expensis legitimis condempnando. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram ecclesiasticam appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Datum Laterani Id. Martij. Pontificatus nostri anno tercio.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

159.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság vagyonát igazságtalan károsítás ellen védi. 1229.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi salutem et Apostolicam benedictionem. Conquesti sunt nobis dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, quod Dyonisius filius Georgii laicus Jauriensis Diocesis, super quibusdam equis, quadam pecunie summa, terris possessionibus ac rebus aliis iniuriauerat eisdem. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis audias causam et apellatione remota debito fine decidas, faciens quod decreueris per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio vel timore subtraxerunt censura simili appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Datum Lugduni kal. Junii, Pontificatus nostri anno tertio.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában.)

160.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfehérvári káptalan közti egyenetlenségek barátságos uton intéztetnek el. 1229.

Uniuersis presentes litteras inspecturis Egidius domini Pape Subdiaconus et Capellanus, salutem in eo qui est uera salus. Cum de speciali mandato et auctoritate Sedis Apostolice inter V(riam) Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex una parte et C. Prepositum et Capitulum Albensis Ecclesie ex altera, super decimis possessionum canonicorum et populorum Albensis Ecclesie in Comitatu Simigiensi existentium, et super arbitrio super eisdem prolato, ac quadam conuentione super premissis facta coram nobis questio uerteretur; post multas et longas disceptationes ad multam instantiam et exhortationem nostram talis de consensu utriusque partis inter eos compositio interuenit, quod si Prepositus et Capitulum Albense possent ab Andrea Illustri Rege Vngarie obtinere, quod vnum timinum salium Regalium in Posonio Monasterio Sancti Martini concedet annuatim, ut in priuilegio Albensium continetur, sicut et sui antecessores lites inter ecclesias exortas talis donationis munificentia sepius sopiere, Abbas et Conuentus Sancti Martini a petitione omnium decimarum possessionem Albensis Ecclesie, et Sancti Nicolai et canonicorum, clericorum et populorum predictarum Ecclesiarum in Comitatu Simigiensi usque ad hec tempora existentium perpetuo et prorsus discedent, nec de cetero occasione predictarum decimarum uel arbitrij uel conuentionis supradicte uel alicuius autentice scripture ad ecclesiam Albensem recursum haberent, ita tamen, quod predicti Albenses ponerent suis expensis dictum Abbatem in possessionem predictorum salium, et de nonaginta marcis et de omnibus, que occasione dictarum decimarum Abbas uel aliquis nomine Monasterij Sancti Martini aliquo tempore ab Albensibus petierant, tam dictus Abbas et Conuentus eiusdem, quam predicti Prepositus et Capitulum mandato et arbitrio nostro, et magistri Manasses Archidiaconi de Saswar et Canonici Strigoniensis

starent, et omnia scripta et instrumenta ad dictas causas pertinentia in nostris manibus resignarentur, et si qua eciam quocunque modo retinerent, uel inuenta essent, pro cassis et inutilibus haberentur, et tam Abbas cum duobus monachis suis in anima omnium monachorum suorum, quam Prepositus cum duobus canonicis suis in anima omnium canonicorum Albensium promiserunt procurare et obseruare omnia supradicta prestito corporaliter iuramento. Cum igitur Albenses priuilegium, ut conuenerat, impetrassent, et per Samuelem hominem Regis tunc salinarium pro dictis salibus quinquaginta marcis solutis in nostra presentia Abbatem Sancti Martini in possessionem induci fecissent, de uoluntate utriusque partis ita statuimus, et per iuramentum, quod, sicut predictum est, prestiterunt, utrique parti mandauimus obseruare, quod Abbas et Conuentus Sancti Martini et eorum successores non habebunt a modo recursum ad Ecclesiam Albensem pro sepedictis decimis, nec ab ipsa occasione dictarum decimarum de cetero aliquid petent, sed pax erit super hoc facto perpetua inter ipsos. Item statuimus, quod omnes possessiones Albensis Ecclesie, clericorum et populorum eius in Comitatu Simigiensi usque ad tempora priuilegii super hoc obtenpti existentes et in priuilegio A(udree) Illustris Regis Vngarie annotate, a solutione decimarum perpetuo sint immunes. Si quas uero decimales de cetero Albenses uel ipsorum populi in predicto Comitatu quocunque modo acquisiuerint, Monasterio Sancti Martini decimas in posterum soluant, ut in predicto priuilegio Monasterio Sancti Martini a Rege consesso plenius continetur, quod in omnibus precipimus obseruari. Item statuimus, quod Albenses non impediant Abbatem et Conuentum Sancti Martini, nec faciant, nec permittant pro posse suo impediri, quominus Monasterium Sancti Martini vnum timinum salium regalium in Posonio, sicut in Albensi priuilegio uidimus contineri, et in priuilegio pro Monasterio Sancti Martini a Rege nuper obtento exprimitur, percipiat annuatim. Item statuimus, quod uinum Prepositi et canonicorum et communitatis Albensis Ecclesie, et Sancti Nycolai clericorum, et populorum predictarum Ecclesiarum, cum sigillo canonicorum Albensium ab uno ex canonicis dato, et iurato, quod fraudem non faciat Abbati Sancti Martini de alio uino exportando, et presente

homine Abbatis, ac similiter iurato, quod malitiose non contradicat, educatur. Vinum uero emptitium nullus canonicorum uel populorum Albensis Ecclesie educat; nisi homini Abbatis, si presens fuerit et ire noluerit, uerum uenditorem assignet. Si uero homo Abbatis absens fuerit, uel presens ire noluerit, assignato uenditore sacerdoti loci in presentia trium de melioribus hominibus ibidem cohabitantibus emptor libere recedat. Item statuimus, quod si Abbas et Conuentus Sancti Martini, uel Prepositus et Capitulum Albense, uel eorum successores contra tenorem dicti priuilegii aliquid facerent, in penam quingentarum marcarum inciderent, et quecunque pars contra faceret, medietatem predicte pene Ecclesie Romane solueret, et medietatem parti arbitrium obseruanti, et pena soluta omnia supradicta in sua remaneant firmitate. Item reseruauimus nobis potestatem cohercendi contumaces usque ad tempus per decretalem felicis memorie Innocentii Pape tertii concessam. Ad maiorem autem cautelam presentes litteras fieri fecimus sigilli nostri et sigillorum magistri Manasses Archidiaconi de Saswar et Canonici Strigoniensis, et Abbatis et Conuentus Sancti Martini, et Prepositi, et Capituli Albensis munimine roboratas. Actum est hoc in Hospitali Sancti Stephani Regis in Strigonio, anno Incarnacionis Christi millesimo ducentesimo vicesimo nono, Pontificatus domini Gregorij noni Pape anno tertio, mense Julio, die sexta. Indictione secunda. Hij sunt rogati testes, scilicet: Dompno Laurentio Magistro Hospitalis Sancti Regis Stephani supradicti tt. ss. Aaron Custode tt. ss. Ysuntino tt. ss. Michaele tt. ss. et Johanne sacerdotibus predicti Hospitalis tt. ss. Magistro Petro Vngaro et pluribus tt. ss.

Et Ego Bartholomeus Sancte Romane Ecclesie scriniarius hoc scriptum de speciali mandato predicti magistri Egidij et utriusque partis assensu scripsi et compleui rogatus et signum feci.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

161.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni apátságot szent Jakab kápolnájával és földeivel adományozza meg. 1230.

Andreas Dei gracia Vngarie Rex omnibus Christicolis, ad quos littere presentes peruenerint, salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam presencium tenore uolumus peruenire, quod nos pro stabilitate Regni nostri, et pro salute nostra ac filiorum nostrorum, et maxime ad instanciam et peticionem fidelium nostrorum, videlicet Vrie Abbatis Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie et fratrum ejus, capellam Sancti Jacobi de Heremo, que per quorundam maliciam et inuidiam combusta et destructa fuerat, iussimus rehedificari per Abbatem et fratres supra scriptos, et eandem Monasterio Sancti Martini supra Montem Pannonie sito contulimus perpetuo possidendam. Et ut in eadem capella monachi et heremite possint degere ac sustentari, ipsis de terra ciuilium Symigiensium ac odwornicorum, nec non preconum nostrorum, contulimus terram per fidelem nostrum Nycholaum Comitem Musuniensem assignandam ad duo aratra hoc modo, quod de singulis generibus hominum supra scriptorum iussimus dare octoginta iugera terrarum. Vt autem hec nostra donacio perpetue stabilitatis robur ualeat obtinere, presentem paginam duplicis sigilli nostri munimine iussimus roborari. Datum per manus magistri Petri aule nostre Uice-Cancellarij ac Albensis Prepositi, anno Verbi Incarnati M.CC.XXX. Regni nostri anno vicesimo septimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

162.

Béla ifj. király az ausztriai sz. kereszti apátság Magyarországbani jószágait megerősíti. 1230.

In nomine Sancte Trinitatis et Individue Unitatis. Bela Dei gracia Rex primogenitus Regis Hungarie omnibus presentem paginam inspecturis in uero salutari salutem. Cum ea, que facta sunt, temporis diurnitate soleant obliuisci, idcirco tam ad presentium quam ad futurorum uolumus noticiam peruenire, quoniam, cum perpetuitates, et terra castrorum, atque priuilegia terrarum a nobis reuocarentur, singulis inspectis et perlectis quedam sunt confirmata, quedam uero irritata. Sed cum hec a nobis et a maioribus terre de uoluntate patris nostri Regis Andree et fratris nostri Colomani Regis discuterentur, inter cetera priuilegia Abbatis in Sancta Cruce de Austria nobis sunt presentata, que Abbati eiusdem Ecclesie, sicut antecessores nostri, nec non et pater noster Rex Andreas pro salute sua, et remedio anime matris nostre, atque predecessorum successorumque suorum salute contulerant, reddidimus, et terras uidelicet, que uocantur curia Regis, et alia terra, que dicitur Leginthov, cum omnibus pertinentiis suis, et sales trium millium zwanorum, quas ipse Abbas in festo Sancti Regis Stephani in Supprun a salinariis accipere debet, et chybriones et libertinos denarios, qui uulgo fumarii uocantur, et pondera et omnem collectam, quam monetarii ad cameram nostram colligere solent, atque exactiones et omnem pensionem, que succedente tempore in Regno nostro emergere posset, et omnes libertates, sicut in priuilegiis ipsius continentur, sigilli nostri munimine fecimus roborari eidem Ecclesie. Et ideo terras iam dictas et populum Ecclesie cum omnibus prouentibus sic extra cameram nostram ab omni grauamine et exactione atque infestatione liberrimum et exemptum esse uolumus, sicut nobis a Deo in nouissimo die retribui cupimus. Concessimus quoque, ut populus predicte Ecclesie nec ad incidendas indagines, nec fossam faciendam extra castrum uel citra Musuniense, siue alias a quoquam

ullo modo compellatur ire, nec etiam denarios, qui uocantur *utpiniz* alicui persoluant. Pronunciantes quoque cum auctoritate Regia omnibus in Regno nostro constitutis atque firmiter precipientes, ut nullus iudex, nec Palatinus, nec Comes Musuniensis, uel curialis comes, eosdem fratres uel populum iam dicte Ecclesie pro predictis terris atque libertatibus eos determinare, uel preter nos iudicare audeat. Volumus quoque eos liberos in portibus, in pontibus, et in omnibus locis Regni nostri siue importando sua, siue exportando nostra donaria, uidelicet sales, pisces, frumenta, uinum, caseos, lanam, pannos, agnos, animalia, seu quelibet alia ab omnibus tributariis, monetariis, tricesimariis, salinariis, et ab omnibus exactoribus illesos permanere. Notum sit igitur omnibus tam presentibus quam futuris, quod et nos scientes, non posse sufficere ad querendam ueram uitam, auxilia religiosorum fratrum uidelicet predicti monasterii querere decreuimus, eisque bona nostra tradidimus, quatenus eorum precibus eternorum bonorum participes esse mereamur. Dedimus ergo fratribus nostris iam memoratis ducentos husones, qui uocantur *wizahal*, singulis annis de camera nostra persoluendos. Et ut huius rei concessio salua semper et inconcussa permaneat, presentem paginam concessimus sigilli nostri impressione roborari. Datum per manus Mathie Zagrabiensis Prepositi et nostre aule Cancellarii.

(Az eredeti után Weiss, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligenkreuz, 75. l.)

163.

IX. Gergely pápa a bakonbéli apátság jogait megerősíti, s az apátot és a kolostort pártfogása és oltalma alá veszi 1230.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Abbati Monasterij Sancti Mauricii in Bocon silua Pannoniorum siti, eiusque fratribus tam presentibus quam futuris regularem uitam professis in perpetuum. Religiosam uitam eligentibus Apostolicum adesse conuenit presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito reuocet; aut robur, quod absit, sacre religionis infringat. Quapropter, dilecti in Domino filij, uestris iustis postulationibus clementer annuimus, et Monasterium Sancti Mauricij in Bocon silua Pannoniorum situm, in quo Diuino estis obsequio mancipati, sub Beati Petri et nostram protectionem suscipimus, et presentis scripti priuilegio communimus. Inprimis siquidem statuentes, ut ordo monasticus, qui secundum Deum, et Beati Benedicti regulam in eodem loco institutus esse disnoscitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obseruetur. Preterea quascunque possessiones, quecunque bona idem Monasterium in presenciarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum uel Principum, oblacione fidelium, seu alijs iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma uobis uestrisque successoribus et inlibata permaneant. In quibus hec proprijs duximus exprimenda uocabulis. Locum ipsum in quo prefatum Monasterium situm est, cum omnibus pertinenciis suis, ibidemque capella Sancte Marie super rupem Sancti Gerardi, et super (h)ortum Soruul, et Marie Magdalene. In Episcopatu Geuriensi capellam Sancte Crucis sub monte Manci, capellam Omnium Sanctorum in Cuppan. In Episcopatu Vesprimiensi capellam Beati Marci Euangeliste in Endred, capellam Sancti Stephani Regis in Borsot. In Episcopatu Waradiensi capellam Saluatoris mundi secus fluuium Krisium cum omnibus pertinenciis earum, cum pratis, uineis, terris, nemoribus, usucapijs, et pascuis, in bosco et plano, in aquis et molendinis, in uiis et semitis, et om

nibus alijs libertatibus et immunitatibus suis. Sane omnium prediorum vestrorum et hospitum infra metas eorum constitutorum de omnimoda cultura siue de uestro et animalium nutrimentis nullus Episcopus decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque uobis clericos uel laicos liberos et absolutos e seculo fugientes ad conuersionem recipere, et eos absque contradictione aliqua retinere. Prohibemus insuper, ut nulli fratrum uestrorum, post factam in Monasterio uestro professionem, fas sit sine Abbatis sui licencia de eodem loco, nisi arcioris religionis obtentu, discedere; discedentem vero absque communium litterarum uestrarum caucione nullus audeat retinere. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat uobis clausis ianuis, exclusis excommunicatis et interdictis, non pulsatis campanis, suppressa uoce diuina officia celebrare; dummodo causam non dederitis interdicto. Crisma vero, oleum sacrum, consecrationes altarium seu basilicarum, ordinationes clericorum, qui ad sacros ordines fuerint promouendi, a Diocesano suscipiatis Episcopo, siquidem Catholicus fuerit, et graciam atque communionem Sacrosancte Romane Sedis habuerit, et ea uobis uoluerit sine prauitate aliqua exhibere; alioquin ad quem malueritis, Catholicum adeatis Episcopum, qui nimirum nostra fultus auctoritate, quod postulatur indulgeat. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse decernimus, ut eorum deuocioni et extreme voluntati, qui se illic deliberauerint sepeliri, nisi forte excommunicati vel interdicti sint, aut publice usurarij, nullus obsistat; salua tamen iusticia illarum Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Obeunte vero te, nunc eiusdem loci Abbate, vel tuorum quolibet successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astucia seu violencia preponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars maioris et sanioris consilii secundum Deum et Beati Benedicti regulam prouiderint eligendum. Prohibemus eciam, ut nullus Episcopus audeat in iam dicto Monasterio, aut capellis eidem subiectis missas publicas celebrare, aut ordines facere, nisi ab Abbate eiusdem loci fuerit inuitatus, nec clericos aut presbiteros illius loci iudicare, excommunicare, aut ad sinodum vocare. Libertates quoque et immunitates a predecessoribus nostris Romanis Pontificibus Monasterio uestro concessas,

nec non libertates et exempciones secularium exactionum a Regibus et Principibus vel alijs fidelibus; specialiter a beate memorie Rege Stephano racionabiliter uobis indultas, auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti priuilegio communimus. Paci quoque et tranquillitati uestre patria inposterum sollicitudine prouidere uolentes, auctoritate Apostolica prohibemus, ut infra clausuras locorum seu grangiarum uestrarum, nullus rapinas seu furtum facere, ignem apponere, sanguinem fundere, hominem temere capere vel interficere, seu violenciam audeat exercere. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat prefatum Monasterium temere perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare; sed omnia integra conseruentur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentacione concessa sunt usibus omnibus profutura; salua Sedis Apostolice auctoritate. Ad hec mitram, uirgam pastoralem; usum annuli uobis uestrisque successoribus concessimus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisue persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere uenire temptauerit; secundo, tercioue commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque sui dignitate careat; reamque se Diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a Sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei et domini Redemptoris nostri (Jesu Christi) aliena fiat, atque in extremo examine districte subiaceat ultioni. Cunctis autem eidem loco sua iura seruantibus sit pax Domini Jesu Christi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum iudicem premia eterne pacis inueniant. Amen. Amen.

(P. H.) (Pápai jegy.)

† Ego Gregorius Catholice Ecclesie Episcopus. ss.

† Ego Johannes Sabinensi Episcopus. ss.

† Ego Jacobus Tusculanus Episcopus. ss.

† Ego Thomas tt. Sancte Sabine Presbit. Cardinalis. ss.

† Ego Johannes tt. Sancte Praxedis Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Bartolomeus Sancte Pudentiane Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Guefredus Sancti Marci Presbit. Cardinalis. ss.

† Ego Sigemb... tt. Sancti Laurencij Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Stephanus Sancte Marie trans Tiberim et Calixti Presbiter Cardinalis. ss.

† Ego Octauianus Sanctorum Sergii et Bacchi Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Raincrius Sancte Marie in Cosmidin. Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Romanus Sancti Angeli Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Egidius Sanctorum Cosme et Damiani Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Petrus Sancti Georgii ad uelum aureum Diaconus Cardinalis ss.

† Ego Rainaldus Sancti Eustachii Diac. Cardinalis ss.

Datum Laterani per manus Magistri Martini Sancte Romane Ecclesie Vicecancellarii XIII. Kal. Maji, Indictione II. Incarnat. Dominice MCCXXX. Pontificatus vero domini Gregorii Pape VIIII. anno quarto.

(Az eredeti után.)

164.

IX. Gergely pápa Egyed káplánjának hagyja meg, hogy P. aldiákont a győri prépostság birtokába iktassa. 1230.

Gregorius Episcopus etc. dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro salutem etc. Dilectus filius P. Subdiaconus noster porrecto nobis petitorio declaravit, quod cum auctoritate nostra Prepositnram Geuriensem tunc vacantem contulisses eidem, et ipsum in eius possessionem fecisses induci, . . . Geuriensis Episcopus dictam Prepositnram Primo cuidam, et postmodum renunciante illo, nepoti suo excommunicato de facto, cum de iure non posset, excommunicatus conferre presumpsit, qui super hoc et alias recepto a te auctoritate litterarum nostrarum citationis edicto, per laicalem impressionem ab eo promissionem extorsit, quod hujusmodi causam prosequi de cetero non debetur. Cumque . . . Abbati de Becon et suis collegis sub certa forma direximus scripta nostra, iidem, quia de priori rescripto et processu per illud habito mentionem non fecerant, et Episcopus ipse ad malitiosa diffugia se convertit, ulterius in negotio procedere obmiserunt: sicque memoratus Subdiaconus est hactenus gratie nostre frustratus effectu, propter hoc exaustus expensis et laboribus fatigatus; quare humiliter supplicavit, ut cum dicto Episcopo malitiose contra ipsum agente, cogatur propter expensarum defectum negotium deserere imperfectum, quod de mera gratia incepimus, illud erga eum misericorditer profici mandaremus. Nos autem volentes eum fructum consequi de gratia nostra speratum, ad te, qui totius facti potes habere noticiam pleniorem, duximus negotium remittendum, discretioni tue per Apostolica scripta precipiendo mandantes, quatenus ante omnia in statum pristinum provide revocans, quicquid post collationem a te factam de Prepositura predicta inveneris in ipsius Subdiaconi preiudicium attemptatum, promissione non obstante predicta, sublato quoque cuiuslibet contradictionis et appellationis obstaculo, eum quieta facias eiusdem Prepositure cum fructibus medio tempore perceptis

possessione gaudere, contradictores per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum Laterani II. Idus Maii. Pontificatus nostri anno quarto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból id. m. I. köt. 92. l.)

165.

IX. Gergely pápa a templomosok számára megerősíti Gyula bán és neje Ilona adományát. 1230.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Magistro et fratribus Militie Templi Jerosolimitani salutem et Apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Quapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus gratum impertientes assensum, insulas quasdam, terras, possessiones, homines et nemora, et res alias a nobili viro Jula Bano, nec non et partem terre de Necha a nobili muliere Helena uxore ipsius J. Domui vestre pia liberalitate concessas, sicut eas iuste et pacifice possidetis, et in litteris exinde confectis plenius dicitur contineri, vobis et per vos Domui vestre auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Datum Laterani X. kal. Januarii, Pontificatus nostri anno quarto.

(Pray, Diplomatarium Sacrum Hung., I. köt. 18. sz., kézirat a pesti egyetem könyvtárában.)

166.

Egyed, pápai kiküldött bírónak itélete a pannonhalmi sz. mártoni apátság és a veszprémi káptalan közti perben. 1230.

In Christi nomine Amen. Super causa, que inter Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia ex una parte, et Prepositum et Capitulum Vesprimiense ex altera uertitur, Nos Egidius domini Pape Subdiaconus, et Capellanus litteras et mandatum domini Pape recepimus in hunc modum:

Gregorius Episcopus stb. (mint fenebb 148. sz. a.)

Cumque auctoritate dicti mandati partibus ad nostram presentiam conuocatis, Abbas et Conuentns supradicti talem porrexerint libellum:

Nos Abbas et Conuentus Sancti Martini specificamus Vesprimiensi Capitulo salvo iure corrigendi, augendi et minuendi libellum super quibusdam decimis quarundam villarum integrarum, quarundam particularium, quas decimas nobis debitas violenter diripuit nomine Ecclesie Sancti Apolinaris, que sita est iuxta monasterium Symigiense in villa magna, et habet parochianos suos pro se; sed ipsi Vesprimienses Canonici a villis parrochianalibus aliarum Ecclesiarum auferunt decimas nobis debitas, scilicet villarum Gerc, Mach, Sag, Beren, Almad, Wosian, Corthon, Faisci, Bard; que dicte ville Ecclesias parrochianales pro se habent. Preterea decimas villarum Chegl et Amach disturbare de nouo ceperunt, quia dicte ville longius sunt quam dieta una, et ecclesias pro se habent, et respectu ecclesiarum illarum etiam decimas noualium a Sclauis prouenientes nobis debitas et a nobis receptas a VII annis retro, quia illi Sclavi non plures habent annos quam VIIII, ex quo destruere et colere ceperunt silvas de Seliz, que silve semper a tempore Sancti Regis de apibus et porcis et aliis animalibus nobis persolvebant decimas. Similiter repetimus de villa Chernech, que curia regalis fuit, sed modo donata est nobilibus, et decem villarum pertinentium ad eandem curiam, et circum adiacentium, quarum villarum nomina sunt hec: In villa Morad XXVII man-

siones ; in villa Seub et altera Seub XL mansiones; in villa Kariag sunt XXV mansiones; in villa Bolchas sunt XXV mansiones; in villa Chycou sunt XXX mansiones; in villa Sycoua sunt XV mansiones; in villa Sancte Marie sunt XL mansiones; in villa Birzence sunt XL mansiones; in villa Baratala sunt XL mansiones; in villa Zunug sunt XVI mansiones; in curia Cyrnic sunt C et VII mansiones; in villa Boda sunt XXII mansiones; in villa Garab iuxta aquam CXIII mansiones; in villa Bolugd sunt XXX mansiones; in villa Gregorfolva sunt VIII mansiones; in villa Coc sunt XX mansiones pulsatorum, primo pertinebant ad Sanctum Martinum, modo persolunnt decimas Johanni Archidiacono; in villa Curc XV mansiones; in villa Rechen XXXIII; in villa Mach XXXIII; in villa Egude XXXIII; in villa Lura XXV; in villa Sancti Sixti XXII; in villa Kecil XXXV; in villa Amach XL altera Amach XXV; in villa Rupul CCC mansiones Sclauonicorum; in villa Dedna XL mansiones Sclavonicorum; in villa Rengeusar sunt X. Ista sunt adnumerata, salvo iure addendi vel minuendi; et omne ius nostrum deducimus in iudicium, decimas nobis debitas, quas fraudulenter dirripiunt a nobis, dicas capetiarum in eis minus faciendo, et recipiendo a singulis capetiis duos obulos uel unum frisaticum, ut eis libentius et festinantius reddantur, et postquam receperint, decimatores eorum fugiendo recedunt, et quandocunque eos invenerunt decimatores nostri ibi, uerberari et spoliari fecerunt cum hominibus dictarum villarum, quia minus accipitur ab eis, ideo plus fauent parti canonicorum ita, quod Ecclesie nostre talia faciendo enorme dampnum faciunt ad estimationem XXX marcarum singulis annis, et hoc facere inceperunt ab inceptione causarum; nam ante inceptionem causarum minus dampni fere decimam partem faciebant; sed postquam incepta fuit causa, singulis annis uel fere singulis mensibus exacerbauerunt, et augmentauerunt violentiam suam contra Ecclesiam nostram, et adhuc plus conantur. Inde est quod supplicamus sanctitati uestre, ut inhibeatis eos, ne plus dampnare uel grauare uelint Ecclesiam nostram, et precipiatis eisdem, ut iniuste a nobis ablata restituant. Item repetimus ab eisdem Ecclesiam Sancti Salvatoris fundatam in fundo nostro ante curiam nostram, cum quarta parte decimationis parrochiano-

rum eiusdem Ecclesie, quod nobis debebatur et debetur, scilicet fructus temporales quos habuimus a L annis retro, usque ad tempus Hemerici Regis; et repetimus residentiam monachorum nostrorum habitam usque ad dictum tempus.

Demum de utriusque partis consensu attestationibus receptis, et hinc inde rationibus plurimis propositis coram nobis compromiserunt in nos voluntarii sub hac forma:

In Christi nomine Amen. Abbas Sancti Martini de consensu Conuentus sui, et Prepositus et Custos Vesprimiensis de consensu Capituli sui compromiserunt in Magistrum Egidium domini Pape Subdiaconum et Capellanum sub pena ducentarum marcarum argenti super controversia, que uertitur inter ipsos super quibusdam decimis, Comitatus Symigiensis, scilicet: super tribus partibus decimarum Sancti Apolinaris, et super tribus partibus decimarum spectantium ad curiam de Chenech, super quibus attestationes sunt recepte; ita quod ipsi ratum habebunt, quidquid predictus Magister Egidius super hac causa iudex a domino Papa delegatus, siue amicabiliter tamquam arbitrator, siue tanquam iudex sententionaliter ordinare uel mandare voluerit. Item promiserunt sub eadem pena, quod in terminis et in aliis, que ad dictam causam pertinent, parebunt mandato ipsius, nec aliquo tempore in hijs, que ipse ordinauerit de predicta controversia, contradicent; et si aliqua pars contrafaceret, soluat penam supradictam parti arbitrium obseruanti, et nichilominus teneatur arbitrium obseruare. Item idem dominus de consilio bonorum uirorum, cum quibus ipse deliberare voluerit, visis priuilegiis, instrumentis, rationibus et attestationibus utriusque partis, et non facta copia ipsorum, partibus statuet quod videbitur statuendum. Item de consensu utriusque partis data fuit sibi potestas addendi, minuendi uel immutandi, secundum quod sibi visum fuerit sub eadem pena. Item in Letare Jerusalem partes comparebunt coram eo, si fuerit Albe, uel Bude, uel Strigonii; alioquin in alio termino, quem ipse assignauerit suis litteris. Actum apud Hospitale Albense XV. kal. Martii, Pontificatus dominus Gregorii Pape noni anno II., et tenentur partes procurare, quod Conuentus Sancti Martini et Capitulum Vesprimiense ratum habebunt, quod supradictum est.

Nos igitur de consilio iurisperitorum scilicet: Vbaldi

Prepositi Sancti Thome, Magistri Helie Prepositi Sancti Laurentii, et Magistri Manasses Archidiaconi de Saxwar, consiliariorum de uoluntate utriusque partis ad consilium electorum, statuimus et arbitrando pro bono pacis precipimus sub pena duccentarum marcarum boni argenti in compromisso statuta, quod Capitulum Vesprimiense sine contradictione Abbatis et Conuentus Sancti Martini recipiat in perpetuum decimas nouem villarum, quarum nomina sunt hec: villa Orda, villa Thour, villa Berin, villa Alchi, villa Wosod, villa Almad, maior villa Berin, villa Mach, et villa Sagu; et istis solis sit contentum. Monasterium vero Sancti Martini sine contradictione Capituli Vesprimiensis recipiat in perpetuum decimas de Appati et omnium aliarum villarum, qui (így) in libello suprascripto plenius declarantur. Et hec omnia suprascripta statuimus et precipiendo mandamus ab utraque parte firmiter obseruari sub pena predicta, qua soluta hoc arbitrium in sua semper maneat firmitate. Pronuntiatum fuit hoc arbitrium ab ipso Magistro Egidio suprascripto apud Hospitale Sancti Regis in Strigonio; in Capella Sancti Alexii. Presentibus Laurentio Magistro predicti Hospitalis, Euerardo Cellarario Pelisiensi, Gerardo Priore Sancte Marie de Campis, et fratre Bernardo, magistro Johanne, magistro Petro Ungaro, et magistro Bartholomeo clericis ipsius Magistri Egidii, et Alberto eiusdem dapifero et . . . monacho de Clus, et magistro Jacobo physcico, Canonico Sancti Thome Strigoniensis. Anno Domini millesimo CC.XXX. die VIII. Julio exeunte. Indictione tertia. Pontificatus domini Gregorii Pape noni anno quarto.

Et ego Crescius, Apostolice Sedis Scriniarius, de mandato supradicti Magistri Egidii, domini Pape Subdiaconi et Capellani, et de consensu et voluntate utriusque partis hec omnia supradicta scripsi et in publicam formam redegi. Et ad maiorem cautelam et perpetuam firmitatem sepedictus Magister Egidius hoc arbitrium sigilli sui fecit munimine roborari.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

167.

II. Endre király a pannonhalmi szent-mártoni főapátságnak Billa helységet adományozza. 1231.

Andreas Dei gracia Rex Hungarie vniuersis quibus presens pagina patuerit salutem et omne bonum. Cum ea, que Regia confert uel confirmat auctoritas legum imperatrix, salua semper et inconcussa permanere debeant; presentibus ac posteris notum esse uolumus, quod nos ob remedium anime nostre terram quandam nomine Billa de Zulgageur exceptam, cum molendinis et fenetis super eandem sitis, cum eisdem terminis et metis, et cum castrensibus eandem terram inhabitantibus, Monasterio Sancti Martini de Monte Pannonie, pro dote in dedicacione eiusdem Monasterij compromissa, iure perpetuo contulimus possidenda (igy); in cuius terre possessionem per dilectum et fidelem clericum nostrum magistrum Plaudum auctoritate nostra introduci facientes. Et ut hec nostra donacio nostris nostrorumque successorum temporibus perpetue stabilitatis robur optineat, presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno Dominice Incarnacionis millesimo CC°XXX°I°., Regni uero nostri anno vicesimo octauo.

(Eredetie a sz. mártoni főapátság levéltárában.)

168.

II. Endre király előtt a győri káptalan és M. mester közti pernek elintézése. 1231.

Nos Andreas Dei gracia Rex Hungarie ad noticiam universorum volumus pervenire presencium et futurorum. Universum Capitulum Jauriensis Ecclesie cum Magistro M. filio Thome Comitis in nostra presencia sunt rixati pro terra, que dicitur Zoa, et pro piscatura. Secundum vero iuris racionem consciencia Magistrorum nostrorum inter ipsos, quod wlgo dicitur boij, adjudicavimus. In die autem assignato, dum ad preliandum essent preparati, consensu nobilium ad pacem sunt perducti tali racione. Ut dictam terram, unde M. Magister suam esse assereret, in vera fide inde fratres ei committerent; sed peticione plurimorum nobilium dictus M. in piscatura fratribus quartam partem concederet; et a nobis in pace abierunt. In eodem autem anno non multo post Janus Decanus et Weda Custos ejusdem Jauriensis Ecclesie ad nos accesserunt, et litteras totius Capituli destinaverunt, in quibus hec continebantur; ut cum Magistro M. talem cambicionem exegissent, quod quartam partem piscature, que eis contingebat, Magistro M. in pace relinquerent, et sepe dictus M. de terra hereditaria, que Bacha dicitur centum jugera et —— fratribus commendavit. Hec sunt autem attinencia terre illius, que dicitur Zoa. Egreditur a parte meridiana, que dicitur Muchulafew, et vergit ad sabulum magnum; et in latere ejusdem sabuli vergit ad septemtionem; post hec autem venit ad viam, cujus signa hec est † (igy); inde autem ad Revencechat, et in eodem dorso dum pervenit ad Curgu, ibi fixa est meta; inde vero egreditur ad orientalem partem, medietas autem dicte aque tenetur Magistro M., hinc vere vergit ad Brangtu, et inde vadit ad Cururtu, et ibi fixa est meta; et inde egreditur aqua, que vocatur Striga, et vergit ad Danubium; inde autem ad Peneurtu, et ibi est meta, Striga autem dum appropinquat ad Danubium, ibi sunt pira magna; inde vero egreditur aqua una, que vocatur Gerensa, et vergit ad septemtrionem,

et ibi Magistro M. fixa est meta; hinc vero, usque dum iret in Sapulnuch sepedictus Magister M. petitioni fratrum concessit terram, quod wlgo dicitur Feledechtew; quia villa Bacha indigebat terra ubi pecora eorum pascerentur. Hec autem in presencia nostra sunt definita, ut de inceptis os calumniatoris claudatur. Que duplicis sigilli nostri munimine fecimus consignare. Datum Bude anno Dominice Incarnacionis M°CC°XXX°I°, anno autem Regni nostri vicesimo octavo.

(Czech kézirataiból.)

169.

IX. Gergely pápa az esztergami érseknek koronázási jogát megerősíti. 1231.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri .... Strigoniensi Archiepiscopo salutem etc. Justis petentium desideriis etc. Jus, quod a bone memorie Alexandro Papa predecessore nostro, et inclite recordationis Bela Ungarorum Rege ac Ecclesia Colocensi, videlicet ut Ungarici Reges ab Archiepiscopis Strigoniensibus semper debeant coronari, Strigoniensi metropoli fuit manifeste recognitum, sicut in eorum autenticis continetur, et felicis recordationis Clemens et Celestinus predecessores nostri suis litteris confirmarunt; jus quoque, quod habes in conferendis ecclesiasticis sacramentis Regibus et Reginis Hungarie ac heredibus eorundem, et iurisdictionem ecclesiasticam, quam in prepositos et officiales Regie domus habes, quam idem predecessor noster Celestinus Ecclesiam tuam habere decrevit; jurisdictionem etiam, quam obtines in Abbatiis et Preposituris Regalibus Ecclesie Strigoniensis per Ungariam ubicumque subiectis; decimas insuper, primitias et incensum, que de Camera Regis Ecclesie memorate debentur, sicut omnia de ratione vel consvetudine ad Ecclesiam tuam pertinere noscuntur, tibi et successoribus tuis ad exemplar felicis recordationis Innocentii Pape predecessoris nostri auctoritate Apostolica confirmamus, et presentis scripti patroci-

nio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Siquis autem etc. Datum Laterani II. kal. Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. 93. l.)

170.

IX. Gergely pápának némely elkövetett erőszakoskodásokért az anyaszentegyházból kizárásra meghatalmazó oklevele 1231.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Strigoniensi et Suffraganeis eius, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis, Prepositis, et aliis Ecclesiarum Prelatis, per Strigoniensem provinciam constitutis, ad quos littere iste pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem. Non absque dolore cordis et plurima turbatione didicimus, quod ita in plerisque partibus ecclesiastica censura dissolvitur, et canonice sententie severitas enervatur, ut viri religiosi et hii maxime qui per Sedis Apostolice privilegia maiori donati sunt libertate, passim a malefactoribus suis iniurias sustineant et rapinas, dum vix invenitur, qui congrua illis protectione subveniat, et pro fovenda pauperum inocentia se murum defensionis opponat. Specialiter autem dilecti filii Abbas et fratres Monasterii de Monte Sancte Marie Cisterciensis Ordinis, tam de frequentibus iniuriis, quam de ipso cotidiano defectu iustitie conquerentes universitatem vestram litteris petierunt Apostolicis excitari, ut ita videlicet eis in tribulationibus suis contra malefactores eorum prompta debeatis magnanimitate consurgere, quod ab angustiis, quas sustinent, et pressuris vestro possint presidio respirare. Ideoque universitati vestre per Apostolica scripta mandamus atque precipimus, quatinus illos qui possessiones, vel res, seu domos predictorum fratrum, vel hominum suorum irreverenter invasserint, aut ea iniuste detinuerint, que predietis fratribus ex testamento decendentium relinquuntur, seu in ipsos fratres vel eorum aliquem contra Apo-

stolice Sedis indulta sententiam excommunicationis aut interdicti presumpserint promulgare, vel decimas laborum de possessionibus habitis ante concilium generale, quas propriis manibus aut sumptibus excolunt, seu nutrimentis animalium ipsorum, spretis Apostolice Sedis privilegiis extorquere, monitione premissa, si laici fuerint, publice candelis accensis singuli vestrum in diocesibus et parochiis vestris excommunicationis sententia percellatis; si vero clerici vel canonici regulares seu monachi fuerint, eos appellatione remota ab officio et beneficio suspendatis; neutram relaxaturi sententiam donec predictis fratribus plenarie satisfaciant, et iam laici quam clerici seculares, qui pro violenta manuum iniectione in fratres ipsos vel ipsorum aliquem anathematis vinculo fuerint innodati, cum diocesani Episcopi litteris ad Sedem Apostolicam venientes ab eodem vinculo mereatur absolvi. Datum Laterani XI. kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno quarto.

(Az eredeti után Beeli Fidel a tudománytárban, uj folyam XV. köt. Budán 1844. 126. l.)

171.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a veszprémi püspök közt a Somogy megyei tizedek ügyében kötött egyezkedést megerősíti. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis .. Abbati et Conuentui Sancti Martini de Pannonia Ordinis Sancti Benedicti salutem et Apostolicam benedictionem. Ea que iudicio vel concordia terminantur firma debent et illibata persistere, et ne in recidiue contentionis scrupulum relabantur, Apostolico conuenit presidio communiri. Quapropter, dilecti in domino filii, uestris iustis precibus inclinati, compositionem inter uos ex parte una et Episcopum Vesprimiensem ex altera, per bone memorie Innocentium Papam predecessorem nostrum super quibusdam decimis in Comitatu Simigiensi existentibus amicabiliter initam, auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani VIII. kal. das Maji, Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

172.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és Demeter gróf közti peres ügyben ismét intézkedik. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Geuriensi et dilectis filiis . . . de Sancto Gothardo et . . de Tata Abbatibus Geuriensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum olim causa, que inter ipsos ex parte una, et nobilem uirum Demetrium de genere Cata Geuriensis Diocesis super Monasterio Sancte Marie de monte Quizin cum possessionibus suis, et insula Obda de Danubio ex altera uertebatur, venerabili fratri nostro Waciensi Episcopo et coniudicibus suis fuerit a Sede Apostolica delegata, eis tandem negotium remittentibus ad Apostolice Sedis examen deuolutum dilecto filio E. Subdiacono et Capellano nostro tunc in Vngaria commoranti duximus committendam, cui cum plene constiterit, quod eis propter eiusdem nobilis contumaciam in possessionem rerum petitarum inductis, prelibatus ex hoc procurator in eadem contumacia perseuerauerat ultra annum, licet ab eo pluries monitus extitisset, ut per se uel procuratorem idoneum in sua presentia praefatis Abbati et Conuentui responderet, demum veram predictarum rerum possessionem adiudicauit eisdem, dictum nobilem in expensis legitimis condempnando. Quare nobis humiliter supplicarant, ut processum huiusmodi Apostolico dignaremur munimine reborare. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus processum eundem, sicut est legitimus, faciatis per censuram ecclesiasticam appellatione remota firmiter obseruari. Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu, frater Episcope, cum eorum altero ea nihilominus exequaris. Quidquid autem super hoc factum fuerit, nobis curetis absque more dispendio vestris lit-

teris intimari. Datum Reate II. Kal. Octobris. Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szentmártoni főapátság levéltárában).

173.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni és a pilisi apátságok közti peres ügyben intézkedik. 1231.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri... Episcopo et dilectis filiis.. Preposito et.. Cantori Jauriensi salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii... Abbas et Conuentus Sancti Martini de Pannonia nobis conquerendo monstrarunt, quod orta olim inter ipsos ex parte una, et Abbatem et Conuentum Pellisiensem Vesprimiensis Diocesis ex altera super quibusdam decimis questione, demum in dilectum filium Egidium Subdiaconum et Capellanum nostrum tunc in Vngaria existentem fuit hinc inde tanquam in arbitrum compromissum, qui equum inter partes arbitrium promulgauit, quod supradictus Abbas et Conuentus Pellisiensis obseruare pro sue uoluntatis arbitrio contradicunt. Quocirca discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus ipsos ad eiusdem obseruationem arbitrii, sicut est equum, per penam in compromisso expressam appellatione remota cogatis. Quod si non omnes hiis exequendis potueritis interesse, tu, frater Episcope, cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Reate III. Idus Nouembris. Pontificatus nostri anno quinto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

174.

Uriás pannonhalmi apát és Paulin gróf közti egyesség. 1231.

Vrias Dei gratia Abbas Sancti Martini et eiusdem loci Conuentus omnibus Christi fidelibus, ad quos presentes littere peruenerint salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod nos causa pietatis concessimus et promisimus, quod si Paulinus Comes posset obtinere a domino Rege A(ndrea) Hungarie totam terram uillarum de Vdworch, simul cum nostro adiutorio, ipse medietatem rectam ipsius terre nobis daret; similiter si nos possemus eandem terram habere a domino Rege cum adiutorio P(aulini) Comitis, ipsius terre medietatem sibi daremus; si autem dominus Rex susciperet et promitteret dare Comiti Paulino terram uel uillam in alio loco, tunc nos totam terram uillarum Vdorch plenarie possideremus. Vt autem hec conuencio non possit tradi obliuioni, presentem paginam fecimus diuidere per alfabetum ita, ut una pars, quam uellet retinere Paulinus Comes, penes se esset roborata munimine sigillorum nostrorum; alia autem pars, quam nos uellemus retinere, esset sigillata sigillo Capituli Geuriensis. Actum in Dominica Exurge anno Domini M°CC°XXX°I°.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

175.

A pannonhalmi szent-mártoni convent birtokeladásról tesz bizonyságot. 1231.

Conuentus Beati Martini de Sacro Monte Pannonie vniuersis Christi fidelibus, ad quos littere presentes peruenerint, salutem in Domino. Ad uniuersorum noticiam tenore presencium uolumus peruenire, quod cum dominus Vrias Abbas noster contulisset quandam uineam in Nylkasocrou suo fideli seruienti nomine Benke de Barsunus perpetuo possidendam, eandem uineam idem Benke uendidit cuidam seruiciali Ecclesie nomine Necku de uilla Torjan. Et ut ipsam uineam decursu temporis non possit aliquis aliqua occasione a dicto N. uel a suis filiis recipere uel alienare, presentem paginam diuisam per alfabetum sibi duximus nostro sigillo roboratam concedendam. Itaque una pars seruabitur penes ipsum Necku uel suos filios, altera autem deponetur in camera Ecclesie. Datum per manus Vrbanj, anno uerbi incarnati millesimo CC°.XXX°. primo.

(Eredetie a szent mártoni főapátság levéltárában.)

176.

II. Endre király adakozása a bakonybéli kolostor számára.
1232.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gracia Hungarie, Dalmacie, Crohacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerieque Rex in perpetuum. Pia est fides et sancta deuocio, qua peccata deliquencium elemosinarum largitione redimi posse quiuis catolicus non desperat; ut ea, que humane condicionis fragilitas contra Diuina precepta committit, benignitas indulgeat Saluatoris, dum suis pauperibus misericorditer erogantur, que ipsius misericordia ad sustentacionem uite presentis humano generi contulit possidenda. Hac itaque consideracione inducti pro salute anime nostre et progenitorum nostrorum, monasterio Sancti Mauricii de Bely, dum illuc post regressum nostrum de partibus transmarinis causa uisitandi accessissemus, uidentes illud multis antecessorum meorum institutis destitui, ad releuandam eius inopiam, de prouentibus salium terrestrium de Zolocha triginta marcas in argento uel in equipollentibus in quolibet anno in Pentecosten contulimus iure perpetuo persoluendas; statuentes firmiter, ut salinarii, qui pro tempore constituti fuerint, iam dicte summam pecunie in termino supra dicto memorato monasterio iuxta formam, sicut pretaxatum est, sine aliqua diminucione soluere teneantur. Vt igitur hec a nobis liberalitate Regia facta donacio nullis unquam temporibus possit retractari, sed in generaciones generacionum salua et inconcussa semper permaneat, in argumentum donacionis a nobis solempniter facte, presentem concessimus paginam priuilegiantis sigilli nostri munimine in perpetuum roboratam. Datum per manus reuerendi Vgulini Colocensis Archiepiscopi et aule Regie Cancellarii, anno Dominice Incarnacionis M°CC°XXX°II°. Venerabili Robertho Strigoniensi Archiepiscopo existente, Cletho Agriensi, Gregorio Geuriensi, Bartolomeo Vesprimiensi, Briccio Vaciensi, Bartholomeo Quinque-Ecclesiensi, Renaldo Transsiluano, Bulchu Chenadiensi, Benedicto Varadi-

ensi Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionisio Comite Palatino, Benedicto filio Samud aule nostre Curiali Comite, Ladislao Mussuniensi, Nicolao Baachiensi, Buzad Suppruniensi Comitibus, Nicolao Tauuarnicorum, Phyla Dapiferorum, Michaele Agasonum, Stephano Pincernarum Magistris, et aliis quam pluribus Magistratus et Comitatus tenentibus; Regni autem nostri anno vicesimo nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

177.

II. Endre király adománya a bakonyi szent-kereszti egyház számára. 1232.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex omnibus quibus presentes littere fuerint ostense salutem et omne bonum. Ad uniue sorum tam presencium quam futurorum noticiam uolumus peruenire, quod nos studio pie deuocionis salubriter inducti Ecclesie Sancte Crucis in Bokon sub monte Manth constitute ad Monasterium de Belly pertinentis, quam non muneris quantitas, sed offerentis pia placat deuocio, ob remedium anime nostre contulimus tantum terre ibidem circa memoratam capellam, quantum a cimyterio potest bis saggita attingere, iure perpetuo possidendam; per fidelem nostrum Lucach tunc temporis Comitem de Bokon sibi facientes assignari. Et ut super duplici iactu saggitte aliqua non possit fieri occasio seu contradiccio, debet sagitta mitti a medio cimiterio ad quatuor partes, videlicet orientem, meridiem, occidentem et aquilonem. Vt igitur hec a nobis facta donacio nullis unquam temporibus possit retractari, sed salua semper et inconcussa permaneat presentem paginam in argumentum nostre donacionis duplici sigillo nostro fecimus communiri. Datum anno verbi incarnati M°CC°XXXII. Regni nostri anno vicesimo nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

178.

IX. Gergely pápa intézkedése a keresztes háborúk ügyében. 1232.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Geuriensi salutem etc. Cum sicut in nostra proposuiti presentia constitutus illo inspirante, qui ubi vult spirat, qui pias hominum actiones et aspirando prevenit et prosequitur adiuvando, memor Dominice passionis et tue redemptionis existens vexillum salutifere crucis assumpseris, et ei te voveris pro ulciscenda eius iniuria laudabiliter militare, qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in suavitatis odorem; quia negotium terre Sancte adeo est peccatis exigentibus intricatum, quod ad id sine quodam medio non videtur utiliter laborandum: tu prudenter attendens, quod si prevenisset Dominus vota supplicum et ante terre orientalis excidium Constantinopolitanum Imperium ad Latinos a Grecis, sicut postea transtulit, transtulisset mansissetque adeo solidatum, ut ex nulla parte status eius penitus fluctuaret, desolationem terre Sancte hodie forsitan Christianitas non defleret, ac votum tuum de licentia nostra commutans, ad succursum eiusdem Imperii totis viribus te exponis. Unde cum per subventionem ac defensionem ipsius Imperii pro certo speretur terre Sancte subsidium preparari, quicumque pro reverentia Jesu Christi pie suspirat ad liberationem illius, ad istius quoque defensionem debet efficaciter aspirare. Quare nos rem Deo placitam exequi reputantes, quotiens urgente necessitate vota fidelium ita utiliter commutamus, ut commutata fructum pariant potiorem, trecentorum militum crucesignatorum de Ungaria volentium ire in succursum eiusdem Imperii, ac saltem per annum ibi morari, vota duximus taliter commutanda, ut videlicet eidem Imperio in personis et rebus iuxta proprias facultates ex animo succurrentes carissimo in Christo filio nostro I. Regi Illustri in Imperatorem Constantinopolitanum electo intenderent reverenter, ituri termino, quem idem Rex duceret prefigendum, venerabili fratri nostro . . . . Episcopo

Quinqueecclesiensi et dilecto filio G. Decano Sancti Petri Laudunensis nostris super hoc litteris destinatis, sed eis in mandati nostri executione tepentibus, et crucesignatis ipsis non curantibus exequi vota sua, nullum dicto Imperio de provisione nostra commodum est secutum. Quia vero negotium prefati Imperii auxilio indiget festinato, nedum adhuc tempus subsidii prestandi differtur, interveniente mora, quod absit, cui subveniri valeat, non existat, et sic negotio terre Sancte quasi penitus desperato nequeat commode subveniri, attendentes, quod etsi voluntarium sit vovere, votum tamen necessario est reddendum, cum dicat Dominus per prophetam: „Vovete et reddite Domino Deo vestro"; fraternitati tue per Apostolica scripta districte precipiendo mandamus, quatenus predictis litteris ad eosdem Episcopum et Decanum obtentis nequaquam obstantibus, memoratos milites, quos tu duxeris eligendos, efficaciter moneas et inducas, ut vota sua Domino exolventes, cum familiis suis crucesignatis vel in terre Sancte, vel in succursum Imperii supradicti, termino quem duxeris prefigendum, studeant tecum ire, ipsos ad id, si monitis acquiescere forte noluerint, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellens, concessa illis indulgentia, quam haberent, si transfretarent in subsidium terre Sancte. Datum Reate II. Idus Februarii, Pontificatus nostri anno quinto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id m. I. köt. 102. l.)

197.

IX. Gergely pápa a szerémi püspökség ügyében rendelkezik.
1232.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri... Archiepiscopo Colocensi salutem etc. Cum inferior potiorem solvere nequeat vel ligare, sed potior inferiorem liget regulariter et absolvat, et satis indignum et absonum videatur, ut maior subditus sit minori, et filius potestatem habeat in parentem: miramur non modicum et movemur, quod cum tu monasterium de Cuher (Kőér) tue Diocesis Ecclesiam erexeris Cathedralem, venerabilem fratrem nostrum Sirmiensem Episcopum ad titulum ipsius Ecclesie in Episcopum consecrando, ... Archidiaconus Sirmiensis in tantam prorumpit temeritatis audaciam, ut in eundem Episcopum et Ecclesiam suam iurisdictionem exercere presumat: quare idem Episcopus nobis humiliter supplicavit, ut cum eodem Archidiacono in ipsum et dictam Ecclesiam iurisdictionem huiusmodi exercente, ipse in eadem Ecclesia Episcopus quodammodo non existat, providere sibi super hoc salubriter dignaremur. Nos igitur eisdem Episcopo et Ecclesie paterno compatientes affectu, ipsos cum omnibus iuribus et pertinentiis eorundem a iurisdictione ipsius Archidiaconi penitus eximentes, mandamus, quatenus prefato Archidiacono, ne in eos iurisdictionem aliquam de cetero exercere presumat, ex parte nostra districte studeas inhibere; proviso prudenter, ut si ex hoc Archidiaconatus Sirmiensis iura leduntur in Diocesi tua, ubi expedire videris, absque iuris alieni preiudicio recompensationem illi facias congruentem. Contradictores etc. Datum Reate XIII. kal. Aprilis (Pontificatus nostri) anno quinto.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 103. l.)

180.

IX. Gergely pápa Béla ifjabb királyt felszólítja, hogy a német rendnek elfoglalt földét adja vissza. 1232.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Bele primogenito carissimi in Christo filii nostri Andree, Illustris Regis Ungarie salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Magister et fratres Domus Hospitalis Sancte Marie Theutonicorum Jherosolimitane humili nobis et instanti conquestione monstrarunt, quod cum carissimus in Christo filius noster Andreas Illustris Rex Ungarie pater tuus eorum Domui terram *Borcze* pia liberalitate donasset, sicut in ipsis privilegiis perspeximus plenius contineri, ipsi pro colenda et munienda terra eadem, per quam Comanis Regnum Ungarie multipliciter perturbantibus frequens introitus et exitus habebatur, numerosam pecuniam expenderunt ibi cum multo labore et proprii effusione cruoris quinque castra fortia construendo. Sed licet idem Rex eis terram abstulisset, eandem ipsam tandem restituit, ut debebat, quin etiam pro recompensatione dampnorum ipsis ultra montes nivium partem contulit Comanie, in qua cum dicti Magister et fratres castrum munitissimum construxissent, Comani perterriti et dolentes ademptam sibi ingressus et exitus facultatem, congregata ingenti multitudine bellatorum fratres inibi commorantes hostiliter agressi fuerunt, sed Domino propiciante devicti, confusi et reveriti destiterunt, quin etiam quidam ex illis dictis fratribus se reddentes, cum uxoribus et paruulis ad baptismi gratiam convolarunt. At Rex predictus terram ingrediens ipsam cultamque perspiciens, fratres de terra eis per Sedem Apostolicam confirmata, et sub eius protectione suscepta, expulit violenter, quam tu detines occupatam non absque Romane Ecclesie injuria manifesta; cum eadem terra nullum preter Romanum Pontificem habens Prelatum vel Episcopum, eidem Ecclesie duas marcas auri pro censu solveret annuatim; et quamvis pluries tam predicto patri tuo, quam tibi affectuosas preces, monita diligentia direxerimus,

ut eis terram ipsam liberaliter redderetis; nequaquam tamen fuimus exauditi, quin potius idem Magister ad Presentiam Regiam in spe vocatus accedens, frustratus rediit fatigatus multis laboribus et expensis alias Domo sua propter hoc attrita variis et enormibus detrimentis. Ne igitur inexorabilis videaris, si, quod absit, seductus prauis suggestionibus malignorum reddere renuas, que non potes salva conscientia retinere, Serenitatem tuam rogamus, monemus et hortamar in Domino, in remissionem tuorum peccaminum iniungentes, quatenus conscientie et fame tue salubriter consulens, cum peccatum minime remittatur nisi restituatur ablatum, eisdem Magistro et fratribus restituas terram ipsam, de dampnis et irrogatis injuriis satisfactionem congruam impendendo; ita quod veritati verax existens te illi reddas placidum et acceptum, qui acceptos provehit ins alutem et nos tibi constituamur exinde non immerito debitores. Datum Laterani VI. kal. Maii. Pontificatus nostri anno V.

(Teutsch és Firnhaber, Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens, I. köt. 50. l.)

181.

IX. Gergely pápa a bozniai püspök ellen emelt eretnekségi vád ügyében intézkedik. 1232.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus... Archiepiscopo Colocensi et... Episcopo Zagrabiensi, et dilecto filio... Preposito Sancti Laurentii Colocensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Graues et enormes venerabilis fratris nostri.. Episcopi de Bozna excessus et maculas, que nuper nostro sunt Apostolatui reserata, non potuimus obaudire, ne ipsius culpas nostras efficere uideamur, fiatque anima nostra pro eius anima tanquam ipsum in suis iniquitatibus foueamus. Idem enim, sicut accepimus, imperfectum suum minime recognoscens, utpote litteralis expers scientie, ac hereticorum publicus defensator; per

quemdam manifestum hereticum Simonie uitio mediante se in Episcopum procurauit assumi. Et quia que malo sunt inchoata principio uix bono exitu pociuntur, ipse, qui uinee Domini Sabaoth deberet cultor utilis inueniri, et subditis suis proficere uerbo pariter et exemplo, nullum in Ecclesia sua celebrat Diuinum officium, nec ministrat ecclesiasticum sacramentum, adeoque factus esse dicitur ab ecclesiasticis officiis alienus, quod baptismi forme penitus est ignarus, nec mirum, quod, sicut asseritur cum hereticus in quadam villa moretur et fratrem eius carnalem manifestum heresiarcam, quem deberet ab inicio ad viam rectitudinis reuocare, idem ut ei possit illud propheticum adaptari: „Sicut populus sic sacerdos“, in suo errore foueat dampnabiliter, et defendat. Quia igitur hec non debent relinqui aliquatenus indiscussa, utpote Deo et hominibus odiosa, uolentes descendere et uidere, utrum premissa dictus Episcopus impleuerit actione, discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus inquirentes super hiis et aliis diligenter ueritatem, que inueneritis, fideliter redigatis in scriptum, et sub uestris sigillis ad nostram presentiam destinetis, ut ex uestra relatione sufficienter instructi procedamus, exinde prout secundum Deum uiderimus procedendum, prefixo ei termino competenti, quo nostro se conspectui representet, pro meritis recepturus. Quodsi non omnes hiis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nichilominus exequantur. Datum Spoleti Nonis Junij, Pontificatus nostri anno sexto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

182.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi szent-mártoni apátság és a somogyi espesrestség közt a Somogy megyei tizedekre nézve kötött egyességet megerősíti. 1232.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri.. Episcopo Vesprimiensi salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii ... Abbas et Conuentus Monasterii Sancti Martini de Pannonia nobis humiliter supplicarunt, ut compositionem, que inter ipsos ex parte una, et .. Archidiaconum Simigiensem, Rectores Ecclesiarum et presbiteros Archidiaconatus ipsius, Vesprimiensis Diocesis ex altera, super decimationibus hominum conditionalium propria cellaria et (h)orrea habentium in Comitatu et Archidiaconatu Simigiensi existentium amicabiliter interuenit, obseruari per te inuiolabiliter faceremus. Ideoque fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatinus compositionem eandem, sicut sine prauitata prouide facta est, et ab utraque parte sponte recepta, facias, ut teneris, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita firmiter obseruari. Alioquin venerabili fratri nostro ... Nitriensi Episcopo, et de Chut, et de Rabacuz Archidiaconis Strigoniensis et Geuriensis Diocesium per litteras nostras iniungimus, ut te in executione mandati nostri cessante, ipsi illud, hac uice appellatione postposita exequantur. Datum Spoleti Id. Julij, Pontificatus nostri anno sexto.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

183.

IX. Gergely pápa a Garam melletti szent-benedeki apátságnak megengedi, hogy egyházi interdictum idejében is bizonyos korlátok közt az istentiszteletet végezhesse. 1232.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis Abbati et Conuentui Sancti Benedicti de Grana Ordinis Sancti Benedicti Strigoniensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Suscepti cura regiminis, que facit nos et reddit omnibus debitores, nos ammonet locis religiosis diligentiam impendere specialem, ne aut Ordo ibidem constitutus aliqua possit occasione destitui, seu grauaminibus vel molestiis aliquorum secundum propositum impediri. Eapropter dilecti in Domino filii, vestris supplicationibus inclinati presentium vobis authoritate concedimus, ut cum credamus indignum a laude Diuina sine uestra culpa cessare, cum generale interdictum terre fuerit, vobis sit licitum, clausis januis, excommunicatis et interdictis exclusis, non pulsatis campanis, suppressa voce celebrare Divina, dummodo nullam causam interdicto dederitis, vel hoc ipsum vobis non fuerit specialiter interdictum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostocorum eius se noverit incursurum. Datum Anagnie XI. kal. Septembris. Pontificatus nostri anno sexto.

Hevenesi kézirati gyüjteményében XLIV. köt. 397. l. és Kaprinai gyüjteményében IV. köt. 353. l. V. ö. Fejért, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 339. l.; hol azonban hibás az évszám.)

184.

II. Endre király az ausztriai szent-kereszti apátságnak soproni sójövedelmét megerősíti. 1233.

In nomine Sancte Trinitatis et Indiuidue Unitatis. Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Gallitie, Lodomerieque Rex uiris religiosis Abbati et Conuentui Sancte Crucis de Austria Cisterciensis Ordinis eorumque successoribus in perpetuum. Per presens scriptum omnibus nunc et in posterum facimus manifestum, quod olim affectu misericordie prouocati tria millia zwanorum de salibus, quos inclite recordationis pater ac frater noster monasterio uestro in Supprun contulerant intuitu pietatis, nos pro remedio anime nostre, successorumque nostrorum ac Regni nostri salute uobis ac monasterio uestro in eodem Supprun confirmauimus in perpetuum annuatim, ita uidelicet, ut ex ratione et fisci nostri computatione a salinariis preter quorumlibet exactionem tributorum auxilio Suppruniensis Comitis annuatim in Supprun ad festum Sancti Regis iure perpetuo libere persoluantur, sicut in priuilegio nostro uobis concesso plenius perspeximus contineri. Quam piam collationem et confirmationem nunc et in futurum ratam habemus, et Regali auctoritate ex certa scientia confirmamus, promittentes per nos nostrosque successoresob seruare et facere obseruari, quod superius est expressum et in priuilegiis uestris plenius continetur. Et iuxta compositionem, que inter venerabilem patrem dominum Jacobum Prenestinum Electum Apostolice Sedis Legatum ex una parte et nos ex altera intercessit, hanc damus uobis et uestris successoribus libertatem, ut de predictis salibus ad usus uestros tantum retineatis, quantum Prelatus uester in anima sua dixerit salinariis nostris; ceteri uero uel pars ipsorum, cum uobis fuerint persoluti, libere et absque ulla contradictione in domo uestra sub sigillo salinariorum nostrorum et Prelati uestri, qui pro tempore fuerit, deponantur, depositique seruentur usque ad octauas Sancti Stephani Regis. Et tunc ab illo die usque ad Natiuitatem Beate Marie

Virginis faciemus uobis solui argentum pro salibus, quos tunc apud uos habebitis, pro singulis centum zuanis unam marcam. Et si in illo termino nos aut salinarii nostri sales ipsos non emerimus, et uobis et Ecclesie uestre argentum secundum dictam extimationem non soluerimus, ex tunc omni tempore omnes sales illos libere in proprium usum Ecclesie uestre percipiatis et uendatis iuxta uestre arbitrium uoluntatis. Et omne lucrum, quod deberemus nos uel alius Rex, qui pro tempore fuerit, uel ipsi salinarii nostri percipere, totaliter cedat in usus Ecclesie uestre. Nec a salinariis ipsis ueteribus seu nouis aut aliis personis permittemus uos molestari, nec ipsi molestabimus, quin possitis quidquid uobis placuerit facere semper de salibus ipsis, ex quo in dicto termino non fuerit uobis pecunia persoluta. Idem dicimus uobis de secundo termino uidelicet, quod a festo Beati Nicolai usque ad festum Sancti Thome Apostoli pro salibus, quos in domo uestra apud uos habebitis sub sigillo salinariorum et Prelati uestri, faciemus uobis solui argentum secundum extimationem superius annotatam. Quod si factum non fuerit, uolumus, quod idem fiat, quod in casu superiori de salibus primi termini dictum est, argentum vero, quod uobis faciemus solui, erit in bonis frixaticis, uel in argento, cuius decima pars combaretur. Ut autem hec nostre confirmationis et concessionis et libertatis pagina robur perpetue obtineat firmitatis, contra quam scienter non ueniemus, nec contra priuilegia monasterio uestro a nobis aut predecessoribus nostris indulta, Regio sigillo eam uolumus communiri, statuentes, ne nos aut nostrorum aliquis successorum, uel aliquis alius contra eam quidquam audeat attemptare, uel ei ausu temerario contraire. Datum per manus reueredi Vgolini Colocensis Archiepiscopi et aule Regie Cancellarii anno Dominice Incarnationis M°.CC°.XXXIII°. Indictione VI^a kal. Octobris. Venerabili Roberto Strigoniensi Archiepiscopo existente, Cleto Agriensi, Gregorio Geuriensi, Britio Waciensi, Bartholomeo Wesprimiensi, Bartholomeo Quinqueecclesiensi, Renaldo Transsiluano, Bulchi Cenadiensi, et Benedicto Waradiensi Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Dionisio Comite Palatino, Demetrio aule nostre Curiali Comite et Bachiensi, Nicholao filio Bors Supprunensi, Wratislao Missiensi (igy), Petro

fratre Marcelli Nitriensi et Stephauo Bichoriensi Comitibus, Nicolao Magistro Tawernicorum et Comite Posoniensi, Mauritio Dapiferorum, Michaele Agasonum, et Bagin Pincernarum Magistris, et aliis quam pluribus Comitatus tenentibus. Regni nostri anno tricesimo.

(Az eredeti után Weis, Urkunden des Cistercienser-Stiftes Heiligen Kreutz, 82. l.)

185.

II. Endre király a szolgálatban elaggott Detre ispán ifjabbik fiának, Miklósnak, a Liptó vármegyei Ujfalut adományozza. 1233.

Andreas Dei gracia Hungarie Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam posteris litteras presentes inspecturis salutem et omne bonum. Ad uniuersorum tam presencium quam posterorum noticiam uolumus peruenire, quod nos Nicolao, filio iuniori, Detrici Comitis fidelis nostri, qui nobis tam in Regno, quam extra Regnum fideliter et indesinenter deseruiuit, et in nostro seruicio ad decrepitam iam peruenit etatem, ipsius fidelitates et seruicia ingratitudinis silencio nolentes preterire, sed in condigna premiorum remuneracione retribuere intendentes, quandam terram cuiusdam uille nomine Oyufoluu, sitam et iacentem in Lyptou, que ad predium nostrum pertinebat, cum eisdem metis et terminis, quibus antea et actenus termina undique et distincta exstiterat, contulimus ipsi Nicolao et ipsius heredibus in perpetuum possidendam. In cuius terre possessionem per fidelem nostrum pristaldum Alexandrum ensiferum, filium Moys Comitis, auctoritate Regia ipsum fecimus introduci. Vt igitur hec a nobis facta liberaliter donacio salua semper et inconcussa permaneat in posteros, nec nostris unquam seu nostrorum successorum temporibus ualeat retractari, presentem concessimus paginam duplicis sigilli nostri

munimine in perpetuum roboratam. Datum anno gracie Millesimo CC°XXX°III° Regni autem nostri anno XXX°.

Jegyzet. Eredetie tenyérnyi széles bőrhártyára van irva, melynek elvesztett kettős pecséte az alól fölhajtott hártyáról, zöld és fehér sodrott selyemről függött. Ujfalu Liptóban többé nem létezik.

(Eredetie a kékkői levéltárban, Fasc. A. n. 2. *Érdy.*)

186.

II. Endre adománya a pannonhalmi apátság számára. 1233.

Andreas Dei gracia Rex Hungarie omnibus Christi fidelibus presentes literas inspecturis salutem et omnium bonorum incrementum. Licet iustas peticiones Regia mansvetudo admittere debeat; ad ea tamen promovenda clemencioribus oculis et ardenciori cordis desiderio debet intendere; in quibus specialiter Ecclesie Dei et personis Divino officio mancipatis misericorditer subvenitur. Ad universorum igitur Sancte Matris Ecclesie filiorum noticiam tam presencium, quam posterorum harum insinuacione volumus pervenire, quod dominus Vryas vir religiosus, Abbas Ecclesie Sancti Martini de Monte Pannonie, et ejusdem Ecclesie fratres, viri utique providi et discreti ac bone conversacionis, ad nos accedentes, humiliter nobis suplicarunt, ut terram agasonum nostrorum sitam iuxta fluvium Sar modicam, vix ad sexaginta iugera sufficientem, cum terra Ecclesie Sancti Martini communem, Ecclesie prefate, cuius patronatus nullo medio ad nos pertinere dinoscitur, misericorditer conferremus in perpetuum possidendam. Quorum peticionibus iustis et honestis, Deum pre oculis habentes, cupiendo opus caritatis et misericordie in presenti seminare, ut tempore messis metere possimus fructum graciosum in futuro; Regia benignitate misericorditer inducti et admoniti acquievimus, et terram prememoratam, licet modica sit, cum aqua et feneto et una mansione nomine Petro, cohabitatore terre ejusdem, ne occasione donacionis nostre aliquis Baronum nostrorum se interponendo populis

Ecclesie ibidem commorantibus molestiam inferat et gravamen, et Ecclesia nostra exinde dampnum pateretur non modicum, sepedicte Ecclesie pro remedio anime nostre perpetuo possidendam contulimus. In cuius terre possessionem per dilectum et fidelem nostrum iudicem curie nostre Demetrium, et comitem Bachiensem auctoritate nostra fecimus introduci. Vt autem hec nostra donacio perpetue stabilitatis robur optineat, nec unquam nostris aut nostrorum temporibus successorum queat in irritum reuocari, in testimonium amplioris fidei litteras nostras concessimus duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum anno gracie millesimo ducentesimo XXX.III., Regni nostri anno XXVI.

(Az eredeti után. *Czech).*

187.

Béla ifjabb király esküje, hogy ő az atyja II. Endre király, s Jakab prenesztei püspök és pápai követ közt megállapított egyességet meg fogja tartani. 1233.

Universis pateat hec lecturis, quod nos Rex Bela super facto compositionis servande inter venerabilem dominum Jacobum Prenestinum Electum, Apostolice Sedis Legatum, et dominum Andream Illustrissimum Regem, patrem nostrum quondam facte, et nuper solempni sacramento et aurea bulla firmate, iuravimus in hunc modum: Nos Bela Dei gratia Rex, primogenitus domini Andree Illustris Regis Ungarie, vobis patri Bartholomeo Vesprimiensi Episcopo et Magistro Cognoscenti Strigoniensi Canonico, nuncio et capellano venerabilis dicti Legati, recipientibus nomine et mandato eiusdem, et vice ac nomine Romane Ecclesie et omnium Ecclesiarum de Ungaria, de consilio Curie nostre sponte absque ulla conditione, tactis sacrosanctis evangeliis, promittimus et iuramus, quod in omnibus et per omnia tenebimus et observabimus bona fide, sine fraude, nunc et imperpetuum omnia et singula

capitula scripta in compositione prefata, in hiis videlicet, que nos tangunt vel tangent, et faciemus a nostris subditis inviolabiliter observari. In hiis vero, que tangunt vel tangent prefatum patrem nostrum, dabimus operam studiose, rogando et consulendo bona fide, sine ulla dolositate, ut omnia et singula capitula dicte compositionis ipse impleat penitus et observet. Cumque, Deo propicio, erimus in solio debite successionis Regie Maiestatis, quecumque nos tangent de predicta compositione, vel de contingentibus, ea in omnibus et per omnia implebimus, et observabimus cuncta penitus bona fide, et faciemus a cunctis nostris subditis ea quelibet in omnibus observari fideliter, nec super predictis vel aliquo predictorum fraudem seu machinationem aliquam committemus, vel per aliquem vel ab aliquo faciemus, vel patiemur ullo modo committi: quin omnia et singula per nos et nostros maneant illibata, et incorrupta omni tempore observentur. Preterea jobagiones nostros, qui tunc aderant, iurare fecimus, sicut in factis inde litteris continetur. Ista et omnia supradicta iussimus nostri pendentis sigilli munimine roborari. Actum aput Silvam Bereyg, Pous Magistro Tawarnicorum nostrorum, Dionisio Voiawoda, Matthia Preposito aule nostre Cancellario, Luca Bano de Scevrin, et multis aliis Regni nobilibus presentibus, sub anno Domini millesimo ducentesimo (trigesimo) tertio, Indictione sexta, die decimo exeunte Augusto.

(Theiner, Monumenta historica Hungariae Sacrae I. köt. 123. l. V. ö. II. Endre király esküjét Fejérnél, Cod. Dipl. III. k. 2. r. 319. és 326. ll.)

188.

Béla ifjabb király a borsmonostrai apátság számára II. Endre királynak Sydan helységre vonatkozó adományát megerősíti. 1233.

Bela Dei gracia Rex, primogenitus Regis Hungarie omnibus Christi fidelibus salutem in vere salutis largitore. Cum monasteria in Vngaria constituta multum indigeant solicitudine Regalis providentie, maxime talium, qui mundo ignoti solummodo vivunt Deo, oportet possessiones vel ex nostra donacione vel ex beneplacito aliorum in elemosynas assignatas diligenti providencia custodire, quia in custodiendis illis retributio multa. Hinc est, quod universis tam presentibus quam futuris tenore presencium volumus pervenire, quod cum monasterium Dominici Bani de Monte in honorem Sancte Marie terra quadam Sydan nomine sub eodem monasterio sita nimis indigeat, et hoc patri nostro Illustri Andree Dei gracia Regi Hungarie per Abbatem et fratres Ecclesie eiusdem fuisset declaratum, et pater noster virorum condescendens peticionibus religiosorum terram dictam exceptam a Castro Soproniensi pro remedio anime matris nostre contulisset, idem Abbas et fratres ad nostram accedentes presenciam super collacione patris nostri confirmacionem privilegii nostri sibi, imo Ecclesie humiliter et diligenter postularunt indulgeri. Nos igitur et anime matris nostre, prout possumus, miserentes, et peticionibus dictorum Abbatis et fratrum satisfacere volentes, super dicta terra collacionem patris nostri Ecclesie dicte confirmamus. Cuius terre prima meta incipit ab occidente et tenet metam cum eodem monasterio; inde vadit inferius iuxta aquam Rebche et tenet metam cum terra Bajka a parte septemtrionali; inde vadit versus orientem iuxta eandem terram, et incipit tenere metas cum terra Perscina, que eciam est terre Ecclesie eiusdem, ubi sunt tres mete capitales, prima meta predicti Baka, secunda Prescina et tercia Sydan; inde incipiendo tenere metas cum supra dicta terra Prescina vadit versus partes meridionales, et venit ad arborem magnam

pomiferam, sub qua eciam sunt tres mete item principales, prima Prescina, secunda Tivan et Boeffia(?), tercia Sydan; inde incipit metas tenere cum terra Tivan et vadit ad villam secundam Tivan; inde ascendit montem et vadit ad vineam Borotey; et de eadem vinea descendit in vallem quandam Ablanch nomine, ubi item sunt tres mete capitales, prima meta Tivan, secunda Tumind de Ferreo Castro, tercia Sydan; inde incipit tenere metas cum Tumind in eadem valle et ad occidentem versus idem monasterium; vallis autem illa dividitur ita, quod Borsbanenses occasionem terre sue ad terram Sydan transferre non possent, neque terra Sydan ad Borsvanenses; inde revertitur meta ad idem monasterium ubi inchoata fuerat, videlicet ad Vigna Poteka, et in eodem Potek (így) sunt tres mete, prima Chedenka, secunda predicti monasterii, tercia Sydan; et sic terminantur. Preterea eciam omnes collaciones alias eidem Monasterio Dominici Bani a patre nostro racionabiliter et honeste factas, tam in liberis denariis, quam in cybrionibus, vel in tributo, nostro confirmamus privilegio. Vt autem collacio patris nostri nullis unquam temporibus revocetur, sed per confirmacionem a nobis factam Ecclesie eidem salua semper et inconcussa permaneat, presentem concessimus paginam sigilli nostri munimine roboratam. Datum per manus Mathie Zagrabiensis Prepositi aule nostre Cancellarii anno gracie millesimo ducentesimo trigesimo tercio, Dionysio Palatino existente, Pous Magistro Tavernicorum, Andrea filio S ephani Dapipherorum, Pronsa filio Solum Agazonum, Belud filio Osl Pincernarum nostrorum Magistris.

(Kún László király 1277-ki és II. Endre király 1291-ki megerősítő privilegiumából, mely találtatik Hevenesi gyűjteményében LIX. k. 426. l.)

189.

Jakab prenesztei püspök és pápai követ Fábián nevü lovag egyházi büntetése ügyében intézkedik. 1233 körül.

Venerabili in Christo patri... Dei gracia Nitriensi Episcopo, et dilecto in Christo... Archidiacono eiusdem loci, Jacobus Diuina miseracione Prenestinus Electus Apostolice Sedis Legatus salutem in Domino. Cum olim dilecti in Christo V(rias) Abbas et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie super Ecclesia Sancti Spiritus, quibusdam palaciis et aliis pertinenciis ad eandem, coram diuersis iudicibus a Sede Apostolica delegatis, tandem coram nobis contra nobilem uirum Fabianum militem Strigoniensis Diocesis mouerint questionem, et idem propter multiplicem eius contumaciam ab eisdem et a nobis fuerit excommunicacionis uinculo innodatus pro eo, quod dicti Abbas et Conuentus missi in porcionem iusticia exigente, non poterant eam nancisci propter potenciam aduersarii memorati. Postmodum ipse Fabianus reuersus ad cor, uolens parere mandatis Ecclesie, a nobis beneficium absolucionis humiliter postulauit, quem nos absolui fecimus recepto ab eo prius corporaliter iuramento, quod uidelicet porcionem predictarum rerum procuratoribus Abbatis et Conuentus inferius designatis restitueret absque mora, nullam uiolenciam de cetero uel grauamen super dictis porcionibus Abbati et conuentui inferendo, reseruata sibi proprietatis questione, prout postulauerit ordo iuris. Si uero mutata uoluntate sepedictos Abbatem et Conuentum super premissis presumpmeret aliquatenus molestare, uoluit et sponte peciit a nobis, quod in ipsum exnunc excommunicacionis sentenciam proferremus, quam nos ferimus in presenti, in quam si contrarium fecerit, incidat ipso facto. Vnde discrecioni uestre firmiter precipiendo mandamus; quatenus si idem Fabianus premissa, et que in suis litteris continentur, quarum tenorem presentibus litteris inseri fecimus de uerbo ad uerbum, non obseruauerit ut promisit, auctoritate nostra sepedictum Fabianum denuncietis ęxcommunicacionis uinculo innodatum, credentes super

hoc simplici uerbo sine sacramento, et aliis probacionibus Viti et Michaelis procuratorum Abbatis et Conventus predictorum, quos iidem Abbas et Conuentus presente dicto Fabiano et consenciente in nostra presencia suos nuncios et procuratores ad recipiendam porcionem prefatarum rerum constituerunt, et ad denunciandum vobis, si illa possessio non foret restituta, uel restitutam auferre idem Fabianus presumpmeret, uel turbare. Continencia autem litterarum eiusdem Fabiani hec est:

Sanctissimo in Christo patri ac domino J(acobo) Dei gracia Prenestino Electo Apostolice Sedis Legato, Fabianus filius Ambrosy Comitis, Strigoniensis Diocesis debitam reuerenciam. Sanctitati uestre presencium tenore innotescat, quod cum auctoritate uestra essem excommunicacionis uinculo innodatus pro eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus cum suis palaciis ac pertinenciis, usus minus prouido consilio, Abbati et Conuentui Sancti Martini ad mandatum uestrum restituere noluissem, tandem reuertens ad cor, cum alias de iure non possem absolucionis beneficium obtinere, promisi et promitto Deo et uobis bona fide et sine fraude, prestito nichilominus a me ipso corporaliter iuramento, sponte et sine aliqua coaccione, quod usque ad tres dies predictam ecclesiam cum suis porcionibus, seruis et aliis pertinenciis ad eandem, restituam Abbati et Conuentui supradictis, inducendo eos in ueram porcionem, et promitto sub debito iuramenti, quod nunquam de cetero per me uel per alium, dando consilium uel auxilium, uel aliquo malo ingenio impediam, uel faciam impediri, quominus Abbas et Conuentus superius nominati utantur porcione predictarum rerum pacifice et quiete. Nec intrabo dictam porcionem ulterius per me uel per alium animo retinendi, salua michi proprietatis in omnibus questione. Et quod ad ista facienda mea intencio possit procedere sine aliqua ficcione, uolo et peto a Sanctitate uestra, quod ex nunc contra me excommunicacionis sentenciam promulgetis, in quam incidam ipso facto, si dictam porcionem non restituo infra spacium temporis memorati, uel si restitutam turbare uel auferre per aliquam uiolenciam, per me uel per alios antequam ipsam proprietatem in iudicio euincam, ausus fuero attemptare. Et quia proprio careo sigillo, presentem cartam obligacionis mee duxi

sigillo fratris mei Marcelli Comitis muniendam. Et nichilominus peto, quod istam formam obligacionis in formam puplicam redigi faciatis auctoritatis uestre patrocinio roborantes. Datum apud monasterium Sancti Martini III. kal. Marcii.

Quod si non omnes hijs exequendis potueritis interesse, alter uestrum ea nichilominus exequatur.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

190.

Jakab preneszteі püspök és pápai követ előtt Uriás pannonhalmi apát és a Somogymegyei papság a tized ügyében egyességre lépnek. 1233.

Jacobus miseracione Diuina Prenestinus Electus Apostolice Sedis Legatus vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Ad Vniuersitatis uestre noticiam uolumus peruenire, quod cum inter fratrem Joancam, procuratorem Vrie Abbatis et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie ex una parte, et Berillum sacerdotem Sancti Georgii de villa Joba, procuratorem seu sindicum sacerdotum de Samard, de Gan, de Endred, de Kevrushig, de Zovlad, de Cepel, de Tur, de Gomas, de Chega, de Kerali, et de Joba, et ceterarum Ecclesiarum in Comitatu Simigiensi existencium ex altera, questio in nostri presencia uerteretur; questionis cuius tenor talis erat:

Vobis domino J. Prenestino Electo Apostolice Sedis Legato conqueror procuratorio nomine Ego Johanca procurator seu Sindicus domini Abbatis et tocius Conuentus Sancti Martini de Pannonia, et peto, quod inhibeatis sacerdotibus in Simigiensi Comitatu existentibus, scilicet de Samard, de Gan, et ceteris supradictis, ut cessent ab exaccione cubulorum cuiuslibet speciei ab hominibus cuiusuis condicionis propria horrea et cellaria habentibus, cum per huiusmodi collusionem Ecclesia nostra grauiter ledatur et dapnificetur. Dampna au-

tem, que singuli eorum singulis annis ab octo annis infra nobis fecerunt, estimamus quolibet anno pro singulis eorum unam marcam argenti. Vnde iusticiam petimus. Item petimus, quod faciatis nobis solui a singulis eorum tres marcas argenti, in quibus sunt condempnati nobis a iudicibus delegatis, videlicet . . . Episcopo Waciensi et suis coiudicibus. Item petimus resarciri dampna, que racione huius facti passi sumus eundo ad Romanam Curiam, et ibi moram faciendo, et redeundo in persecucione huius cause; que omnia estimamus, scilicet iter et expensas LXX marcas.

Saluo iure et eciam lite coram nobis legitime contestata, proposicionibus, confessionibus, et allegacionibus ab utraque parte factis, placuit utrique parti a lite recedere, et ad talem composicionem seu concordiam deuenire:

Ego Berillus sacerdos Ecclesie Sancti Georgii de Joba, procurator sacerdotum Simigiensium iuro in animam meam iurare, et promitto pro me bona fide et sine fraude, quod iurare faciam et promittere eodem modo predictos sacerdotes' quorum procurator sum, quod nos non impediemus, nec impediri faciemus per nos, uel per alios, nec consilium, uel auxilium dabimus, quo minus dominus Abbas et Conuentus Sancti Martini, uel eorum officialis seu decimator integre et sine aliqua diminucione ab omnibus hominibus, cuiuscunque condicionis sint, propria horrea et cellaria habentibus, iustas et integras decimas percipiant et exigant iuxta morem. Et sub eodem promittimus iuramento, quod quandocunque requisiti fuerimus ab Abbate et Conuentu Sancti Martini uel eorum officialibus super eo, quod aliquis uel aliqui de parrochianis nostris iustas decimas eis debitas denegauerint, per interdictum Ecclesie ad solucionem decimarum eosdem diligenter compellemus. Et hec omnia facere curabimus bona fide.

Ne igitur super hoc aliquod dubium aliquo tempore oriatur, in testimonium dicte composicionis presentes dedimus litteras nostri sigilli munimine roboratas. Datum Strigonii III. Idus Septembris anno gracie M°.CC°.XXX°.III°. Pontificatus domini Gregorij noni Pape anno septimo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában).

191.

Bertalan veszprémi püspök nyilatkozata a samsói kápolna ügyében. 1233.

Vniuersis presentes litteras inspecturis Bartholomeus Diuina permissione Wesprimiensis Episcopus salutem in Domino. Ad uniuersorum uolumus noticiam peruenire, quod cum venerabilis Abbas et Conuentus Beati Martini de Sacro Monte Pannonie traheret nos in causam coram Reuerendo patre domino J(acobo) Prenestino Electo, Apostolice Sedis Legato super capella de uilla Samsou, quam ipsi dicebant, quod nos ipsam fieri faciebamus in eorum preiudicium et grauamen, nec non et dampnum et iniuriam matricis Ecclesie ipsorum in Keurushig, nos confessi fuimus, et promisimus uiua uoce, quod dicta capella fiat absque omni iniuria et lesione eorum, et illud jus habeant ipsi in capella iam dicta, quod in ipsa matrice Ecclesia habere noscuntur. Et ut presens scriptum robur habeat firmitatis, ipsum nostri sigilli munimine fecimus communiri. Actum anno Domini millesimo CC°.XXX°. tercio, mense Septembri.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

192.

A vigmani ispánoknak itélete Uriás, pannonhalmi apát és a szemtei vár jobbágyai közt. 1233.

Nos Gregorius filius Basillei et Hab Comites de Wigman significamus omnibus presentes litteras inspecturis, quod cum Rex Andreas bone memorie causam Abbatis Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, quam habuit cum jobagionibus castri de Scemte, videlicet super terram magistri Smaragdi communem cum jobagionibus castri supradicti in duobus locis, quam eciam dictus Abbas asserens, ut dictus magister Smaragdus pro remedio anime sue Ecclesie Sancti Martini dimisisset. Nos igitur tam Abbatem quam jobagiones castri provocantes ad sentenciam, juxta quos jobagiones castri Curialis Comes de Scemte vice Comitis Cepani filij Petri stans ipsos interrogavimus, ut si magister S(maragdus) terram habuisset communem in duobus locis jobagionibus castri. Qui respondentes, ut in duobus locis terram haberet communem cum jobagionibus castri. Nos autem sentencia taliter judicantes et agnosscentes, ut tediosum esset jobagionibus castri in duobus locis cum dicto Abbate detinere, Abbati sepedicto ab una parte terram, quantam in duobus locis possedisset per pristaldum nostrum nomine Zounuk de Vigman juxta palatium magistri Smaragdi ultra Wag fecimus assignari. Et ut hoc inposterum inviolabiliter permaneat, ad peticionem utriusque partis sigillorum nostrorum munimine corroborauimus. Anno Dominice Incarnacionis M°.CC°.XXX°.III°. Hec sunt nomina jobagionum, qui contra Abbatem adstiterunt: Wz major exercitus, Petrus filius Cuk, Daminia, Buskard cum sum suis consimilibus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

198.

IX. Gergely pápa Kálmánt, szlavoniai herczeget inti, hogy a pannonhalmi apátságot somogyi tizedében ne károsítsa. 1234.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilecto filio nobili uiro Colomanno Duci Sclauonie salutem et Apostolicam benedictionem. Significantibus dilectis filiis . . . Abbate et Conuentu Monasterij Sancti Martini de Pannonia intelleximus et miramur, quod cum te deceat sicut uirum Catholicum et deuotum loca religiosa diligere et in sua iusticia confouere, tu quasdam decimas in Comitatu Simigiensi pertinentes ad ipsos eis minus iuste subtractas tuis usibus applicasti in enorme ipsius Monasterii detrimentum. Quia uero id in fame ac salutis tue noscitur dispendium redundare, nos retrahere te a noxiis, et ad salutaria dirigere cupientes, nobilitatem tuam monemus per Apostolica tibi scripta mandantes, quatinus decimas ipsas pro diuina reuerentia tueque salutis obtentu Monasterio restituas memorato, et alias illud habeas propensius commendatum, ita quod Dominum tibi reddas inde placatum, et tua prouidentia debeat commendari. Datum Perusii IX Martij. Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

194.

IX. Gergely pápa Fábián lovag ellen, ki a pannonhalmi apátság jogait és jószágait háborgatta, intézkedik. 1234.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri . . . Episcopo Nitriensi et dilectis filiis . . . Abbati de Subro (Zobor) et . . . Archidiacono de Tyrinchen (Trencsin) Strigoniensis et Nitriensis Diocesium salutem et Apostolicam benedictionem. Ex parte dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia fuit propositum coram nobis, quod cum ipsi Fabianum militem Strigoniensis Diocesis super eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus, terras, prata, molendina, nemora, seruos, ancillas, palatia, et res alias ad eorum Monasterium pertinentes contra iusticiam detinebat, post uarias commissiones ad diuersos iudices impetratas coram E. Subdiacono nostro, cui tunc in Vngaria existenti causam huiusmodi a nobis obtinuere committi, et deinde coram venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo in partibus illis legacionis officio fungente auctoritate Apostolica conuenissent, et idem miles in ipsius Legati presentia recognoscens ad Monasterium pertinere predicta, et prestito iuramento promittens ea ipsi restituere, ac non molestare illud de cetero super ipsis lata de uoluntate sua per eundem Legatum excommunicationis sententia in eundem, si contra premissa ueniret, tandem licet ea restituerit memorato Monasterio, postmodum tamen religione iuramenti et sententia ipsa contemptis, ipsos super rebus eisdem multipliciter aggrauat et molestat, captis monachis et conuersis eiusdem monasterij existentibus in locis predictis, uulneratis seruis eorum, et quibus dam edificiis Monasterii ac domibus quorumdam suorum hominum incendio deuastatis. Ideoque discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus, si est ita, eandem sententiam publicantes, seruari eam usque ad satisfactionem condignam, sicut rationabiliter est prolata, sublato appellationis obstaculo faciatis, eumque nichilominus, si de huiusmodi captione uobis constiterit, tamdiu appellatione remota excommunicatum pu-

blice nuntietis et faciatis ab omnibus artius euitari, donec passis iniuriam satisfecerit competenter, et cum uestrarum testimonio litterarum ad Sedem uenerit Apostolicam absoluendus. Super aliis uero, partibus conuocatis audiatis causam, et appellatione remota fine debito terminetis, facientes quod decreueritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati, si se gratia, odio uel timore subtraxerint, per censuram eandem appellatione cessante cogatis ueritati testimonium perhibere. Quodsi non omnes hijs exequendis potueritis interesse, tu frater Episcope, cum eorum altero ea nichilominus exequaris. Datum Perusij Id. Martii. Pontificatus nostri anno octauo.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

195.

IX. Gergely pápa a kúnok püspökének részére az esztergami érsek, akkor ott pápai követ rendeletét megerősíti. 1234.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Cumanorum salutem etc. Justis petentium desideriis etc. Significasti siquidem nobis, quod venerabilis frater noster . . . . Strigoniensis Archiepiscopus, tunc in provincia Cumanorum Apostolice Sedis Legatus, tuam Diocesim limitans, perpetuo statuit observari, quod nulli laico, patronis exceptis, in ecclesiis tue Diocesis presentare liceat capellanos, et sacerdotes quartam habeant decimarum, ac quedam alia, prout in ipsius litteris inde confectis plenius dicitur contineri, que contempta periculum, custodita salutem pariunt animarum. Nos itaque fraternitatis tue precibus inclinati, quod per eundem legatum super hiis rite ac canonice factum est, ratum habentes auctoritate Apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. nostre confirmationis infringere etc. Datum Perusii V. Idus Octobris. Pontificatus nostri anno octavo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 128. l.)

196.

IX. Gergely pápa Kálmán királyt a katholika hit érdekében működésre szólítja fel. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio nostro Illustri Regi Colomanno salutem etc. Si tue Serenitatis obsequiis desudantes per devotionis promptitudinem et fidei puritatem apud te, ut credimus, fili karissime, consecuntur, quod ipsos et dilectionis dono reficis, et foves beneficio largitatis, quid divinis intentos beneplacitis exequendis apud celorum Regem extimas adepturos? Porro non aliud, quam inexplicabilis claritatem luminis et vitam ineffabilem, quam sola novit superne preminentia Trinitatis. Igitur, fili benedictionis et gratie, sollerti meditatione considerans, quod tibi conditor omnium in bonis visibilibus speciale contulerit, et quid in retributione iustorum sit honoris et glorie largiturus, si studeas vigili mente perficere, per que possis in sui conspectu culminis complacere, ad convertendum in robore tue fortitudinis infectos macula heretice pravitatis, tę versus partes Sclavonie ita magnanimiter et potenter accingas, quod et alii huiusmodi sanctitatis opus animo prompto suscipiant, et sedentes in perfidie tenebris ad lucem catholice properare fidei non postponant. Sicque fiat, quod dum virtutis tue studio, favente Deo, numerus Dei filiorum augebitur, ita honor tue celsitudinis amplietur, quod et favorem Apostolice Sedis obtineas, et tandem in Beatorum collegio conquiescas. Datum Perusii II. Idus Octobris. (Pontificatus nostri) anno octavo.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 128. l.)

197.

IX. Gergely pápa Kálmán királynak megengedi, hogy az egyházi interdictum alatt lévő helyeken is isteni szolgálatot tartathasson. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio nostro Illustri Regi Colomanno salutem etc. Ut pro Regis reverentia sempiterni studeas circa devotionem Sancte Matris Ecclesie promptus assidue reperiri, libenter tibi specialis gratie dona conferimus, et que fructum vite proferant, liberaliter adhibemus. Eapropter, karissime in Christo fili, tuis iustis precibus inclinati, auctoritate tibi presentium indulgemus, ut ad quemcunque locum ecclesiastico suppositum interdicto deveneris, nominatim interdictis et excomunicatis exclusis, non pulsatis campanis, clausis ianuis, et voce suppressa, tibi Divina facias celebrari, dummodo causam non dederis interdicto. Nulli ergo etc. nostre concessionis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Perusii XVII. kal. Novembris, Pontificatu nostri anno VIII.

In e. m. scriptum est Salomee Regine uxori Colomanni Regis nati . . . Illustris Regis Ungarie. Ut pro Regis reverentia sempiterni etc. ut supra usque in finem.

(IX. Gergely pápa Regestaiból Theiner id. m. I. köt. 129. l.)

198.

IX. Gergely pápa a boszniai eretnekek ellen harczoló keresztese- ket pártfogása alá veszi. 1234.

Gregorius Episcopus etc. dilectis filiis crucesignatis contra hereticos Sclavonie in partibus Ungarie constitutis, salutem etc. Sacrosancta Romana Ecclesia etc. Cum igitur zelo fidei ac devotionis accensi, signo vivifice crucis assumpto, proposueritis in Sclavoniam contra hereticorum perfidiam proficisci, nos vestris iustis precibus inclinati, personas vestras cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possidetis, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, statuentes, ut postquam arripueritis iter peregrinationis huiusmodi, ea omnia, donec de vestro reditu vel obitu certissime cognoscatur, integra maneant et quieta. Nulli ergo etc. nostre protectionis et constitutionis infringere etc. Datum Perusii XVI. kal. Novembris, Pontificatus nostri anno octauo.

Scriptum est super hoc . . . Episcopo Zagabriensi. Cum dilectos filios crucesignatos contra hereticos Sclauonie, in partibus Ungarie constitutos, qui zelo fidei ac devotionis accensi sogno vivifice crucis assumpto proposuerunt in Sclauoniam contra hereticorum perfidiam proficisci, cum omnibus bonis, que impresentiarum rationabiliter possident, sub Beati Petri susceperimus protectione ac nostra, statuentes, ut postquam etc. usque integra maneant et quieta: fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus non permittas ipsos contra protectionis et constitutionis nostre tenorem ab aliquibus super hiis indebite molestari, molestatores huiusmodi per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Datum ut supra.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. k. 129. l.)

199.

IX. Gergely pápa Kálmán királyt, ki a boszniai paterenok ellen keresztes hadba indúlt, az apostoli szék különös pártfogása alá veszi. 1234.

Gregorius Episcopus etc. karissimo in Christo filio Colomanno Regi Illustri salutem etc. Pro fidei meritis, qua rutilare diceris ad obsequia Redemptoris, te libenter speciali fauore prosequimur, et que tibi prosperitatem adiciant, liberaliter elargimur, firma credulitate tenentes, quod quanto gratiam grandiorem ab Apostolica Sede perceperis, tanto ferventiori studio ad exterminium pravitatis heretice laborabis. Hinc est, quod te affectionis paterne brachiis amplexantes, personam tuam cum omnibus bonis tuis, que impresentiarum rationabiliter possides, sub Beati Petri et nostra protectione suscipimus, et presentis scripti patrocinio confirmamus, districtius inhibentes, ut dum pro reverentia Redemptoris contra hereticos perstiteris debellandos, nullus super bonis eisdem te presumat indebite molestare. Nulli ergo etc. nostre protectionis et inhibitionis infringere etc. Si quis autem etc. Datum Perusii XVI. kal. Novembris, Pontificatus nostri anno octavo.

Scriptum est super hoc . . . Episcopo Zagabriensi. Cum Illustrissimum in Christo filium Colomannum Regem illustrem, qui zelo fidei ac devotionis accensus signo vivifice crucis assumpto proposuit hereticos de Sclavonie partibus in manu forti et brachio extento viriliter extirpare, cum omnibus bonis suis, que impresentiarum rationabiliter possidet, sub Beati Petri susceperimus protectione ac nostra, inhibentes districtius, ut dum pro reverentia Redemptoris contra prefatos hereticos perstiterit debellandos etc. ut supra usque molestare, fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsum contra protectionis et inhibitionis nostre tenorem non permittas ab aliquibus indebite molestari, molestatores huiusmodi etc. ut supra. Datum ut supra.

(IX. Gergely pápa Regestáiból Theiner id. m. I. köt. 130. l.)

200.

Jakab prenesztei püspök és pápai követ a pannonhalmi apátság és Fábián lovag közti perben ítél. 1234.

Jacobus miseratione Diuina Prenestinus Electus Apostolice Sedis Legatus vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Cum olim dilecti in Christo V(rias) Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie super Ecclesia Sancti Spiritus, quibusdam palatiis et aliis pertinentiis ad eandem coram venerabili patre . . . Waciensi Episcopo et coniudicibus eius a Sede Apostolica delegatis contra nobilem uirum Fabianum Diocesis Strigoniensis mouerint questionem, et idem propter suam multiplicem contumaciam ab eisdem fuerit excommunicationis uinculo innodatus, et nichilominus dictis Abbati et Conuentui causa rei seruande possessio adiudicata fuerit a iudicibus supradictis, quam non potuerunt nancisci propter potentiam aduersarii memorati, tandem dicti Abbas et Conuentus super hoc obtinuerunt litteras prudenti et discreto uiro Magistro Egidio domini Pape Subdiacono et Capellano, tunc in Vngaria pro negotiis Romane Ecclesie existenti Qui cognoscens contumaciam nobilis memorati ueram, possessionem ex secundo adiudicauit Abbati et Conuentui supradictis, ex qua propter proteruitatem eiusdem nullum fructum consequi potuerunt. Vnde cum dicti Abbas et Conuentus dicerent, se multis expensis et laboribus fatigatos, petierunt a nobis, quod eos in possessionem ueram predictarum rerum de facto faceremus induci, et eos inductos tueri iuxta formam libelli inferius annotati, cuius tenor est talis:

A uobis, domine J. Prenestine Electe Apostolice Sedis Legate, petit Abbas Sancti Martini de Pannonia nomine suo et Conuentus sui, quod faciatis ipsum induci in ueram possessionem Ecclesie Sancti Spiritus cum palatiis et possessionibus suis, quas nobilis uir Fabianus possidet, quarum rerum possessio adiudicata fuit dictis Abbati et Conuentui per . . . Waciensem et . . . Waradiensem Episcopos et . . . Abbatem

de Felduar iudices a Gregorio Pontifice delegatos; et post Magister Egidius, domini Pape Capellanus, dictos Abbatem et Conuentum ueros constituit possessores; sed propter contumaciam nobilis supradicti non potuerunt possessionem nancisci. Quare petunt dictum nobilem sibi condempnari ad restitutionem fructuum perceptorum et expensarum, quos et quas extimant centum quinquaginta marcarum. Item petit, quod faciatis ipsos tueri in dictarum rerum possessione. Saluo iure etc.

Quam petitionem licet litem contestando nobilis predictus responderit non debere admittere, nec fieri debere, quod continebatur in ea; tamen ante cognitionem cause se contumaciter absentauit, propter quod nos eum excommunicationis uinculo duximus innodandum. Et cum idem F. non uideatur curare de excommunicatione predicta, dictus Abbas et Conuentus a nobis cum instantia super hoc sententiam postulabant. Cum de omnibus supradictis nobis liqueret per processum iudicum predictorum, nos uisis processibus eorundem, et auditis allegationibus dictorum Abbatis et Conuentus, absentiam dicti nobilis Dei presentia supplente et Abbate ac procuratore Sancti Martini presentibus, ueram possessionem rerum petitarum in libello dictis Abbati et Conuentui duximus sententialiter iudicandam, et eos corporaliter debere mitti in possessionem rerum petitarum in libello superius memorato, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo, jure proprietatis utrique parti in omnibus reseruato. In cuius rei testimonium presentes nostri sigilli munimine iussimus communiri. Actum anno gratie M.CC.XXXIIII., IIII. kal. Februarii. Indictionis VII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

201.

A pannonhalmi szent-mártoni apátság és a székesfervári káptalan közti per választott bírák itélete által elintéztetik. 1234.

In nomine Domini Amen. Cum dominus Vrias Abbas, Thomas Custos, et Joancha monachi procuratores Conuentus Sancti Martini de Pannonia ex parte una; et magister Marcus canonicus et procurator ad hoc Prepositi et Capituli, Cosme quondam Episcopi Geuriensis et omnium canonicorum et clericorum Albensis Ecclesie et Sancti Nicolai Hospitalis Albensis et Sancti Henrici Ecclesiarum ex altera de bona uoluntate compromiserint in nos Jacobum miseratione Diuina Prenestinum Electum Apostolice Sedis Legatum, et fratrem Enoch Ordinis Predicatorum, et magistrum Saulum Archidiaconum Nitriensem de omnibus questionibus, que uertebantur inter ipsos super decimis possessionum dicte Albensis Ecclesie, et possessionum canonicorum et clericorum Albensium et possessionum Sancti Nycolai, Hospitalis Albensis et Sancti Henrici, nec non domini Cosme Episcopi quondam Geuriensis et aliarum Capellarum ad Ecclesiam Albensem pertinentium, sicut in priuilegio domini A(ndree) Regis, de quo fit mentio in arbitrio prolato per magistrum Egidium domini Pape Subdiaconum et capellanum, continetur. Hoc scilicet modo, ut secundum formam predicti arbitrii lati per prefatum magistrum E. in arbitrando procederemus, habentes potestatem illud idem arbitrium mutandi, corrigendi, approbandi, et temperandi, interpretandi et declarandi, addendi, et subtrahendi, uel diminuendi, uisis instrumentis, auditis rationibus et allegationibus partium secundum quod nobis uideretur, et super dampnis et expensis cognoscendi, et cognitis cause meritis inter cetera, que Monasterio Sancti Martini de Pannonia uiderentur nobis arbitris assignanda; vicesimam quoque, quam dominus Rex Albensi Ecclesie in Simigiensi Comitatu contulit, assignaremus eidem, ita tamen, quod procurator Albensis Ecclesie et ipsi Albenses procurare tenerentur, quod donatio facta a Rege cum sigillo domini Bele Regis confirmaretur; de sigillo autem

Colomanni dicte donationi apponendo dictus Abbas et Albenses communiter laborarent. Eo nichilominus saluo, quod procuraretur a dictis Albensibus bona fide, quod domini Archiepiscopi sua sigilla apponerent donationi predicte. Si uero iam dicta donatio vicesime predicto modo confirmari non posset infra terminum a nobis arbitris statuendum, tunc nos statueremus et decerneremus, prout nobis uideretur esse melius ordinandum. In quo casu dictus Abbas promisit cedere iuri et actioni Albensis Ecclesie, que sibi competunt in decimis antedictis. Et ambe partes promiserunt obseruare sub pena centum marcarum argenti, quicquid per nos siue tanquam arbitros, siue tanquam per arbitratores inter ipsos arbitratum fuisset, et pena soluta arbitrium ratum nichilominus permaneret, ita quod pena in singulis capitulis seu articulis, si contrauentum fuerit, in solidum peti posset. Nos commissum nobis officium exsequi cupientes petitiones utriusque partis recepimus, ex parte namque Abbatis contra Prepositum et canonicos Albenses nobis fuit porrecta petitio in hunc modum.

Vobis sancto patri ac domino J. Dei gratia Electo Prenestino, Apostolice Sedis Legato et in hac parte coarbitro; et uobis fratri Enoch Ordinis Predicatorum, et magistro Saulo Archidiacono Nitriensi eiusdem Legati coarbitris conquerimur nos, Abbas et Conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannonie, de Preposito et Capitulo Albensi, qui decimas Monasterio Beati Martini debitas de omnibus agris, uineis, prediis et villis, mansis ac curtibus et possessionibus et populis, qualicunque nomine censeantur, ad ipsos pertinentibus in Simigiensi Comitatu existentibus contra iustitiam detinent et soluere contradicunt. Item conquerimur de eisdem, quod populos suos, qualicunque nomine censeantur, et ceteros ad ipsos confluentes de possessionibus prediis, negotiationibus, uineis, segetibus, uectigalibus ad ipsos populos pertinentibus, ac proles eorundem, et ceteris rebus que decimari debent in predicto Comitatu existentibus, decimas soluere predicte Ecclesie Sancti Martini non permittunt. Item conquerimur de eisdem, quod de portionibus Ecclesie Sancti Henrici, nec non Sancti Nycolay Hospitalarium Albensium, et omnium clericorum Albensium, et de possessionibus et populis omnium capellarum ad ipsos Albenses pertinentium, decimas nobis sol-.

uere non permittunt. Vnde super premissis omnibus iustitiam petimus exhiberi et eisdem precipi firmiter ac mandari, ne ulterius decimas nobis et Ecclesie nostre subtrahant; et quod non prohibeant nec faciant prohiberi, quominus a supradictis omnibus decime nobis integre persoluantur. Item petimus restitui nos et ecclesiam nostram in possessionem uel quasi, perceptionis decimarum omnium Cosme Episcopi, quibus per Prepositum et Capitulum Albense sumus spoliati, petentes nobis fructus a decem annis infra perceptos, uel qui percipi poterant, uel eorum extimationem singulis annis quindecim marcas argenti. Item petimus de omnibus dampnis, que fecerunt et faciunt dando sigillum indifferenter siue suis, siue alienis, tam mercatoribus quam ceteris asportantibus uinum tempore uindemiarum de Comitatu Symigiensi et alias in suis ibidem hospitiis uinum retinentibus, in quo a viginti annis infra quolibet anno in quinquaginta marcis argenti Ecclesiam nostram dampnificarunt: supplicantes, ut interdicatis et firmiter inhibeatis eisdem, ne sigilla sua exportantibus uina sua seu retinentibus supradicto modo dare presumant, cum non ipsi, sed nos sigilla dare debeamus, in signum decimationis per nos facte, ne per nos, seu per alios possint impediri tanquam indecimata deferentes. Specialiter conquerentes dicimus, quod in anno proxime iam transacto ultra quantitatem dampni predictam occasione sigilli indifferenter cuilibet concessi in centum et quinquaginta tunellis uini dampnificati sumus per eosdem, super quo iustitiam petimus exhiberi. Item petimus nobis restitui fructus decimaram ab eisdem a quadriennio et infra perceptos, uel qui percipi potuerant, uel eorum ex(s)timationem, singulis annis octoginta marcas argenti. Item petimus dampna et expensas occasione questionis factas, que et quas extimamus mille et trecentas marcas argenti. Item petimus expensas faciendas saluo etc.

Ex parte uero Albensium contra Abbatem et Conuentum Sancti Martini de Pannonia porrecta fuit nobis petitio in hac forma:

A uobis, domine J. Prenestine Electe Apostolice Sedis Legate, et fratre Enoch Ordinis Predicatorum, et magistro Saulo Archidiacono Nitriensi, arbitris communiter electis petit Marcus procurator et canonicus Albensis procuratorio no-

mine Prepositi et Capituli Albensis, quod condempnetis et compellatis Abbatem S(ancti) M(artini) et Conuentum eius ad restitutionem omnium, que dictus Abbas consecutus est per arbitrium latum a magistro Egidio domini Pape Subdiacono et capellano, que sunt hec, uidelicet centum et quindecim marce, et ad restitutionem priuilegii domini Regis, quod Albenses dari fecerunt super salibus regalibus in Posonio, quod ita fuit; et salium, quos ipsi Albenses percipere potuissent, quod extimant ducentas marcas, cum dictus Abbas pridem arbitrium a partibus omologatum et iuramento firmatum petierit irritari. Item petit mille et quingentas marcas, quas dictus Abbas dictos Prepositum et Capitulum in multis causis et compositionibus contra iustitiam coegit expendere super decimis, quas a canonicis et populis Albensis Ecclesie petiit in Comitatu Symigiensi. Item petit penam centum marcarum pro eo, quod instrumenta omnia!, secundum quod sibi mandatum fuerat sub eadem pena a magistro Egidio, domini Pape subdiacono et capellano, et coarbitris non resignauit, quibus nunc usus est coram uobis. Item petit, quod imponatur Abbati et Conuentui silentium perpetuum super decimis canonicorum et populorum Albensis Ecclesie in Comitatu Symigiensi, cum nullum ius habeat in eisdem.

Lite igitur super predictis petitionibus contestata, utrinque receptis testibus et attestationibus publicatis uisis priuilegiis et instrumentis, auditis nihilominus partium confessionibus, rationibus et allegationibus ab utraque parte propositis plenius intellectis, quia nobis constitit euidenter, decimas Comitatus Symigiensis, de quibus pars Monasterii Sancti Martini in suprascripto libello rationaliter petiit ad ipsum Monasterium de iure spectare; et quia accepimus ex confessione procuratoris Albensis Ecclesiam Albensem nihil aliud spirituale habere, quod posset dare Monasterio Sancti Martini in permutationem decimarum, quas ab Albensi Ecclesia postulabat, nec vicesimam Comitatus eiusdem, quam ex donatione Regia ad se spectare dicebant, que omnino erat insufficiens, ad permutationem decimarum, quas pars Monasterii postulabat; tum ex difficultate iuris, quia non poteramus nec debebamus temporalia cum spiritualibus permutare, tum ex difficultate facti, quia non habebat Albensis Ecclesia sufficientia spi-

ritualia, que cum vicesima posset Monasterio S(ancti) M(artini) pro decimis assignare. Nolentes de cetero Albensem Ecclesiam locupletari in iacturam Monasterii supra dicti predictas decimas detinendo, presente parte Albensi et Abbate S(ancti) M(artini), uocatisque procuratoribus Monasterii de suo hospitio ad arbitrium audiendum, nec inuentis, utpote quia recesserant nulla a nobis licentia postulata; Abbate tamen satissdante, quod procuratores partis sue ratum et firmum haberent, quicquid in his duxerimus statuendum, corrigentes in hac parte Magistri Egidii arbitrium, et mutantes sicut arbitri, uel ut arbitratores, seu amicabiles compositores arbitramur, pronuntiamus, statuimus, et laudamus, quod Ecclesia Albensis et Canonici eiusdem Ecclesie, presertim Cosmas quondam Episcopus Geuriensis, de omnibus agris, uineis, prediis et villis, mansis et curtibus et possessionibus qualicunque nomine censeantur, ad ipsos pertinentibus, in Symigiensi Comitatu existentibus, et de omnibus rebus, que decimari debent Monasterio S(ancti) M(artini) de Pannonia, decimas integre et absque contradictione persoluant. Arbitramur etiam et laudamus, quod non inquietent de cetero, nec impediant, nec prohibeant, nec prohiberi faciant per se uel per alios dicti Albenses, quominus de possessionibus et omnibus rebus, que decimari debent, Ecclesiarum Sancti Henrici et Sancti Nycolai Hospitalis Albensis, et omnium capellarum et clericorum et populorum ad ipsam Ecclesiam Albensem pertinentium in Comitatu iam dicto prefato Monasterio, a supradictis omnibus decime integre persoluantur. Item arbitramur, precipimus et laudamus, quod Abbas et conuentus Monasteril prefati restituant Albensi Ecclesie priuilegia uel priuilegium domini Regis, que uel quod Albenses ei dederunt uel dari fecerunt super salibus Regalibus in Posonio, in permutationem decimarum ipsarum, que fuit per Sedem Apostolicam irritata. Item in hoc arbitrium magistri Egidii approbantes statuimus et laudamus, quod uinum Prepositi et canonicorum et communitatis Albensis Ecclesie et Sancti Nycolai et clericorum predictarum Ecclesiarum cum sigillo canonicorum Albensium ab uno ex canonicis dato et iurato, quod fraudem non faciat Abbati S(ancti) M(artini) de alio uino asportando, et presente homine Abbatis et similiter iurato, quod malitiose non con-

tradicat, educatur. Vinum uero emptitium nullus canonicorum uel populorum Albensis Ecclesie educat, nisi homini Abbatis, si presens fuerit et ire uoluerit, uerum uenditorem assignet. Si uero homo Abbatis absens fuerit, uel presens ire nolverit, assignato uenditore sacerdoti loci in presentia trium de melioribus hominibus ibidem cohabitantibus, emptor libere cedat. Ab aliis autem, que continentur in petitionibus supradictis ab utraque parte propositis, partem utramque, alteram ab altera absoluimus per hoc nostrum arbitrium seu laudum. Que omnia et singula precipimus ab utraque parte fieri et seruari, et non contrauenire, sub pena centum marcarum argenti in singulis commissa capitulis, qua soluta parti arbitrium obseruanti hoc nostrum arbitrium amicabilis compositionis seu laudum in omnibus et per omnia perpetuo in sua maneant firmitate. Actum est hoc, uidelicet promulgatum est hoc arbitrium in Suprunio presente domino Roberto Archiepiscopo Strigoniensi, domino Johanne Episcopo Bosnensi, Rombaldo Magistro Hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani Vngarie et Sclauonie, Magistro Zoen Lectore Batiensi, Magistro Raynaldo Archidiacono Pactensi (így), et pluribus aliis clericis, et magnatibus Vngarie. In cuius rei euidentiam pleniorem nos predictus Jacobus Penestinus Electus Apostolice Sedis Legatus hoc arbitrium a nobis et nostris coarbitris promulgatum, ne unquam possit in posterum dubitari, nostri sigilli munimine duximus roborandum.

Et Ego Bartholomeus de Campania Clericus, Sacrosancte Romane Ecclesie Scriniarius hoc arbitrium de mandato predicti Legati, et coarbitrorum ipsius manu propria publicaui et signum feci. Anno Dominice Incarnationis millesimo ducentissimo tricesimo quarto. Pontificatus domini Gregorii noni Pape anno VII. mense Marcio die octaua. Indict. VII.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

202.

A bakonybéli apátság és a győri várnak jobbágyai közti határigazítás. 1234.

In nomine Domini Amen. Uniuersis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris Vryas Dei gracia Abbas Sancti Martini de Monte Pannonie, et Bug et Baya, Judices perpetuitatum a domino Andrea Rege constituti salutem in uero salutari. Vniuersitati uestre significamus, quod cum nos essemus iudices perpetuitatum a domino Andrea Rege constituti, Symon Comes Jauriensis, Jacobus Curialis Comes eiusdem, et Egidius, jobagiones castri Jaurinensis, citaueri(n)t coram nobis Abbatem de Bel super quadam parte terre uille Sceez, asserentes eandem partem terre a meridie falsis metis possidere. Nos autem iussu Regio uolentes causam terminare, indiximus domino Abbati de Bel testes producere, et priuilegium Ecclesie sue ostendere; produxit autem testes copiosos, uiros nobiles et ydoneos. Nos uero testibus diligenter examinatis ordine iuris, ut decet, nichil aliud audiuimus, quam id, quod predictam partem terre a meridie iustis metis Ecclesia de Bel sine alicuius contradictione possedisset. Inspeximus autem et priuilegium diligenter, et tenor priuilegij autentici et ueri easdem metas scribendo girabat; quas et testibus ydoneis ueras esse comprobaueramus. Ad maiorem etiam cautelam ego V(rias) Abbas Sancti Martini ex consensu et consilio Comitis Bug et Baya, Comitis Arquibaya(?), cum uiris honestis et nobilibus iuimus ad uidendas metas terre prememorate, et giratis circumquaque metis secundum tenorem priuilegij Sancti Ladizlay, uidimus metas multas antiquas, et magnas, ueras, et sine aliqua fraude. Mete uero eiusdem terre Cuyar secundum priuilegium sic incipiunt: terminatur ab occidente ad caput uoraginis, quod dicitur Churhufeu, et ibi sunt IIII cumuli; inde in ascensu montis III; inde in latere montis III; inde ad caput arbustarum Bolugd IIII cumuli; hinc ad agrum Lusua IIII cumuli; inde uersus occidentem in ascensu montis IIII cumuli; inde ad caput quercus IIII cumuli; inde

uenitur ad meridiem et iuxta uiam publicam IIII c(umuli) inde iterum ad meridiem itur per uiam ad caput Hasag, et ibi IIII cumuli; inde uadit per uiam ad meridiem, et sunt IIII cumuli; inde ad Feusceuleu, et ibi sunt IIII cumuli; inde ascendit ad monticulum et ibi IIII cumuli; item primum eundo in eodem monte IIII cumuli; item in eodem monte IIII cumuli; item ad agrum Poth, hoc est in summitate montis sunt multi et magni cumuli; inde in descensu montis eius IIII cumuli; inde uadit per agros in descensu adhuc eiusdem montis IIII cumuli; inde cadit ad paludes, et ibi sunt cumuli magni; inde uadit per paludes, et ibi sunt IIII cumuli; inde ad caput paludis, et ibi sunt cumuli magni ex utraque parte; postea uadit ad occidentem, et ibi sunt cumuli magni; item ad occidentem per agros et in agris sunt IIII cumuli antiqui et magni; inde uadit per agros ad uiam publicam, et per uiam publicam ad Fyzeg, et ibi sunt cumuli magni et antiqui ex utraque parte aque; inde uadit iterum ad occidentem, et ibi sunt quinque cumuli; inde ultro per campos et agros cadit ad uias publicas, et per vias uadit ad Aruch; inde per Aruch et per uiam publicam uadit ad septemtrionem, super eundem autem Aruch plurimi sunt cumuli in longitudine maximi et antiqui, a quibus itur ad rus Bissenorum, quod uulgo dicitur Beseneuthorlou; inde per plurimas metas in diuersis locis positas antiquas et magnas cadit in presignatum locum — — ad caput voraginis. Vt autem talis uentilatio inter Abbatem de Bel ex una parte, et Simonem Comitem Jauriensem, Jacobum et Egidium et ceteros jobagiones eiusdem castri ex altera coram nobis iusto fine terminata, ne processu temporum queat in irritum deuenire, litteras presentes contulimus Abbati de Bel, ne de cetero Comes Jauriensis, et jobagiones castri eiusdem pro predicta parte Sceez possint trahere in causam, que coram nobis ordine iudiciario terminata est ordine suprascripto, et sigillo domini Vrie Abbatis Sancti Martini de Monte Pannonie, et nostris communita. Anno Dominice Incarnacionis millesimo CC°XXX°IIII°. Datum per manus Pangracii Sacerdotis monachi Sancti Martini de Monte Pannonie.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

203.

IX. Gergely pápa Magyarország főpapjainak meghagyja, hogy az apostoli széktől kiküldött bírák ítéleteit foganatosítsák. 1235.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus . . . Archiepiscopo Strigoniensi et Suffraganeis suis, et dilectis filiis Abbatibus, Prioribus et aliis Ecclesiarum Prelatis per Strigoniensem prouinciam constitutis, salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filij . . . Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum ipsis plures commissiones ad diuersos iudices diuersis temporibus super diuersis questionibus et dampnis ac iniuriis sibi et ipsi Monasterio irrogatis, nec non et rebus aliis a Sede Apostolica impetrantibus, judices ipsi quandoque interdicti, nonnunquam uero suspensionis uel excommunicationis sententias exigente iustitia proferant in rebelles, ac mandent locorum ordinariis, ut easdem sententias et ipsi reuerenter obseruent, et faciant a suis subditis firmiter obseruari; dicti ordinarii huiusmodi mandato recepto non solum predictas sententias non obseruant; uerum etiam eosdem excommunicatos nuntiatos publice ac suspensos, in suo errore confouent et defendunt, in eorundem Abbatis et Conuentus preiudicium ac ecclesiastice discipline contemptum. Quia uero error, cui non resistitur approbatur, et uiros decet ecclesiasticos prouidere, ne dissoluatur neruus ecclesiastice discipline, vniuersitati uestre per Apostolica scripta firmiter precipiendo mandamus, quatinus cum a iudicibus a Sede Apostilica delegatis super obseruandis eorum sententiis fueritis de cetero requisiti, et uos ipsi eos humiliter obseruetis, et faciatis a subditis uestris inuiolabiliter obseruari. Datum Perusij V. Idus Julij, Pontificatus nostri anno nono.

Régi jegyzet. Eodem prorsus uerborum tenore et deeodem dato expedita fuit bulla ad Archiepiscopum Colocensem,

eius Suffraganeos, Abbates, Priores et alios ecclesiarum Prelatos.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

204.

IX. Gergely pápa a pannonhalmi apátság birtokának háborgatói ellen határozott egyházi kiátkozás büntetésének végrehajtását sürgeti. 1235.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei dilectis filiis . . . Simigiensi et . . . Tychoniensi Abbatibus et . . . Decano Tychoniensi Vesprimiensis Diocesis salutem et Apostolicam benedictionem. Dilecti filii Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia nobis significare curarunt, quod cum olim ipsi Demetrium, Vrulou, Budou, Benedictum et alios homines de villa Wiza Vesprimiensis Diocesis coram dilecto filio Egidio Subdiacono et Capellano nostro de mandato nostro tunc in Vngaria commorante super combustione capelle Sancti Jacobi de Heremo Monasterio ipsi subiecte, ac iniectione manuum uiolenta in monachos et conuersos eiusdem, nec non dampnis et iniuriis irrogatis eisdem traxissent in causam, idem Capellanus in eos exigente ipsorum contumacia manifesta excommunicationis sententiam promulgauit, et excommunicatos denunciauit ac nunciari publice fecit eosdem. Sed ipsi claues Ecclesie contemnentes, in eadem excommunicationis sententia iam per sex annos damnabiliter perseuerarunt, nichilominus se Diuinis temere ingerendo in animarum suarum periculum, eorum preiudicium et ecclesiastice discipline contemptum. Vt igitur vexatio huiusmodi forsitan eis tribuat intellectum, discretioni uestre per Apostolica scripta mandamus, quatinus predictam excommunicationis sententiam, sicut rationabiliter est lata, faciatis usque ad satisfactionem condignam auctoritate nostra sublato appellationis obstaculo inuiolabiliter obseruari, et singulis diebus domini-

cis et festiuis pulsatis campanis et candelis accensis solenniter publicando, si de huiusmodi manuum iniectione uobis constiterit, dictos sacrilegos tamdiu appellatione remota excommunicatos publice nuncietis et faciatis ab omnibus arctius euitari, donec passis iniuriam satisfecerint competenter, et cum uestrarum testimonio litterarum ad Sedem uenerint Apostolicam absoluendi, inuocato ad reprimendam eorum maliciam si opus fuerit auxilio brachii secularis. Quodsi non omnes his exequendis potueritis interesse, duo uestrum ea nichilominus exequantur. Datum Perusii. X. kal. Augusti, Pontificatus nostri anno nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

205.

IX. Gergely pápa Jolánt, II. Endre király leányát, az apostoli szék pártfogása alá veszi. 1235.

Gregorius Episcopus etc. karissime in Christo filie J. Regine, nate karissimi in Christo filii nostri . . . Illustris Regis Ungarie, salutem etc. Sincera devotio filiorum merito in se corroborat matris affectum, et digne meretur, ut favorem, quem ipsi ab illa postulant, consequantur. Cum itaque, sicut exhibite tue nobis littere continebant, clare memorie . . . genitrix tua Regina Ungarie desideraverit, ut Sedem Apostolicam, quam pio venerabatur affectu, matrem semper et dominam reputares, sicut etiam tibi precepit, dum ageret in extremis, tuque mandatum huiusmodi reverenter amplectens Ecclesie Romane tanquam matris cupias presidio communiri: nos tuis supplicationibus annuentes, personam tuam sub Beati Petri et nostra protectione ac tutela suscipimus, et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Perusii III. Idus Augusti, (Pontificatus nostri) anno nono.

Jegyzet. Jolán, kihez ezen pápai levél intézve van, II. Endre királynak második neje, Jolán királyné utáni leánya volt és 1235-ben ment nőül Jakab arragoniai királyhoz. L. Fejér Cod. Dipl. III. köt. 2. r. 448. l.

(Az itt közölt pápai levelet IX. Gergely pápa Regestáiból közzé tette Theiner id. m. I. köt. 133. l.)

206.

IX. Gergely pápa II. Endre királyt felszólítja, hogy a pannonhalmi apátságot Fábián lovag háborgatásai ellen oltalmazza. 1235.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei carissimo in Christo filio . . . Illustri Regi Vngarie Salutem et Apostolicam benedictionem. Saluti tue conuenit et honori, ut uiros ecclesiasticos Regni tui maxime regulares in sua iustitia tuearis, malefactores suos potentie tue dextera cohibendo, ut inquietis correctis pusillanimes consoleris. Significarunt nobis sane dilecti filii . . . Abbas et Conuentus Monasterij Sancti Martini de Pannonia, quod cum ipsi Fabianum militem Strigoniensis Diocesis super eo, quod ecclesiam Sancti Spiritus, terras, prata, molendina, nemora, seruos, ancillas, palatia et res alias ad eorum Monasterium pertinentia per uiolentiam occuparat, post diuersas commissiones ad diuersos iudices impetratas primo coram E. Subdiacono et Capellano nostro, cui tunc in Vngaria existenti causam a nobis obtinuere committi; dein coram venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo in partibus illis legationis officio tunc fungente auctoritate Apostolica conuenissent, et idem miles in ipsius Legati presentia recognoscens ad Monasterium pertinere predicta, et prestito iuramento promittens ea ipsi restituere, ac non molestare illud de cetero super ipsis, lata de uoluntate sua per eundem Legatum excommunicationis sententia in eundem, si contra premissa ueniret. Tandem licet ea restituerit

memorato Monasterio, postmodum tamen religione iuramenti et sententia ipsa contemptis, ipsos super rebus eisdem multipliciter aggrauat et molestat, captis monachis et conuersis eiusdem Monasterii existentibus in locis predictis, uulneratis seruis eorum, et quibusdam edificiis Monasterij ac domibus quorundam suorum hominum incendio deuastatis. Cum autem prefatus F., ut dicitur, exeommunicationem contempnat, et transgredi non metuat iuramentum, propter quod merito est contra eum seculare brachium adhibendum, Serenitatem tuam monemus et hortamur in Domino, quatinus pro Diuina et nostra reuerentia ac tue salutis obtentu predictum Monasterium tue protectionis presidio confouens, et in suo iure conseruans, memoratum militem ab eorundem Abbatis et Conuentus super predictis molestatione cessare Regia auctoritate compellas; ita quod in presenti gratiam et in futuro gloriam merearis. Datum Perusij VIII. kal. Septembris, Pontificatus nostri anno nono.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

207.

IX. Gergely pápa az egyházak számára fizetendő pénzösszegre nézve II. Endre királynak meghosszabbítja a határidőt. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Illius vicarii licet insufficientibus meritis constituti, qui penitentiam nostram libenter suscipiens dignatione pietatis sue nostra tegit errata, Celsitudini Regie, que per litteras et nuncios salutis et fame sue consilium a Sede Apostolica humiliter imploravit, affectione paterna curauimus non sine speciali gratia providere. Sane cum ad mandatum venerabilis fratris nostri . . . Prenestini Episcopi, tunc Apostolice Sedis Legati pro dampnis illatis Ecclesiis, per compositionem, ad quam te iuramento prestito astrinxisti, annuatim promiseris usque ad quinquennium duo millia marcarum argenti Ecclesiis restituere memoratis, et redditibus tuis, sicut asseris, per Regales munificentias assignatis ex eis tribus partibus tuis filiis et nepoti, sola, ut creditur, quarta tibi retenta, plurimum diminutis, id facere nequeas; neque primo anno propter debita, que necessario te oportuit pro defensione Regni contrahere, satisfacere potuisses; suppliciter postulasti, ut necessitatibus tuis inspectis, clementer super hoc agere dignaremur. Nos igitur tuis devotis precibus inclinati, qui, quantum cum Domino possumus, Excellentie proponimus Regali deferre, tibi usque ad decennium, ita quod singulis annis mille marcas eisdem Ecclesiis solvere tenearis, terminum duximus prorogandum, remittentes benigne, quod ex defectu solutionis primi termini contraxisti. Datum (Perusij II kal. Septembris, Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. köt. 135. l.)

208.

IX. Gergely pápa rendeli, hogy az apostoli szék különös parancsa nélkül II. Endre királyra és családjára az egyházi átok vagy interdictum ne határoztassék. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Cum ad personam tuam specialem, sicut hactenus, habeamus caritatis affectum, quo te gerimus abundantius in visceribus Jesu Christi Celsitudini Regie, quo excellentius preeminet, eo amplius quantum cum Domino possumus, deferre proponimus et maiorem tibi favorem et gratiam impertiri. Eapropter, carissime in Christo fili, tuis devotis supplicationibus inclinati, auctoritate presentium inhibemus, ne quis absque mandato Sedis Apostolice speciali presumat in tuam, uxoris et filiorum tuorum personas excommunicationis vel interdicti sententias promulgare. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum (Perusii II kal. Septembris Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 135. l.)

209.

IX. Gergely pápa a II. Endre királytól ujonnan fogadott keresztes hadjáratra nézve intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. carissimo in Christo filio A(ndree) Illustri Regi Ungarie salutem etc. Indignum et inconveniens videretur, si te oporteret ad terre sancte subsidium aliis erogare, unde ipsius terre necessitati emisso voto teneris magnifice subvenire. Cum itaque, sicut tua nobis Excellentia intimavit, zelo fidei et devotionis accensus de novo signum crucis acceperis ad obsequium crucifixi, ut ei quamvis non ex condigno retribuas pro innumeris beneficiis, que contulit ipse tibi: nos Serenitatis tue supplicationibus inclinati auctoritate tibi presentium indulgemus, ut te prosequente personaliter votum nuper emissum, et ad mandatum Sedis Apostolice transeunte, ad redemptionem prioris nullatenus tenearis. Nulli ergo etc. Si quis autem etc. Datum Perusii II. kal. Septembris. (Pontificatus nostri) anno nono.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 135. l.)

210.

IX. Gergely pápa II. Endre király káplánainak tilos misézés miatti büntetése iránt intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Waciensi et dilecto filio . . . Abbati de Monoroud Waciensis Diocesis salutem etc. Carissimus in Christo filius noster . . . Illustris Rex Ungarie nobis humiliter supplicavit, ut Capellanis suis, qui tempore, quo tenebatur excommunicationis et interdicti sententiis, a venerabili fratre nostro . . . Prenestino Episcopo tunc Apostolice Sedis Legato prolatis in ipsum, celebrarunt eidem, sententiis illis eum non teneri credentes, misericorditer parcere dignaremur. Quocirca discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus iniuncta ipsis penitentia competenti, eisque ad tempus aliquod ab ordinum suorum executione suspensis, secum super hoc auctoritate Apostolica dispensetis. Datum (Perusii II. kal. Septembris Pontificatus nostri anno nono).

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 136. l.)

211.

IX. Gergely pápa az esztergami érsek és a Garam melletti sz.-benedeki apátság közti peres ügyben intézkedik. 1235.

Gregorius Episcopus etc. venerabili fratri . . . Episcopo Cenadiensi, et dilectis filiis . . . Abbati Bellifontis Colocensis Diocesis et . . . Preposito Baciensi, salutem etc. Cum venerabilem fratrem nostrum . . . Tusculanum Episcopum, venerabili fratre nostro Strigoniensi Archiepiscopo et Jacobo syndico dilectorum filiorum . . . Abbatis et Conventus Monasterii Sancti Benedicti de Grana Strigoniensis Diocesis apud Sedem Apostolicam constitutis, in causa que inter eos vertitur dederimus auditorem: coram eo syndicus proposuit antedictus, quod cum quondam bone memorie J. predecessor ipsius Archiepiscopi monasterium ipsum quibusdam villis et pertinentiis ac iuribus earundem, in quorum possessione vel quasi monasterium extiterat, spoliaverit, vel mandaverit spoliari, iamdictus Archiepiscopus ea cum quadam terra, qua ipse de novo spoliavit, vel spoliari mandavit monasterium supradictum, vel spoliationem inde factam ratam habuit, detinet et restituere contradicit. Ad que cum perceptis inde fructibus se idem syndicus nomine Abbatis et monasterii restitui postulavit; magister vero Albeus eiusdem Archiepiscopi procurator eundem reconveniens syndicum ab auditore petebat eodem, Abbatem ipsum ab ammistratione predicti monasterii penitus amoveri, tanquam quod nec postulatus canonice, neque ab ipso Archiepiscopo aut de mandato suo confirmatus, seu institutus fuerat in Abbatem. Verum cum super hiis coram auditore prefato lis fuerit legitime contestata, nec super premissis potuerit apud Sedem Apostolicam de veritate liquere, discretioni vestre per Apostolica scripta mandamus, quatenus recepto hinc inde a partibus iuramento de veritate dicenda, facientes eas proponendis hinc inde interogationibus respondere, testes, quos utraque pars coram vobis duxerit producendos, legitime recipere ac diligenter examinare curetis, causam ipsam, si de partium voluntate processerit, fine debito

terminantes, et facientes, quod decreveritis auctoritate nostra firmiter observari: alioquin eam sufficienter instructam ad nostram presentiam remittatis, prefigendo partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui representent, iustam dante Domino sententiam recepture. Testes autem etc. Quodsi non omnes etc. Nullis literis veritati et iustitie preiudicantibus a Sede Apostolica impetratis. Datum Assissi XV kal. Octobris. Pontificatus nostri anno nono.

(IX. Gergely pápa Regestáiból, Theiner id. m. I. k. 136. l.)

212.

A pápától kiküldött végrehajtók Bertalan veszprémi püspököt a 204. sz. alatti pápai bullának teljesítésére intik. 1235.

Reuerendo in Christo patri ac Domino B(artholomeo) Dei gracia Vesprimiensi Episcopo. Nos Simigiensis et Ticoniensis Abbates, et decanus Ticoniensis, exsecutores a summo Pontifice oraciones in Domino. Nouerit uestra paternitas, nos litteras domini Pape recepisse sub hac forma:

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei stb.

(Következik IX. Gergely pápa bullája mint fenebb 204. sz. a.)

Vnde consulimus paternitatem uestram et hortamur, quatenus, sicut continetur in presentibus litteris, faciatis inuiolabiliter obseruari, et dictos excommunicatos et uillam euitetis. Et hec omnia ut obseruetis auctoritate qua fungimur precipimus, alioquin contra fautores secundum quod ius dictaret procederemus.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

213.

A pápától kiküldött végrehajtók a 204. sz. alatti pápai bullának foganatosítását sürgetik. 1235.

P. miseracione Diuina Simighiensis, T. Tychoniensis Abbas et Prior Tychoniensis, uniuersis Ecclesiarum Prelatis per Hungariam constitutis presentes litteras inspecturis salutem in Domino. Nouerit iam dudum uestra uniuersitas litteras summi Pontificis recepisse sub hac forma:

Gregorius Episcopus stb.

(Következik IX. Gergely pápa fenebb 204. sz. a. olvasható bullája.)

Quia vero error cui non resistitur approbatur, et uiros decet ecclesiasticos prouidere, ne dissoluatur neruus discipline ecclesiastice, quia rem inuenimus ita esse, uestram vniuersitatem omni affeccione qua possumus in hac parte duximus exorandam, auctoritate domini Pape uobis firmiter iniungentes, quatenus predictam excommunicacionis sentenciam in ipsos plene et firmiter faciatis obseruari, et a uobis arccius euitari, ne censura ecclesiastica uideatur omnino contemptni. Sciat eciam uestra vniuersitas, quod sub eadem forma domino Episcopo Vesprimiensi tanquam ordinario scripsimus, rogantes diligenter eundem, et auctoritate domini Pape firmiter iniungentes, ut per se et per suos subditos ipsam sentenciam firmiter faceret obseruari, et ab omnibus arccius euitarentur, donec eisdem Abbati et Conuentui satisfacerent, et cum nostrarum testimonio litterarum ad Sedem accederent Apostolicam absoluendi.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

214.

Poglizza dalmatiai kerületnek magyarországi nemesek általi alapítása. 1235.

Adi 5 Aprile 1235 in Dalmazia luogo chiamato Gorizza ossia Rogosnizza sopra la marina di terra ferma. La sopragranda misericordia e Maestà del Signor Iddio Nostro ha constituto sopra questo mondo i Rè, Principi et altar Dominatori in luogo suo per regger il di lui popolo e per essere eseguiti i di lui precetti Ha voluto dunque che Noi Miklos Diclicich, Radivoi Rubnich, Mattias Davidovich, Uladmir Blaxevich, Radivoi Miculich, Pribislau Vojnich et Uladislau Radich Nobili coo. Ungari, che veniamo dal Regno di Ungaria con tutte le nostre famiglie ad abitare in questo Regno di Dalmazia in terra ferma sulla Marina, e con se abbiamo condotto venti schiavi per servitù nostra, ancora questi anni passati anni quattro populando questo luogo, a cui abbiamo dato nome di Rogoznizza avendolo trovato Noi fortissimo ei aspro adornato con forte bosco e gravemente grebandoso, e si portarono qui altri dieci pastori da Bosina, li qualt con li sopra detti venti schiavi li abbiamo messi nel loro numero, perchè abbiano à servirsi, e perchè svegrino e lavorino queste terre per il nostro vivere nobile.

Jegyzet. A poglizzai kerület alapításáról érdekes vizsgálatokat tett Franceschi G. zárai tanár „La Dalmatia“ nevű folyóiratnak 1845-ki 22-dik számában (september 25-ke alatt).

(Ezen okmány hiteles mását láttam a zárai előbbi cs. k. kormányszék levéltárában.)

215.

A bakonybéli apátság és a noszlopi várjobbágyok közti kibékülés. II. Endre király korából. 1204–1235.

Nos D. Abbas monasterii Beate Marie de Almad, et Conuentus eiusdem loci, damus pro memoria, quod Abbate Ecclesie Beati Mauricij de Bel cum suis iobagionibus ab una parte; item villa Nuztup, iobagionibus castri de Koraco, ac Vros et Thoma pro Gurk de Harasti coram nobis constitutis propositum extitit per eosdem et relatum, quod causam quam pro destruccionibus ville Palan (Polyán) ac pro morte duorum hominum ex parte Abbatis et uille Nuztup (Noszlop) ac pro morte duorum hominum Jonuance uidelicet et alterius cuiusdam ex parte iobagionum de Koraco habebant, per condignam satisfaccionem in pacis deuenissent unionem; ita tamen, quod si aliqua lis, uel accio per aliquam partem oriretur, parti aduerse ante litis ingressum viginti marcas soluere teneatur. Nec hoc pretermittimus, quod si Capitulum Vesprimiense de spoliacione, et uerbere hominis sui pro testimonio missi satisfaccionem habere uellet, communiter partes tenerentur deffensare. Datum in quindenis Pasce.

(Eredetie a szent-mártoni főapátság levéltárában.)

Görög és ó-szláv nyelven szóló okmányok.

216. (4. b.)

Szent István magyar király a veszprémvölgyi apáczák számára adott privilegiumának görög szövege.

† Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐντέλλομαι ἐγὼ Στέφανος χριστιανὸς, ὁ καὶ κράλ πάσης Οὐγγρίας ποιοῦντα καὶ διοικοῦντα, καὶ καταστένοντα τὸ μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ μητροπολίτου, τὸ εἰς τῷ Γεσπρὲμ, καὶ ἐν αὐτῷ ἀθνάος πλῆθος μοναζουσῶν ὑπὲρ τῆς ψυχηκῆς σωτηρίας ἐμοῦ, συνβίου, καὶ τοῖς τέκνοις μοῦ, καὶ πατριᾶς πάσης: καὶ δίδωμι ἑνοῦς αὐτῷ τῷ μοναστηρίω ἐννεὰς μετὰ τῶν χωραθιῶν ἀειθνόων, τὰ δὲ ὀνόματα δύο τως τῶν χωρίων αὐτῶν εἰσὶν ταῦτα· τὸ πρῶτων Σαγαρβρὲν ἔχον τοὺς καπνους τεσσαράκοντα ὀκτὼ, καὶ ψαράδας ἕξ. Καὶ ἕτερον χωρίον το Σανατον ἐχέχων ταθαλίους τριάκοντα, ὅπερ ἐστὶν εἰς τὸν Δούναον καὶ κ, Βασιλίους εἰς τον ἐνθρονιασμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τὸ πέραμα τοῦ Ὀμπάδα μετὰ καὶ περαώντας ἑπτά. Ὁμοίως καὶ τό πανήγυριν, καὶ ἐπιαρίτας ἑξήκοντα, καὶ ψαράδας εἰς τὸν Δούναον δώδεκα, καὶ ξυλουργοὺς τρεῖς, καὶ χαλκεῖς δύο, καὶ βατζιαρὶν ἕνα, καὶ τορναρὶν ἕν. Καὶ στοῦ Πολόσνικ, καὶ τοῦ Μάμα πελαργοῦς ς, στοῦ Ὀμπάδα δ' ο, μελεκδὶς, ἀμπελουργοὺς ἕξ. Ἵνα δὲ ἔχη καὶ Σάνταν νῆσιν τὴν ἁγίαν τριάδα εἰς μετόχιον. Ὁμοῦ δὲ πάντων τῶν χωρίων τα ὀνόματα εἰσὶν ταῦτα· α, Σαγάρβριὲν'

καὶ Τούνη, Σαίνδρου, καὶ Κνήσα, καὶ Κνήτα, Τζίτουν; καὶ τὰ α. Σάμτον, Πώδρουγου, καὶ Ζαλέση, καὶ Γριντζάρι, καὶ ἕτερα πλείονα δίδωμι στῷ ὑπεραγίαν Θεοτόκον τοῦ μητροπολίτου τῷ μοναστήρι, ἵνα μεχρὶς ἱστικη ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἵνα εἰσὶν τοῦ μοναστηρίου. Δίδωμι δὲ καὶ ἐξουσίαν ἐν ταύτῃ τῇ μονῇ, ἵνα τοὺς θέλοντας κατοικεῖν εἰς τὸ κράτος τῆς ἁγίας μονῆς ἄνευ προστάξεως τῆς ἡγουμένης, καὶ τῶν ἀδελφίδων, ἵνα διοχθήτω ἐκ τοῦ τόπου ὁ καὶ να μη βουλόμενος. Ἡ δὲ τίς φοραθῇ ἐξ αὐτῶν, ὧν περ δέδωκα ἀειεὼς μονὴν ἀποκόψαι, ἢ ἀποποιησασθαί τι, ἢ ἐκ τῆς γενεᾶς μοῦ, ἢ ἕτερός τις, ἤτε βασιλεῖς, ἤτε ἄρχοντες, ἤτε στρατηγοὶ, ἤτε ἐπίσκοποι, ἤτε ἕτεροι τινὲς, ἵνα ἔχον τὸ ἀνάθεμα παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ὑπερενδόξων ἀποστόλων, καὶ τῶν τριακοσίων δεκαοκτὼ πατέρων, καὶ πάντων τῶν ἁγίων, καὶ ἀπ' ἐμοῦ, τοῦ παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἐνδόξου δεσποίνης μας καὶ Θεοτόκου, παν ἀεὶ ἁμαρτωλοῦ.

Jegyzet. **Szent Istvánnak ezen görög nyelven kiadott okmánya a magyar diplomatica legnevezetesebb tárgyai közé tartozik (l. Schwartner Márton, Introductio in rem diplomaticam, második kiadás. Budán, 1802. 60. l.); miért is, miután Fejér annak csak latin fordítását vette fel okmánygyűjteményébe., a görög szöveget itt pótlólag közzé tenni szükségesnek láttam. Az okmány eredetie, mint látszik, nem létezik többé. Azonban Kálmán király átírta és megerősítette annak görög és latin szövegét (lásd Fejér Cod. Dipl. II. k. 46. l.), s Kálmán okmánya eredetiben őriztetik jelenleg is a budai kir. kamarai levéltárban. Már Péterfy és Szegedi János hivatkoztak e görög okmányra; melyet először Pray tett közzé (Vita S. Elisabethae viduae, nec non B. Margaritae virginis. Nagy-Szombat, 1770. 221. l.), később hasonmással és érdekes tudományos fejtegetéssel Szerdahelyi Gy. A. (Diploma Graecum Sancti Stephani Regis, Budán 1804); és legújabban Télfy János (Gyakorlati ó és új görög nyelvtan. Budán, 1848. 187. l.)**

217. (40. b.)

Kulin boszniai bán egyezkedése Gervác raguzai fönökkel, a raguzaiak kereskedéséről Boszniában. 1189.

Ѹ име ѡца и сына и светога доухa. ⁘ банъ босьньски Кѹлинъ присезаю тебѣ, кнеже Крьваши, и вьсѣмь грађамь Дѹбровьчамь правы приѣтель быти вамь ѡдь селѣ и до вѣка и правь гои дрьжати сь вамы и правѹ вѣрѹ, до колѣ сьмь живь, вьси Дѹбровьчане кире ходе по моемѹ владанию трьгѹюке, гьдѣ си кьто хоке крѣвати, годѣ си кто мине, правовь вѣровь и правымь срьценмь дрьжати е безь вьсакое зьледи, развѣ што ми кьто да свионовь воловь поклонь, и да имь не бѹде ѡдь моихь честьниковь силе, и до колѣ ѹ мене бѹдѹ, дати имь сьвѣть и помокь, какоре и себѣ, коликоре моге, безь вьсега зьлога примысьла, тако ми богь помагаи и сие свето еванѣелие. ⁘ Радое дийкь банъ писахь сию книгѹ повеловь бановь ѡдь рождества хрьстова тисѹка и сьто и ѡсьмь десеть и девеѥть лѣть, мѣсеца авьгѹста ѹ дьвадесети и девети дьнь, ѹсѣченне главе Иѡвана крьстителя.

(Tvrtkovity Pál Szrbszki szpomeniczi, Belgrád 1840, 1. l.; Safarik P. J., Památky dřevního písemnictví jihoslovanův, Praga 1851, Listiny 2. l.; Miklosich F., Monumenta Serbica Bécs 1858, 1. l.)

(A raguzai levéltárban található régi latin fordítás.)

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Ego Banus Culinus Bosnae juro Comiti Gervacio (így) et omnibus Raguseis rectus amicus fore perpetuo, et rectam vobiscum

pacem manutenere, et amicitiam veram, et omnes Raguseos per totam terram nostram ambulantes, mercantes seu habitantes vel transeuntes recta fide et conscientia vera recipere absque ulla datione, nisi quis suam per voluntatem mi donum dare uoluerit, et aput nos dum fueritis manutere et consilium eis praebere ut nostrae personae ad nostrum posse absque fraude et malo ingenio. Sic me Deus adiuvet et haec sancta — — evangelia.

218.(42. b.)

Aszán a bolgárok és görögök czárja a raguzaiaknak kereskedelmi szabudságokat ad. 1186—1196.

† Дава царьство ми ѡризьмѡ си хѡрѣ всеи дѫбрѡвнищѣи, любѡвнꙑим (в)севѣрнꙑимъ гѡ(стемъ) царьства ми, да ꙗдꙋ ходать по всеи хѡрѣ царьства ми с кꙋплѫ каквѫ (ли)бѡ, или нѡсѧ или женѫ, или кꙋпиѫ каквѫ либѡ носѧтъ, и до кѡꙗ либѡ земѣ или хорꙑ дѡндѫ, или дѡ Бъдꙑнѣ или Браничьва и Бѣлграда дѡидѫтъ, или дѡ Тръновва и по всемꙋ Загѡрио — — (и)л(и) дѡ (П)рѧслав(а) или карвꙋнъскꙑѣ хорꙑ придѫтъ, или кръньстѣи хорѣ или Бѡрꙋнс(тѣ)и или в Ѡдринъ и в Димѡт или в скѡпьскѫѫ хѡрѫ или прилѣ(п)скѫѫ или Дѣвѡлскѫѫ хѡрѫ или в зема арбанаскѫѫ или в Сѡлꙋнъ идѫтъ, по всадꙋ да си кꙋпѡваѫ и продаваѫтъ свѡбѡдно без всѣкоѫ пакѡсти, да не имаѫ(т)ъ пѡ всѣхъ хѡрахъ царьства ми и г(ра)дѡвѣхъ и клисꙋрахъ запрѣтениа, н(ѫ) да си хѡдатъ и кꙋпꙋѫтъ и продаваѫтъ бес печѣли ѣ(к)ѡ и всевѣрни любѡвнии гѡсте царьства ми. ктѡ ли им спакѡсти ѡ том либѡ или на клисꙋрѣ или на фѡрѡсѣхъ или гд(ѣ) л(и)бѡ прѣзъ законъ о кꙋмерки, тѡ да е вѣстъ, тѡи е про-

тивникъ царьствꙋ ми, и милости нещетъ (и)мѣти, (и)ж ве-
лик(ж) — — ме ѡргиж патит — — ми †.

† Асѣн(ъ) — — Б(лъгр)ѡ(мъ) и Гръкомі. †.

(Safarik id. m. és oszt. 2. l.; Miklosich id. m. 2. l.)

(Magyar fordítás.)

Czárságom határoz szabadságot az egész raguzai vidéknek, czárságom szeretett éjszaki szomszédainak (vagy vendégeinek, gosztem = hospitibus), hogy bármely árúikkal járhassák be czárságom földét, akár viszik azt, akár hajtják, s bárminő vásárlott árút visznek is, s avval akármely földre vagy vidékre jöhetnek, akár Budinba (Viddinbe), akár *Branicsovába* (a mai Pancsova) és *Belgrádba*, akár Trnovába és az egész Zagórián végig — —, akár Priaszlavába vagy Karvunszka vidékére mennek, akár a krajnai földre vagy Boruisztába, akár Odrinba vagy Dimotba, avagy Albániába vagy Szalonikba jönek; mindenütt szabadon vásárolhassanak és árulhassanak minden bántalom nélkül; ne legyenek kitiltva czárságom semmi vidékéből, vagy városából, vagy várából (kliszurach = clausuris); hanem mint czárságom éjszaki szeretett szomszédai mindenütt járhassanak, vehessenek és árulhassanak minden kár nélkül. A ki pedig bántaná őket vagy a várakban, vagy a vásárokon (forosziech = foris), vagy bárhol a kereskedelmi törvény ellenében; tudja meg, hogy czárságom ellensége, s nem lészen kegyelme, és részemre nagy pénzbirsággal bünhödik.

Aszán, a bolgárok és görögök (czárja).

219. (45. b.)

Nemanya István szerbiai nagy-zsupán adománya az athosi hegyen (szveta gora, szent hegy) lévő chilandari kolostor számára. 1198—1199.

Ис-кони сътвори богъ небо и землю и чловѣкы на неи, и благослови іє, и дасть имь власть на вѣи твари своеи, и постави wви царе, дроугие кнезе, ини владикы, и комоуждe дасть пасти стадо свое и сьблоудати е wтъ всакога зьла находещаго на не. тѣмже братие, богъ премилостивы оутвръди Гръке царьми а Оугре кральми, и когождe езика раздѣливь и законь давь и нрави оуставы и владикы надь ними по нравоу и по законоу раставль своею прѣмоудростию. тѣмьже по множѣи его и неизьмѣрьнѣи милости и чловѣколюбию дарова нашимь прадѣдомь и нашимь дѣдомь wбладати сиювь земловь срьбьсковь, и вьсакоѣко богь строе на оуньша чловѣком не хотѣ чловѣчи гибѣли, и постави ме велиега жоупана, нареченаго вь свѣтѣмь крьщени Стѣфана Неманоу, и wбновихь свою дѣдиноу, и больше оутврьдихь божиювъ помокию и своею моудростию, дановь ми wть бога, и вьздвигохь погибьшꙋю свою дѣдинꙋ, и приобрѣтохь wдь морьске земле Зетоу и сь градовы. а wдь Ярьбанась Пилоть, а wдь грьчьске земле Лабь с Льпланемь, Гсьбочицоу, Рѣке, Загрьлатоу, Лѣвьче, Бѣлицоу, Лепеницоу. и божиювь помокию и своимь троудомь та вса приобрѣть, поспѣшениемь божиемь мирь и тихость вьсьприемьшоу владичьствоу моемоу wдь вьсоуда, зачехь по(о)щравати мысль свою и поучавати оумь свои, вьжделѣвати и пещи се w доуши своеи, вь которое число вьчьтень бꙋдоу вь дьнь страшьнаго сꙋда, и како би мощьно вьсприети ми ангельски и апостольски wбразь и послѣдовати

владичьнемь глаголом: възьмѣте иго мое на се, и наоучите се ѡть мене, ѣко кротькь есмь и сьмѣрень срьдьцемь, иго бо мое благо и брѣме мое лько есть. миноувьшоу же врѣмени многоу владика мои прѣмилостивы не прѣзьрѣ молениѣ сьплѣсканиѣ своего, нь ѣко щедры трꙋдоположьникь и мьздовьздатель, иже рече нескврьнимн своими оусти: не придохь призьвати праведьникь нь грѣшьникь вь покаѣние; и мьнѣ по милосрьдью его вьнезапоу приклоучьшоу се врѣмени ѣсно, и вса мира сего чьсть и слава ни вь чьтоже ми вьмѣиена бысть, и вьсоу красотоу житиѣ сего и дивьно възьрѣние ѣко и дымь ми бысть видимо, а христова любы паче привезоваше се кь мьнѣ аще и кь недостонноу. и вьнезапоу ѡставихь владичьство мое и вьса моѣ, различьнаѣ моѣ, Христоу изьвольшоу тако и прѣсветѣи госпожди богородици, и сподоб(и) ме грѣшьнаго светаго ига его благаго, и ѡбьщьника ме сьтвори чьстьнаго и ангельскаго и апостольскаго ѡбраза малаго и великаго. семоу же коньчавьшоу се о мьнѣ, оустрою семоу бываемоу, ѡставихь на прѣстолѣ моемь и вь христодарованѣмь ми владичьствѣ лоубьвьнаго ми сына Стѣфана, велнега жоупана и севастократора, зети ѡдь бога вѣньчанаго кирь Ялезиѣ цара грьчькога, и аще и не достоинь рабь Христоу нарещи се, Симеонь мнихь, благословихь и всакимь благословениемь, ѣкоже благослови Исакь Иѣкова, сына своего, еже посьпѣшьствовати емоу ѡ всакомь дѣлѣ блазѣ оу владичьствѣ своемꙋ и благосрьдꙋ бытн на мирь крьстиѣньскы и ѡ црькв(а)хь пещи се и о слоужещихь вь нихь и никакоже быти зазорьноу ѡдь вьсѣхь творьца и господа. по семь же изьволениемь владикы моего Исоу Христа, ѣкоже вѣщаваеть писание: никоториже пророкь вь ѡтьчьствѣ своемь приеть есть, начеть подвизати се мысль моѣ изити ми ѡдь знаниѣ моего и дѣти и постигноути нѣкое мѣсто и тоу полоучити сьпасение, и не ѡстави мене владика мои и моего желаниѣ, паче бо радꙋеть се ѡ грѣшьницѣ кающи се. изидохь изь ѡть-

чьства своего вь Светоую Гороу, и обрѣтохь монастирь нѣколи бывьши, зовомы Хиландарь, вьведение светые и прѣславьние владичице наше богородице, идѣже не бѣ камень осталь на камени ноу развалень ѡдьноудь; и потроудивь старость свою, посьпѣшьствоующоу ми сыноу ми, велнемоу жоупаноу Стѣфаноу, сьподоби ме владика мои быты емоу кьтитороу. и чести его погибьшее вьзискахь, и ѡбновихь и по изьволению владнчице богородице, н да, ере исьпросихь Парике оу цара оу Призьрѣнѣ, да дахь ѡдь нихь манастироу оу Светои Горѣ светои богородици оу Милеıахь села Непробищa, Момоушои, Сламодравы, Ретивлоу, Трьние, Ретивьщица, Трьновьць, Хоча и дрѹга Хоча и трьгь Тѹнге и дьва винограда Тѹнге насадихь и оулиѣнике .д.: едьнь оу Трьпезѣхь, дрѹги оу Габьшорѣ, трети ѹ Голишевѣ, четврьти ѹ Парицѣхь; а за коимьжде оулиѣникомь по дьва чловѣка, и планиноу Богачоу, и ѡд влахь Радово, Соудьство н Ѣѹрьгево, а всеге влахь .ро., и дахь ѡдь бытька чьто моге, и оу Зетѣ кобыле и соли .л. сьпоудовь. и аке кьто ѡдь манастирьскихь лѹди бѣжи или влахь подь келиега жѹнана или кодь инога кога, да се вракаю ѡпеть; ако ли ѡдь жѹпаних лѹди прнходе ѹ манастирьске лоуди, да се вракаю опеть. и вьса елико дахь манастыреви оу Светоу Гороу, да нѣ трѣбѣ ни моемоу дѣтетеви ни моемоу оуноучетеви ни мо(емоу) ро(ди)моу ни иномоу никомоуре. ако ли кьто сие прѣтвор(и да) моу богь соуди, и да моу е соупьрьница света богородица на страшьномь соудищи ѡномь и ѣзь грѣшьникь Симеѡнь.

Крьсть Симеѡнѡвь и подьписание.

(Avraamovity, Opiszanie drevnosztij szrbszki, Belgrád 1847, 16. l., hasonmással együtt; Safarik id. m. és oszt. 8. l., Miklosich id. m. 4. l.)

(Magyar fordítás.)

Kezdetben teremté Isten az eget és a földet, és rajta az embereket. Ő megáldá azokat, és ada nekik hatalmat minden teremtményei felett, s teve némelyeket császárokká,

másokat fejedelmekké vagy uralkodókká, s kinekkinek meghagyta legeltetni nyáját, és megóvni minden rosztól, mely aztérhetné. Ennél fogva, testvérek, a legkegyelmesebb Isten a görögöket császárokkal, a magyarokat pedig királyokkal erősité meg; és valamennyi népeket nyelvek szerint osztályozván, s nekik törvényt, státus-szervezeteket, szabályokatés uralkodókat adván, végetlen bölcseséggelállita fel közöttök szokáshoz és törvényhez képest határokat. Kimérhetetlen kegyelmében s embeszeretetében déd- és nagyapáinknak hasonlólag adá uralkodni ezen szerb földen; s minden, bárminemű rendeletében nem akará, hogy azok, kiket a többiek fölé helyezett, az emberiség romlására legyenek. Ő engem is nagyzsupánná tett, ki a sz. keresztségben Némány a Istvánnak neveztettem. Én a nagyapai örökséget megújítottam, s jobban megerősítettem. Isten segitségével s Istentől adományozottsaját eszélyemmel emeltem nagygyá a feldúl nagyapai örökséget, s ahoz még a tengermelléki vidékből Zetát avárosokkal együtt; Albániából pedig Pilotot, és a görög földből Labot Liplanéval, s azon kivül Glebocsiczát, Rjekát, Zagrlatot, Ljevcsét, Bjeliczát és Lepeniczát szereztem hozzá. Midőn mindezt Isten segitségével és saját fáradságommal megszereztem, s mindenütt Isten pártfogásával a békét és nyugalmat helyreállitottam volt, elhatárzám magamban elmémet élesiteni és oktatni eszemet; lelki üdvösségemről és arról gondoskodni, melyik oldalra jönék a rettenetes itélet napján, s miképp utánozhatnám az angyalokat és az apostolokat, s követni a Megváltó szavait: „Vegyétek fel igámat, s tanuljatok tőlem, mert én szelid és szerény szivü vagyok; igám elviselhető és terhem könnyü.“ Sok idők lefolyta után az én legkegyelmesebb Megváltóm imádságomat és kivánatomat nem veté meg; mint bőkezü munkaadó és jutalomosztogató, kinek szüz ajka igy szól: „Én nem jöttem hini az igazságost, hanem a bünöst a vezeklésre.“ S én is az ő könyörületességéből ezen időben váratlanül öntudatra ébredvén, átláttam, hogy a földnek minden érdeme és dicsősége hiú, és az életnek minden szépsége és kecsegtető reménye múlandó, miként a füst. Krisztus szeretete mindinkább lekötött, ámbár rája méltatlan valék. S tüstént lemondtam uralkodásomról, és mindenről, mi enyém volt, igy tetszvén ez Krisztusnak és

a legszentebb Istenanyának; s méltónak talált ő engemet bűnöst szent és jóságos igáját hordani, és az angyalok és apostolok tisztes, nagy és kis közösségének részesévé tett. Midőn tehát ez mind velem ily módon megtörtént, trónomon a Krisztustól nyert uralkodásomban drága fiamat István nagyzsupánt és önuralkodót, Istentől koronázott Elek görög császárnak sógorát, hagytam hátra; s ha méltatlan vagyok is Krisztus rabszolgájának (*rab*) neveztetni, én Simeon barát, megáldám őt minden áldással, melylyel Izsák fiát Jakobot (áldotta meg), hogy uralkodása idejében minden jó igyekezetében teljes sikere legyen, s hogy ő a keresztyén békét szivére vegye, s az egyházról és annak szolgáiról gondoskodjék, s ne legyen soha bűnös Isten mindenek teremtője előtt. Ezek után Jézus Krisztus Megváltóm akarata szerint, mint a szentirás hirdeti, hogy bármiféle próféta hazájában fel nem vétetik; kezdtem erősödni gondolkozásomban, hogy ismerőseim és gyermekeim köréből távozzam, s oly helyre jussak, hol megváltásomat keressem. Megváltóm engem és kivánságaimat el nem hagyá; sőt inkább örvendett a megtérő bűnösnek. Én hazámból elindúltam a szent hegyre, (*szveta gora, hagiosz órosz*, athosi vagy szent hegy), és jutottam az egykori kolostorhoz, melynek neve Chilendár, és mely a legszentebb és dicsőbb mennyei királyné, az Istenanya, bevezetésének szentelve van, a hol egy követ sem találtam a másikon épen, mert egészen el volt rombolva. Öregségemben fáradoztam (annak megujitásában) támogatva fiam István nagyzsupán által. Megváltóm méltóvá tett alapitójává lennem, s én gyűjtém össze elszórt részeit, és újra felépitém a mennyei királyné és Istenanya kivánatára. A prizreni czártól (?) pénzajándékokat kérék, s azokat a szent Istenanya kolostorának a szent hegyen adám; hozzácsatolva Neprobiste, Momusa, Szlamodravi, Retivlja, Trnja, Retivscsicza, Trnovacz, Hotsa falukat és másik Hocsa vásárt; és itt alapiték két szőlőt és négy olajkertet, egyet Trapezában, a másikat Dabsorában, a harmadikat Golisevóban, a negyediket Parikéban; hozzáadván minden olajkerthez két munkást és Bogatsa erdős hegyet; s a vlahok közt Radovot, Szdusztvót és Girgevót, és ehez egészben 170 vlahot; s ajándékozék évi jövedelmemből annyit, mennyit lehete, és Zetában kanczákat és 30 mérő sót.

S ha a kolostor valamelyik embere vagy vlah megszöknék a nagyzsupánhoz vagy más valakihez, az visszaszolgáltatandó; azon esetben pedig, ha a zsupán valamelyik embere a kolostoréihoz menekülne, hasonlag visszaadandó. Mindent, mit a szent hegyen lévő kolostornak adományoztam, se gyermekeim, se unokáim, se rokonim, se más valaki ne vonja vissza. Ha sértené ezt valaki, legyen bírája Isten, s a szent Istenanya a rettenetes ítélet napján lépjen fel ellene mint vádló, valamint én is, a bűnös Simeon.

(Simeon keresztjele és aláírása.)

220. (151. b.)

István szerb király a sztudeniczai kolostor számára tett adományának töredéke. 1222—1228.

— — пакы да есть ведемо васемь хотещимь знати, дѡкле есть мећа монастирске земле: до Шсеніце оуправо на Долаць, оуправо Быломь на врьхь на Шавницоу, нис-плаониноу оуправо на Гоушерице, оуправо прѣко реке, оуправо оуз брьдо на планиноу брѣсничкоу, оуправо на Полоумирь, оуправо на Ибарь, оуправомь Ибромь на Оусће рекомь Стоуденицѡмь, оуправо на рекоу Шсеніцоу — — —

(Saf.rik P. J.: Serbische Lesekörner, Pesten 1833. 121. l.; a pesti maticza szrbszka *Sirbsskij ljetopiss* czímű évkönyvei, 1845. I. köt.; Miklosich id. m. 8. l.)

(Magyar fordítás.)

— — — — — tudva legyen tehát mindenek előtt, kik tudni akarják, meddig ér a kolostori földnek határa: Jaszeniczáig egyenesen Dolaczra, onnan Bila mentében egyenesen a hegynek Csávniczára; a hegytől lefelé egyenesen Guszceritzára; onnan a folyón át és a domb mentében egyenesen a bresznitzai erdőhegyre; egyenesen Polumirra, egyenesen Ibarra, Ibaron át a torkolathoz, Sztudenicza folyó mentében, onnan Jaszanicza folyóra — — — — — — .

221. (151. c.)

István szerb király adománya a Meleda szigetén létező boldogságos asszonyi kolostor számára. 1222—1228.

Датель благыихь и источникь вьсакомоу данию неѡскоудении, оуслышитель вьсакомоу призывающоумоу иистинью, не хоте ни ıединогоже погибениıе, нь веле вьсѣмь спасти се и вь разоумь истиныи приити, вьсѣхь владыка, Христось богь, истыьна моудрость ѡтьча, ıегоже аще кто ѡвѣрѣть вь истиноу блажень, кто оубо довольнь изьглаголати силни господне? ѡ смѣрении таковаго владыкы, всачьскаѣ оудивьлають се, ꙗко за наше спасениıе бьисть чловѣкь, вьсѣкь богь вьпльтиви се вь прѣчистѹю си матерь, и своимь си благоволениıемь вѣньча нась, даıе испльнениıе неѡскоудьно сь любовию припадающихь кь немоу. ıегоже благостиноу чловѣколюбыѣ разоумѣвь азь грѣшьни Стефань, велии краль, намѣстьныи господннь вьсе срьбске земле и Диѡклиıе и Дальматиıе и Травоуниıе и хльмьске землıе, припадаıе молю ти се, господи, ты приıеть ме ис-чрѣва матере мое, тыи ıеси мои покровитель, тебе оутврьждениıе и надеждю имамь, и тебе молительницоу прѣдьлагаю прѣчистоую ти матерь, мене оубо изьбравь домоу ѡтьца моıего быти ми на(мѣ)стьникоу стола ѡтьца моıего и вь братии моıеи кишьша ме ꙗвивь и мнѣ прѣдасть пасти стадо ѡтьца моего сь благословениıемь ѡтьчимь ми, иже наоучениıе сицево заповѣдавь мнѣ и рекыи: сыню, моıе глаголы вьнимаи, кь моимь же словесемь прилагаи оухо твоıе, сьхрани ıе оу твоıем срьдьци, и боуди оупьваıе вьсѣмь срьдьцемь на бога, благослови бога на всако врѣме, выноу хвала ıего вь оустѣхь твоихь, блызь бо господь вьсѣхь боıещихь се ıего, и молитвоу ихь оуслышить, и спасеть ıе аминь. тѣмьже и азь разоумѣвь блаженоую жизнь

штьца моіего, ѣко вьса сь поспѣшенніемь прилежаше вь заповѣдехь господьнахь, тѣмьже и владыка Христось богь страшьна вьсѣмь живоущимь шкрьсть его ıавн и, и мирь и тишина бысть вь дьни владичьства іего по словоу пророка Давида: ѣко господь не лишить добра ходещихь незлобою. сего ради и азь припадаю вѣдыи твоіе чловѣколюбые, молю се вьпиe сице ти Исоу Христе: штврьзи ми шчи срьдьчнѣи, разоумѣти и творити волю твою вьсе дьни живота моіего, ıако пришьльць азь іесемь, не скрии шдь мене заповѣдеи твоихь, нь шткрии шчи мои, да разоумѣю чюдеса шдь закона твоіего, ськажи ми, господи, безьстьна и таина прѣмоудрости твоіеіе, на те бо оупваю, боже мои, да ты ми просвѣтиши оумь и сьмыслы свѣтомь разоума твоего, прѣбывати ми (вь) вьсѣхь писаньныхь твоихь вь шбьновлениe мнѣ и вь просвѣщениe истыню и вь спасениe доуши моіеи и тѣло аминь. и такь пребывающоу ми аще иное добродѣтели не створихь, ш мнѣ провѣсть богь, нь идѣже бисть манастырь коіего светаго, сь оусрьдьнимь хотѣниіемь вьсакоу доволь испльнихь іемоу, и семоу же манастырю прѣчинтыe владычицe наше госпожде богородице вь Млѣтѣ сниe дароую: штокь вьсь и Бабыно Поле, 8 дроугомь штоцѣ оу Крькрѣ црькьвь светога Вида, Ѣниноу и сь Поповомь Люкомь и светаго Стефана и светога Геwргиѣ. а меге нмь вь соуть: Жоулыıань шт мора до мора, оу Стонѣ црькв светаго Николы. сниe да боудоуть метохиe свете богородице млѣтьске црькве. и виногради коупль шпать црькьвымь добытькомь да боудѫть црькви оу Рѣцѣ и оу Жрьновьници прѣдь Доубровьникомь. сии всегда да бѫдѫть црькви. и за сниe метохиe никоирe чловѣкь да не има печалй разьвѣ шпать, кто іе оу мѣстѣ томь, а ини никоирe чловѣкь да не имаа печали ни шбласти надь вимь. или кто и боуде владыка по мнѣ или моіе дѣте или прысни мои или ины кто, сега да не разории или шбыдещоумоу коимь оусилыіемь комоу. аще ли кто завистнію сотониною шдрьжимь и дрьзнеть разорити что шть приносимыхь мною прѣсветѣи

богородици благодѣтельници, таковыи да боудеть проклеть ѡдь господа бога вьседрьжителıа и прѣсветыıе богородице, и сила чьстьнаго и животворещаго крьста да мьстить ıего вь нинıа(ш)нѣмь вѣцѣ и вь боудоущемь, и ѡдь мене грѣшьнаго боуди ıемоу анаѳема. сего ради писавь и подписахь.

Стефань по милости божиеи вѣньчанны краль и самодрьжьць всıе срьпске землıе и поморьскıе.

(*Tortkovity* id. m. 63. l.; *Miklosich* id. m. 8. l.)

(Magyar fordítás.)

A jónak megadója, forrása minden adománynak, és minden hozzád fohászkodónak kész kihallgatója, ki senkinek nem akarod elkárhozását, söt inkább mindenkinek elibe szabod, mikép üdvözüljön és voltakép eszére térjen; te mindennek uralkodója, Krisztus Isten, az atya igazi bölcsesége, kit ha valaki megtalált, igazán boldog. Mert, hiszen, ki volna képes az Úr hatalmát kimondani? Ily uralkodónak szerénységét mindenki bámúlja; mert, hisz, megváltásunk végett emberré lett, a mindeneknek Istene testté lévén a legtisztességesebb anyában, s a maga kegyes akaratával minket megkoronázván, hogy kifogyhatatlan elégtétele legyen a hozzá szeretettel leborúlóknak. Kiknek kegyteli emberszeretetét értvén, én bünös István nagy-király (*velij kral*), az egész szerb földnek, Diokleának, Trebiniének és a chulmi földnek helyettes ura; hozzád könyörgök leborúlva, anyám méhéből te fogadtál, pártfogóm te vagy, téged birlak erősödésemül és reményül; neked terjesztem elő legtisztább anyádat illető könyörgésemet. Mert atyám, házából engemet választván ki, hogy uralkodói székének helyettese legyek, s testvéreim fölé emelvén engem, nyáját legeltetés kedveért reám bizva, ilyen tanítást hagyott rám, mondván: „Fiam, szavaimra hallgass, figyelj reájok, vésd be azokat szívedbe, s légy egész szívvel Istenben reményteljes, áldd az Istent minden időben, örökké ajkadon legyen dicsőítése, mert közel van az Isten mindazokhoz, kik őt félik, s kegyteljesen hallgatja meg, és megváltja azokat. Ámen.“ Ennél fogva megértvén atyám boldog-

ságos életét, ki az Úristen parancsaiban erélylyel buzgó volt, a körűle lakóknak Krisztus Istent hirdetvén; miért is uralkodása napjaiban béke és nyúgalom volt, Dávid próféta szavai szerint: Az Isten nem vonja meg jóságát azoktól, kik nem részesek a ravaszságban. Ennél fogva én is leborúlok, s tudván a te emberszeretetedet, könyörgök kiáltva ekkép: Te Jézus, nyisd meg szivemnek szemeit, hogy értsék és teljesitsék a te akaratodat éltem minden napjaiban, mert jövevény vagyok; ne rejtsd el parancsaidat előlem, hanem nyisd meg szemeimet, hogy megértsem törvényednek csudáit. Legfőbb bölcseségednek nem ismert titkait nyilvánitsd, mert beléd helyezem reményemet, hogy elmémet és érzékeimet fel fogod világositani; mikép újjászületésem végett irataidhoz hű maradjak, az igazság által felvilágosittatván, s testem és lelkem megváltatván. Ámen. S ebben megállapodván, ha magamtól egyéb erényt nem gyakoroltam is, majd megtudja az Isten, hogy ha valahol valami szentnek monostora volt, azt szives törekvéssel mindennemű kényelemmel elláttam. A legtisztességesebb asszonyunk, Isten asszonyanyja ezen kolostorának Meledában is ezeket adományozom: Az egész szigetet és Babino mezőt; Corcyra (Curzola) másik szigeten szent Vid templomát, Janinát Popov ligettel, Sz.-Istvánt és Sz.-Györgyet. Határai pedig ezeknek a következők: Zsulijan a tengertől a tengerig; és a másik oldalról Motruzsniczáról, a tengertől a tengerig; Sztonjnál pedig sz. Miklós temploma. S ez legyen az Istennek szent anyja meledai templomának birtoka; és a szőlők, melyeket az apát egyházi jószágúl, a Rjeka mellett és Zsernovniczánál Raguza közelében bir, szintén legyenek a templomé. Mindez (tehát) legyen a templomé. S ezen birtok tekintetében senkinek ne legyen a meledai apát részéről megterhelése; és senkinek ne legyen baja vagy törvényhatósági alárendelése. A ki pedig utánam uralkodó lesz; legyen bár gyermekem, bár rokonom, vagy bárki más, ezt ne rontsa meg, akármi erőszakoskodással bántván azt. Ha pedig valaki a sátán irigységének hatalmában lévén arra vetemedik, hogy azt megsértse, a mivel én a legszentebb Istenanya és jóltévőhöz járultam, legyen megátkozva a mindeneket fentartó Úristentől, a legtisztább Istenanyától, s a szent és éltető kereszttől, boszút állván ezek

rajta most és mindenkoron; s tőlem bűnöstől is az anathema sújtsa őtet. Ennél fogva ezt megirtam és aláirtam.

István, Isten kegyelméből koronás királya és önuralkodója az egész szerb földnek és a tengermelléknek.

---

222. (151. d.)

István szerb király és fia Radoszló Szerbiában a zsiczai kolostort alapitják. 1222—1228.

I.

Семоу же прѣсветомоу храмоу спаса нашего Іcоуса Христа по неисповѣдимѣи милости его, еже створи ѡ нас, Стефан, по божие милости вѣньчани прьви краль вьсе срьпскиіе земле, Диѡклитиіе и Травоуниіе и Дальмациіе и Захльмиіе, и сь прѣвьзлоуБленимь ми синомь Радославомь, по божиеи милости намѣстьникомь ми, приносивѣ твоіа ѡть твоихь вь мольБьноую паметь наю, дарь спасоу нашемоу Іcоусоу Христоу и его светимь, светими дрѣвн чьстьнаго и животворещаго крьста господна и светыми страстьми христовами и ѡть прѣсветые богородице ризи и поіась и светаго пророка прѣдьтече крьстителa Иѡвана деснице, юже вьзложи на врьхь жиждителa и крьсти, и ѡть глави прѣдьтечеви и моштьми всѣхь светыхь апостоль, пророкь, моученикь, светитель прѣподобнихь, иконами светыхь и чьстьнихь ѡбразь и сьсоуди златими и сребрьними і рипидами доволно и завѣси и покрови светыми и ризами чьстьними и светими іеуангели и книгами многами, инѣми правдами, іаже выше на просвѣштение спасоу нашемоу Іcоусоу Христоу. и на крьмоу и на ѡдѣіание слоужештимь светомоу храмоу семоу: село Тальско и сь Ратиновь і сь Заклопитовь Лоуковь, Топольница сь Боюшами, РиБьница и сь вьсѣми ѡБьршкми и сь Брѣновь, Жича сь Батиномь, РиБичи сь Чрьновь Рѣкомь, Тльсто Брьдо сь Рашькимь Дѣломь и с Штитариновь, Пѣшьчаница вьса сь

Пѣчаномь, Боуковица, Граховища вьса, Свиньци, Грачаница, Раднево, Конарево, Чрьнаве сь Сѣрчовь, Брѣстница сь трьгомь, Свибница сь Ѡкроугломь, Боболе сь Чечиномь, Гвочаница сь Поупавними. оу Ібльцихь села: Дольна Вьсь, Борькь, Гьнила, Добриніа, Витахово. а оу Хвостнѣ села: Пекь сь заселиіемь си, Чрьни Врьхь, Стльпези, Трѣбовитикы. Горажда вьсь, Накль вьсь сь Челпекии и сь Лаблани, Лютоглавы сь градомь. а оу Sатонѣ села: Чрьньча сь заселиіемь, Замьчане сь заселиіемь, Доубовно, Гаіе, и вса сиѣ села сь заселиıами си. а се оу Зетѣ села: Трѣболе, Плавници. оу Горской Жоупѣ Голичь. а се планине: на Спорихь Ноздри, Иворие сь Лоукавицани; оу Хвостьнѣ Слано Полѣ сь Тмавсѣмь Гвоздомь, надь Брѣзницами Желинь, а зимне паше одь Брѣзне долоу низ Соутѣскоу сь вьсѣми пашами, ıакоре прѣемле црьковьна меда, сь всѣми пашами зимними и лѣтними по ѡнѣ срѣнѣ Котлѣника. а се власи, чьто сьмо дали сѣи црьквн, имена си соуть: Грьдь кнезь и зь дѣтию, Радота, Влькославь, Тихомирь, Станимирь, Воихьна, Драгьшань, Нѣгославь, Злина, Мирошь, Браіень, Нѣгоушь, Нѣгота, Сына, Радомирь, Драгань, Братинь, Воило, Дрьжихьна, Пачемиль, Батина, Братьмирь, Драгоушь, Тихомирь, Братешь, Грьдошь, Гостило, Попь, Пачень, Боунь, Стань, Драгомань, Стань, Десиславь, Коуплень, Даиша, Берило, Нѣгь, Боунило, Драгомирь, Братень, Станимирь, Братонѣгь, Нѣгота сь дѣтию, Драгоушь, Братило, Радославь, Тоудорь, Лоуцань, Добромирь, Драгославь, Моужило, Тихочь, Драгомирь, Драгоушь, Коумань, Милобрать, Драгоушь, Драгославь, Брапа, Предило, Драга, Прьвославь, Драгюушь, Полиградь, Падншь, Тихомирь, тьща моу и сь дѣтию, Злата, Стань, Драгнь, Попь, Микь, Добриша, Бернло и сь дѣтию, Гостимирь, Радь, Гостимира мати, Чоучь, Коумань, Братославь, Боута, Нѣгь, Василь, Братешь, Братославь, Добрьц, Лѣвь, Драгомирь, Сращнь, Тоудорь, Тихамирь, Боунило, Браıа, Гостило, Воимирь, Божаıа, Тоурьıакь, Прѣдимирь, Боучь, Красимирь,

Братило, Бсудиславь, Сихославь, Мрьгела, Радоушь, Коуплень, Братань, Боунь, Продань, Вонхьна, Братохна, Гостиша, Илиꙗ, Боукорь, Радь, Братина, Бала, Срацинь, Хрелꙗ, Милць, Добромирь, Сина, Владь, Десило, Добраславь, Тешемирь, Боудинь, Божица, Коумань, Боукорь, Радь, Владь, Стань, Понѣгь, Роугь, Грьдошь, Злата, Стань, Драгоуть, Влькьсань, Богьдан, Братославь, Бѣгота и сь дѣтию, Толькь, Драгоунь, Лоукота, Коулинь, Велимирь, Брьзѣи, Тоудорь, Боукорь, Нанота, Сира Нѣгь, Братеша, Бериславь Прьвславь, Боуцкать, Цррьномоужь, Грьдань, Никола, Драгошь, Драгославь, Воинь, Гоугота, Воусинь, Скоромирь, Проужинь, Воиславь, Дода, Радота, Велимирь, Поврьжень, Боислав, Берило, Мирошь, Велѣнь, Срацинь, Яньдриꙗ, Бѣгота, Гостило, Чврьнѣга, Гргоурь. Боукорь, Богдань, Стань, Деснмирь, Бѣжань, Плѣнь, Братиша, Дѣдоль, оудовица Драгоушла и Тоусь, и с материю, Грижонь, Чрьнота, Стан, Шарбань, Воинѣгь, Бѣлота, Воила, Мирошь, Славко, Гостило, Нѣжь. Продань, Боунь, Дѣдь. Драгоушь, Гоуниꙗ, Братимирь, Вокосавь, Гостимирь, Ходиша, Прѣдихна, Боукорк, Троусѣнь, Нерадь, Синьгоурь, Драгоушь. и сиѥ жюпе приложихомь под wбласть сиѥ цркьви: Кроушилницоу, Моравоу, Борьчь, Лепеницѣ wбѣ, Бѣлица, Лѣвочь, Лоугомьа, Расина, Ѥльшаница. и сиѥ что се прилага сиѥи цркьви, симь да нѣма протопопа дворьски никоѥре wбласти, нь что доходи или wть поповь или wть влахь, или земльна поповска бирь, что доходи wть поповь, половина да се оузима сиѥи цркьви. и да се не позива архиѣпискоуповь чловѣкь кралю безь кралеве печати, нь ако ѥ комоу чимь дльжнь архиѥпискоуповь чловѣкь, да га позива с кралевомь печатию кь кралю, да ако не поиде по печати, то тоузи да се оуписоую печати оу краꙗ. и да ѥ оузима архиепискоупь себѣ. н аще се позове кралевь чловѣкь кь архиепискоупоу, и да боудет — — — —

II.

Си же светы и прешсвещенн храмь спаса нашего Ісоуса Христа, азь, милостию божиіею вѣньчани краль Стефань, и с прѣвьзлюбленимь синомь своимь Радославомь прьвѣньцемь, іегоже и благословисмо бити емоу кралю вьсе сиіе дрьжаве, вь сем же храмѣ спаса нашего здѣ да поставлають се вьси краліе, хотеще быти дрьжавѣ сѣи, и архиіепископиіе и пископиіе (и) игоумениіе здѣ да поставлають се. и сиіе жоупе приложихомь поwдь власть сиіеи црькви: Кроушильницоу, Моравоу, Борьчь, Лепеници wбѣ, Бѣлица, Лѣвочь, Лоугомира, Расина, и власи вси сиіе кралевьске дрьжаве. и сиіе жоупе, чьто приложихомь црькви спаса нашего, сь симь да не имаю протопопе дворске никоре wбласти. а що доходи wть поповь или wть влахь или земльски люди, что е поповска бирь, что се оузембле на людехь да се та вса оуземлю сѣи црькви. а инѣмь пископиіамь ке соу дошле жоупе, да оузима протопопа дворски половиноу бири поповьске, а іере іе врьховниа попомь, да wдь тога не оузембле протопопа честы, нь вьсе то пископь да оуземле. а сие .д. жоупе: Ібльшаница, Пноука, wба Ибра, wдь ис-прьва нѣ оулазиль протопопа. да и іеще да соуть wть протопопь свободне и .д. намастири кралевсци: света богородица стоуденичьска и светы Геwргиіе оу Расѣ и светогорьски манастирь и света богородица градьчьска. тѣми .д.-ми ни самѣми ими, или гдѣ имь соу села подь коими пископиіами, да не имають надь ними никоре wбласти пископиіе. а w поповьсцѣмь поставлени сихь манастирскихь wбласти и w всакомь доуховномь исправлени прѣдлагаемь та вьса на архиіепископа. а w поставлени игоуменьскомь, іегоже по правдѣ изволи кралевьство, сего архиепископь благославлаеть божьствьно, а краль даваеть емоу жьзль, и целовь іего поставлаеть его игоумена.

и по томоу божьствьни сь законь наоучивьше по црьковномоу оуставоу и прѣдани, и господско запрѣщениіе бысть, не разлоучаты се моужоу ѡть жене и женѣ ѡть моужа; аще ли котори ѡбрѣщеть се сию страшноую заповѣдь престоупае, симь наказаниіемь да наказоуіеть се: аще ли котори боудеть ѡть властель, да оуземлеть се на немь кралю .ѕ. конь; аще ли ѡть иниxь воиникь, да оузимаеть се на немь по .в. кона; аще ли ѡть оубогиxь люди створить се, да оузимаеть се на ниxь по .в. воли. женамь такожде повелѣваемь: аще ли котора вь прѣстоуплениіе закона выпадеть, аще боуде ѡть властель, то властельскимь наказаниіемь да наказоует се; аще ли ѡть нижниxь, то противоу родоу да наказоует се; аще ли котора родители ѡтемлет се или инѣмь коимь симь, то такови да наказоует се противоу саноу своіемоу; аще ли ѡ себѣ сама иметь бѣсновати се, ѡставлıающи своіего моужа, да аще има добитькь, добитькомь да наказоует се; аще ли добітка не има, то своимь тѣломь да наказоуіе се, ıакоже боудеть изволениіе моужа іее. наказавь ю, да ю водить. аще ли не боудеть іемоу оугодна водити, то наказавь ю да ю продаст, камо іемоу годіе. и по наказани всаки моужь, кои боудеть поустиль женоу, да ю вьзврати вь домь свои; аще ли сего не иметь послоушати, то такови и ѡть божьствьниіе црькве да боудеть завезань, и ѡть господина еи да не боудеть оу милости. и аще второу женоу поиметь, да дасть ѡслоуxоу подобноу прьвои. или кто по таковомь женоу дасть, иже ие име xьтѣти своіе вьзлещи, то и ты да оупадаіеть оу такоже наказаніе, ıакоже и поустивии. и женамь же симь ѡбразомь запрѣщениıа да биваютъ, да не имать ѡбласти оставившии своіего моужа иного оузети; светителемь же и господьствоующимь запрѣщеніемь божьствкнимь запрѣщенимь, ниткоже да не ѡставлаіегь божьствьнаго сего закона, развѣ словесе прелюбодѣинаго. и тои истино да испитаеть се сь расоужденииемь на властелѣxь же и на воиницѣxь, да оузем-

лють на нихь ѡслоухе господьствоующи. а іеже соуть оубозии, на нихже оуземлю по .в. воли, то гдѣ ѡбрѣтают се оу жоупахь, ке соу подь областью архиепископиіе, да оузимаеть архиепископиꙗ, а подь ѡбластию инѣхь іепископиіеи аще ѡбрѣщеть се такови, то да оузима іепископиꙗ іеднь воль, а дроуги да оузима господствоующи. аще кто сватвицоу прѣ-з-аконь оузме, аще боудет ѡть властель или ѡть воинника, да оузимаеть ѡслоухоу господьствоуіеи по .в. воли; аще ли ѡть оубогихь, то да оузима светитель половиноу, а таковы да се распоущають оу распоустѣхь или оу сватвицахь. іже позивают се прѣдь светителіе, іере пороукоу светителемь іемоут се, то такове роуке и печати светителие да оузимають. и да се не позива архиепископовь чловѣкь кь кралоу безь кралеве печаты нь ако іе комоу чимь дльжнь архиепископовь чловѣкь, да се позива сь кралієвомь печатию кь кралоу. да ако не поиде по печати, то тоузи да се оуписоую печаты оу крала, и да іе оузима архиепископь себѣ. и се вьса свршихомь ти, спасе мои, и прѣдахомь божьствьнѣи и неизреченѣи славѣ царствиꙗ твоіего, да аще кто прѣстоупить и иметь разарати нѣчто ѡть сего прѣданаго тебѣ, кто любо боудеть прѣтвараіе сиꙗ, не тькмь да іе повиннь и ѡтриновень божьствьномоу тѣлоу и крвы господа бога и спаса нашего Іеоус Христа и богоуматери рождьшеи прѣсвѣтиіе присnодѣвиіе Маріе, нь анатѣма іемоу боуди и клетва на немь светыхь небесниxь силь, Іѡана прѣдтече и крьстителя и светыхь прѣславниxь апостоль и светаго прьвомоученика Стефана и светаго ѡтца нашего Сави и светыхь ѡтць нашихь .тиі. иже вь Никыи, и много грѣшьнѣмь да іе завезань вь си вѣкь и вь боудоущии, и наслѣдникь да боудет прѣдателю Июдѣ и причестьникь рекьшимь: вьзьми, разьпни іего, крьвь іего на нась и на чедѣхь нашихь, да причьть се кь тѣмь.

(Ezen okmány a zsiczai kolostor falának két oldalán találtatik felirva, névszerint az I. alatti rész a bal, és a II. alatti a jobb oldalon; a hon-

nan másoltatván közzé tették azt Safarik J. P. id. m. és r. 6 l.; Magarasevics G. a *Ljetopiss szrbszki* 1828. évfolyamában II. k. 9. l.; Vuics Joak., Puteseesztvie po Szerbij, Buda 1828. 147. l.; és Miklosich F. id. m. 11. l.)

(*Magyar forditás.*)

I.

Jézus Krisztus megváltónk ezen legszentebb templomához pedig (így) annak kimondhatatlan kegyelméből, melyet felettünk végzett, mi István, Isten kegyelméből az egész szerb föld, Dioklea, Trebinia, Dalmátia és Zachulmia első koronázott királya, legszeretettebb fiammal Radoszlóval, Isten kegyelméből helytartómmal együtt ketten, a tieidből és tieiddel mi ketten Jézus Krisztus megváltónk imádandó emlékezetére s az ő és szentjeinek ajándokáúl is, hozzá járultunk az Úr tisztességes és éltető keresztének szent faészeivel, s Krisztus szent szenvedéseivel, s a legszentebb Isten-anya öltözékeivel és öveivel; s Keresztelő szent János előhirdető szent próféta jobbjával, melylyel a teremtőt megkeresztelte, azt rátevén; s a próféta fejének, és valamennyi szent apostol, próféta, vértanu és tisztelendő szenteknek ereklyéivel; s a szentek képeivel és ábraival; s elegendő mennyiségü arany és ezüst edényekkel; s függönyökkel és sz. fátyolokkal, s tisztességes rukákkal, s evangeliumokkal és sok könyvekkel, s egyébb dolgokkal és jogokkal, mik Jézus Krisztus megváltónk dicsőitésére valók. Továbbá ezen szent templom szolgáinak élelmére és öltözékée (rendelve vannak): Talszko falu Ratinával, és Zaklopeta, Luka, Topolnicza Vojusával, Ribnicza tartozékaival és Brjenóval, Zsicza Batinával, Ribicsi Cserna Rjekával, Tolszto Brdo, Raska Djlával és Scsitarinoval, egész Pjescsanicza Pjecsanával, Bukovicza, egész Grahoviscsa, Szvinicza, Gracsanicza, Radnevo, Konarevo, Csernave Sziercsóval, Brjesztnicza a vásárral, Szvibnicza Okruglaval, Bobole Csecsinával, Gvocsanicsa Pupavnikkal együtt. Jelcziekben ezen faluk: egész Dolna, Bork, Gnila, Dobrinia, Vitachovo. Chvosztniában pedig ezen faluk: Pek falumegetti földeivel (*zaszelo*) együtt,

Cserni-Wrch, Sztolpeczi, Trjebovitiki, egész Gorazsda, egész Nakal Cselpekivel és Lablanival együtt, Ljutoglava a várral. Zatonyban pedig ezen faluk: Cserncsa, megette fekvő földeivel, a két Iváni falumegetti föjdeivel, Zamcsane falumegetti földeivel, Dubovo, Gaje minden ottani falumegetti földeikkel együtt. Zetaban pedig ezen faluk: Trjebole, Plavniczi, és a felső zsupában Golics. Ezek pedig a hegységek: a Szporiakon Nozdri, Javorje Lukaviczákkal; Chvosztnyában Szlanopolje Tmaszvi- Gvozddal; a Brjezniczán Zselin, és a téli legelő Brjeznától lefelé Sutjeszka hosszában minden legelőkkel, a mint a templom határában foglaltatnak, minden téli és nyári legelőkkel Kotljeniknak túlsó oldaláig. Ezek pedig a vlachok (pásztorok), kiket adtunk ezen templomnak, s kiknek nevei ezek: Grd knéz gyermekeivel, Radota, Vlkoszló, Tichomir, Sztanimir, Voichna, Dragsan, Njegoszló, Zlina, Miros, Braien, Njegus, Njegota, Szina, Radomir, Dragan, Bratan, Voilo, Drzsichna, Pacsemil, Batina, Bratmir, Dragus, Tichomir, Brates, Grdos, Gosztilo, Pop, Pacsen, Bun, Sztan, Dragoman, Sztan, Deszíszló, Kuplen, Daisa, Berilo, Njet, Buniló, Dragomir, Braten, Sztanimir, Bratonjet, Njegota gyermekeivel, Dragus, Bratilo, Radoszló, Tudor, Luczan, Dobromir, Dragoszló, Muzsilo, Tichocs, Dragomir, Dragus, Kuman, Milobrat, Dragus, Dragoszló, Brapa, Predilo, Draga, Prvoszló, Dragus, Poligrad, Radis, Tichomir, ennek nénje gyermekeivel, Zlata, Sztan, Dragin, Pop, Mik, Dodrisa, Berilo gyermekeivel, Gosztimir, Rad, Gosztimir anyja, Csucs, Kuman, Bratoszló, Buta, Njet, Vazil, Brates, Bratoszló, Dobrocz, Ljev, Dragamir, Szrastu, Tudor, Tichamir, Bojnilo, Braja, Gosztilo, Voimir, Bozsaia, Turiak, Prjedimir, Bucs, Kraszimir, Bratilo, Budiszló, Tichoszló, Mrgela, Radus, Kuplen, Bratan, Bun, Prodan, Voichna, Bratochna, Gosztisa, Ilija, Bukor, Rad, Bratina, Bala, Szraczin, Chrelia, Milcz, Dobromir, Szina, Vlad, Desziló, Dobroszló, Tesemir, Budin, Bozsicza, Kuman, Bukor, Rad, Vlad, Sztan, Ponjeg, Rug, Grdos, Zlata, Sztan, Dragut, Vlkszan, Bogdan, Bratoszló, Bjegota gyermekeivel, Tolk, Dragun, Lubota, Kulin, Velimir, Brzjei, Tudor, Bukor, Nanota, Szina, Njeg, Bratesa, Beriszló, Proszló, Buczkat, Czrnomuzs, Grdan, Nikola, Dragos, Dragoszló, Voin, Gugota, Vuszin, Szkoromir, Pruzsin,

Vuszló, Doda, Radota, Velimir, Povrzsen, Vuszló, Berilo, Miros, Veljen, Szraczin, Andrija, Bjegota, Gosztilo, Csvrnjega, Grgur, Bokor, Bogdan, Sztan, Deszimir, Bjezsan, Pljen, Vratisa, Djedol, Dragus özvegye és Tusz az ő anyjával, Gripon, Csrnota, Sztan, Sarban, Voinjeg, Bjelota, Voila, Miros, Szlavko, Gosztilo, Njezs, Prodan, Bun, Djed, Dragus, Gunia, Bratimir, Vokoszó, Gosztimir, Chodisa, Prjedichna, Bukor, Trusztjen, Nerad, Szingur, Dragus. És ezen zsupákat adtuk a nevezett templomnak hatalma alá: Krusilniczát, Moravát, Borcsot, minkét Lepeniczát, Bjeliczát, Ljevocsot, Lugomát, Raszinát, Jelsaniczát. S minthogy evvel mi járultunk ezen templomhoz, mind ezen az udvari protopopnak (főpapnak) ne legyen semmiféle hatalma; hanem a mi jövedelem van, vagy a papoktól, vagy a vlachoktól, vagy a papi földek után, a papoktól jövén be, fele része a templomra forditassék. Az érsek embere soha se idéztessék a királyhoz a királynak pecséte nélkül; és ha az érsek embere valakinek valamivel tartozik, idéztessék a királyhoz királyi pecséttel; s ha ezen idézés után nem indul, úgy a pecsétek azonnal irattassanak a királynál, s vegye át ezeket az érsek magának. S ha a király embere megidéztetik az érsekhez, úgy legyen — — — —.

II.

Én István, Isten kegyelméből koronázott király pedig, legkedveltebb első-szülött fiammal Radoszlóval együtt, kit már megáldottunk, hogy legyen ezen egész birodalom(drzsave) királya, Jézus Krisztus megváltónk ezen szent és különösen szentséges templomának részére (rendeljük), hogy megváltónk imezen templomában iktattassanak be minden királyok, kik ezen birodalomban uralkodni fognak, valamint az érsekek, püspökök és igumének is. Ezen zsupákot pedig adtuk a nevezett templomnak hatalma alá: Krusilniczát, Moravát, Borcsot, mindkét Lepeniczát, Bjeliczát, Ljevocsot, Lugomirát, Raszinát, és ezen királyi birtoknak minden vlachjait. S ezen zsupák felett, melyekkel megváltónk templomához járultunk, az udvari protopopáknak ne legyen semmiféle hatalma. A mi pedig bejön a papoktól, vagy a vlachoktól, vagy a földmivelőktől, a mely papi jövedelem az embereken meg-

vétetik, az mind ezen templomra fordíttassék. Az udvari protopopa pedig felét vegye azon papi jövedelemnek, mely egyébb püspökségeknek a zsupákban jut; de mivel a Vrchovina a papoké, ebből a protopopának semmi része ne jusson, s az egészet vegye meg a püspök. Ez pedig a négy zsupa: Jelsanicza, Pnuka és a két Ibra, melyek már régi időtől fogva protopopa hatalmában nem voltak. Sőt a protopopa alól kivéve legyen ezen négy királyi kolostor is: a sztudeniczai szent Istenanya, Rasszában szent György, a szenthegyi és a gradacsaczi szent Istenanya kolostorai. Ezen négy kolostorral, vatamint faluikkal, a hol ezek valamely püspökség alatt vannak, ne legyen a püspökségeknek hatalma semmikép sem rendelkezni. A papok beiktatásását ezen kolostori hatóságba, és minden egyébb lelki igazgatást, az érsekre bizom. Az iguménok beiktatását illetőleg, mennyiben a jog szerint a királyság választ, az érseknek Istenben kell őket megáldani, a király pedig adja nekik a pálczát (zsezlo=scerptrum), és megcsókolván őket felavatja igeménoknak. S ehez képest Istennek törvényét követve, az egyházi alkotmány és a hagyomány értelmében, uri tilalom történt, hogy ne szabadjon a férjnek elválni nejétől, és ennek se férjétől. Ha pedig valaki ezen szigoru parancs áthágójának találtatnék, a következő büntetéssel büntettessék: ha a főurak közől lesz, vétessék meg rajta a király részére hat ló; hogyha pedig egyébb lovag (vojnik), vétessék tőle két ló; ha pedig valaki a szegények közől teszi azt, úgy vétessék tőle két ökör. Hasonlólag parancsolom a nőknek, ha valamelyikök e törvényszegésbe esik; ha a főrangúak közől való, úgy a főurak büntetésével büntettessék; ha pedig az alsóbb rendüek közől való, úgy nemzetsége (rodu) szerint büntettessék. Hogyha pedig valamely nő szülőitől vagy egyébb elöljáróitól elszöktettetik, úgy büntettessék meg a(z őt elszöktető) férfi a maga rangja szerint. Hogyha pedig egy maga találna elvetemedni és férjét oda hagyná; jószága lévén, annak elvesztésével büntettessék; ez nem lévén, testével lakoljon, miként férjének tetszeni fog; s megbüntettetvén őt elviheti magával, ha pedig nincs kedvére magával elvinni, úgy megbüntettetvén, eladhatja a hová neki tetszik. S minden férfi, ki nejét ehagyja (? elűzi) büntetés után fogadja azt vissza házába; és ha eb-

ben nem engedelmeskednék, akkor az Isten egyházától is köteleztessék és az uralkodónál ne legyen neki kegyelme. S hogyha más nőt venne, úgy adja az engedetlenség birságát, hasonlót az elsőhez. Vagy a ki olyanhoz ad nőt, kinek nem szabad akarni nőt birni, úgy ez is hasonló büntetésbe essék, mint az elhagyó. S a nők tekintetében is legyen ezen tilalom; hogy oly nőnek, ki férjét elhagyta, ne legyen joga máshoz menni. S ez a szentek és az uralkodó isteni tilalma által tiltva lévén, senki ezen törvénytől el ne áljon: kivéve a paráznaság esetét. S ez igazságosan vizsgáltassék meg a főurak és a lovagok irányában, és a kormányzók vegyék meg rajtok az engedetlenség birságát. A kik pedig szegények, azokon vétessék meg két ökör. Ha (a bünös) valami zsupában találtatnék, mely az érseki hatóság alatt van, úgy legyen (a birság) az érsekségé; ha azonban egyébb püspökök hatóságában találtatnék, vegyen meg rajta egy ökröt a püspökség, a másikat vegyék meg a kormányzók. Hogyha valaki sógornéját törvényellenesen elveszi, ha főurak vagy lovagok közöl való, fizessen két ökröt a kormányzó iránti engedetlenség fejében; ha pedig szegények közöl való, úgy vegye meg rajta annak felét a felszentelt (? szvetitel, püspök), és olyanok választassanak el az elválás vagy sógorság tekintetéből. A kik a felszenteltek elejébe idéztetnek, mert azoknak irányában kezeseknek elfogadtattak, úgy ilyenek a felszenteltek kezét (irását) és pecsétét vegyék. És ne idéztessék az érsek embere a királyhoz a király pecséte nélkül; hanemha az érsek embere valakinek valamivel tartozik, úgy idéztessék meg a király pecsétével a királyhoz. Ha pedig el nem megy a pecsét után, úgy azonnal irassanak be a pecsétek a királynál, és vegye azokat az érsek magához. S im mindezeket teljesitettük, ó megváltóm, és átadtuk a te országod isteni és kimondhatatlan dicsőségének. Ha pedig valaki abból valamit megszegni és megdönteni találna, mit neked átattunk, legyen az bárki is, ezeket megmásitva; nem csak bünös legyen az Úr Isten isteni teste és vére ellen, s taszittassék el Jézus Krisztus megváltónktól és a legszentebb örökiglen szűz Mária Isten anyjától; hanem anathema is legyen rajta és átka a szent égi erőknek, előhirdető és keresztelő Jánosnak, és a szent dicső apostoloknak, és szent Istvánnak

első vértanunak és a szent atyánknak Szabbásnak, és a 318 nicéai szent atyáinknak, s általom bünös által kötve legyen ezen században és a jövőben; és legyen örököse Judásnak az árulónak, és részese azoknak, kik mondták: „Vedd, feszitsd meg őt! vére ránk és gyermekeinkre!" — Hogy számittassék ezekhez.

---

232. (151. e.)

István szerb király a raguzai kereskedőket pártfogolja 1222—1228.

Милость створи господсво мп доүбровьчькимь трьжникомь, да ходе по моіеи земли свободно с трьгомь, безь правьде никто да имь нищіа не испакости; оу̇коіеи ли се ж8пѣ що испакости, тази ж8па волга да да кривьце волга да плати

Господинь Стефань.

(Tvrtkovity id. m. 48. l.; Miklosich id. m. 16-l.)

(Magyar forditás.)

Kegyelmet tett uraságom a raguzai kereskedőknek, hogy járhassanak szabadon földömön áruikkal; jogkereset nélkül senki semmit tőlök rossz akaratból el ne vegyen; a mely zsupán rosz akaratból valami történnék ellenök, ugyanazon zsupa vagy szolgáltassa ki a bünösöket, vagy fizessen.

István úr.

224. (151. f.)

István szerb király ismét a raguzaiak kereskedéséről. 1222—1228.

Пишε кралвьство ми, всѣмь да ε 8 свѣдѣниε. сиков8 милость створи кралεвьство ми властεличикεмь д8бровьчькимь, да грεд8 сь трьгомь 8 зεмл8 кралεвьства ми, и гдѣ грεд8 8 коε мѣсто или 8 Брьсково или иньдѣ гдѣ годѣ, да имь нѣ никоεрε нεправьдε ни 8силиꙗ; и крьчьм8 да носε; и прѣвѣгарь да нε влада надь ними; и сь срьблиномь 8 коεмь годѣ с8дѣ нигдѣ иньдѣ да сε нε прю, да грεдε прѣдь кралεвьство ми. кто ли сε дрьзнε прѣтворити, да примε гнѣвь и наказаниε ѡть кралεвьства ми, сиε бо вcovε писа кралεвьство ми, да ε всѣмь 8 свѣдѣниε.

Стεфань краль и сь богомь самодрьжьць срьпскı.

(Tvrtkovity id. m. 51. l.; Miklosich id. m. 16. l.)

(Magyar forditás.)

Királyságom irja, hogy legyen tudva mindeneknek. Ím eféle kegyelmet tett királyságom a raguzai uraknak, hogy járjanak áruikkal királyságom földén; és a merre járnak valamely helyre, akár Borszkóba akár máshova, ne legyen semmiféle bántalmuk vagy erőszak; s élelmeket (krcsma, korcsma) magokkal vigyenek; és pandur (prjevjetar) ne parancsoljon felettök. S szerbbel semmi más törvényszék előtt ne perlekedjenek, csak királyságom elé járuljanak. A ki pedig ezt megszegni merészlené, érje őt királyságom haragja és büntetése. Mert mindezt királyságom irta, hogy tudva legyen mindeneknek.

István király, Istentől szerb autrocrator.

225. (151. g.)

István szerb király ugyanarról. 1222—1228.

† Пише кралевьство ми, да е вѣдомо всаком8. дало е кралевьство ми милость д8бровьчамь, да си продаю вино безь воде и медь 8 8цѣнь 8 Брьсковѣ 8 трьг8 кралевьства ми. и ако се кто найде п8одавь вино с водомь и медь прѣзь 8цѣнь, да м8 се все 83ьме, що има. а за ине трьжнике да не има печали кралевьство ми. да имь се се не помете, док8 стое 8 правдѣ кралевьств8 ми.

Стефань краль срьпски.

(Tvrtkovity id. m. 38. l.; Miklosich id. m. 17. l.)

(Magyar forditás.)

Királyságom irja, hogy tudva legyen mindenki előtt. Királyságom kegyelmet adott a raguzaiaknak, hogy árulhassanak bort viz nélkül és mezet az árszalály szerint Brszkovóban, királyságom vásárán. S ha valaki találtatnék bort vizzel árulván és mezet az árszabály ellen; hogy minden, a mije van, tőle etvéttessék. Egyébb kereskedőkre pedig királyságomnak ne legyen semmi gondja; és semmi akadály ne tétessék nekik, mig királyságom törvényében állnak.

István szerb király.

226. (190. b.)

Szabbás szerbiai érsek a Vraninában lévő szent-miklósi kolostort a zetai püspök hatóságától felmenti. 1233.

† Спасѹ нашемѹ рѣкьшѡ(м)ѹ: славещихь ме прославлю; иже исповесть ме предь чловеки, исповемь и азь нредь ѡтьцемь моимь, иже iесть на небеси; и, аще ктѡ постидить се мене и моихь словесь вь родѣ семь прелюбодѣинемь и грѣшнемь, и спась чловѣчьски постидить се iего предь ангели божи вь славе своiеи. сего бо ради и си христолюбиви мѹжь Иларiѡнь, ѡсвещенны iепискѹпь зетьскн, последѹiе словесемь спаса нашего, многiе трѹди подыеть ѹ своiемь светительстве: прьви бо бысть си светитель зетьскеи земли поставьлень мьною, начело вьсакои вещи — — ьство предьставлаiеть се, доньдеже чловѣчьскоiе iестьство ѹ ѡбичаи божьств(ьныи) наставить се. семоу же богѡлюбивомѹ їепискѹпѹ зетьскомѹ Иларїѡнѹ трѹждьшѹ се ѡ своiемь божьствьнемь стаде богѹ дающомѹ крѣпость, и ище мери паки вьсхот — — трѹдити се, и в — — — Вранина — — створи жилище господеви црькьвь божїю — — — светаго и прѣподобнаго ѡтьца нашего чюдотворьца Николи, и вьсели тѹ неколико црьнѡризьць вь славословленїе божїе. си же свети и божьствьни храмь сьврьшивк iего и прѣда iего мьне, и да не има сь нимь никѡторїiе ѡбласти їепискѹпь зетьски. азь же Сава, арьхїепискѹпь срьбьскїе земле, заповедь даваю ѡть господа бога спаса и вьседрьжителia и ѡть моiего смѣренїа, иже бѹдѹть по мьне арьхїепискѹпи, да не поробощен(о) бѹдеть сїе светѡiе место, и не коимь ѹзрокомь ѹстврѣть ю метохїю арьхїепискѹпи, или ине работе заповедети имь, нь да прѣбиваiеть ѹ всакои божьствьнеи свободе ѡть коiе годе ине ѡбиде, и да мѹ iесть ѡдьговоритель и ѡсветитель арьхиепискѹпь, и оу сїемь божьств(ьн)ѡмь

храме да помен8(ie)ть се арьхїепискупь 8 местw їепискупа зетьскаго. аще ли кто иметь сїе светоїе (место) нечимь wбидети или работанїемь или бесхарьнимь 8зиманїемь не-чеса wть сего светаго храма, такови да iесть проклеть и трь-клеть и завезань оу си векь и вь б8д8щи wть господа бога вьседрьжителю и спаса нашего Iисоу Христа. писахь и подь-писахь, да iесть вь 8веденїе всемь. и кога иепискупь — — — постави старѣишин8 — — по семь, и поставише wть житию сего да — — (и)збер8ть братїа ж— —8 месте семь светѣмь, ть да поидеть (кь) архїепискупу, да га благословить архїе-пискупь, да имь б8де старѣишина 8 месте семь. а да се не поставлiеть по мите или по наговороу старѣишина 8 месте семь. и да се не 8зме инчьто 8 месте семь светемь 8н8трь црькве или извьнь или 8 живе или 8 мрьтве. кто ли изьпа-кости светом8 мест8 сем8 кимь любо злеąїю, да iесть про-клеть а завезань. и молю се хотещимь бити по мне арьхїе-пискупомь наместникwмь моимь, сїе место видевь азь, iерѣ iесть вь п8стемь wстрове сьтворѣно iесть, и вьсемь правовѣрь-нимь намь христїанwмь, помень iесть 8 месте семь и прѣ-п8тїе всемь христїанwмь, и азь видехь, iере не има где те-жати, iерѣ iесть 8 wстрове, д(ахь) моу оть метохїе спасове 8 Плавници wть места, где iесть биль свети Иwвань 8 Плав-ниц8 8 м—ь брьдо, где стои крьсть, коуде с8 теговища нис-Плавниц8 и wнамо 8 Леськовьць, кои потокь wть Гостила тече, и коiе чловѣке т8зи посаде на томь месте, коiе м8 сьмь азь даль, да не има надь ними wбласть ни вельможа ни архиепискупь ни iегwвь wтрокь ни инь кьто ни мальни великь, ни велике работе, ни мале — — — ни винограда да теже ни ине никоiе работе, ни на п8ть да не ходе, ни да при-кладаю wброка, ни виниске да не тераю, ни инь кто wть про-чихь властель да wбладаiеть ними, нь да с8ть сьврьшени ра-ботьници светом8 wтьц8 Николе. ваше же христолюбїе молю азь хотещеiе бити по мне арьхиепискупи, да ви нищw — — — божїю — — — светом8 ме(ст8) (се)м8. пwдwблiеть бо вса-

ѡмꙋ кь цркви прилагати и давати а не ѡть цркве ꙋзимати. сего бо ради писахь и подьписахь и прѣдадѡхь вь всако ꙋтвръжденїе и сьхранієниие цркви места сегѡ вь лето ҂ѕѱма богоу же слава вь веки. амннь.

Сава божиєю милостию арьхиєпискꙋпь срьбске земле и поморске.

Простите писавьша п — — клиѡцоꙋфо. а вась богь да прости. аминь.

(Másolat után Miklosich id. m. 17. l.)

(Magyar fordítás.)

Megváltónk monda: „Kik engem dicsőitenek, megdicsőitem azokat én is; a ki engemet vall az emberek előtt, vallom azt én is atyám előtt, ki a mennyekben van; és hogyha valaki megszégyenít engem és szavaimat, azokkal visszaélve és vétve, az emberek megváltója is megszégyeniti őtet az Isten angyalai és annak dicsősége előtt." Ennélfogva ezen Krisztust szerető férfi, Zetának felszentelt püspöke Illárion is követvén megváltónk szavait, sok munkát elvállalt szent hivatásában. Ő első volt, kit én a zetai föld szent hivatalába beiktattam; mert minden dolognak (csak) kezdete tünik fel mindaddig, míg az emberi természet az Isten szokásaira (obicsa, igéjére?) megtaníttatik. S ezen Istent szerető püspök Illárion a maga lelki nyájának dolgában fáradozva az Istentől erővel megáldva, s a mily mértékben újból megtetszett — — — fáradoznia, és — — Vraniná—ban felépítette Istennek lakhelyéül a templomot — — szent és főtiszteletü atyánk csodatévő Miklósnak (tiszteletére), oda állitván Istennek dicsőitésére néhány feketét (fekete ruhást = barátot). Ezen szent és Isteni templomot befejezvén, ő átadta azt nekem; miért is ne legyen e felett semmi hatalma a zetai püspöknek. Én pedig Szabbás, a szerb föld érseke, parancsot adok a megváltó Isten, mindenek fentartója, és szerénységem nevében, hogy utódaimnak ne legyen alá vetve ezen szent hely, és ne aljasítsák az bármi okból is az érsek metochiájává (birtokává), vagy pedig más szolgamunkát ne vessenek reá; hanem maradjon az Istennek minden szabadságában, mentve minden bántalomtól; és legyen védője és megbosszúlója az ér-

sek; és ezen isteni templomban a zetai püspök helyett említtessék az érsek. Hogyha pedig valaki ezen szent helyet bántani találná, legyen bár munka, vagy bárminek méltatlan elvétele által, legyen az megátkozva és kitagadva ez időben és jövőben az Úr Istentől, mindenek fentartójától, és Krisztus Jézus megváltónktól. Irtam pedig és aláirtam ezt, hogy tudtára legyen mindeneknek. S a kit a püspök — — — a legöregebbnek beiktat — — — ezután, és beiktattak ezen életből valót mikép — — — válaszszák meg a szerzetes barátok zs — — — ezen szent helyen, és menjen el az érsekhez, hogy szentelje őtet fel elöljárójuknak. S ne iktattassék be se megvesztegetés, se rábeszélés utján ezen helyen az előjáró. S ne vétessék el ezen szent helyen semmi a templom belsejéből vagy külsejéről, legyen az bár élő vagy életnélküli. A ki pedig botrányt követne el e szent helyen bármily rossz akaratból, legyen kárhoztatva és átokkal sújtva. És kérem azokat, kik utánam érsekek és helyetteseim lesznek, én ki láttam ezen helyet, mert (így) puszta szigeten létezik és mindnyájunknak, kik igazhitü keresztények vagyunk emlékezetéül (legyen, hogy) ezen helyen mintegy átvezető útjok van minden keresztyéneknek; és én láttam, mert nincs semmi mivelésre alkalmatos földe, mert szigeten van, (és) adtam neki a megváltó birtokából Plavniczában azon helyből, hol szent János Plavniczában volt, M—kben a dombot, hol egy kereszt áll, hol a Plavnicza alatt szántó földek vannak, és a Leszkovácz mentében, mely folyó Gosztilától foly le; s oda ezen helyre, a mely embereket telepit kiket én adtam neki, ne legyen ezen emberek felett hatalma se főúrnak, se érseknek, se az érsek emberének, se senki másnak, legyen az bár kicsi vagy nagy; ne tartozzanak annak semmi munkával, se kis —— ——; se szőlöt ne miveljenek, se semmiféle szolgamunkával ne tartozzanak, se útra ne járjanak, se obrokat (úri adót) ne szolgáltassanak, se hadi szolgálatra ne köteleztessenek, se senki más a főurak közől ne uralkodjék felettök, hanem legyenek mindenkép Miklós szent atyának munkásai. Titeket pedig, Krisztusnak hívei, kik utánam lesztek érsekek, kérlek, hogy semmit — — — — Istent — — — ezen szent helyen. Mert illik, hogy mindenki adjon és adományoz-

zon az egyháznak; nem pedig hogy valamit elvegyen az egyháztól. Épen azért adtam ezt ki és irtam alá; s adtam át ezen helységet mindennemű megerősitéssel és megőrzésül az egyháznak 6741. esztendőben. Dicsősége legyen az Istennek örökre. Ámen.

Szabbás Isten kegyelméből érseke a szerb és a tengerparti földnek.

Bocsássatok meg annak, ki ezt irta, P — — klith Czthsufity; nektek pedig bocsásson meg az Isten.

---

227. (199. b.)

István szerb király vám- és adószabadságokat igér a ragúzaiaknak. 1234.

† Стефань, вь Христа бога вѣрны краль всѣхь рашькихь земль и тревоуниискихихь, оуноукь светаго Симеѡна Немане и сынь прьвовѣньчаньнаго крала блажено почившега Стѣфана монаха, Радославь. вь лѣть ҂ѕѱмв. излѣзохь прѣдь братомь ми Владиславомь за правовѣрига моıега и за ıегова ради великаго прѣклетьвьства, придохь оу си градь Доубровьникь: кнезь Петрь Болеславикь и Тоудрь Кроусникь и сь всѣми властелы ѡбькиновь градьсковь ѡдь мала и до велига приıеше сь почьстию, и много ме почьтише, и правовѣрьно ми послоужише. видѣ кралевьство ми толикоу ѡдь нихь почьсть и вѣрно послоужениıе, и сиıе оучинивь имь и оутврьдихь, ıакоре ако ми богь да, и боудоу господарь, како сьмь быль, да си ходе сь своими си трьги по всѣи земли ѡбласти кралевьства ми свободно и по Хльмьсцѣ Земли и по Зетѣ и по всакимь трьгомь кралевьства ми, а да имь се царина не оуземле ни ѡдь

мала ни до велика, и могорыше хльмьске, и дань, что даіете за Рѣкои и за затоньске винограде и за поличке винограде, wдь тога вы wсвобага кралевьство ми, да не даіете ничесаре; и за винограде жрьновьничьке wдь дѣдь вашихь и wдь wтьць вы дори до вась до дньсь, что сте посадили лозиемь земле кралевьства ми, или іе много или мало, працаю вы, да сте wдь тога свободни, и дани да не даіете. а wдь дьньсь по wноуге земле мое да не покриіете ни іедьне педи или лозовь или житомь или вокемь коимь. хоке ли что wбькина ваша прѣзь сиіе оутврьгениіе кралевьства ми что примькноути мое земле, свѣне ме клетва, поневаре вы wстаіете оу прѣклетьствѣ. wбрѣте ли се кто чловѣкь зьль или wдь моихь или wдь вашихь потвараіе сиіе, оу томь да нѣ зледи никоере, нь то да се исьправла соудомь правымь божьствьнымь, іакоре да е право и безьгрѣшьно кралевьствоу ми и вамь вѣрьнымь ми приіателемь. и кто боудоу подь роуковь кралевьства ми, боудоукоу ми сь милостию божиіевь и прѣчистыіе іего матере оу моемь господьствѣ, или іе брать мои или стрыць ми или братоучедь ми или инь кто любо wдь боларь кралевьства ми, кто хоке сиіе потворити, не маль гнѣвь и наказаниіе има вьсприети wть кралевьства ми. по животѣ же моемь наконь мене или wстане дѣте мое или оуноуче или праоуноуче или инь кто любо присни мои, и хоке сиіе потворити, богь да моу соуди и света богородица и крьсть чьстьны и вси свети оу си вѣкь и оу боудоуки, нь сьврьшенѣ боудоуки вашѣи вѣрѣ и любьви и клетвѣ wнои, коіевь ми се хокете wбекати w всемь кь мнѣ и кь послѣдьнимь моимь. сего бо ради сиіе оутврьдивь и подьписахь роукою кралевьства ми вь лѣтс више писано, мѣсеца ферьвара .д., индиктиwна .д. (и да е сѫдь ѹ врѣменѣхь по староми законѹ wдк михолıа дьне до гюргева дьне).

Στέφανος ῥήξ ὁ δύκας,

(Tvrtkovity id. m. 2. l., Safarik id. m. és oszt. 10. l.; Miklosich id. m. 19. l.)

(Magyar fordítás.)

Én István Krisztus Istenben hivő királya minden rácz és trebiniai földeknek, Nemanya szent Simeon unokája s az úrban szenderült elsőkoronázott István király, Radoszló barát fia, 6449-ben igaz hitemnél fogva Ulászló testvérem elől az ő hitének nagy káromlása miatt elindultam, Raguza városba értem, hol engem Bolezlavity Péter és Krusity Tivadar a városi község minden nagyaival, s nagygyal és kicsivel mind tisztelettel fogadtak, kitüntettek, és igaz hit szerint megvendégeltek. Királyságom tőlök annyi tiszteletet és hü szolgálatot tapasztalva, biztositottam őket arról, miszerint ha Isten megsegit s uralkodóvá lennék, miként valék, ők királyi hatalmam alatt lévő minden földön áruikkal szabadon járhatnak és kelhetnek; s a chulmiai földön, Zétán és királyságom vásárain a vám fizetésétől szabadok lesznek, kicsi valamint nagy után. Továbbá nem vagytok kötelesek a zachulmiai adót fizetni, sem azon adót, mely Rjeka és a zatoni és policzai szőlők után jár; a zsernovnoki szőlők után pedig nagyapáitok és atyáitok már szabadok voltak eddig is. A hol királyságom földét mostanig tőkékkel beültették, legyen az sok vagy kevés, ott az adó fizetésétől szabadok vagytok; de mától fogva egy talpalatnyi földemet sem szabad beültetnetek, se szőlővel, se gabonával, se bármi gyümölcscsel. Ha pedig községtek királyságomnak ezen okmánya ellenében valami földemet el akarná tulajdonitani, a mely igazán engem esküm köt, maradjatok átkomban. Azonban ha találkozik gonosz ember vagy az enyéim vagy a tieitek közől, ki ilyet mivel, erőszak ne tétessék rajta, hanem igaz isteni itélettel igazittassék el a dolog, hogy királyságom közt és köztetetek, hü barátaim, gonoszság nélkül történjék az igazság. S ki királyságom keze alatt lesz, ki Istennek és az ő legtisztább anyja kegyelméből hatalmamat birom, legyen az bár testvérem, bár bátyám vagy unokaöcsém, vagy bárki más királyságom boérjai közől, ki ezt megmásitani tö-

rekszik, egyaránt vonja magára királyságom haragját és büntetését. Halálom után pedig, maradván utánam bár fiam, bár unokám, bár másodunokám, vagy rokonaim közől más valaki a trónon, ha ő ezt megmásitani akarná, annak legyen birája az Isten, és a szent Istenanya, és a tisztességes kereszt, és minden szentek ezen században és a jövőben. S ennek kivitele hűségtekre, szeretetekre, s azon esküre legyen maradandólag bizva, melylyel irányomban és utódaim iránt le fogjátok magatokat kötni mindenben. Ezért hagytam is ezt helyben s irtam alá királyi kezemmel a fen irt évben, február 4. napján, a 4. indictióban. (S hogy legyenek a törvénykezési napok a régi törvény szerint szent Mihály napjától szent György napjáig.)

Dukász István király.

Függelék.

Kritikai jegyzetek

Fejér György „Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et Civilis" czimü munkájának az Árpádi korszakot illető része felett.

Árpádkori Új Okmánytárunk, habár magában álló Diplomatáriumot képez, irodalmi tekintetben még is egyszersmind a Fejér György-féle „Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus ac Civilis“ hét első kötetének kiegészitése is lévén; feladatunkban fekszik Fejérnek gyűjteménye, — a mennyiben az árpádi királyok korát illeti — és annak tudományos jelentősége iránt tisztába jönnünk. Csak ha azon álláspontot fogjuk fel, melyre Fejér gyűjteménye a magyar történeti okmányismeretet emelte, vagyunk képesek az itt közzé tett Okmánytár kiindulási pontjára nézve a szükséges tájékozást kinyerni; ez pedig mellőzhetetlen feltétele annak, hogy a két gyűjtemény közti belső összefüggést átlássuk, s ennek folytán történeti nyomozásoknál az azokban közölt okmányokat kellőleg egybefoglalhassuk.

Itt tehát sem Fejér György személyéről, sem összes tudományos és irodalmi munkásságáról nincs szó. Okmánygyűjteményének becsét tárgyilagos felfogás szerint megvizsgálván, annak ha nem csak elvitázhatatlan értékét, hanem gyönge oldalait is kiemeljük; egyáltalán véve nem szándokunk, az érdemdús férfi személyes jellemét vagy bámulatos szorgalmát és munkásságát legkevesbbé is illetni. Egyedül a Codex Diplomaticus tárgya kritikai fejtegetésünknek; s így

I. a gyűjtemény czéljáról és tervéről s annak Magyarország árpádkori történetére vonatkozó feladatáról; II. a tartalmát képező okmányok szövegének hiteléről, azoknak egybeállitásáról és elrendezéséről; végre III. azon nyereményről fogok szólni, melyben a magyar történet tudományos ismerete a Codex Diplomaticus által részesíttetett.

I.

A Codex Diplomaticus czélját és alaptervét Fejér annak több helyein, különösen pedig és legvilágosabban az olvasóhoz intézett azon szavaiban fejtette ki, melyek az árpádkori okmányok lajstromát tartalmazó kötetnek mintegy bevezetésül szolgálnak. Ezen szavak már 1825. voltak irva; s minthogy az első kötetek csak 1829. tétettek közzé; bennök azon alapnézeteket is találjuk, melyek Fejért okmánygyűjteményének kiadására már kezdettől fogva birták.

A magyar történelem akkori kútfői segédmunkáin érdekes kritikai szemlét tartván, Fejér abban állapodik meg, hogy az okmányok egyrészről ugyan hazai történetünk legnevezetesebb kútfőit teszik; másrészről azonban, a mennyiben kiadattak, annyira szét vannak számos munkákban szórva; az azokat őrző levéltárak pedig, sőt a másolataikat tartalmazó kézirati gyűtemények is a tudósok előtt oly szigorúan elzárvák, hogy azokhoz csak igen nehezen férhetni. Kezdve XVI. századi tudósainktól hosszú sorozatát közli azon érdemes férfiaknak, kik a magyar történetet illető okmányoknak gyűjtésével és tanulmányozásával foglalkodtak; megfejti továbbá, mi számosak azon okmányok, melyek ilynemű gyűjteményekben találtatnak; de legott fel is

sóhajt, hogy ezen gyűjtemények egytől egyig még csak kéziratban vannak, melyek kevés kivétellel a közhasználatra nyitva nincsenek. „Tanta — mond ő — cum sit documentorum et auctorum solennium copia et varietas, qua natio Hungara nulla non cum gente de principatus gloria possit contendere; miraberis sane, unicum duntaxat eorum apud nos existere tabularium usus publici, penes bibliothecam scilicet nationalem Széchenyiano-Regnicolarem Pestini. In huius catalogo voluminibus tribus anno 1814. Sopronii edito chartae diplomaticae omnis generis diserte admodum multisque paginis exhibentur. —— Diplomatum conditoria, quorum usus historiographis concessus non est (! !), eo apud gentiles nostros sunt numero, ut potius ubi non? quam ubi? merito queras.“ (XXVIII. és XXIX. l.) Igy történik, hogy „ea sit historiographorum domi nostrae molestissima conditio, ut impallescant licet diurnis nocturnisque studiis, scriptoribus typo expressis sine diplomatibus aliisque manuscriptis in historia civili proficiant parum, in Ecclesiastica nihil. —.— Necessitati huiusmodi cultissima Europae Regna Gallia, Italia, Anglia, Germania, Saxonia, Bavaria, Belgium, ultima etiam Hispania editis diplomatum codicibus succurrerunt; non universalibus solum Regni diplomtariis, sed specialibus etiam Episcopatuum, Abbatiarum, coenobiorum, urbium etc. gloriantur; nos Hungari caremus singulis. Adeo nos segnes, ac argumenti huius incurios prodidimus. Operi huic desiderato prolusit quidem idea diplomatarii universalis Martinus Georgius Kovachich in suo Instituto Diplomatico-Historico I. Regni Hungariae, sublimioribus auspiciis excitato; sed laborem nec ipse, nec alter ullus, edito specimine, occupavit. Mansit ager hic, multo-

rum cultus sudore, sine semente" (XLVIII. és XLIX. l.)

Harminczöt év folyt le, mióta Fejér ezen szavakat irá, s napjainkban alig vagyunk már képesek hazai történetirásunk akkori nyomasztó állapotát megérteni. E sorok irója csak fiatal korának visszaemlékezéseiből ismeri azon panaszokat, melyeket az egészen oktalan kútfőtitkolódzás ellen történetiróink akkor emeltek, és azon akadályokat, melyek nem ritkán a legjobb és leghivatottabb tehetségeket a hazai történet mivelésétől vissza ijesztették. Hogy ezen keserves állapot elvégre már nem, vagy csak kivételképen nehezedik történeti irodalmunkra; hogy ma a történetmivelő már igen gyakran igyekezeteinek egyenes felbátoritását és elősegitését találja; hogy ott, hol nem támogatják is munkásságát, legalább akadályokat nem görditenek többé eléjébe, s hogy a legrosszabb esetben is szorgalmának eredménye iránti részvétre és rokonszenvre bizton számithat; nagyobbára ugyan a kor megváltozott viszonyaiban leli magyarázatát, egyébiránt sok tekintetben még is közvetlenül vagy legalább közvetve épen Fejér Codex Diplomaticusának is érdeme.

Fejér t. i. elszomorodva azon, hogy Katona Historia Criticáján kivül a magyar történeti irodalom, bármi számos és jeles mívekkel birt is egyébként, nem volt még képes munkát felmutatni, mely historiai okmányainkat tüzetesen egybeállitná; s észre vévén, hogy Katonáról is nem csak „nemo existimaverit sane diplomata singula, numero prope infinita, lustrasse, suaeque Historiae Criticae Regum Hungariae inseruisse; aut lustrare et inserere potuisse;" hanem hogy „ipsa Historia Critica Katonaina cum ob raritatem, tum etiam molem operis carere coguntur plurimi;" egy minél

teljesebb magyar okmánygyűjtemény kiadására határzá magát el. Ezen eszme felfogása már magában véve is, de még inkább az erős akarat, melylyel azt foganatosítani törekedett, Fejér Györgynek igen nagy érdeme volt akkor, a munka sok gyöngeségei mellett is.

Egyébbiránt Fejért is kezdetben nagyobbára, csak a szükség vezérelte. Ádpádkori történetünkre, s névszeszerint a magyar egyház történetére vonatkozó kútfői tanulmányok közben és saját tanulmányainak érdekében kezdte ő eredetileg az okmányokat egybefoglalni és elrendezni; úgy a mint azok később tőle közzétéve voltak. „Me, mond ő e tekintetben, non ut optima in Patriam studia invaderem, libido, sed Ecclesiae Hungaricae Christianae origines, vices prosperas et adversas, speciem, formam, dogmata ac ritus, Magistratus sacros, Regum et Regni in Ecclesiam, et huius in utrumque beneficia, scitu ac memoria digniora, enarrare conatum, ac saeculum usque XIII. progressum, dum occurrentibus aliis et aliis diplomatibus lineamenta eiusdem reformanda continuo fuissent, necessitas impulit, in labore hoc ingrato, colligendis prius diplomatibus vires periclitari meas; labem genti nostrae per segnitiem impactam detergere; historiographis tempus ac impensas lucri facere; rerum aevo superiori gestarum studiosius prodesse; captivas denique litteras in scientiarum incrementum ac lucem publicam asserere." (XLIX. 1.).

Ezekben foglaltatik a munkának alapeszméje; ezek tudatják velünk egyszermind a czélt és feladatot is, melyet Fejér gyűjteményének kitűzött volt, s mely őt annak közzé tételére birta. Eredetileg ez mind egyedül az árpádi korszakra terjedt; és csak a köztetszés, melyben a munka a külföldön nem kevesbbé,

mint a hazai tudományosság képviselői előtt részesült, határozták őt arra, hogy azt később 1439-ig folytassa.

Az Árpádkori Új Okmánytár szempontjából a Codex Diplimaticus ezen folytatásáról itt már nem szólunk. S így csak azt említjük még: hogy annak hét első kötetei (volumina) az árpádkori okmányokat tüzetesen foglalják magokban; s ezek közt a hetedik kötet az előbbieket kiegészitő pótgyűjteményt tartalmaz; és hogy a későbbi kötetekben is számos arpadiánumok vannak itt-ott elszórva. Minthogy pedig a III. kötet két, a IV. és V. kötet három-három, a VI. kötet két, és a VII. kötet öt részből állnak; ezen hét kötet tulajdonkép 17 kötetet képez; mi már magában véve is hazánknak a XIII. század végéig lefolyt történetére nézve nevezetes okmányi anyagra mutat. Az Árpádkori Új Okmánytár ezen kötetek számát szaporitja most.

II.

Fejér Györgynek nem igen volt módja Codex Diplomaticusának tartalmát eredeti okmányokból összeállitani. Ő csaknem kizárólag másolatokkal élt, és csak kivételképen történt, hogy munkájának egyik vagy másik jóakaró barátja vele egyes eredeti okmányokat közölt. Még a gyűjtemény Zsigmondkori részében is, hol gyakran eredetiekre hivatkozik, ilyenek általa igen ritkán használtattak közvetlenűl. Hevenesi, kinek kéziratait követte, sok okmányokat az eredetiekből másolván le, Fejérnek a Codex utóbbi köteteiben szokása volt, ezekre úgy hivatkozni; mintha az eredetiek általa használtattak volna; mit e sorok irója több alkalommal némi megütközéssel is tapasztalt.

Egyébiránt itt csak az árpádkori okmányokról lévén szó, hogy Fejérnek, ezek közlésére és egybeállitására, s munkája e tekintetbeni elrendezésére vonatkozó igyekezeteit kellőleg méltányolhassuk, legczélszerűbbnek látszik, az ő saját vallomását és néhány más irodalmi adatokat követve, mindenek előtt azon forrásokat venni szemügyre, melyek neki a felhasznált okmányi anyagot nyújtották. Ezek a következők:

1) Hevenesi Gábor kéziratainak gyűjteménye, melyről a Codex Diplomaticus V. kötet 2. része 10. s k. ll. körülményesen tudósit.

2) Kaprinai István kéziratainak gyűjteménye, melyről a Codex Diplomaticus VI. kötet 1. része a 11- s k. ll. szól.

3) Más kézirati gyűjtemények, melyek hazánk több könyvtáraiban találtatnak, s melyekről a Codex Diplomaticus VII. köt. 1. részének előszava nyilatkozik. Különösen fontosak ezek közől a *gr. Széchenyi Ferencz-*, *Práy Ggörgy-*, (v. o. a Cod. Dipl. IV. k. 1. r. előszavát) *Cornides Daniel*féle és néhány más gyűjtemények.

4) Eredeti okmányok másolatai, melyeket ő többnyire második kézből vett, névszerint a Vaticánum pápai és nápolyi királyi levéltárakból Ő cs. k. fensége József nádor főherczeg által (l. a Cod. Dipl. V. k. 1. r. előszavát); a pécsi püspöki könyvtárban őrzött eredeti okmányokat tartalmazó négy kötetből (Cod. Dipl. VII. k. 1. r. az előszóban 4. l.) stb.

5) Önálló okmányi kutatások.

6) Egyes tudósok közleményei; kik közől különösen *Beke Kristóf „Anecdota historiae Cathedralis Ecclesiae Wesprimiensis"* czimü gyűjteménye (Cod. Dipl. IX. k. 7. r. 631 — 737.) *Czech János*

(lásd a VII. k. 1. r. előszavát) *Gyurikovics György, báró Mednyánszky József* stb. emlitendők.

Végre

7) Nem csekély számú okmányokat állított össze Fejér bel- és külföldi nyomtatott munkákból, monographiákból, folyóiratokból, és másnemű irodalmi művekből is.

Teljesebb felvilágositást nyújt mindezekre nézve Fejérnek előszava a Codex Diplomaticus hat első kötetének lajstromához, mely egyszersmind álláspontját is feltünteti. Azonkivül tekintetbe veendő még Authentia et vis probandi diplomatum czimű értekezése is (Budán 1838.), melyet ő a gyűteménynek mintegy befejezéseül (in Codicis Diplomatici coronidem) tett közzé, s mely a X. kötet 3. részéhez szokott kötve lenni.

Látjuk ezekből, hogy Fejérnek nem volt czélja kiadni csupán eredetiket, hanem átalános, a Magyarország történetére vonatkozó meglévő és ismert összes okmányi anyagot öszpontosító gyűjteményt, s hogy ő ezen közzétételnek részletei iránt is határozott tervet követett. Személye iránt méltánytalan, a munka iránt pedig igazságtalan volna, ki, ha ezen tervet nem helyeslyi is, a munkát más mértékkel merné. Ezen oknál fogva, habár a Codex Diplomaticus hiányait és gyönge oldalait nem tagadom is; Waltherr László túlszigorú birálatával (a Figyelmezőben, 1837. I. félév 24. sz. II. félév. 3. és 12. sz.) még is tökéletesen nem tudok egyet érteni.

Waltherrnek azon nézetéről, hogy az okmánytárak kiadói a közölt okleveleket csak az eredetiekről adják, különben elvétik czéljokat; már a bevezetésben szóltam. Egyedül azért, mert Fejér ezt nem tette,

nem hette, a Codex Diplomaticus felett páltczát törni, nem igazságos. A munkának is megvan ezen oldalról a maga érdeme; s habár kivánatosb volna, hogy a közzé tett okmányok, mennyire lehetséges, eredeti példányokból legyenek véve, ne felejtkezzünk arról soha, hogy ha Fejér csak eredetieket akar használni, meg a munka igen rövid lett volna; hogy az okmányoknak ezen formábani kiadása is csaknem folytonos akadályokkal és nehézségekkel volt kénytelen küzdeni; hogy oly gyűjteményt adni, mely az okmányokat teljesen az eredetiekből veszi (egyes okmányoknál is a kiadóknak nem ritkán elég bajok volt) irodalmunk akkori körülményei közt merő lehetetlenség lett volna; hogy végre régi okmányokat tartalmazó, és ezen alapon készűlt, csak félig meddig teljes gyűjteménynyel egyetlenegy státus vagy nemzet sem dicsekedhetik.

Máskép áll a dolog, ha elvonatkozva az említett kérdéstől, a meglevő okmányi apparátusnak azon használási módját tekintjük, melyet a Codex Diplomaticus mutat. Itt Waltherr László itélete ellen, ámbár azt szigorúnak tartjuk, Fejért igazolni nem, legfeljebb némi részben mentegetni vagyunk képesek. Mert nem tagadhatjuk, hogy akár az okmányoknak itt közölt szövegét, akár azoknak egybeállitását, akár végre az egész munka elrendezését vizsgáljuk, abban igen számos hibákatés fogyatkozásokat találunk.

Nem lévén itt feladatom, a közölt okmányok szövegében hemzsegő számos hibákat részletesen kiemelni, csak röviden említem, hogy az orthographia pontatlan és határozatlan, a tulajdon nevek irása igen gyakran rosszul adva, az évszámok

hibásan kitéve, itt-ott épen a szöveg döntő helyei rosszúl olvasva stb. Igaz ugyan, hogy a kéziratok, melyekből Fejér az okmányokat vette, ezen hiányoktól szintén nem mentek; sőt hogy ő nem ritkán az ezekben előforduló hibákat kijavitotta. De vannak még több esetek, hol Fejér ezeknek hibáit még szaporította is: sőt van példa rá, hogy egyokmányból (III. Coelestin pápának 1191-ki egy igen érdekes bulláját a Codex Diplomaticusban II. köt. 276. l.) kettőt alakitott; holott nem csak belső kritikai jelek alapján, hanem Hevenesinek általa használt gyűjteményéből is (LXXI. köt. 257. l,) meggyőződhetett volna arról, hogy a kettő ugyanazon egy okmánynak egymástól elválasztott része.

Szintoly hiányos az okmányok egybeállítása. Az egyes okmányok feliratában lévő hibákat még legkevésbbé akarom neki hibáúl felróni; mert tudjuk, hogy ezeknek pontos készitése egyáltalán véve nem könnyű feladat, s hogy neki erre sok időt fordítani nem lehetett. Azon kivül az olvasó itt könnyen eligazodhatik. De az már el nem nézhető, hogy az idézéseknek alig fele része pontos. Ezen hiány hármas irányban mutatkozik; a gyűteményben foglalt összefüggő okmányoknak kellő közvetitő hivatkozások nélküli szétdarabolásában; a források idézésében, honnan az egyes okmányok vétettek; és azon tudósok megnevezésében, kik után Fejér egyes okmányokat közölt.

Hazánk diplomatikája igen gazdag oly okiratokban, melyek régibb okmányoknak szövegét, hol egyeseknek hol többeket egybeállítva, ismétlik; s az u. n. átiratok vagyis transumtumok nagy fontosságát nemcsak az előbbi magyarországi jogélet, hanem a történetmive-

lés is hirdeti. Hogy gyűjteményekben ilyen okiratokat alkotó részeikre felosztani gyakran tanácsos, azt minden szakértő el fogja ismerni. De ezen esetben gondoskodni kell oly eszközökről is, melyek azoknak összefüggését feltüntessék. Fejér ebben semmi állandó és határozott szabályt nem követett; s így ezen részben nagy zavart tapasztal, ki a Codex Diplomaticust használja.

Azonban még érezhetőbbek a forrásul használt kézirati gyűjtemények idézésében előfordúló hiányok. A Széchenyi-, Hevenesi-, Kaprinai- és másféle gyűjteményeknek kötetei és lapszámai oly pontatlanúl és gyakran hibásan említtetnek, hogy ezen idézések alapján biztosan indúlni egyáltalában nem lehet. S nem ritkán a nyomtatott munkák is, melyekből Fejér valamit vett, hibásan idézvék, és pedig oly módon, hogy ezt pusztán nyomtatási hibának venni lehetetlen. Így történik, hogy ki terjedelmes kézirati és irodalmi tanulmányokat tüzetesen nem tett, a Codex Diplomaticus tartalmának javitására vagy kiigazitására mit sem tehet.

De azon méltányosságot sem tartotta gyakran szem előtt Fejér, melyre az irói hivatás mindenkit kötelez, ki más tudósok fáradságos kutatásainak alapján saját munkásságán segít. Igaz ugyan, hogy azokat, kik vele okmányi adatokat közöltek, p. o. Czechet, Gyurikovicsot, Bekét, b. Mednyánszkyt stb. itt-ott hálás elismeréssel említi. Ez mindazonáltal nála inkább csak barátságos érzelem nyilatkozatának látszik lenni, mint irodalmi kötelessége teljesitésének. Nem ritkán történt, hogy ő egyenesen mások fáradozásának nyomán indúlt, a nélkül, hogy ezt csak egy szóval is emlitné. Így midőn Horvát István az 1833-ki és 1834-ki Tudományos gyűjteményben több érdekes okmányt gra-

phikai pontossággal és gyönyörű hasonmásokkal kiadott (p. o. 1833. II. k. 43. l., IV. k. 55. l., V, k. 108 l., VI. k. p. 97., VII. k. 96. l., XI. k. 45. l., 1834. IV. k. 77. l., VI. k. 79.) Fejér ezeket 1835. utánnyomatta a nélkül, hogy Horvátot csak emlitette volna is (Cod. Dipl. VII. k. 3. r. 111., 34., 28., 81., 118., 69., 72., 119.. ll. és később ismét VII. k. 5. r. 563. l.). Hasonló módon bánt Luczenbacherrel (Érdyvel) is (p. o. az ez által a Tudománytárban 1838. XVIII. füz. 345. l. közlöt tokmányt a Codex Diplomaticusban VII. k. 5. r. 253. l. hozván). A. Reflexiones in scriptores novos rerum veterum Hungaricarum czimü értekezés irója ilyesmihez legkevesbbé volt jogositva.

Járúlnak ezekhez a munka elrendezésének hiányai. A chronologiai rend ugyan, melyet Fejér szabályul követett, igen czélszerű. Úgy az is a dolog természetében fekszik, hogy midőn ő az árpádi királyok korszakára vonatkozó hat első kötet megjelenése után pótló köteteket hozott, ugyan azon rend volt ismét megtartva. De a pótlékoknak nem volt hossza vége; úgy hogy miután ő már az V. kötet 1. és a VI. 2. részében az évsorozatot újra meg újra megkezdette, s a VII. kötet öt részeiben számos árpádkori okmányokat hozott; a IX. kötet 7. részében, a X. kötet 3. részében és a XI. kötetben ismét arpadiánumok adatnak tüzetesen, sőt azoknak néhányai szétszórva más kötetekben is. Ez annál nagyobb zavart okoz, minthogy a mutató táblák igen tökéletlenek és hiányosak; s nem ritkán történik, hogy az évzsámokban nevezetes hibák vannak; hogy ugyanazon okmányok kétszer, sőt háromszor is közöltetnek, a nélkül hogy szövegök kritikailag javitattatnék; hogy p. o. ugyanazon okmánynak, mely a VII. kötet 1. részé-

ben 347. l. eredeti latin szövege szerint közöltetett, Szirmay Szathmár vármegyéjéből vett magyar fordítása ismét és minden ok nélkül a VII. kötet 3. részében 56. l. olvasható stb.

Ezekből, úgy hiszem, átlátja mindenki, hogy én Fejér György Codex Diplomaticusát komoly kritikai vizsgálatnak vetettem alá, hogy tehát, midőn ezen hiányok és hibák daczára azt mégis mentegetem, sőt védelmezem is, sem elfogulva, sem ezen tudományos kérdésben könnyelmű nem vagyok.

Mennyiben Waltherr László pusztán „figyelmeztetni akarja a közönséget a Codex Diplomaticus fogyatkozásaira és annak, eléforduló esetekben, óvakodva használására;“ mennyiben ő meggyőződik, „hogy Fejér úr hivatkozásaira nem támaszkodhatni,“ „hogy Fejér úr az irók sajátságit nem tiszteli“; mennyiben ő állitja, hogy „személy és dolog-mutatója nem egyébb időszaki zavarnál, mely semmi tekintetben nem könynyiti a kötetekben szétszórt levelek, sem az azokban eléfordúló személyeknek és dolgoknak feltaláltatását“; stb. itélete ellen semmi kifogást nem tehetek.

De mennyiben ő, leginkább Codex Diplomaticus VII. kötetének 3., azaz a munka leggyöngébb részét szem előtt tartva, egyenesen szerencsétlenségünknek tartja, „hogy Fejér oklevelek közléséhez fogott“ hogy ő fogott hozzá, „kinek az oklevéltudományban csekély jártassága van, és a ki nem képes tulajdon maga közleményéből csak egy levelet is hiba nélkül ujonta leirni“; hogy a Codex Diplomaticus tartalma „holmi puszta másolatok után gondatlanúl összeférczelve halommal nyújtott út-tévesztő adatok-“ból áll, „melyet a benne hemzsegő hibák és fogyatkozások miatt bizton használni teljes lehetetlenség: különben eltévedünk

és nagyobb botlásokat követünk el, melyeket idő jártával csak egy hívebb szerkezetű okleveles gyűjtemény után lesz képes a történetirásnak kedvelője eligazitani;" s hogy a munka főérdeme az, miszerint „átlátván tudósaink, átlátván a tudományos miveltséget pártoló hazánk nagyai azt, hogy minekutána semminél csak kevéssel jobb valami mellett, maradunk inkább, mint haladunk, és hogy jól rendezett okleveles gyűjtemény nélkül sok tekintetből el nem lehetünk, arra fognak törekedni, hogy a magyar nemzetnek legyen valahára egy olyan okleveles gyűteménye, melyhez a törvény-, történet-, nyelv-tudós, földleiró stb. mint kútfőhez biztosan járulhasson:" Waltherr itéletét túlszigorúnak tartom.

Valamint Waltherr László, úgy én is oly okmánytárt, milyenről ő szól, hazánknak forrón kivánok. De ismerem irodalmunk, ismerem a magyar tudományosság viszonyait és jelen állapotját is. Több mint húsz éve, hogy ő kivánatát nyilványítá, és tökéletesb okmánytárra az óta készület sem történt. S van-e alapos reményünk, hogy a legközelebbi jövő a roppant munkát azonnal készen be fogja mutathatni? Ily körülmények közt ne csigázzuk túl kivánatainkat, s elégedjünk meg avval, a mi lehetséges, mi elérhető, mi megvan. Gondoljuk meg, hogy a j o b b-nak is van egy rossz oldala, t. i. hogy a j ó-nak leghatalmasabb ellensége.

A Codex Diplomaticus tudományos eredményeiről azonnal fogok szólni. De ha e tekintetben igazságosak akarunk lenni, legyünk méltányosak Fejér György munkássága iránt is. Számos és terhes egyéb foglalkodások mellett ő a Codex Diplomaticust, mely 42 kötetből áll, 1829-től kezdve 1844-ig, tehát tizenöt

év alatt adta ki. Csak ő maga volt ezen roppant vállalatban a munkás. Ne felejtkezzünk meg azonkivül arról se, mi nagy áldozatba került szükségkép ilyen munka egy magára hagyatott, és semmi magasabb segítség által nem támogatott magántudósnak. A munka hibáit ne tagadjuk, ne szépítsük ugyan: de méltányoljuk a szerző óriási szorgalmát és áldozatkész igyekezetét is; s legyünk azon, hogy most már kedvezőbb körülmények közt munkásságát folytatva, a magyarországi okmányismeretet biztosabb alapra fektessük, és mindinkább ne csak kiterjeszszük, hanem tökéletesítsük is.

III.

Ezeknek nyomán képesek vagyunk már azon nyereményt is megitélni, melyben Fejér György Codex Diplomaticusa a magyar történet tudományos ismeretét részesíté.

Azon fontosság folytán, melylyel történetünk kútfői közt az okmányok bírnak, könnyen megfogható, hogy történetkedvelő honfiaink nevezetesebb historiai okmányaink gyűjtésére és egybeírására mindig különös gondot fordítottak. Fejér az árpádkori okmányainak lajstromát tartalmazó kötetnek bevezetésében egész sorozatát említi azon férfiaknak, kik a XVI. századtól kezdve magokat e tekintetben érdemesítették; s ezeknek kéziratai nem csak jelenleg is léteznek még nagyobbrészt; hanem számos történelmi munkáknak, melyek időről időre nyomtatás utján megjelentek, a legfontosabb események felvilágosítására igen becses anyagot is nyújtottak már. Mindamellett, s ámbár az ezen kézirati gyűjteményekben meglevő okmányi apparátus igen gazdag és tartalomdús; nem csekély ne-

hézség volt még is, hogy az egyes okmányok azokban igen szétszórva találtatnak, s alig volt remélhető, hogy a hazai történet mívelője, legjobb akarata és minden kitelhető erőmegfeszítése mellett is, ezen egész apparátust egybefoglalhatta vagy kimeríthette volna. Katona István méltán híres, és teljes elismerést érdemlő munkája erre nézve világos bizonyságúl szolgálhat. Oly munkára volt a magyar historiai irodalomnak nagy szüksége, mely az egyes gyűjteményekben szétszórt okmányi kincset egybeállítsa, s azt így mintegy öszpontosítva a magyar történet mivelőjének nyújtsa.

E tekintetben Fejér Codex Diplomaticusát méltán epochális munkának nevezhetjük. Mert ő volt az első, ki a szét szórt apparátust öszpontosítani és nyomtatás útján az irodadalom közbirtokává tenni kísérletet tett; neki köszönjük leginkább, hogy most már örvendetes szemlét tarthatunk az okmányok azon nagy mennyisége felett, mely őseink bölcs gondoskodásának folytán azon pusztító csapások daczára is, melyek szegény hazánkat ismételve érték, múltkorunkból ránk maradt. Azonkivül bizonyítja az irodalmi tapasztalás, hogy Fejér munkájának megjelenése óta Magyarország 1440. előtti történetére nézve az már általában és csaknem kizárólag kútfői tanulmányokra használtatik.

Itt azonban lelkiismeretesen meg nem állapodhatunk; mert láttuk, hogy a Codexnek sok hiányai vannak, melyeknek kiegészítése, és nevezetes fogyatkozásai, melyeknek orvoslása a tudományosságnak egyik mellőzhetlen kivánalma. Itt tehát határozott feladatunk van, s csak arról lehet szó, az ezen czélhoz vezető két út közt melyiken haladjunk, és mely irányt kövessünk. Vagy haszonvehetlennek kell nyilatkoztatnunk a

munkát, s egyenesen kimondva, hogy Fejér „oleum et operam perdidit," az ő tizenöt évi szorgalma és munkássága eredményét mellőznünk; ennek mindazáltal most már csak úgy szabad történnie, hogy ne csupán szép szavakat ejtsünk arról, mi volna kivánatos és jó, s minek kell vagy kellene történnie; hanem attól, ki magát ez irányban szószólónak avatja fel, méltán követeljük, hogy a kivánatosbat és jobbat foganatosítsa is—; vagy a Codex Diplomaticust új történelmi igyekezetek kezdetének és kiindúlásának tekintve, szükséges, hogy a Fejér által nyitott pályán ernyedetlenűl tovább haladva, egyrészről a gyűjtemény hiányainak és fogyatkozásainak kijavításáról gondoskodjunk, más részről új meg új okmányi kincseket találni, gyűjteni és lehetőleg pontosan kiadni, s ez által nem csak a közbirtokban levő apparátust szaporítani, hanem a hazai történettudomány terét is mindinkább kiterjeszteni igyekezzünk. Nézetem szerint ezen két út közől az elsőt követni könnyebb ugyan, de kedvező eredményről mostani körülményeink közt ez sokkal kevesebb kilátást biztosít, mint a másik. Waltherr László bírálata, tehát tizenkét év óta, alig történt valami, mi, ha Fejér Codex Diplomaticusát mellőzni akarnók, annak helyét pótolná; míg más részről a munka gyakorlati használása bel- és külföldön oly annyira elterjedt, hogy még annak egyes hibái is csaknem elfogadtattak némileg. Czélszerűbbnek látszott tehát a másik irányt követni; s ezen eljárásnak egyik eredménye az Árpádkori Új Okmánytár is.

Ehez képest tehát szabadjon még pár szóval megjegyeznem, mely iránypontokat tanácsos, nézetem szerint, szem előtt tartani, ha Fejér Codexével kellőleg

élni akarunk. Saját észleleteim alapján a következőket tartom említendőknek:

1) Mindenek előtt az okmányok szövegében található számos hibák javítása kivánatos levén, czélravezetőnek látszik, mennyire ez lehetséges, a Fejér által közlött okmányokat a forrással összehasonlítani, melyekből ő azokat merítette. A Hevenesi-, Kaprinai- és gr. Széchenyi Ferenczféle gyűjteményeket végig tanulmányozván, csaknem lépésről lépésre akadtam a Codexbe ezekből felvett okmányokban nevezetes hibákra, melyeknek helyreigazítása nélkül az okmányoknak sem vehetjük kellő hasznokat.

2) Ha módunkban van a Codexben meglevő okmányoknak eredeti példányaihoz, avagy azoknak egykorú, vagy, ha későbbi is, de hiteles átirataihoz vagy másaihoz férni, ne mulaszszuk el a lenyomatott szöveget ezek szerint kiigazítani. Ez még sokkal biztosabb út, Fejér gyűjteményének hasznavehetőségét emelni, mint az 1) alatti. Hogy az Árpádkori Új Okmánytár olvasóinak ez iránt némi felvilágosítást nyújtsak, az előszóban említett hat okmányt, melyek Fejér munkájában hiányosan találtatnak, tisztább formában közöltem.

3) Mennyiben a Codexben hibás idézéseket találunk, ezeket is kiigazítani tanácsos.

4) Igyekezzünk magunknak az egész gyűjtemény felett minél részletesebb áttekintést szerezni, hogy azon zavart mellőzzük, mely a nem eléggé pontos elrendezés következése: miben Knauz Nándornak dicséretes gonddal készített időrendi mutatója nevezetes segedelmünkre lehet.

5) Végre a Codex Diplomaticusnak, nem csak hibáktóli javítása, hanem még kiadatlan vagy abban

hiányzó avagy csak hiányosan közölt hiteles okmányok általi kiegészítése is történelmünknek szüksége levén; igyekezetünknek egyik különös tárgya legyen ilyeneknek is felkeresése, és minél hitelesebb és tisztább formábani kiadása. Az árpádi korszakra nézve ezt tűzte ki magának feladatáúl okmánytárunk.

Úgy hiszem, hogy ezen szabályok megtartása mellett Fejér György Codex Diplomaticus-át a magyar történet kutfői s névszerint okmányi tanulmányozásának biztos alapjáúl és kiindulási pontjáúl venni nem csak lehet, hanem jelen tudományos és irodalmi viszonyaink közt kell is. Azonban ismétlem, hogy ezen úton is a valódi haladás csak úgy remélhető, ha nem csak a búvárok járnak el lelkiismeretesen hivatásukban, hanem a levéltárak és okmányi gyűjtemények birtokosaitól is támogattatnak. Ne felejtkezzünk meg soha arról, hogy a hazai történet mívelése nemzeti közügy.

Javítások és kiegészítések.

24 l.	felülről 9.	sor	*Qam*	helyett	olvass	*Quam*
	„ 13.	„	*retribuionis*	„	„	*retributinonis*
35 l.	alulról 12.	„	*debunt*	„	„	*dabunt*
71 l.	„ 15.	„	*Monaches*	„	„	*Monachos*
	„ 8.	„	*sacordotem*	„	„	*sacerdotem*
80 l.	felülről 4.	„	*Comitatum*	„	„	*Comitum*
	alulról 6.	„	*aunos*	„	„	*annos*
81 l.	„ 12.	„	*Albensis*	„	„	*Albanensis*
	„ 3.	„	*Adetard*	„	„	*Adelard*

84 l. A jegyzethez: V- ö. a tudományos gyűjtemény 1836.ki folyamát, II. köt. 59. l.

90 l.	felülről 6.	sor	*teneantu*	helyett	olvass	*teneantur*
93 l.	„ 15.	„	*Dalmac'e*	„	„	*Dalmacie, Croacie*
95 l.	„ 18.	„	*Heveesey*	„	„	*Hevenesi*
96 l.	alulról 3.	„	*XI non.*	„	„	*II non.*

A jegyzethez: V. ö. a Tudománytárt, 1843. XIII. köt. 375. l.

111 l.	felülről 16.	sor	*Tyred*	helyett	olvass	*Fyred*
193 l.	alulról 4.	„	*Laterini*	„	„	*Laterani*
215 l.	felülről 2.	„	*III.k.2.r.59.l.*	„	„	*III. k.2. r. 463. l.*
219 l.	alulról 16.	„	*II Honorius*	„	„	*III Honorius*
220 l.	felülről 9.	„	*ord'nc iudiciarie*		„	*iudiciario*
321 l.	alulról 11.	„	*sogno*	„	„	*signo*

330 l. A jegyzethez: V. ö. Fejér, Cod. Dip. VII. k. 1. r. 340. l.

348 l. A jegyzethez: V. ö. Horváth István, Tud. Gyűjtemény 1834. I. k. 84. l. és II. k. 97. l.

A MONUMENTAK

EDDIG KIJÖTT KÖTETEINEK ÁTNÉZETE.

Első folyam.

Ára 10 ft. 50 kr. új pénz.

1. sz. Első Osztály: Okmánytárak, I. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. I.*)
2. sz. Második Osztály: Írók, I. kötet. (*Szerémi György Emlékirata.*)
3. sz. — — — II. kötet. (*Verancsics Munkái, I.*)
4. sz. — — — III. kötet. (*Verancsics Munkái. II.*)

Második folyam.

Ára 10 fr. 50 kr. új pénz.

5. sz. Első Osztály: Okmánytárak. II. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. II.*)
6. sz. — — — III. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. III.*)
7. sz. — — — IV. kötet. (*Brüsszeli M. Okm. IV.*)
8. sz. Második Osztály: Írók. IV. kötet. (*Verancsics Munkái. III.*)

Harmadik folyam.

Ára 10 ft. 50 kr. új pénz.

9. sz. Második Osztály: Írók. V. kötet. (*Verancsics Munkái IV.*)
10. sz. Első Osztály: Okmánytárak. V. kötet. (*Londoni M. Okmánytár.*)
11. sz. Második Osztály: Írók. VI. kötet. (*Verancsics Munkái V.*)
12. sz. Első Osztály: Okmánytárak. VI. kötet. (*Árpádkori új Okmánytár I.*)

Sajtó alatt, s részben sajtókészen állanak, a harmadik, negyedik, ötödik folyam részére:

Az Első Osztályban: *Árpád-kori új Okmánytár* II. kötete.
A Második Osztályban: *Verancsics Munkái* VI. VII. kötetei.
— — — *Brutus Magyar Históriája*. I. II. III. kötetei.
— — — XVII. századbeli Magyar Történetírók. I. II. kötet: *Illésházy István, Pethő Ferencz, Gyulaffy Lestár, Szamosközi István*.
— — — XVIII. századból: *Apor Péter Munkái*.

Egyes kötetek ára 3 ft. 15 kr. új pénz.

Pest, 1862. Emich Gusztáv magy. akad. nyomdász.